

ЕКОНОМІКА СЬОГОДНІ: ПРОБЛЕМИ МОДЕЛЮВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ

МАТЕРІАЛИ

X Міжнародної науково-практичної
інтернет-конференції

(м. Полтава, 19–20 листопада 2020 року)

Полтава
2021

**Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»
(ПУЕТ)**

**ЕКОНОМІКА СЬОГОДНІ:
ПРОБЛЕМИ МОДЕЛЮВАННЯ
ТА УПРАВЛІННЯ**

МАТЕРІАЛИ

**X МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ**

(м. Полтава, 19–20 листопада 2020 року)

**Полтава
ПУЕТ
2021**

Організаційний комітет:

Голова: *О. О. Нестуля*, д. і. н., професор, ректор Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» (ПУЕТ) (м. Полтава), лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки, заслужений працівник освіти України.

Заступники голови організаційного комітету:

М. Є. Рогоза, д. е. н., професор, академік Академії економічних наук України, академік Міжнародної академії біоенерготехнологій, завідувач економічної кібернетики, бізнес-економіки та інформаційних систем ПУЕТ (м. Полтава), заслужений діяч науки і техніки України;

О. В. Манжура, д. е. н., доцент, проректор з науково-педагогічної роботи ПУЕТ (м. Полтава).

Члени організаційного комітету:

К. Ю. Вергал, к. е. н., доцент, директор Інституту економіки, управління та інформаційних технологій ПУЕТ (м. Полтава);

Є. М. Ємець, к. ф.-м. н., професор, професор кафедри економічної кібернетики, бізнес-економіки та інформаційних систем ПУЕТ (м. Полтава);

Г. В. Карнаухова, ст. викладач кафедри економічної кібернетики, бізнес-економіки та інформаційних систем ПУЕТ (м. Полтава);

О. К. Кузьменко, к. е. н., доцент, заст. завідувача кафедри економічної кібернетики, бізнес-економіки та інформаційних систем ПУЕТ (м. Полтава);

В. І. Перебийніс, д. е. н., професор, професор кафедри економічної кібернетики, бізнес-економіки та інформаційних систем ПУЕТ (м. Полтава);

А. С. Ткаченко, к. т. н., доцент, директор Навчально-наукового інституту бізнесу та сучасних технологій ПУЕТ (м. Полтава);

М. М. Іващенко, директор навчально-наукового інформаційного центру ПУЕТ (м. Полтава);

Л. М. Діденко, директор Центру інформаційного забезпечення освітнього процесу ПУЕТ (м. Полтава).

Економіка сьогодні: проблеми моделювання та управління :
Е45 матеріали X Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Полтава, 19–20 листопада 2020 року). – Полтава : ПУЕТ, 2021. – 405 с.

ISBN 978-966-184-386-7

У матеріалах конференції розглядаються проблеми та особливості моделювання й управління сучасними економічними процесами та системами, теоретичні основи формування механізмів і систем стратегічного розвитку підприємств, сучасна проблематика підготовки фахівців з економічної кібернетики та комп'ютерних інформаційних технологій. Матеріали розраховано на науково-педагогічних працівників, аспірантів і студентів закладів вищої освіти.

Організатори конференції можуть не поділяти думки учасників.

УДК 330.4(063)

*Матеріали друкуються в авторській редакції мовами оригіналів.
За виклад, зміст і достовірність матеріалів відповідають автори.
Розповсюдження та тиражування без офіційного дозволу ПУЕТ заборонено*

ВІТАННЯ
УЧАСНИКІВ І ГОСТЕЙ X МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ
«ЕКОНОМІКА СЬОГОДНІ: ПРОБЛЕМИ
МОДЕЛЮВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ»

Шановні учасники і гості X Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Економіка сьогодні: проблеми моделювання та управління» вітаємо Вас з початком роботи уже традиційної інтернет-конференції на теренах інформаційного простору. Організаційний комітет виступив з ініціативою перевести статус конференції до рівня міжнародної, що було підтримано ректоратом університету та партнерами із України, країн Європи та Азії.

Актуальним є дослідження проблем з управління та моделювання економічних систем, теоретичних основ економічної кібернетики, формування механізмів та систем стратегічного розвитку суб'єктів господарювання, питання досліджень соціально-економічних проблем модернізації і розвитку кооперації, управлінням кооперуванням та інтеграційними процесами. Рівень актуальності цих досліджень визначається перевагами кооперації, яка надає можливість будувати соціально орієнтовану економіку, суть і форма якої надає можливості в умовах динаміки нестабільного розвитку знаходити шляхи стабілізації та позитивних темпів розвитку. Запропоновано до розгляду коло обговорення наукових проблем шляхом дослідження економічних та соціальних проблеми розвитку громад, територій, суб'єктів господарювання та формування стратегій їх соціально-економічного розвитку, що особливо стало актуальним в умовах проведення децентралізації та міжнародного співробітництва.

Ріст обсягів знань та кількості інформації про процеси управління та діяльності економічних об'єктів змушує дослідників проводити пошук нових моделей управління та вимагає вирішень проблем підготовки фахівців побудованих на системних принципах формування їх компетенцій на міждисциплінарному та практико-орієнтованому підході. Фахівцями кафедри еконо-

мічної кібернетики, бізнес-економіки та інформаційних систем запропоновано обговорити питання підготовки фахівців за спеціальністю 051 Економіка навчальні програми «Економічна кібернетика», «Інформаційні системи в економіці та бізнес-аналітика», «Бізнес-економіка» і разом з кафедрою Менеджменту – освітню програму «Менеджмент інформаційних ресурсів».

Наукові дослідження були проведені кафедрою економічної кібернетики, бізнес економіки та інформаційних систем Полтавського університету економіки і торгівлі разом із Міжнародним центром дослідження проблем модернізації і розвитку кооперації, Академією економічних наук України, Спільною економістів України, Університетом імені Альфреда Нобеля (науково-дослідний інститут розвитку економіки та суспільства та кафедра міжнародної торгівлі та підприємництва (м. Дніпро)), Сілезьким технологічним університетом – факультет організації та управління та кафедра прикладних соціальних наук (Silesian University of Technology Faculty of Organization and Management Department of Applied Social Sciences), Вищою державною професійною школою ім. Станіслава Сташица в Пилі (Stanislaw Staszic University of Applied Sciences in Pila), а також з Фундацією «Інститут розвитку міжнародного співробітництва» (Foundation Institute for International Cooperation Development, Poznan, Poland), в рамках міжнародної співпраці в галузі науки та спільних наукових дослідженнях.

Актуальність піднятих проблем наукових досліджень були і залишаються підставою для вироблення нової сучасної концепції підготовки фахівців з економіки, економічної кібернетики, бізнес-аналітики та комп'ютерних інформаційних технологій і систем, вирішення проблем підготовки наукових кадрів для інноваційної сфери. Значний рівень актуальності вимагає вирішення проблем із широкого співробітництва університетів і кафедр з вітчизняним і міжнародним бізнесом для вирішення проблем дуальної освіти як інноваційних освітніх проектів в галузі економіки та кібернетики.

Обговорення матеріалів конференції стане запорукою загальних майбутніх успіхів. Доповіді конференції спрямовані на по-

силення інтеграції та залучення широких кіл науковців і до вирішення широкого кола питань, пов'язаних з системним підходом до розв'язку задач, що постають перед сучасною економікою у непростий період світових економічних процесів. Шановні учасники та гості конференції, Ваша енергія, що спрямована на реалізацію нових ініціатив щодо втілення в життя програм оздоровлення економіки, поза всяким сумнівом, послужить зміцненню наукових, ділових зв'язків для розвитку інноваційних та інтеграційних процесів в Україні, країнах Європи та Азії. Ми впевнені, що результати цьогорічної конференції знайдуть своє втілення в нових проєктах і програмах, і, в кінцевому рахунку, слугуватимуть надійною сходиною на шляху до процвітання нашої держави.

Кафедра економічної кібернетики, бізнес-економіки та інформаційних систем ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

**Завідувач кафедри економічної кібернетики, бізнес-економіки та інформаційних систем ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»
заслужений діяч науки і техніки України, академік Академії економічних наук України та Міжнародної Академії Біоенерготехнологій, д. е. н., професор М. Є. Рогоза**

Рекомендовані статті учасників конференції будуть опубліковані у «Віснику ПУЕТ. Серія Економічні науки» (журнал входить до «Переліку наукових фахових видань, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук»)

(вимоги до друку та оплати статей знаходиться на сайті <http://puet.edu.ua/uk/zhurnal-naukovyy-visnyk>).

GREETINGS TO THE PARTICIPANTS AND GUESTS OF THE X INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL INTERNET CONFERENCE "THE ECONOMICS TODAY: PROBLEMS OF MODELING AND MANAGEMENT"

Dear participants and guests of the X International Scientific and Practical Internet Conference "The Economics Today: Problems of Modeling and Management" we greet you on the start of the traditional Internet conference in the field of information space. The Organizing Committee provided international status of the conference. This initiative was supported by rector's office in University and partners from Ukraine, Europe and Asia.

It is important to study the problems of management and modeling of economic systems, the theoretical foundations of economic cybernetics, the formation of mechanisms and systems of strategic development of economic entities, research on socio-economic problems of modernization and development of cooperation, cooperation management and integration processes. The level of relevance of these studies is determined by the advantages of cooperation, which provides an opportunity to build a socially oriented economy, the essence and form of which provides opportunities in the dynamics of unstable development to find ways of stabilization and positive rates of development. There were offered for discussion the problems of territories, economic entities and the formation of strategies for their socio-economic development, which has become especially relevant in the context of decentralization and international cooperation.

The growth of knowledge and information about the management processes and activities of economic objects forces researchers to search for new management models and requires solutions to training problems based on systemic principles of formation of their competencies in an interdisciplinary and practice-oriented approach. Specialists of the Department of Economic Cybernetics, Business Economics and Information Systems are invited to discuss the training of specialists in the specialty 051 Economics, education programs: "Economic Cybernetics", "Information Systems in

Economics and Business Analytics", "Business Economics" and together with the Department of Management - education program "Information Resources Management".

The research was conducted by the Department of Economic Cybernetics, Business Economics and Information Systems of Poltava University of Economics and Trade together with the International Center for Modernization and Development of Cooperation, the Academy of Economic Sciences of Ukraine, the Union of Economists of Ukraine, Alfred Nobel University (Research Institute of Economic Development and Research). Society and Department of International Trade and Entrepreneurship (Dnipro), Silesian University of Technology Faculty of Organization and Management Department of Applied Social Sciences, Stanislaw Staszic University of Applied Sciences in Piła, as well as the Foundation Institute for International Cooperation Development, Poznan, Poland, in the framework of international cooperation in science and joint research.

The urgency of the raised research problem remains the basis for the development of a new, contemporary concept for training specialists in economics, economic cybernetics, business intelligence and computer information technology and systems, solving problems of training scientific personnel for innovation.

A significant level of relevance requires solving the problems of wide cooperation of universities and departments with local and international business to solve the problems of dual education as innovative educational projects in the field of economics and cybernetics. Discussion of the conference materials will be the key to overall future success. The reports of the conference are aimed at strengthening the integration and involvement of a wide range of scientists and to address a wide range of issues related to a systematic approach to solving problems facing the modern economy in a difficult period of world economic processes, aimed at implementing new initiatives to implement economic recovery programs. It will undoubtedly serve to strengthen scientific and business ties for the development of innovation and integration processes in Ukraine, Europe and Asia.

We are confident that the results of this year's conference will be embodied in new projects and programs, and, ultimately, will serve as a reliable step on the path to prosperity of our state.

**Department of Economic Cybernetics, Business Economics
and Information Systems in HEI of Ucoopspilka "Poltava
University of Economics and Trade"**

**Head for the Department of Economic Cybernetics, Business
Economics and Information Systems in HEI of Ucoopspilka
"Poltava University of Economics and Trade"**

**Honored Worker of Science and Technology of Ukraine,
Academician of the Academy of Economic Sciences of Ukraine
and the International Academy of Bioenergy Technologies,
Doctor of Economics, Professor M.Ye. Rohoza**

**Recommended studies by the conference participants will be
published in the PUET Bulletin. Economic Sciences Series»**

(The journal is included in the "List of scientific professional
publications with the results of dissertations for the degree of Doctor
of Science and Candidate of Science (PhD)" published)

**(requirements for printing procedures and payment can be
found on the site**

<http://puet.edu.ua/uk/zhurnal-naukovyy-visnyk>).

СЕКЦІЯ 1. УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМИ СИСТЕМАМИ

PhD. Michalene Grebski, Colorado Mesa University, USA
LLM MA Paulina Brożek, Silesian University of Technology
(Gliwice, Poland)

LABOR FORCE RETRAINING PROGRAMS ACCORDING TO THE NEEDS OF THE USA ECONOMY

A characteristic feature of modern economy is the dynamics of economic processes. The knowledge-based economy demands quick changes. Young people who are entering the labor force will change their careers four-to-five times before reaching retirement age. New products are also being introduced to the constantly changing market.

The effects of a global economy and free international trade often cause companies to go out of business, especially those based on outdated technology. Therefore, there is a constant need to retrain the workforce. Currently, according to data from the United States Department of Labor several million people (approximately 3 million) are looking for work. At the same time, data from industry shows several million unfilled jobs. Many companies have problems finding employees who have the skills required for a job. Therefore, there is a constant need to retrain unemployed workers.

Future Occupations and Expected Employment Growth

The most difficult task from the perspective of labor market is planning for future occupations and retraining a qualified labor force for these occupations. This is done by a federal agency called the Bureau of Labor Statistics. The Department of Labor estimates statistically how many jobs will need to be created in every branch of industry.

Professions supporting medicine and caring for the disabled are expected to see the greatest increases. An increase in employment is also expected in professions related to construction. A decline in employment is expected in farming and fishing occupations.

The Labor Statistics Office in the USA also prepares and publishes a list of the most marketable professions. These are

professions in which the number of jobs exceeds the number of trained workers.

In the 2019, these jobs included the following:

1. Developers of computer systems having a specific use in the economy
2. Construction workers
3. Financial profit analyzers
4. Health service workers caring for the sick in their homes.
5. Internet network security analyzers
6. Staff overseeing medical services
7. Nurses
8. Personnel taking care of the people in nursing homes and taking care of the disabled
9. Physical therapists
10. Truck drivers

Based on the data prepared by the Bureau of Labor Statistics, training programs need to be created to prepare unemployed workers for new professions. These unemployed workers can collect benefits for a certain period (usually 26 weeks and up to 73 weeks in exceptional circumstances). While receiving unemployment benefits, the workers remains in contact with the employment office. When workers are temporarily unemployed (because companies periodically reduce employment due to lack of orders, winter weather, etc.), the employee receives benefits until they return to their workplace. Retraining is suggested if the employee completely has lost work because of the closure or downsizing of the company. The employment office offers the employee a list of retraining programs. A new profession requires retraining. Training preparing for a new profession can be at community colleges or at vocational-trade school.

Vocational-Trade Schools and Community Colleges as Retraining Centers

Retraining unemployed workers is the focus of many two-year programs and college professional development courses. Many of these programs require the payment of tuition. However, if the worker loses their job because of closure of the company, the employment office has grants to cover the costs of retraining the

employees. Companies with more than one hundred employees must notified employees and employment office sixty workdays before closing of the company. This period allows the employment office and employees who lose their jobs to plan the retraining process.

In the United States there are forty specialized centers for retraining employees. These centers have an annual budget of \$17M. This budget is administered jointly by the Department of Labor and Department of Education. There are nine hundred eighty community colleges in the United States that participate in the retraining of unemployed workers.

Vocational Schools as a Centers for Retraining

In some occupations, evening programs at vocational schools offer retraining programs. Professions such as cook, painter, mechanic, autobody repair worker or carpenter do not require a two-year community college program. These programs can be offered at career and technology centers or by local trade unions. Most local vocational schools offer evening programs for retraining employees who have lost their jobs as well as for employees who are currently working and want to improve their professional qualifications. Programs in secondary schools may be free or the fee may be symbolic.

Retraining Programs for Veterans

A USA veteran is anyone who has completed military service, regardless of whether it was during a period of war or peace. Veterans receive financial aid in the form of a grant for higher education (first-cycle). Education programs for veterans, such as a GI Bill were proposed after War World II.

Veterans wishing to go to university received scholarships to pay for their studies plus living expenses for the duration of their studies. Veterans who chose vocational school also receive financial aid while they were being retrained. Veterans also received unemployed benefits for up to one year. In 1947, almost 50 % of students at the universities were veterans.

Military veterans can choose a public or private university. They can choose their own field of study. Typically, veterans choose law enforcement, medical support, truck driver, store manager along with many other two or four-year programs.

I. A. Marszałek-Kotzur, Doctor
Silesian University of Technology (Gliwice, Poland)

MODERN TECHNOLOGIES AND THE PROBLEM OF SOCIAL EXCLUSION

Advances in technology are an integral part of the development of the country's economy as well as society. A distinctive feature of technological progress is the integration of humans into digitally controlled machines. The main effect of technological progress is technical inventions affecting different areas of life. It is worth considering whether intensive technological progress will provide the public with the same benefits or cause some kind of threat. Technologies that remove barriers to the flow of goods, services and capital are now the biggest driver of the economy. Technological inventions are also widely used in the everyday life of individuals.

Among the most important of them are modern computers, which are for man a tool for work, entertainment and his own development. Currently, however, it is not enough to have a computer itself, because it is useless if it is not connected to the Internet. The Internet, a worldwide system of connections between computers, is one of the key inventions among modern technologies. It provides access to education and entertainment for a wide audience. The Internet is a virtually inexhaustible source of information. It also provides a social media, helps in making friends and maintaining existing contacts through social networks, dating, chats and instant messaging. The Internet also allows us to make online purchases quickly and conveniently, saving you time and money.

Modern banking is also popular, which has developed thanks to the internet and access to mobile devices. You can quickly and efficiently make payments, make deposits, use loans and loans.

A great advantage of modern technologies today are also touch screens, which appear not only in mobile phones but also in a number of other devices, including home appliances and cars.

Another technological invention is the phone. In addition to its basic function, the phone serves us primarily to use the Internet, where we can search for the information we need, chat with friends,

through popular, make payments in stores. The phones are equipped with high-resolution cameras and a camera. They also have the function of radio, voice recorder and player songs in mp3 format. We may store a variety of files, including images, music, videos, sounds, and PDFs, in your phone's memory.

Modern technologies also include robots, i.e. mechanical devices that perform certain tasks (Kuzior 2017). They are used, among other things, in industry, in production processes, in medicine, in agriculture, but also in everyday life, for example, modern vacuum cleaners that clean up for people.

In order to benefit from the aforementioned inventions, it is necessary to have so-called e-competences, i.e. digital competences (Kuzior and Kuzior, 2020; van Dijk, 2013). Unfortunately, many people do not have the opportunity to acquire them. The lack of access to modern technologies, the inability to operate them, due to the rapid development of technology and the growing variety of hardware and software, result in many people being exposed to "digital exclusion". It was highlighted as one of the first effects of the WHO's announcement of a pandemic and lock-down decision. People have been cut off from being able to do everyday business in the traditional way almost overnight. One of the groups affected by the exclusion is school pupils. A large group of children do not have access to either a smartphone, a tablet or a computer. In others, devices that worked well when browsing the web proved too weak to cope with more complex software. The "digitally excluded" include people with low material status, as well as those who are afraid of novelty and do not understand the assumptions of the information society. The low level of digital skills is closely linked to age. Seniors can not cope without the manual in the paper version. They have difficulty remembering what each button and icon means. They have a huge problem having to have a password and login, overwhelmed by technical problems related to access and use of virtual platforms, as well as problems with understanding the language of new technologies. Another group that is often forgotten in the context of digital exclusion is the homeless (Szpunar, 2005).

Digital exclusion does not have to be a lack of internet access. They are also caused by obstacles to the use of the network for

people with mobility disabilities, the hearing impaired, the visually impaired and the blind, as well as the sick (Zielińska, 2015). Various types of anxiety play an important role, e.g. regarding the security of financial transactions, the perception of technology as a dangerous medium, as well as a feeling of discomfort and stress or fear of contact with them, i.e. technophobia. The barrier to the use of modern technologies is psychological problems, lack of motivation or lack of time (Wasiak, 2013).

Digitally excluded entities are doomed to a worse position in the labour market, as a lack of digital skills leads to a decrease in their competitiveness. As consumers, they are inseparable and often incur higher expenses by not accessing public services offered online. Passive individuals against the Internet show a lower level of social capital due to the lack of online contacts. Inactivity on the web implies lower activity in social and cultural life (Wasiak, 2013). All the phenomena mentioned above, through digital exclusion, consequently lead to social exclusion. Social exclusion is sometimes referred to as inability to participate in important aspects of social life – economic, political and cultural. It manifests itself in the severing of both social and family ties. In addition, it shows a tendency to inherit (Muras 2005).

All modern technological devices have a huge impact on our lifestyle, work and our relationships with other people. On the one hand, they make our lives easier, more comfortable, safer, easier, but on the other hand they carry many risks, not only on a technical level, but also on a social level (Kuzior 2006). It is worth bearing them in mind to take action to eliminate them.

List of sources used

1. Kuzior A.: Człowiek jako racjonalny podmiot działań w świetle założeń koncepcji zrównoważonego rozwoju. „Problemy Ekorozwoju”, nr 2, 2006. p. 67–72.
2. Kuzior A., Kuzior P. The quadruple helix model as a smart city design principle. *Virtual Economics*, 2020. p. 15–27.
3. Kuzior A. Problem bezrobocia technologicznego w perspektywie rozwoju Przemysłu 4.0. *Etyka Biznesu i Zrównoważonego Rozwoju. Interdyscyplinarne studia teoretyczno-empiryczne*, nr 4. 2020.

4. Muras M. Pojęcie wykluczenia społecznego, [in]: Czapiński J., Panek T. (red.): *Diagnoza społeczna 2005. Warunki i jakość życia Polaków*, W.S.F.iZ, Warszawa 2006. – 415.
5. Szpunar, M. Cyfrowy podział – nowa forma stratyfikacji społecznych. [in]: Kleban J., Wiczerzycki W. (red.): *Era społeczeństwa informacyjnego: Wyzwania, szanse, zagrożenia: Materiały konferencyjne*, Wyd. WsKiZ, Poznań 2005. – 540 p.
6. Wasiak, M. Gospodarka oparta na wiedzy a wykluczenie cyfrowe: Analiza porównawcza nowych krajów członkowskich UE. [in]: Pokrzywa M., Wilk S. (red.): *Wykluczenie społeczne: Diagnoza, wymiary i kierunki badań*, Wyd. URz. Rzeszów 2013. – 447 p.
7. Zielińska, I. Seniorzy w wirtualnym świecie – możliwości i bariery. in]: Leszczyńska-Rejcher A., Domańska L., Subocz E. (red.): *Seniorzy w pryzmacie koncepcji „Społeczeństwo dla wszystkich grup wiekowych”*, Olsztyn 2015. – p. 17.

G. Poszwa, *doctor of economics*
Stanisław Staszic State University in Piła

THE ROLE OF LEAN MANUFACTURING AND ENVIRONMENTAL MANAGEMENT ON BUSINESS BENEFITS

The aim of this article is to present the impact of the concept of production process management based on the concept of Lean Manufacturing and environmental management systems on the financial results and business benefits of a company.

The impact of human activity on changes in the natural environment is repeatedly discussed in the pages of many magazines. Until the 1950s, the natural environment was considered a common good, the use of which was common. The system which did not require the payment of fees for the use of natural environment resources translated into an increase in pollution, degradation of waters, and the production of a large amount of non-biodegradable waste (footnote).

The literature query gives several definitions of ecological awareness. One of them is in line with the pragmatic and systemic

idea of nature protection that was initiated in the late 1960s. The pragmatic idea is aimed at nature protection in terms of caring for and protecting the natural environment of man. It consists in the liquidation of industrial plants which are a great threat to the environment through the production of numerous pollutants, sewage and waste that pose a threat to human health and life. (Hull 1984, s. 12).

The pro-ecological behavior of enterprises is most influenced by indirect economic instruments, which are characterized by the use of indirect, economic and market compulsion. They are based on the premise that indicates the possibility of reducing external social costs of achieving the desired level of use / pollution by internalizing the negative impacts of economic activity (gov.pl) (report). Including environmental protection costs in the price of a product / service to a large extent prevents suboptimal allocation associated with external effects, obtained from using the environment, and not included in the cost accounting of enterprises. Internalization is a way to approximate the cost of private and social production (Wasiuta 2015, s. 54).

Enterprises aiming to maximize the effects and increase profits introduce a company management system based on tools that allow for rational management of resources, reduction of costs, elimination of waste and improvement of operational processes. The internalization of environmental costs has distinguished the trend of manufacturing companies aimed at implementing pro-ecological investments as an expression of concern for the environment and striving to increase the company's profits by controlling and minimizing each type of costs.

In order to meet the growing competition and customer requirements, enterprises decide to implement production improvement methods based on the concept of Lean Manufacturing. In practice, the implementation process is based on the introduction of individual recommended tools suitable for a given enterprise. The most commonly used are: good 5S practices, value stream mapping, total effective maintenance of machines and devices (TPM), production control in the PULL system or reduction of changeover time (SMED)) (Browning 2009, s. 23–44) ((Maclachlin 1997, s. 271–292). LM focuses on reducing waste by improving operating system

methods, in particular by introducing processes and procedures to prevent accidents, losses, and faults (Nadeem 2017, s. 25), (King, Lenox 2001, s. 244–256).

The ISO 14001 system is a set of programs and implementations aimed at increasing the environmental performance of both products and recycling processes, product life cycle analysis and waste management (Nath, Ramanathan 2016, s. 427–437). The introduction of the LM concept into the operational management system makes it easier for the company to implement the environmental management system, which aims to: reduce waste, control pollution, reduce energy consumption or reduce dust emissions to the atmosphere (Yang i in 2011, s. 251–261).

Enterprises wishing to achieve environmental goals must make decisions related to the implementation of pro-ecological investments. In many cases, environmental management tools require the company to commit a certain amount of financial outlays. Pro-ecological investments require the involvement of additional financial resources and technological resources, which often leads to the reduction or even abandonment of other projects related to the company's operations. (Sroufe 2003, p. 416–431).

Pro-ecological investments requiring, for example, designing a modification, redesigning the product, changing the existing production process / assembly line or installing new equipment have a direct impact on the increase in the unit cost of the product, thus reducing the margin (Sroufe 2003, p. 416–420). Therefore, it is assumed that pro-ecological investments have a negative impact on the company's financial results in the short term (Kalyar, Shafique, Abid, 2019, p. 8).

Better environmental performance mitigates the negative impact of green investments on financial results by promoting the company and the image of the product as green, thus making environmental performance a social and marketing aspect (Starik i Rands 1995 p. 908–935). Pro-environmental activities are conducive to acquiring customers and building their satisfaction and loyalty, which in turn translates into increased sales turnover (Pagell i Gobeli 2009, p. 278–278).

On the other hand, better environmental efficiency reduces the emission of pollutants, reduces the amount of waste produced, and optimizes the use of resources in the production process, which is reflected in the company's financial results in the long term.

Final conclusions:

The pro-ecological practices and Lean Manufacturing tools implemented in the production company have transfer into two types of business benefits:

1. 5S practices are reducing the consumption of materials and raw materials by reducing the amount of waste and reducing production costs, reducing the number of defects in finished products, improving the quality of finished products. The implementation of good practices included the successive implementation of the system from the initial 3S through a harmonious transition to the full 5S system. The conducted analyzes showed that from the moment of introducing the system of optimization of production activities in the company, production costs did not initially decrease (the first 1.5 years). There was an increase in costs related to the need to adapt individual positions - workplaces to the new environment, costs of employee training, costs of the company implementing and auditing the project. After the price increase, the production costs, and thus the unit cost of the product, fell by 10 to 15 %.

2. The second type of business benefits is the effect of pro-ecological investments which, by reducing sulfur oxide emissions by 98 % and reducing water consumption by 8 000 m³ and reducing energy consumption by 40 %, reduced by 70 % the amount of environmental fees paid by the State Treasury enterprise. The reduction of the fixed burden in the form of ecological fees indirectly influenced the reduction of indirect production costs, which has an impact on the reduction of the unit cost of the finished product.

List of sources used

1. Browning TR, Heath RD . Reconceptualizing the effects of lean on production costs with evidence from the F-22 program. J Oper Manag 27, 2009 r p. 23–44.
2. Hull Z. Świadomość ekologiczna, Wydawnictwo Aura 11. 1984.

3. Kalmyar M, Shafique I, Abid A, Role of lean manufacturing and environmental management practices in eliciting environmental and financial performance: the contingent effect of institutional pressures, *Environmental Science and Pollution Research* 26:24967–24978, 2019, p. 8.
4. King AA, Lenox MJ. Lean and green? An empirical examination of the relationship between lean production and environmental performance. *Prod Oper Manag* 10 (3). 2001, p. 244–256.
5. Nadeem SP, Garza-Reyes JA, Leung S-C, Cherrafi A, Anosike AI, LimMK, Lean manufacturing and environmental performance—exploring the impact and relationship. In: Paper presented at the IFIP international conference on advances in production management systems (2017).
6. Nath P, Ramanathan R Environmental management practices, environmental technology portfolio, and environmental commitment: a content analytic approach for UK manufacturing firms. *Int J Prod Econ* 171. 2016. p. 427–437.
7. Matuszak-Flejszman A. Jak skutecznie wdrożyć system zarządzania środowiskowego wg normy ISO 14001 ?, PZI i TS, 2001. s. 52.
8. McLachlin R. Management initiatives and just-in-time manufacturing. *J Oper Manag* 15(4). 1997, p. 271–292.
9. Pagell M, Gobeli D. How plant managers' experiences and attitudes toward sustainability relate to operational performance. *Prod Oper Manag* 18 (3): 2009, p. 278–299.
10. Shah R, Ward PT Lean manufacturing: context, practice bundles and performance. *J Oper Manag* 21(2) 2003. p. 129–149.
11. Shah R, Ward PT, Defining and developing measures. *J Oper Manag* 25(4): 2007, p. 785–805.
12. Sroufe R (2003) Effects of environmental management systems on environmental management practices and operations. *Prod Oper Manag* 12 (3) 2003, p. 416–431.
13. Starik M, Rands GP. Weaving an integrated web: multilevel and multisystem perspectives of ecologically sustainable organizations. *Acad Manag Rev* 20 (4) 1995, p. 908–935.
14. Wasiuta A. Ekonomiczne instrumenty polityki ekologicznej w kontekście zarządzania środowiskowego, Współdziałanie systemu

- zarządzania i inżynierii produkcji. Teoria i praktyka, T. Noch, J. Sączuk (red.) Wydawnictwo Gdańskiej Szkoły Wyższej, 2015 s. 54.
15. Yang M. Hong P, Modi SB. Impact of lean manufacturing and environmental management on business performance: an empirical study of manufacturing firms. *Int J Prod Econ* 129(2), 2011. p. 251–261.
 16. PN-EN ISO 14001:2005, Systemy zarządzania środowiskowego. Wymagania i wytyczne stosowania, Warszawa 2005.
 17. Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. – Prawo geologiczne i górnicze (Dz.U.05.228.1947).
 18. Raport końcowy MOS. Koncepcja modyfikacji systemu instrumentów ekonomicznych dla ochrony środowiska. s. 24, 10, 25.

V. A. Vlasenko, *Candidate of Economic Sciences*,
Associate Professor

A. Hassani, *Master's student*
Higher Educational Establishment of Ukoopspilka
«Poltava University of Economics and Trade»

FORMATION OF COMPONENT SYSTEMS OF FINANCIAL MANAGEMENT AT THE MODERN BUSINESS ENTERPRISE IN THE CONDITIONS OF MARKET TRANSFORMATIONS

The transformation processes taking place in various levels and sectors of the national economy have led to an increase in the role and importance of effective management of financial resources in each enterprise. The development of socio-economic systems in the context of dynamic changes in the external environment and increasing market competition is impossible without integrated financial management, which is one of the most important components of economic growth of any market entity.

Therefore, the formation of an effective system of financial management in the enterprise requires the use of a wide arsenal of management techniques.

An important contribution to the development of the theory and practice of financial management, management of financial resources

of enterprises has been made by modern scientists, among which should be singled out M. D. Bilyk, I. O. Blank, E. F. Brigham, L. D. Buryak, A. King, G. G. Kireitsev, V. V. Kovalev, S. A. Kuznetsov, L. V. Oliynyk, A. M. Podderogin, G. V. Savitska, O. O. Sheremet, E. S. Stoyanov, O. O. Tereshchenko, J. K. Van Horn, and others [2, 4-6].

Along with this, the development of an effective system of financial management at the level of enterprises of various forms of ownership and industry affiliation in conditions of fierce competition and deepening economic crisis is an urgent scientific task that requires careful and in-depth study.

The purpose of the study is to substantiate the peculiarities of the formation of the components of the financial management system in a modern business enterprise in market conditions.

Leading scholars in the field of financial management note that the content of financial management is to manage the formation, distribution and use of financial resources of economic entities and optimize the turnover of their funds [2, p. 14]. A. M. Podderogin believes that the concept of «financial management» can be considered simultaneously in three aspects: as a system of rational financial management of the enterprise, as a financial management body of the enterprise, as a form of entrepreneurial activity [5, p. 8–9]. E. S. Stoyanova notes that «the material basis of financial management is the cash flows of the enterprise, which are embodied in the real cash flow caused by the movement of value» [6, p. 172].

The main purpose of financial management at the present stage is to ensure the welfare of owners of capital, which is embodied in the maximum market value of the enterprise or its shares [4, p. 23].

In addition, researchers argue that the system of financial management in the enterprise should be aimed at solving the following main tasks:

- 1) financial support of current production and economic activities;
- 2) search for reserves to increase income, profit, increase profitability and solvency;
- 3) fulfillment of financial obligations to other economic entities, budget, banks, etc .;
- 4) control over the effective, targeted allocation and use of financial resources [3, p. 196].

In our opinion, the importance at the level of each enterprise should be given to the peculiarities of the formation of an effective financial management system, as well as its constituent subsystems: the system of organizational and information support (information system) and internal financial control (controlling).

The system of organizational support of financial management should be an interconnected set of internal structural services and units of the enterprise, providing development and management decisions on certain areas of its financial and economic activities and are responsible for the results of these decisions (senior management, financial manager, chief accountant).

At the present stage, financial managers can work in analytical, economic, financial, investment services of enterprises of the real sector of the economy; in corporate finance departments and in analytical services of financial sector companies; in consulting companies specializing in management and financial consulting and valuation activities; in financial-analytical agencies, in analytical centers dealing with economic policy and development of domestic and international business, in academic organizations (institutes, laboratories) and university departments and centers that develop and improve the principles of corporate finance management [1, p. 257].

That is, it can be stated that recently there has been an intensification of the professional activity of financial managers in the areas of consulting, forecasting and financial analysis.

Today, a highly qualified financial manager must be able to model financial and economic situations conduct comparative analysis and forecasting of development options, formulate analytical conclusions.

Organizational support involves a clear consolidation of the financial manager in the overall organizational structure of enterprise management, determining the scope of authority and responsibility, development and approval of job descriptions.

The work of the information management system (information system) of financial management should be aimed at continuous and purposeful selection of relevant information indicators necessary for

the analysis, planning and preparation of effective management decisions in all areas of financial activity of the enterprise.

The system of internal financial control or controlling will act as a clearly organized process by the company to verify the timeliness and completeness of management decisions in the field of financial resources management to achieve strategic goals and prevent crises that could lead to instability, economic crisis or bankruptcy of the enterprise.

Thus, the introduction of an effective financial management system at the enterprise will help optimize the flow of financial flows, reduce financial resources, increase profitability and efficiency of internal business processes, as well as allow to make informed management decisions on all aspects of production, commercial and financial activities.

Promising areas of further research remain the implementation of the components of the financial management system in the overall management system of enterprises.

List of sources used

1. Andreeva T. E., Tereshchenko D. A. Theoretical bases of formation of system of financial management of the enterprise. Bulletin of Transport Economics and Industry. Series : Business Economics. 2011. Issue 34. P. 255–260. (in Ukrainian)
2. Blank I. O. Financial Management : textbook for students. Kyiv : Elga, 2008. 724 p. (in Ukrainian)
3. Bogma O. S., Pavlova A. S. Features of management of financial resources of domestic enterprises. Visnyk of Zaporizhzhya National University. 2012. Vol. 1 (13). P. 195–199. (in Ukrainian)
4. Brigham E. F. Fundamentals of financial management : textbook / trans. from English 8 ed., supplemented. Kharkiv : Youth, 2007. 1008 p. (in Ukrainian)
5. Finance of enterprises : textbook / A. M. Podderogin, M. D. Bilyk, L. D. Buryak [etc.] ; edited by A. M. Podderogin. -6th ed., revised and supplemented. Kyiv : KNEU, 2006. 552 p. (in Ukrainian)
6. Stoyanova E. S. Financial management : theory and practice : textbook / edited by E. S. Stoyanova. 5th ed., revised and supplemented. Moscow : Perspektiva, 2001. 656 p. (in Russian)

*V. A. Vlasenko, Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor*

*Ch. Oneh Azubuike, PhD student
Higher Educational Establishment of Ukoopspilka
«Poltava University of Economics and Trade»*

CHARACTERISTICS OF EVOLUTIONARY DEVELOPMENT STAGES OF THE HUMAN RESOURCES MANAGEMENT CONCEPT IN THE CONDITIONS OF BUSINESS ECONOMY

The transition to a market economy has forced managers at all levels to evaluate the effectiveness of not only material, financial, but also human resources, to treat «human capital» carefully in their enterprises, to care for its quality recovery and accumulation. Therefore, the management of the company's began to pay special attention to the formation of an effective of human resources management (HRM) process.

In the formation of an effective of human resources management process at the enterprise in conditions of instability of the external environment, its constituent elements, stages of implementation and evaluation of efficiency are of great importance. Only an effective of human resources management process can contribute to the implementation of the adopted personnel policy and strategy of personnel management of the enterprise in market conditions.

The problem of increasing the efficiency of formation of human resources management process at the enterprises is constantly in the center of attention of scientists, among whom it should be noted: Allen D. G., Becker B. E., Bratton J., Danowsky J., Delery J. E., Dessler G., Egorshin A. P., Huselid M. A., Jiang K., Kibanov A. Ya., Mitroff I., Robinson C., Scheel T. E., Tancredi N., Wang W., Wybo J., and others [1–6].

Today, it is obvious that stable entrepreneurial success cannot be achieved while remaining within the former old of human resources management system. It is necessary to create a new effective of human resources management system at the enterprise, which would be much wider than the traditional practice of work of specialists HR department.

The purpose of the study is to substantiate the evolutionary development stages of the human resource management concept in the new conditions of economic activity.

The major HRM activities include HR planning, job analysis, job design, employee hiring, employee and executive remuneration, employee motivation, employee maintenance, industrial relations and prospects of HRM. The scope of Human Resources Management extends to: all the decisions, strategies, factors, principles, operations, practices, functions, activities and methods related to the management of people as employees in any type of organization [3, p. 98–99].

Scientists identify several evolutionary development stages of the human resource management concept in society and enterprise.

Stage 1. Pre-historic times. HRM can be found with pre-historic roots due to its association with various organizational functions such as the process of selecting a tribal leader, or passing on vital knowledge through generations about hunting, health, safety, and gathering food [1, p. 33].

Stage 2. The Industrial Revolution. England's industrial revolution of the late 1700s drastically transformed the practices of production. Machines were brought in to churn out products which previously were handmade, cottage industries were replaced by large factories, and small scale production gave way to large scale production. This in turn created a whole new system of work with more workers within single organizations. In order for these organizations to succeed they needed sufficient recruitment methods to attract the growing workforce and develop a well-organized structure within the company, with a far greater emphasis on management than had been present before [2, p. 20].

Stage 3. 1700s – 1900s. Due to the increasing demand for greater workers' welfare, the first Labor Unions were established in the 1790s to provide greater power to create change for the employees. These unions grew rapidly between the 1870s and 1900s. Vital to the relationship between the labor unions and management were the Human Resources (HR) departments that facilitated their relationships.

Stage 4. 1900s – 1960s. In response to the growing need for welfare reforms, especially within the labor force, came a few schools of thought based on case studies which paved the way for HR. Using a scientific method to determine the most efficient way to work, workers were matched to tasks they are suited to, proactively monitoring performance, providing feedback and allocating planning tasks to managers so workers can focus on the task at hand [4, p. 69].

Stage 5. 1960s – 1970s. It was between the 1960s and 1970s that HRM gained momentum after the passing of several acts like the Equal Pay Act of 1963, the Civil Rights Act of 1964, the Employee Retirement Income Security Act of 1974, and the Occupational Safety and Health Act of 1970. These laws ensured the safety and protected the rights of employees [5, p. 8–9].

Stage 6. 1970s – 1980s on. With the advent of all these acts, corporations placed a lot of importance on human resources management to avoid plausible lawsuits. By the end of the 1970s almost all big and medium-scale industries had a department to manage their recruitment, employee relations, record-keeping, salaries, wages, etc. Towards the 1980s, the importance of HR continued to grow to support increases in skilled labor, training, regulation compliance, dismissal, etc. HR managers were tasked with the challenges of hiring and firing employees.

Stage 7. The Modern period (2000s – the present). HRM has come a long way from its administrative and welfare-championing beginnings. In today's economy it is a multifaceted and crucial aspect of almost all businesses, with the role of HR in planning and driving strategic growth being just as important as technology or business leadership. Alongside the increasing importance laid on work experience, workplace culture, the digitization of HRM has played a fundamental role in its advancement [6, p. 193].

Thus, the process of human resources management at the enterprise plays an important role, since the degree of efficiency of the management of labor resources in any enterprise depends on a large part of the indicators of its economic, financial and industrial-commercial activity. Understanding by modern managers of the main evolutionary stages of development of the concept of human

resource management will help increase the efficiency of the management process.

But the practical implementation of the modern concept of human resource management at the level of economic entities requires further research in this area.

List of sources used

1. Bratton J., Gold J. Human resource management: theory and practice. Leeds : Metropolitan Palgrave Macmillan, 2012. 672 p.
2. Dessler G. Human Resource Management. 13th Edition. New Jersey : Pearson Prentice Hall, 2013. 648 p.
3. Egorshin A. P. Human resources management: Textbook. 5th ed., supplemented. Nizhny Novgorod : NIMB, 2010. 907 p. (in Russian)
4. Kibanov A. Ya. Fundamentals of human resources management: Textbook. Moscow : INFRA-M, 2003. 304 p. (in Russian)
5. Mitroff I. Strategic approach to human resources management. *American Management*. New York. 2005. P. 1–14.
6. Robinson C. Human Resource Management (HRM), Economic Crisis (EC) and Business Life Cycle (BLC): A Literature Review and Discussion. *International Journal of Human Resource Studies*. 2005. Issue 4 (1). P. 189–203.

А. І. Балінський, магістр кафедри економічної кібернетики, бізнес-економіки та інформаційних систем

Є. М. Ємець, к. ф.-м. н., професор – науковий керівник Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Перед державними управліннями завжди поставали і постають завдання – запобігання, мінімізації кризових факторів та виведення країни з кризи із найменшими втратами.

Визначення «антикризового управління» пропонують Д. А. Довгань, С. К. Рамазанов, О. П. Степаненко та Л. А. Тимашова: «це система управління підприємством, яка має комплексний характер та спрямована на запобігання або усунення

несприятливих для бізнесу явищ за допомогою використання всього потенціалу сучасного менеджменту, розробки і реалізації на підприємстві спеціальної програми, яка має стратегічний характер та дозволяє усунути тимчасові ускладнення, зберегти та помножити ринкові позиції за будь-яких обставин при опорі в основному на власні ресурси».

Причина кризи можуть бути різними. Їх поділяють на (рис. 1):

Рисунок 1 – Причини виникнення криз

На основі цього можна констатувати той факт, що небезпека кризи існує завжди і її необхідно передбачати і прогнозувати.

У розумінні кризи велике значення мають не лише їх причини, але і різні наслідки: можливе відновлення організації чи її руйнування, оздоровлення чи навіть виникнення нової кризи.

Характерними для кризової ситуації є два варіанти виходу із неї: подолання кризи або повна ліквідація господарюючого суб'єкта (рис. 2).

Кожне кризове становище протікає протягом певного періоду часу. Проміжки тривалості між початком та завершенням кризи бувають різними.

Залежно від стадій перебігу кризи, керівники підприємств застосовують різні види антикризового управління:

Рисунок 2 – Динаміка кризи на підприємстві

1. Реактивне (екстремне) управління – реалізується на стадії гострої кризи, за допомогою виявлення причино-наслідкових зав'язків, що зумовили настання кризи та розробки й виконання плану заходів із відновлення оптимального стану і ліквідації негативних наслідків.

2. Превентивне (попереджувальне) управління – оцінка ймовірності та наслідків потенційних криз їх розробки й виконання превентивної антикризової стратегії, реалізація планів, заходів щодо попередження криз.

Обидва види антикризового управління базуються на результатах проведеної діагностики, саме вона є визначальною функцією обох видів антикризового управління.

Діагностика являє собою інструмент планування та фінансового моніторингу, що містить широкий спектр аналітичних і дослідницьких процедур, виявляти вузькі місця в діяльності організації, визначати причини виникнення кризових явищ і оцінювати їх вплив на фінансово-господарську діяльність, а також прогнозувати ймовірність банкрутства організації.

Отже, для утримання підприємства на ринку необхідно працювати на випередження, вчасно запобігати виникненню кризових ситуацій, мати розроблену та дотримуватися етапності здійснення антикризової стратегії.

Список використаних інформаційних джерел

1. Ковалевська А. В. Конспект лекцій з дисципліни «Антикризове управління підприємством» для студентів 5 курсу заочної форми навчання ЦПО та ЗН освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» галузі знань 0305 – Економіка та підприємство напряму підготовки 6.030504 – Економіка підприємства та слухачів другої вищої освіти заочної форми навчання освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» спеціальності 7.03050401 – Економіка підприємства (за видами економічної діяльності) / А. В. Ковалевська ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2016. – 140 с.
2. Інноваційні технології антикризового управління економічними системами : монографія / Рамазанов С. К., Надьон Г. О., Степаненко О. П., Тимашова Л. А. ; під ред. проф. С. К. Рамазанова. – Луганськ. – Київ : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2009. – 480 с.
3. Антикризовий менеджмент [текст] : навч. посіб. / Л. І. Скібіцька, В. В. Матвеев, В. І. Щелкунов, С. М. Подреза. – Київ : Центр учбової л-ри, 2014. – 584 с. – С. 21–22.

Я. В. Вівтоніченко, аспірант

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ БІЗНЕС-КРИТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ НА ПРИКЛАДІ ПЛАТФОРМ, ЩО БАЗУЮТЬСЯ НА FPGA RADICS I&C PLATFORM

Не всі процеси однаково впливають на успіх в організації діяльності підприємства в конкретних ринкових умовах.

Необхідно виділяти ключові процеси, що мають найбільший (вирішальний) вплив на досягнення головної мети діяльності підприємства. Ці найважливіші процеси можуть бути виявлені в залежності від їх впливу на задоволення вимог споживача, акціонерну вартість економічного об'єкту, збільшення об'єму реалізації продукції, розширення ринку реалізації продукції, зменшення кількості витрат та ін.

Поряд з ключовими варто виокремити і критичні процеси, тобто такі процеси, неналежна організація яких або недотримання вимог до їх виконання можуть являти фактичну чи потенційну загрозу для забезпечення якості продукції і, відповідно, для ефективності діяльності економічного об'єкту. Критичні процеси потрібно терміново корегувати чи покращувати. В категорію критичних може потрапити будь-який процес діяльності підприємства.

Вплив критичних процесів виявляється в процесі діяльності підприємства або під час аудиторських перевірок.

Один із показників ефективності реалізації бізнес-критичних процесів є CAGR. CAGR (англ. Compoundannualgrowthrate) – сукупний середньорічний темп росту. Виражається у відсотках і показує, наскільки відсотків за рік збільшується той параметр, який підлягає дослідженню чи вивченню.

$$CAGR(t_0, t_n) = \frac{V(t_n)}{V(t_0)}^{\frac{1}{t_n - t_0}} - 1,$$

де $V(t_0)$ – початкове значення параметра;

$V(t_n)$ – кінцеве значення параметра;

$t_n - t_0$ – кількість років.

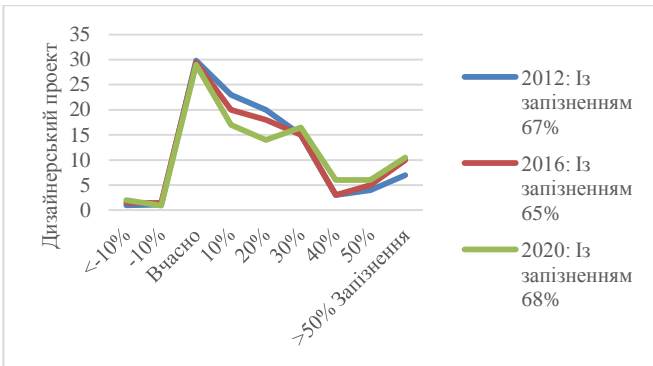
Основна перевага показника CAGR – простота в його використанні та універсальність підходу.

Близько 50 % ресурсів при реалізації будь-якого проекту витрачається на верифікацію. І це оправдано, адже якщо зменшити витрати на цей процес, то якість кінцевого продукту часто є незадовільною. А це тягне зменшення обсягів реалізації і втрату коштів. Так глобальний ринок напівпровідників у 2019 році був оцінений у \$ 385,4 млрд після того, як відчув 15 %-ий спад через 32 %-вого падіння ринку мікросхем пам'яті, який, як очікується, відновиться у 2021 році. Частина ринку напівпровідників FPGA оцінюється приблизно в \$ 5 млрд. Очікується, що до 2030 року обсяг ринку напівпровідникових ПЛІС досягне позначки в 7,5 \$ млрд, а сукупний річний темп росту CAGR протягом цього прогнозованого періоду складе 4,4 %. Ріст обсягів цього ринку зумовлений новими можливостями кінцевих користувачів,

пов'язаних з обробкою даних, мережею та збереженням даних, а також комунікаціями.

Для того, щоб зменшити витрати на процес верифікації, необхідно використовувати сучасні технології. Зупинимось на короткому аналізі ПЛІС. Так склалося історично, що ПЛІС мають дві основних переваги перед ASIC. ПЛІС, як правило, набагато ефективніші з економічної точки зору для малооб'ємного виробництва. Крім того, можливості швидкого виготовлення прототипу і гнучкість ПЛІС можуть скоротити графік розробки, оскільки більшість циклів верифікації та валідації традиційно виконуються в лабораторії. Останнім часом ПЛІС пропонує переваги, пов'язані з виробництвом для деяких прискорених додатків, використовуючи апаратний паралелізм (наприклад, нейронні зв'язки штучного інтелекту).

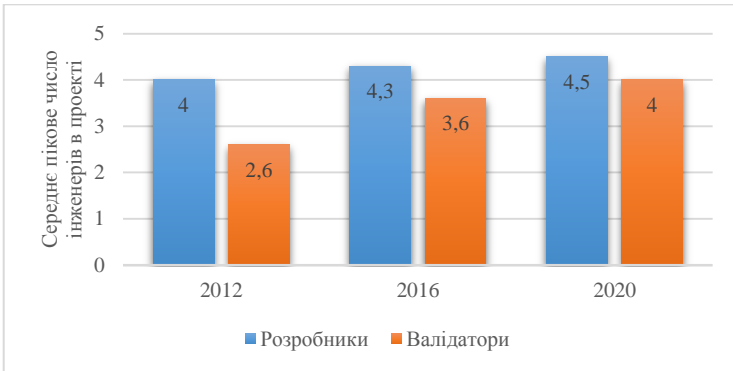
Зупинимось на стадії завершення проектування. При вивченні ефективності використання проекту FPGA було виявлено, що 68 % проектів FPGA відстають від графіка. Однією з ознак того, що складність проектування та верифікації зростає, є збільшення кількості проектів ПЛІС, які відповідають графіку більше, ніж на 50 % в період з 2014 по 2020 рік.

Результативність проектів FPGA

Можливо, найбільшою проблемою сьогодні являється контроль затрат і кількості інженерних кадрів, що задіяні в процесі

проекування та верифікації ПЛІС. Щоб проілюструвати необхідність підвищення продуктивності праці, проаналізуємо тенденцію до збільшення інженерних кадрів. На рисунку показано середнє пікове число інженерів ПЛІС, що задіяні в роботі над проектом.

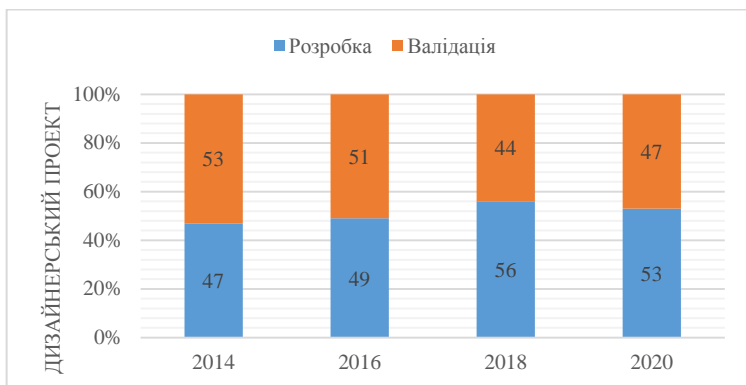

Середнє пікове число інженерів ПЛІС

В той час, як попит на інженерів-проекувальників ПЛІС виріс приблизно на 1,5 % CAGR в період з 2012 до 2020 року, попит на інженерів-верифікаторів ПЛІС зріс на 5,5 % CAGR. Варто зазначити, що в період з 2007 до 2014 року ринок IC/ASIC відчував таку ж потребу в інженерах-верифікаторах для проведення складної верифікації.

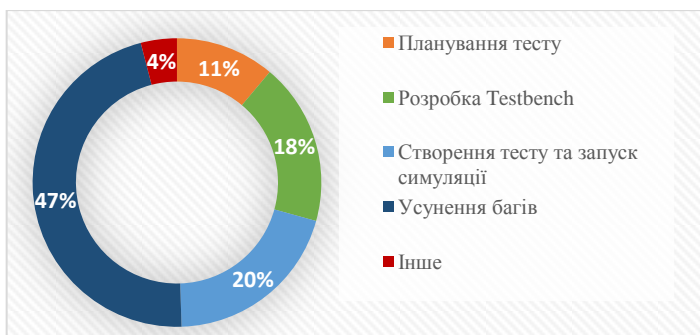
Але інженери з верифікації – не єдина зацікавлена сторона проекту. Інженери – конструктори теж витрачають велику кількість часу на верифікацію. Так у 2020 році інженери – конструктори витрачали на проектування близько 53 % часу роботи над проектом і 47 % – на верифікацію. Але проаналізувавши дані, можна сказати, що в порівнянні з 2014 і 2016 роками ці показники свідчать про те, що інженери-конструктори ПЛІС витрачають значно менше часу на верифікацію. Це пояснюється тим, що, по-перше, проекти FPGA збільшили кількість інженерів з верифікації в своїх командах, а це означає, що інженери-проекувальники можуть сконцентрувати більшу частину зусиль на

проектуванні. По-друге, збільшилось впровадження більш складних ПЛІС, що збільшило навантаження на інженерів-конструкторів.

Витрати часу інженерами-конструкторами

Інженери з верифікації ПЛІС витрачають більшу частину часу на налагодження роботи системи і усунення недоліків.

Витрати часу верифікаторів

З точки зору менеджменту це може бути вагомою проблемою при плануванні зусиль та графіка майбутніх проектів на основі попередніх проектів, так як налагодження є процесом непередбачуваним і варіюється в залежності від складності проекту.

Висновок. В даній доповіді розглянуто питання ефективності реалізації бізнес-критичних програмних процесів, представлено докази важливості процесу верифікації в роботі над реалізацією проектів та порівняння результативності ПЛІС і FPGA.

Список використаних інформаційних джерел

1. IC-Insights, April Update to The McCLEAN REPORT 2020 EDITION.
2. International Business Strategies, Semiconductor Market Analysis, Volume 29, No. 1, January, 2020.
3. S. Trimmerger, Three ages of FPGAs: a retrospective on the first thirty years of FPGA Technology, Proceedings of the IEEE, Vol 103, Issue 3, March 2015.
4. H. Foster, Why the Design Productivity.

В. М. Вовк (V. Vovk), к. е. н., доцент

Й. Строньска-Земанн (J. Strońska-Ziemann), доктор
Державний університет ім. Станіслава Сташица в Пільці

ГЛОБАЛЬНА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ЯК СТИМУЛ ДО РОЗВИТКУ КРАЇН: ТЕМАТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ

У сучасному світі підвищення конкурентоспроможності є важливим завданням як для окремо взятих підприємств, так і для країн. Трансформаційні процеси, що нині відбуваються економіці, набули високого темпу. Факти свідчать, що мінливість умов господарювання в одну мить може як підняти конкурентні позиції господарюючого суб'єкту, так і стрімко їх опустити. Все залежить від оперативності реакції компетентного керівництва на ринкові зміни. Аналогічні залежності відбуваються і при оцінці глобальної конкурентоспроможності, де оцінюванню підлягають не окремі підприємства чи галузі, а цілі економіки. Від того, наскільки успішно бізнес-структурам тієї чи іншої країни вдасться реалізувати свій потенціал, настільки високим буде успіх країни у боротьбі на глобальному ринку. Ключовими факторами, які можуть призвести до сталого зростання економіки у довгостроковій перспективі, є, насамперед, реформи, пра-

вильні інвестиції, наявність прогресу у різних сферах і готовність кадрів мобілізувати ресурси, час та зусилля на благо добробуту своїх громадян [1, с. 70]. Ці фактори є однаково важливими як для розвинутих країн, так і для країн з перехідною економікою та країн, що розвиваються.

Глобальне дослідження рівня конкурентоспроможності та ранжування країн світу за показником економічної конкурентоспроможності проводиться Всесвітнім економічним форумом, який надає можливість країнам переймати досвід одна у одній та вчитися новим практикам задля власного зростання [5, с. 180].

У звіті про глобальну конкурентоспроможність країни ранжуються за показником індекс глобальної конкурентоспроможності, який враховує складність економічних процесів і представляє виважене середнє значення з понад 100 різних компонентів, кожен з яких відбиває один з аспектів конкурентоспроможності.

У 2019 році рейтинг країн за індексом глобальної конкурентоспроможності був сформований з-поміж 141 економіки світу. Однак, оскільки предметом дослідження є конкурентоспроможність України та Польщі, у табл. 1 наведемо лише ці 2 країни у порівнянні із першими десятима країнами-лідерами.

До світових лідерів за критерієм конкурентоспроможності у 2019 р. було зараховано Сінгапур, Сполучені Штати, особливий адміністративний район Гонконг, Нідерланди, Швейцарію, Японію, Німеччину, Швецію, Британію та Данію. З-поміж цих країн лише Данія у 2016–2017 рр. не входила до ТОП-10, хоча її показник не був низьким у цих роках. Решта країн продемонстрували стабільність свого розвитку, навіть не зважаючи на дещо вищі коливання рейтингових позицій у Гонконгузі і Швейцарії в аналізованому періоді у порівнянні з коливаннями показників в інших економіках.

Окремої оцінки потребують Україна та Польща. Згідно класифікації країн за стадіями розвитку Україну було віднесено до країн, діяльність яких орієнтована на ефективність економік (друга стадія розвитку), а Польщу – до країн, що знаходяться на стадії переходу від другої до третьої стадій економічного розвитку. Звідси закономірним є те, що українська економіка посіла значно нижчі позиції у порівнянні із польською. У 2019 році Україна у світовому рейтингу посіла 85 місце, тоді як Польща – 37.

Таблиця 1 – Рейтинг країн за індексом глобальної конкурентоспроможності у 2016–2019 рр.

Країна / Економіка	2019	2018	2017	2016
Сінгапур	1	2	2	2
Сполучені Штати	2	1	3	3
Гонконг	3	7	9	7
Нідерланди	4	6	4	5
Швейцарія	5	4	1	1
Японія	6	5	8	6
Німеччина	7	3	5	4
Швеція	8	9	6	9
Велика Британія	9	8	7	10
Данія	10	10	12	12
...				
Польща	37	37	36	41
...				
Україна	85	83	85	79

Джерело: Сформовано за даними The Global Competitiveness Report 2019, The Global Competitiveness Report 2018, The Global Competitiveness Report 2017–2018, The Global Competitiveness Report 2016–2017, <https://www.weforum.org/>

Відносно низька позиція України у світовому рейтингу додатково пояснюється спадом економічної активності та зростом інфляції через невирішений військовий конфлікт на сході України, внаслідок чого суттєво постраждали державні фінанси України. Більше того, Україна у 2019 р. втратила 6 позицій у рейтингу у порівнянні із 2016 рр., тоді як Польща піднялася на 4.

Аналіз даних, наведених у таблиці 1, дозволяє констатувати, що, незважаючи на досягнуті рейтингові місця, відхилення у рейтингових позиціях як у топових країн, так і в Україні та Польщі не перевищують 6 позицій за весь аналізований проміжок часу. Даний факт дозволяє ствердити, що в цілому і Україна, і Польща характеризуються відносною стабільністю свого розвитку, хоча з різноспрямованими тенденціями до змін (в Україні до погіршення, а в Польщі – до покращення).

Для підвищення своїх конкурентних позицій Україні слід докласти зусиль до, насамперед, вирішення досі триваючого

військового конфлікту на сході України, а також до подальшої активізації факторів, що підсилюють ефективність економіки, особливо в час пандемії Covid-19, коли світове господарство потерпає від додаткових складнощів глобального характеру. Пріоритетними завданнями Польщі є утримання намічених поступів розвитку (в часах пандемії на фоні спадаючої динаміки країн-лідерів) господарства попри карантинні заходи, які суттєво погіршують розвиток будь-якої економіки світу.

Список використаних інформаційних джерел

1. Klapkiv Y, Vovk V, Klapkiv L. Comparative Analysis of the Health Care Institutions' Competitiveness Level. Montenegrin Journal of Economics. 2020. No 16 (3). P. 69–82.
2. The Global Competitiveness Report 2019, <https://www.weforum.org> (доступ: 1.11.2020).
3. The Global Competitiveness Report 2018, <https://www.weforum.org> (доступ: 1.11.2020).
4. The Global Competitiveness Report 2016–2017, <https://www.weforum.org> (доступ: 1.11.2020).
5. Vovk V, Levitska S, Łukasik A, Ostrowski J, Gawęda K. Competitiveness of health facilities—accounting and analytical approach. Medycyna ogólna i nauki o zdrowiu. 2018. Tom 24. Nr 3. S. 176–183.

Т. О. Гусаковська, к. е. н., доцент

А. В. Лотиш, магістрант

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

ЕФЕКТИВНІСТЬ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ У ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ СКЛАДОВИХ

Ефективність управління – це сукупна результативність роботи всього трудового колективу організації, системи заходів, які є наслідком окремих зусиль керівника і фахівців [1, 2].

Ефективність управління включає аналіз:

– управлінського потенціалу, тобто сукупності всіх ресурсів, які використовує система управління;

- витрат на управління, які визначаються складом, організацією, технологією і об'ємом робіт по реалізації відповідних функцій управління;
- характеру управлінської праці;
- ефективності діяльності людей в процесі роботи організації, реалізації інтересів, досягнення окремих цілей.

Окремі науковці зводять ефективність управління до ефективного керування – вміння керівника примусити або спонукати, зацікавити підлеглих йому працівників діяти енергійно, продуктивно, з високою віддачею. Деякі ототожнюють поняття «ефективність управління» та «якість управління», хоча зазначені поняття вже за своїм змістом є різними, ще інші – з результативністю та продуктивністю управління.

Деякі вчені [1, 3, 4] ефективність управління розглядають як показник, що характеризується співвідношенням результатів діяльності організації і витрат на здійснення управлінських функцій. Однак дане визначення поняття розкриває лише його економічний аспект, залишаючи без уваги соціальний, соціально-економічний, соціально-політичний, соціально-психологічний аспекти.

Л. Шимановська [5] сутність ефективності управління розглядає в аспекті двох складових: економічної і соціальної. Економічна ефективність характеризує співвідношення результатів із витратами, необхідними для їхнього досягнення, соціальна ефективність відображає ступінь досягнення соціальних параметрів управління. Разом ці категорії становлять соціально-економічну ефективність управління.

Враховуючи погляди науковців щодо сутності поняття «ефективність управління», його необхідно розглядати відносно управлінського процесу. В даному контексті ефективність управління підприємством зводиться до якості організації самого процесу управління; координації дій управлінського персоналу, його вміння впливати на інший персонал з метою отримання певних результатів і його здібностей приймати управлінські рішення, які мають бути своєчасними, чітко сформульованими, відповідати наміченим цілям і завданням, спрямовані на досягнення поставленої мети.

З огляду на складність управління підприємством як об'єкта дослідження, його ефективність є також складною комплексною категорією, що, проявляється, по-перше, у відображенні ступеню досягнення цілей діяльності підприємства та економічності такого досягнення, по-друге, у результативності управління як певної системи і цілком залежить від характеристик отриманого корисного результату.

Існує багато класифікаційних ознак ефективності управління: за оцінкою результату ефективності, за змістом, залежно від принципу оцінювання ефективності, залежно від об'єкта оцінки ефективності, залежно від методу оцінювання ефективності, залежності від стадії розвитку системи управління, залежності від характеру, за ступенем досягнення результатів, за спрямованістю, за часом та ін.

Для визначення комплексного показника оцінки ефективності управління підприємством слід використовувати класифікаційну ознаку ефективності управління – за ступенем досягнення результатів. Оскільки саме ця класифікаційна ознака задовольняє вимоги традиційної та сучасних теорій ефективності управління, даючи можливість оцінювання ефективності як відношення результату до витрачених ресурсів і як спроможності організації своєчасно й точно реагувати на нові запити ринку та видозмінюватися залежно від зміни навколишнього середовища, а також як ступеня досягнення цілей підприємства. Ця класифікаційна ознака передбачає виділення потенційної, реалізованої та досягнутої (дійсної) ефективності.

Соціальну ефективність менеджменту можна оцінювати з двох точок зору. З одного боку, її оцінюють за показниками, що відображають соціально-культурну сферу функціонування організації: рівень трудової дисципліни, рівень стабільності кадрів, рівень розвитку соціальної інфраструктури на підприємстві, рівень умов праці тощо.

В умовах ринкових відносин ефективність управління відіграє одну з головних ролей в процесі ефективної діяльності підприємства, тому правильна організація розвитку підприємства є однією з основних завдань сучасного менеджменту. Організа-

ційні зміни та організаційний розвиток в організації повинні бути спрямовані на підвищення результативності та ефективності менеджменту.

Таким чином, ефективність управління організації – це загальний результат, наслідок дій, реалізованих у процесі управління функціонуванням в організації. Одним з головних завдань, що повинна ставити сьогодні перед собою управлінська система кожного підприємства, є підвищення ефективності управління за соціальним, економічним і організаційним напрямками, що як наслідок дасть можливість покращити загальну ефективність діяльності самого підприємства.

Список використаних інформаційних джерел

1. Куценко А. В. Організаційно-економічний механізм управління ефективністю діяльності підприємств споживчої кооперації України : монографія / А. В. Куценко. – Полтава : РВВ ПУСКУ, 2008. – 205 с.
2. Балабанюк Ж. М. Ефективність управління: сутність поняття та сучасні підходи до її розуміння [Електронний ресурс] / Ж. М. Балабанюк. – URL: <http://rckg.com.ua> (дата звернення: 15.10.2020). – Назва з екрана.
3. Батракова Т. І. Управління ефективністю діяльності підприємства – запорука його успішного функціонування / Т. І. Батракова // Економічний аналіз : зб. наук. праць. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2015. – Т. 19. – № 2. – С. 13–19.
4. Жеронкин Р. С. Определение понятия эффективности управления [Електронний ресурс] / Р. С. Жеронкин // E-Scio. – 2019. – № 7 (34). – URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/opredelenie-ponyatiya-effektivnosti-upravleniya> (дата звернення: 10.10.2020). – Назва з екрана.
5. Шимановська-Діанич Л. М. Особливості та переваги впровадження процесно-орієнтованого управління підприємствами України / Л. М. Шимановська-Діанич, Є. А. Карпенко // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії і практики : зб. наук. пр. – Харків. інст. банків. справи універ. банків. справи НБУ. – 2010. – № 1 (8). – С. 62–67.

I. С. Іщенко

*Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський
університет економіки і торгівлі»*

МОНІТОРИНГ ВПЛИВУ РИЗИКІВ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЄКТУ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Враховуючи, значний вплив невизначеності у плануванні інвестиційних проєктів, найбільш ефективним при управлінні ризиками є нечіткі когнітивні карти, які дозволяють враховувати невизначеність, описувати динаміку станів системи та встановлювати зв'язки між ними [27].

Нечіткою когнітивною картою будемо називати причинно-наслідкова мережа $G = (R, W)$, де R – множина ризиків, W – множина зв'язків між ризиками $((w_1, w_2 \dots \dots \dots w_n) \in W, W \in [-1; 1])$.

Побудуємо когнітивну карту ризиків для торговельної мережі фірмових магазинів «Гурман», інвестиційний проєкт якої спрямований на впровадження нової корпоративної інформаційної системи. Для цього визначимо та позначимо ризики, які впливають на думку експертів на інвестиційний проєкт: R1 – затримка у отриманні інформації; R2 – нерелевантність інформації; R3 – помилки в плануванні інвестиційного проєкту; R4 – недосконале управління реалізацією інвестиційного проєкту; R5 – зміни в стратегії підприємства; R6 – недотримання показників за термінами та якістю виконання робіт проєкту; R7 – недоліки проєктно-дослідних робіт; R8 – зрив домовленостей з партнерами; R9 – перевищення вартості проєкту; R10 – непередбачені витрати; R11 – нецільові витрати; R12 – непередбачені труднощі з придбанням та передачею технології; R13 – помилкові технологічні рішення; R14 – технологічні помилки проєктної документації; R15 – невідповідність проєктним стандартам; R16 – поломки техніки; R17 – недостатній кваліфікаційний рівень проєктної групи; R18 – збільшення вартості набору та навчання персоналу; невмотивованість персоналу.

Враховуючи експерту оцінку отримаємо наступну когнітивну карту ризиків вищезазначеного інвестиційного проєкту (рис. 1).

Дані на рис. 1 свідчать, що найбільш залежними, а отже тими, що потребують найбільшої уваги, ризиками є наступні: помилки в плануванні інвестиційного проєкту; недотримання

Тип чинника	Назва чинника
Управляючі	недоліки проектно-дослідних робіт;
	недостатній кваліфікаційний рівень проектної групи;
	збільшення вартості набору та навчання персоналу; невмотивованість персоналу
Індикатори	затримка у отриманні інформації;
	нерелевантність інформації;
	недосконале управління реалізацією інвестиційного проекту;
	зрив домовленостей з партнерами;
	непередбачені витрати;
	нецільові витрати;
	непередбачені труднощі з придбанням та передачею технології;
	помилкові технологічні рішення;
	невідповідність проектним стандартам;
поломки техніки;	

Розподіл ризиків за типами чинників дозволить створити ієрархію вирішення проблеми управління ризиками за ступенями їх впливу та в подальшому спланувати стратегію управління ризиками для конкретного інвестиційного проекту.

Список використаних інформаційних джерел

1. Kosko B. Fuzzy Cognitive Maps. International Journal of Man-Machine Studies, 1986, Vol. 24, pp. 65–75.

І. В. Козирська, магістр

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ ЦІНОУТВОРЕННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ

На цей час існує дуже багато чинників, що мають вплив на ефективність процесів господарювання, та гальмують реформування нашої економіки. Насамперед, це відноситься до проблем

недостатньо ефективного залучення та використання ресурсів підприємствами. Оскільки в даних умовах ринкової економіки головною ціллю підприємства має бути досягнення максимального прибутку, важко зменшити роль вірно сформованої суми затрат на виготовлення продукції підприємства, що, звичайно впливає на її ціну. Щоб протистояти швидким змінам треба на ці зміни не тощо реагувати, а вміти передбачати їх. Потреби прогнозування та передбачення економічної ситуації для майбутнього та інформаційне забезпечення певних перспективних управлінських рішень задали необхідність розвитку та використання комп'ютерного моделювання.

Формування власної цінової політики підприємства грає важливу роль для його максимально ефективної діяльності. Втілення сучасних технологій для прийняття управлінських рішень дає підприємству більшої змоги бути чутким до умов ринку, які підвищують його конкурентоспроможність.

Стратегія по ціноутворенню повинна бути зв'язана з загальними цілями підприємства і висвітлювати їх. Різні компанії можуть мати різні задачі і відповідно різні стратегії по відношенню до ціни. Підприємства-виробники продуктів для харчування повинні завжди вирішувати велику низку питань щодо цінової політики:

- яким товарам прийшов час переглянути ціни;
- за якими видами продукції треба випускати різновиди під високу і низьку ціну для задоволення потреб споживачів з різними рівнями доходів;
- по яким сегментам ринку слід розбурхати цінову політику;
- які зміни щодо ціни товарів чи послуг повинні супроводжувати втілення на ринок зовсім нових видів продукції;
- як отримати максимальну виручку від реалізації продукції;
- яку використати ціну, щоб боротися з конкурентами.

Цінова політика суб'єктів господарювання значно залежить від кон'юнктури та характеру ринку, де підприємство реалізує свою продукцію. Процес становлення ціноутворення проходить на підприємствах при залученні облікової інформації та аналітичної за відповідними етапами:

1) підрозділи підприємства дають оперативну інформацію щодо зміни витрат, це можуть бути, або прямі матеріальні витрати, або прямі витрати для оплати праці працівників, або інші прямі витрати;

2) бухгалтерія підприємства подає оперативну інформацію щодо умовних та постійних витрат таких, як загальновиробничі, загально-господарські, та інші умовні чи постійні витрати;

3) на основі виконаного аналізу постійних та змінних витрат вираховується ціна для окремого виду готової продукції;

4) вираховується та дається оцінка очікуваної рентабельності при переміні ціни (більше, менше).

5) визначається оптимальна ціна збуту на базі аналізу впливу внутрішніх факторів та зовнішніх. Безпідставно сформована та визначена ціна неминуче призведе до втрати обсягу продажу, зменшення частки на ринку збуту, що приведе до недоотримання очікуваного прибутку;

6) визначається управлінське рішення щодо розроблення ціни для окремої партії продукції.

Отже, в умовах коли невизначено моделі складових ціноутворення необхідним постає визначення шляхів майбутнього коригування установлених підприємством цін. Узагальнення принципів до складання і реалізації цінової політики підприємства наведено у таблиці 1.

Таблиця 1 – Напрями щодо формування та реалізації цінової політики підприємства

Основні акценти цінової політики	Напрями щодо ціноутворення	
	Традиційний підхід	Маркетинговий підхід
Інформаційний рівень процесу ціноутворення	врахування інформації щодо витрат, обсягів реалізації, державну законодавчу політику	систематичний збір і обробка інформації споживачів, про ринок в цілому, про конкурентів, урядова політика, рівень прибутку та збуту, витрати
Визначення факторів ціноутворення	головна увага аналізу витрат	комплексна всебічна оцінка зовнішніх та внутрішніх факторів ціноутворення

Основні акценти цінової політики	Напрями щодо ціноутворення	
	Традиційний підхід	Маркетинговий підхід
Встановлення мети-цілей цінової політики	встановлення цілей на основі економічного рівня, що склалося для підприємства	встановлюється на основі комплексного визначення факторів цінової політики, спираючися на стратегічні маркетингові цілі підприємства
Визначення попиту покупців	не проводиться комплексний аналіз попиту з позиції цінності покупця	є відправною точкою цінових рішень для підприємства, використовується систематично, передбачає якісний моніторинг цінової чутливості споживачів
Моніторинг витрат	є відправною точкою для цінових рішень	є мета визначення меншого рівня роздрібною ціни
Конкуренція	відсутнє систематичне вивчення товарів та цін конкурентів	аналіз цін конкурентів є обов'язковим при формуванні цінової політики
Вибір методу ціноутворення	витратний метод, без врахування попиту, ціни конкурентів	оцінка попиту покупців, аналіз ринкових чинників, цілей ціноутворення
Напрями щодо корегування цін	ігнорування попиту споживачів при розробці заходів для коригування цін	встановлення системи коригувань з метою максимального влаштування попиту споживачів. Втілення заходів для переоцінки товарів на основі визначення попиту покупців
Визначення цінових ризиків	відсутнє врахування впливу цінових ризиків	встановлення та аналіз показників та рівня цінових ризиків, заходи їх зменшення

Зробивши аналіз наведених вище факторів впливу можна дійти до висновку, щона ціну мають вплив лише декілька найбільших груп факторів (рис. 1).

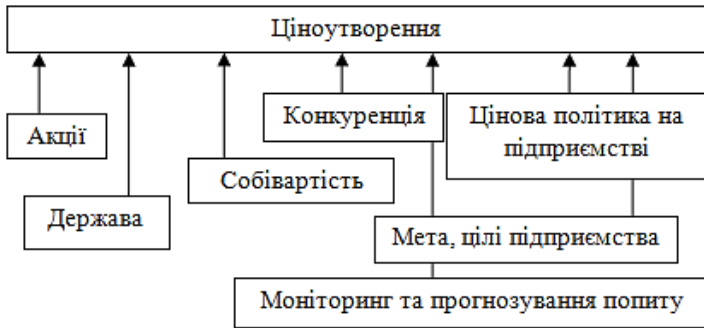

Рисунок 1 – Основні групи факторів впливу

Вище наведене дає підґрунтя зробити висновок, що ціна відноситься до категорії впорядкованих чинників і тому детальна розробка цінової політики має найважливіше завдання для підприємства. При цьому дуже важливо зробити узгодженість та взаємозв'язок цінової і загальної політики підприємства; складання ефективної політики ціноутворення потребує створення інформаційно-аналітичної бази, щоб містила всю інформацію щодо факторів, які впливають на рівень цін. Постає велика кількість теоретичних підходів до встановлення факторів цінової політики. Принципи цінової політики треба розглядати у розрізі двох груп: зовнішні, або неконтрольовані та внутрішні, або контрольовані відносно підприємства.

У перспективах наукових досліджень за цим напрямом може бути створення та формування механізму антикризового управління з залученням стратегій ціноутворення, яка чітко окреслює елементи та схему взаємодії з іншими його чинниками.

Список використаних інформаційних джерел

1. Аманов Б. Цінова політика в агропромисловому виробництві як основа соціально-економічного розвитку країни / Б. Аманов // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. – 2015. – Вип. 162. – С. 64–72.
2. Артус М. М. Державне регулювання ціноутворення в умовах ринкових відносин / М. М. Артус // Світ фінансів. – 2017. – № 4 (21). – С. 128–134.

3. Божков Д. С. Особливості впливу різних видів маркетингу на ціноутворення / Д. С. Божков // Інвестиції: практика та досвід. – 2018. – № 19. – С. 57–61.
4. Громко Л. С. Особливості ціноутворення в системі антикризового управління підприємством / Л. С. Громко // Економіка і управління підприємствами. – Випуск 20. – 2017. – С. 41–44.

О. Г. Кропивка, магістр спеціальності 051 «Економіка»
освітня програма «Економічна кібернетика»

О. К. Кузьменко, к. е. н., доцент – науковий керівник
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський
університет економіки і торгівлі»

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА

Інформація для сучасного суспільства є одним із найважливіших стратегічних ресурсів. Саме, ці ресурси забезпечують подальший розвиток та функціонування підприємства. Саме тому інформація, як і інші ресурси, потребує особливого захисту. Проблема інформаційної безпеки набула особливого значення в сучасних умовах широкого застосування автоматизованих інформаційних систем.

Метою роботи є дослідження загроз інформаційній безпеці та засобів захисту інформаційних ресурсів підприємства.

У зв'язку із зростаючою роллю інформаційних ресурсів у житті сучасного суспільства, а також через реальність численних загроз проблема інформаційної безпеки вимагає до себе постійної і значної уваги. Системний характер впливу на інформаційну безпеку великої сукупності різних обставин, які мають до того ж різну фізичну природу, що переслідують різні цілі і викликають різні наслідки, приводять до необхідності комплексного підходу при розв'язанні цієї проблеми.

Тому питання захисту інформаційного простору та інформації, що передається, приймається та зберігається у ньому, є надзвичайно актуальними. З урахуванням рівня втілення інформаційних технологій сучасності, розглядаючи інформацію як об'єкт діяльності, треба відзначити, що залежно від її важливості та значення для користування нею витрачаються відповідні ресурси [2, с. 111].

Основна задача організації полягає в ефективному і раціональному використанні інформації. Для цього керівництву організації необхідна оперативна й достовірна інформація, щоб приймати правильні управлінські рішення. При цьому, для отримання додаткових переваг у діяльності підприємства необхідно забезпечити активне використання інформаційного ресурсу у системі управління організації. Оскільки, переробка інформації формує знання про поточний стан виробництва та здійснює вплив на виробничі, фінансові і адміністративно-господарські процеси. Тобто, дослідження інформації допомагає: знизити ризик вибору нового напрямку у виробництві, при формуванні нового ринку. Таким чином, в будь-якій організації виконуються такі три основні функції: збір та зберігання даних щодо діяльності організації; опрацювання даних та перетворення їх у інформацію корисну для прийняття рішень; належний контроль для захисту активів, в тому числі даних, та забезпечення наявності достовірної та адекватної інформації.

Виділяють найпоширеніші види потенційних загроз безпеці діяльності підприємства у сфері інформаційних технологій [0]: 1) відсутність регламентованого доступу до файлів даних; 2) вільне втручання в програмне забезпечення; 3) відсутність протоколювання змін у програмному забезпеченні; 4) відсутність регламентації користувачів інформації; 5) відсутність дублювання важливих документів на документальних носіях даних; 6) часті удосконалення одного і того ж програмного забезпечення різними особами; 7) відсутність схем інформаційного забезпечення рівнів управління; 8) наявність непідзвітних посадових осіб у системі управління тощо. На підприємствах використовуються такі засоби захисту інформації, як фізичні; апаратні; програмні; апаратно-програмні; законодавчі; криптографічні та організаційні методи.

Джерелами загроз інформаційній безпеці підприємства є: низький рівень фізичної безпеки інформації; електронна пошта; ризики, пов'язані з роботою в інтернеті; бездротовий доступ до інтернету, віддалений доступ; передача даних; аутентифікація, захист від вірусів; резервне копіювання.

Отже, у сучасних умовах головною метою будь-якої системи інформаційної безпеки підприємства є забезпечення стійкого функціонування підприємства, запобігання загрозам його безпеці, захист законних інтересів від протиправних посягань, недопущення розкрадання фінансових коштів, розголошення, втрати, спотворення і знищення службової інформації, забезпечення нормальної виробничої діяльності всіх підрозділів об'єкту.

Таким чином, у сучасних умовах, без належного захисту інформаційного середовища підприємства неможливо забезпечити його економічну безпеку.

Список використаних інформаційних джерел

1. Северина С. В. Інформаційна безпека та методи захисту інформації [Текст] / С. В. Северина // Вісник Запорізького національного університету. – 2016. – № 1 (29). – С. 155–161.
2. Чех Н. О. Забезпечення інформаційної безпеки бухгалтерського обліку підприємства / Н. О. Чех, О. О. Конопліна, Д. С. Шахвердян // Комунальне господарство міст. – 2019. – Т. 2. – Вип. 148. – С. 111–117.

В. П. Кустов, аспірант

*Харківський національний аграрний університет
імені В. В. Докучаєва*

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО СУЧАСНОГО БІРЖОВОГО ТОВАРНОГО РИНКУ ЯК МЕХАНІЗМУ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

На початку 1995 р. в Україні було створено біржовий ринок. Виконавчою владою були організовані перші торги по пшениці в приміщенні Нацбанку. На них була зафіксована ціна на пшеницю 3-го класу на рівні 73 дол. США/т, яка стала індикативом для сезону [1]. Потім було створено Українську аграрну біржу, а вже у другій половині 90-х років розпочалося створення бірж на регіональному рівні.

Під сучасним біржовим ринком варто розуміти:

– розвинену організовану форму ринку, який включає електронний інтернет-трейдинг [2, 3];

– організований форум для укладання строкових контрактів, які відзначаються найвищою мірою стандартизованими умовами для забезпечення ліквідності [4].

– товарні та фінансові біржі, торгівля на яких провадиться за допомогою системи подвійного аукціону в спеціальних торговельних залах. Такі ринки зорієнтовані на рівень більшої ліквідності з невеликою різницею у цінах продавця і покупця [3, 5].

– механізм економічних відносин учасників організованих ринків (бірж) та суб'єктів товарних та фінансових ринків, що виникають у процесі купівлі-продажу біржових контрактів щодо перерозподілу елементів ризиків, на основі забезпечення трансферту товарно-фінансових потоків [6].

– ринок різних фінансових інструментів, що має регламентовані правила для здійснення біржових угод і володіє необхідною ліквідністю (практично завжди є змога продати або купити певний фінансовий інструмент – акції, ф'ючерси на валюту, товари), характеризується підвищеним ризиком і відповідно потенційно великою прибутковістю [3].

Так, аналіз літератури показав, що зарубіжні вчені-економісти трактують «біржовий ринок» (Exchange-Traded Derivatives Market) як ринок деривативів, на якому поширюється діяльність строкових бірж, які забезпечують взаємовідносини між учасниками з приводу торгівлі стандартизованими строковими контрактами, розробленими і затвердженими строковими біржами [7]. Ринок деривативів – це сукупність економічних відносин щодо перерозподілу (трансферту) ризиків, які виникають у процесі обміну фінансовими інструментами або товаром.

Міжнародний біржовий ринок деривативів має форму організованого, відкритого, прозорого, доступного та конкурентного середовища, що значною мірою вплинуло на формування процесів світового ціноутворення, що в свою чергу стало елементом ринкової економіки [6, 7]. Наявність багатьох учасників і швидкий доступ до біржових майданчиків дозволяють одночасно конкурентно визначати біржову ціну на більшість товарів та фінансових активів [6, 7].

Дериватив – це стандартний документ, що засвідчує право та/або зобов'язання придбати чи продати у майбутньому цінні

папери, матеріальні або нематеріальні активи, а також кошти на визначених ним умовах. Стандартна (типова) форма деривативів і порядок їх випуску та обігу встановлюються законодавством України [8].

Лемішевська Т. переконана, що біржовий товарний ринок є двигуном реформування банківського сектору. Як заступник директора Асоціації «Біржові та електронні майданчики» і визнаний експерт з розвитку біржової торгівлі вона наголошує на тому, що розвинутий ліквідний біржовий товарний ринок сприятиме розвитку міжбанківського ринку товарних свопів. Біржовий ринок є єдиним механізмом справедливого ціноутворення, а коли ціна прозора і зрозуміло, як вона визначається, то не виникає питань ні з трансфертним ціноутворенням, ні з відшкодуванням ПДВ і т. п. [9].

На думку експертів з розвитку біржової торгівлі, розвитку прозорих ринкових відносин в галузях економіки сприятиме [9]:

- підтримці цінової стабільності;
- зменшенню відсоткових ставок за кредитами в економіці;
- запровадженню біржових інструментів хеджування цінних (у тому числі валютних) ризиків;
- зниженню рівня фінансових ризиків у банківській діяльності та дерегуляції валютного ринку.

Отже, прозорість ведення діяльності суб'єктами господарювання (у тому числі, щодо реалізації товару та ціноутворення на біржовому товарному ринку – спотовому та ринку товарних деривативів) дозволить здійснити банкам прогнозування тенденцій у сфері діяльності суб'єктів господарювання (насамперед, щодо попиту та пропозицій, а й відтак – щодо можливості позичальника сплачувати кредит та відсотки за ним). Тобто адекватно визначати ступінь кредитного ризику позичальника й умови надання кредиту. Отже, банк може безпосередньо сам використовувати товарні деривативи або зобов'язати позичальника укладати контракти з товарними деривативами з метою хеджування фінансових ризиків та зниження ймовірності неповернення коштів позичальником.

Таким чином, набули подальшого розвитку теоретичні засади до сучасного біржового товарного ринку як механізму економічних відносин.

Список використаних інформаційних джерел

1. Марченко О. Нет зерна? Учитесь торговать ф'ючерсом [Електронний ресурс] / О. Марченко // Зеркало недели. – 2003. – № 42 (467). – URL: www.zerkalo-nedeli.com (дата звернення: 10.12.2019). – Назва з екрана.
2. Дудяк Р. П. Становлення та функціонування біржового ринку в системі агробізнесу України / Р. П. Дудяк // Наук. вісник держ. академії ветеринарної медицини ім. С. З. Гжицького. – 2002. – Т. 4. – Ч. 3. – С. 165–169.
3. Лещук Ю. А. Розвиток біржового ринку сільськогосподарської продукції в Україні : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.03 / Ю. А. Лещук. – Київ, 2019. – 228 с.
4. Біржове право [Електронний ресурс]. – URL: <http://slv.com.ua/bookz/169/5238.html> (дата звернення: 10.12.2019). – Назва з екрана.
5. Біржова діяльність / укладачі: А. М. Одарченко, К. В. Сподар, О. О. Лісніченко. – Харків : ХДУХТ, 2017. – 95 с.
6. Солодкий М. О. Біржовий ринок : навч. посіб. / М. О. Солодкий. – Київ : Вид-во «Аграрна освіта», 2010. – 565 с.
7. Яворська В. О., Розвиток міжнародних біржових ринків / Яворська В. О., Грінченко В. М., Листопад В. В. // Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2019. – Вип. 6 (23). – С. 204–208.
8. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI із змінами і доповненнями (ред. 02.12.2010–01.01.2017) [Електронний ресурс] – URL: https://ips.ligazakon.net/document/T102755?an=31294&ed=2014_07_01. – Назва з екрана.
9. Лемішевська Т. Біржовий товарний ринок – як двигун реформування банківського сектору [Електронний ресурс] / Т. Лемішевська // ЛігаБлоги від 19.09.2014 р. – URL: <https://blog.liga.net/user/temishevaska/article/15642>. – Назва з екрана.

Б. В. Лашко, аспірант

*Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський
університет економіки і торгівлі»*

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОТОКІВ В ІНФОРМАЦІЙНО- АНАЛІТИЧНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ ОБ'ЄКТОМ

Важливим ресурсом є інформація, а подальший її аналіз забезпечує успішність управління економічним об'єктом. Якість побудови управлінських рішень залежить від ефективно побудованих інформаційних потоків в функціонуванні управляючої інформаційної системи будь-якого економічного об'єкта.

Тому управляючу інформаційну систему можна визначити як систему формування інформації, необхідної для ухвалення управлінських рішень [1, 2]. У зв'язку з цим необхідно акцентувати увагу на тому, що метою такої інформаційної системи є не тільки просто видати й обробити деяку інформацію [1, с. 60], а обов'язково сформувати інформаційні потоки достатньо ефективно структуровано для інформаційно-аналітичного забезпечення управління економічним об'єктом. Таким чином забезпечуючи необхідний рівень логістики інформаційними потоками в самій інформаційній системі.

Крім того, інформаційна система забезпечення управління повинна бути орієнтована на конкретного користувача, а інформація, яку оброблять та видають для аналізування, повинна відповідати вимогам необхідного рівня, що відповідає якості інформації для керівників як структурних підрозділів економічного об'єкта так і Вір-управління [1, с. 60].

Необхідно також звернути увагу на безліч потенційних проблем, які не дозволяють достатньо ефективно працювати інформаційній системі забезпечення управління інформаційними потоками. Серед таких проблем на перше місце завжди необхідно ставити якість проекту за яким буде створюватись інформаційна система та організація інформаційних потоків в ній, а також її ціна [3]. Оскільки потужні та ефективні інформаційні системи проектуються групою фахівців за допомогою фахівців, що є стейкхолдерами (англ. Stakeholder) та зацікавленою стороною,

учасниками робіт, то роль їх в проєкті повинна будуватись на вимогах або інтересах щодо системи або її властивостей, що задовольняють їх потребам і очікуванням [4]. Це є однією із обов'язкових умов для того, щоб проєктована інформаційна система забезпечення була ефективною на практиці. В даному випадку ефективність необхідно розглядати із двох позицій. Інформаційна система може вважатися ефективною, якщо вигоди від її використання помітно не перевищують витрати на її створення, експлуатацію та, коли ІС надає найбільшу кількість інформації та найбільшу точність і швидкість [1].

Також необхідно звернути увагу на тому, що інформаційні системи, повинні передбачати використання необхідних інформаційних технологій для перетворення вхідних даних в інформацію з параметрами по якості, що відповідають умовам для необхідного планування та прогнозування економічного розвитку суб'єктів господарювання. Забезпечення управління процесами планування та прогнозування економічного розвитку на таких технологіях важливе також з позиції розуміння невизначеності економічного розвитку. Головними факторами у дослідженнях з економічного прогнозування та планування розрізняють два типи невизначеності такі як «справжня», обумовлену властивостями економічних процесів, і «інформаційна», пов'язану з неповнотою і неточністю наявної інформації про ці процеси. Вирішення такої проблеми залежить від управління обсягами інформації з різних сфер. Тому одним із найважливіших завдань побудови ІС є формування управління інформаційними потоками для забезпечення інформаційно-аналітичних систем управління економічним об'єктом.

Потоки можна розділити на зовнішні та внутрішні. Зовнішні потоки відповідають за взаємодію економічного об'єкта з його клієнтами, конкурентами та державою. Внутрішні за стан та функціонування самого економічного об'єкта.

Управління зовнішніми інформаційними потоками зосереджено на своєчасному отриманні інформації, що дозволяє утримувати функціонування економічного об'єкта в правовому полі, отримання реакцій споживача на продукцію та послуги економічного об'єкта. Саме ця інформація дозволяє простежити попит та корегувати пропозиція для отримання найбільшого прибутку.

Щоб розуміти поточний стан роботи економічного об'єкта потрібно налаштувати внутрішні потоки, які дадуть інформацію про ефективність роботи менеджерів і працівників, фінансову звітність як зворотній зв'язок-відповідь від прийнятих управлінських рішень.

Також слід розділити потоки на публічні та приватні. Частину інформації про роботу економічного об'єкта необхідно розкривати згідно з умовами діючого законодавства. Частину для інформації необхідно давати для формування думки про організацію для потенційних інвесторів. Частину інформації потрібно висвітлювати в маркетингових цілях.

Певну частину інформації повинна бути таємною оскільки може бути використана конкурентами. Тому розголошення та зберігання такої інформації повинно бути закріплено у внутрішніх документах організації. А доступ повинен бути розподілений згідно з посадами.

Ефективне управління потоками інформації та подальша обробка відіграє ключову роль в успішній роботі економічного об'єкта, тому органи управління повинні поставити на меті створення ефективної системи інформаційних потоків яка дозволить отримувати своєчасно інформацію високої якості.

Список використаних інформаційних джерел

1. Романко О. П. Інформаційні аспекти управління конкурентоспроможністю підприємства / О. П. Романко // Інноваційна економіка. Науково-виробничий журнал. – № 1, 2014 [50]. – С. 58–62.
2. Лісовець В. Т. Мистецтво прийняття управлінських рішень : навч. посіб. / В. Т. Лісовець, С. Ю. Монке ; Уманська державна аграрна академія. – Умань, 2001. – 76 с.
3. Менеджмент організацій : підручник / за заг. ред. Л. І. Федулової. – Київ : Либідь, 2003. – 448 с.
4. Вікіпедія [Електронний ресурс]. – URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%82%D0%B5%D0%B9%D0%BA%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%B4%D0%B5%D1%80>. – Назва з екрана.

5. Георгіаді Н. Поняття та класифікація інформації [Електронний ресурс] / Н. Георгіаді, С. Романишин. – URL: <http://www.ruthenia.info/txt/sxid/econ2003/55.html>. – Назва з екрана.

І. К. Лядський, здобувач вищої освіти СВО, магістр спеціальності 075 Маркетинг

*Т. В. Воронько-Невіднича, к. е. н., доцент
Полтавська державна аграрна академія*

СОЦІАЛЬНА ОРІЄНТОВАНІСТЬ БІЗНЕСУ – ВАЖЛИВА СКЛАДОВА КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ БРЕНДУ

Процес глобалізації стрімко змінює тенденції ведення підприємницької діяльності. Розвинуті країни все більше уваги приділяють соціальній складовій бізнесу, а також відповідальності перед оточуючим середовищем, що відображається на усіх етапах стратегування, зокрема й під час брендогенерації.

Вдалий імідж та позитивна репутація впливають на підвищення лояльності клієнтів [1, 5]. Окрім вигідного позиціонування на ринку товарів, впровадження соціальної складової допомагає сформувати позитивний імідж компанії як працедавця, що дозволяє залучати та утримувати талановитих фахівців, підвищуючи їх лояльність до фірми [2].

Слід відмітити, що суспільство почало самостійно регулювати відносини між бізнесом на громадою. За даними соціологічних опитувань, проведених американськими журналістами, 42 % респондентів висловили неготовність користуватися товарами й послугами фірм, діяльність яких не спрямована на вирішення соціальних проблем [4]. У розвинутих країнах відома практика, коли спільнота споживачів буквально оголошувала бойкот товарам та послугам фірм, що ігнорували інтереси соціуму. Тому бізнес вимушений впровадити соціальну відповідальність [3]. Крім того, доводиться робити цей підхід системним, оскільки споживачі досить оперативно реагують на відходження бізнесу від соціальних пріоритетів [8].

До речі, світовій спільноті важливо відчувати щиру зацікавленість бізнесменів у вирішенні соціальних проблем, а не попу-

лізм у декларуванні певних цінностей та пріоритетів. В ужиток навіть увійшов термін псевдо-соціальна відповідальність. Це словосполучення стосується фірм, які намагаються продемонструвати себе вкрай стурбованими відносно добробуту громади, безпідставно приписуючи собі звання «екологічно та соціально відповідальних» [10]. З розвитком Інтернету та соціальних мереж у споживачів значно розширився асортимент засобів для контролю діяльності таких фірм.

Насправді, соціальна орієнтованість бізнесу йде на користь усім сторонам взаємодії. На думку експертів, синергія суспільства та бізнесу приносить бонуси кожній стороні цього процесу [7].

Прагнення до гармонії з громадою відкриває перед бізнесом широкі перспективи для розвитку:

- зростання інвестиційного потенціалу компанії;
- зміцнення позицій бренду;
- репутаційна перевага перед конкурентами;
- завоювання нових ринків та розширення вже існуючих;
- покращення іміджу фірми серед її працівників;
- оптимізація виробничих та маркетингових витрат;
- підвищення ділової активності підприємства, інновацій-

ний розвиток.

Суспільство також отримує значну користь [9]:

- 1) покращення загального рівня життя;
- 2) боротьба з бідністю, завдяки створенню нових робочих місць;
- 3) забезпечення соціальних гарантій для працівників;
- 4) допомога соціально незахищеним верствам населення;
- 5) популяризація здорового способу життя;
- 6) протидія поширенню згубних звичок, зокрема наркоманії;
- 7) зменшення ірраціонального попиту.

Популярною у науковому світі є теорія корпоративного громадянства, згідно якої корпорації – це соціальні інститути, що реагують на тиск з боку суспільства [6]. Її розробив американський вчений А. Керролл, який запропонував розглядати організацію у якості громадянина [11]. Погоджуючись із ним у цьому питанні Е. Епштейн відзначив, що корпоративне грома-

дянство можна підтвердити виключно соціально-відповідальною поведінкою фірми на організаційному рівні [12].

Вищеперераховані аргументи дозволяють зробити висновок, що врахування соціальної складової під час маркетингового планування та реалізації бізнес-стратегій підприємств має неабиякий репутаційний ефект, допомагаючи у формуванні іміджевої складової сучасних брендів, що позначається на конкурентоздатності суб'єктів та підвищує лояльність споживачів та суспільства.

Список використаних інформаційних джерел

1. Белявцев М. І. Соціально-орієнтований маркетинг як інструмент брендингу / М. І. Белявцев, А. М. Зайцева // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2015. – № 3. (2). – С. 244–250.
2. Корпоративная социальная ответственность как элемент бизнес-стратегии компании / Вавилина А. В., Комарова Т. В., Веленси И., Райхер Р. С. // Лидерство и менеджмент. – Том 6. – № 4. – 2019. – С. 425–436.
3. Важенина И. С. Имидж и репутация территории как основа продвижения в конкурентной среде / И. С. Важенина // Маркетинг в России и за рубежом. – 2006. – № 6. – С. 82–98.
4. Витальева Е. М. Социально-ориентированный маркетинг и социальная ответственность организации: сходство и различия / Е. М. Витальева, Ю. А. Курбатова, С. С. Яценко // Известия ВУЗов. Серия «Экономика, финансы и управление производством». – № 01 (27). – 2016. – С. 97–102.
5. Воронько-Невіднича Т. В. Репутаційний менеджмент – важлива складова управлінської стратегії на шляху до успіху в діяльності підприємства / Т. В. Воронько-Невіднича, І. М. Шупта // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Економіка та менеджмент. 2017. № 6 (72). С. 27–31.
6. Камишнікова Е. В. Інтеграція корпоративної соціальної відповідальності у корпоративну стратегію / Е. В. Камишнікова // Економічний аналіз : зб. наук. праць. Тернопільський національний економічний університет. – 2017. – Том 27. – № 1. – С. 199–205.

7. Леонова С. В. Соціально-орієнтований маркетинг: реалії та перспективи впровадження / С. В. Леонова, Л. Ю. Шевців // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Логістика. – 2015. – № 833. – С. 153–159.
8. Морозова Е. Г. Политический рынок и политический маркетинг: концепции, методы, технологи / Е. Г. Морозова. – Москва : Изд-во Эксмо, 1998. – 186 с.
9. Харрисон Ш. Корпоративная социальная ответственность: согласование поведения и репутации / Ш. Харрисон, Ф. Китчен. – Москва : Вече, 2004. – 205 с.
10. Чудинов О. О. Корпоративная социальная ответственность : учебное пособие / О. О. Чудинов. – Москва : КНОРУС, 2018. – 196 с.
11. Carroll A. B. A Three-Dimensional Conceptual Model of Corporate Social Performance. *Academy of Management Review*. Vol. 4. No. 4. 1979. PP. 497–505.
12. Epstein E. M. Business Ethic, Corporate Good Citizenship and the Corporate Social Policy Process: A View from the United States. *Journal of Business Ethics*. Vol. 8. 1989. PP. 583–595.

В. І. Ляшенко, д. е. н., професор

А. Ю. Ляшенко, аспірант

Інститут економіки промисловості НАН України, м. Київ

ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ ТА ВИРОБНИКІВ НА БАЗІ ЦИФРОВИХ ПЛАТФОРМ G2B

Розвиток цифрових технологій є одним з найважливіших факторів економічного зростання в наш час, а цифровізація економіки є мегатрендом, який посилився, під впливом пандемії COVID-19, проте передумови для цифровізації сформувалися ще в кінці минулого століття. Часто вживаним є термін «цифрова економіка». Дослідження, проведене в даному напрямку, дозволяє запропонувати наступне визначення цифрової економіки: цифрова економіка – це новий формат економічних відносин, що характеризується широким використанням ІКТ (інформаційно-комунікаційних технологій) та Інтернету на всіх рівнях суспільного відтворення, який забезпечує прискорений економічний розвиток за рахунок зниження вартості економічних і соці-

альних транзакцій, підвищення їх ефективності і характеризується зміною способів взаємодії між підприємствами, фізичними особами та державою. Цифровізація економіки – це комплекс заходів, які вживаються зацікавленими сторонами з метою впровадження цифрових технологій у різні сфери економіки.

Платформи є одним з основних цифрових інструментів взаємодії учасників цифровізації. Для їх визначення широко вживається терміни «цифрова платформа», «on-line платформа». У той же час з'являється безліч способів розуміння цих термінів, які залежать від області їх застосування. Важливо відрізнити «цифрову платформу» від «цифрової екосистеми», що є більш широким поняттям. ОЕСР пропонує наступне загальне визначення онлайн-платформи: «он-лайн платформа – це цифрова послуга, що полегшує взаємодію між двома або більше окремими, але незалежними групами користувачів (фірм або фізичних осіб), які взаємодіють через Інтернет» [1].

Це, як бачимо, досить загальне визначення. З нашої точки зору доцільно зважати на деякі невід'ємні характеристики цифрових платформ (ЦП), а саме: 1. Алгоритмізація процедур взаємодії учасників платформи. 2. Взаємовигідність відносин учасників платформи (за принципом win-win). 3. Масштаб взаємодії учасників, що оцінюється по відношенню до всієї множини потенційних учасників платформи. 4. Наявність єдиного інформаційного середовища, в якому відбувається взаємодія учасників. 5. Наявність ефекту у вигляді зниження транзакційних витрат [2].

Для подальшої класифікації платформ важливо враховувати такі критерії як призначення платформи, групи учасників, рівень та спосіб оброблення інформації. В широкому сенсі ЦП можна класифікувати на 2 групи: 1. агрегатори – ті, що надають цінні послуги у додаток до взаємодії з іншими зовнішніми виробниками, якій сприяють ці ЦП та 2. торговельні майданчики, тобто платформи, головна мета яких – створити ефективні відповідності між споживачами та постачальниками товарів [3].

Розглянемо цифрові платформи в напрямку взаємодії держави з бізнесом як передумови розвитку екосистеми інноваційного виробництва в Україні, а саме створення цифрової та виробничої інфраструктури. З точки зору інституційної теорії, ЦП можна порівняти зі спеціальним регуляторним режимом як економічним інститутом.

Для порівняння доцільно формалізовано представити регуляторний режим (RR) як певну систему управління [4]:

$$RR = G; S; I; R; P ,$$

де G – множина цілей, які декларується досягнути даним режимом;

S – множина суб'єктів, на яких розповсюджується дія даного режиму;

I – множина норм, правил, обмежень та умов (бажано необхідних та достатніх), що необхідні для досягнення економічних цілей та/або утримання економічної влади на ринку. Ця складова є найбільш складною та визначальною компонентою економічного режиму. Вона містить наступні змінні: множина обмежень, що накладаються на суб'єктів, що задіяні в процесі функціонування режиму; сукупність умов, необхідних та достатніх, яким повинні відповідати суб'єкти; множина санкцій та штрафів, що застосовуються по відношенню до порушників інституційних обмежень та ін.

R – множина ресурсів, задіяних в процесі реалізації даного режиму;

P – множина політик та стратегій, спрямованих на досягнення заявлених цілей [4].

На відміну від нормативно-правового акту, в якому неодмінними складовими є фактори повинність виконання і невідворотність санкцій, режим цифрової платформи, маючи високий ступінь алгоритмізації, певну мету й означене коло учасників, не несе складових покарання та повинності, та може застосовуватись учасниками за їх бажанням. Цей інструмент (ЦП) носить характер спільної стратегії або норми, але не правила, через відсутність санкцій [4]. Тому він може бути застосованим як експериментальний майданчик для випробування ефективності таких типів взаємодій, в якому держава виступає в ролі фасилітатора з одного боку, а з іншого, обмежувача в разі встановлення входних бар'єрів для учасників ЦП.

Одним з основних призначень платформи є подолання інформаційної асиметрії. Через значний прогрес інформаційно-комунікаційних технологій (КТ), платформи мають нижчу вартість ніж попередні форми взаємодії та можуть досягнути масштабу,

що створить нову цінність для учасників такої платформи. Цілом обґрунтованим є твердження про те, що ЦП є новим способом вирішення фундаментальної проблеми організації економіки: координування пропозиції і попиту за відсутності повної інформації. Більш конкретно, завдяки збору, аналізу та агрегуванню даних вони зменшують асиметрію інформації, яка може призвести до збоїв у функціонуванні ринку (наприклад, несприятливий відбір і моральний ризик) і спотворити торгівлю [3]. Втім, ЦП мають і свої недоліки, а саме, вони несуть певні виклики, такі як брак довіри, втрати конкурентного мислення та конфіденційної інформації, що є характерним в цілому для будь-якої взаємодії в епоху цифрової конвергенції [5].

ЦП типу *government to business (G2B)* [6] для взаємодії інвестора (в конкретному випадку в державі) та виробників, доцільно розглядати як державний інститут, що передбачає чітко алгоритмізовані дії учасників, спрямовані на досягнення спільної мети держави та бізнесу за принципом *win-win*, що характеризуються наявністю єдиного інформаційного середовища, взаємодія учасників в якому носить масштабний характер та веде до зниження транзакційних витрат.

Для створення інвестиційно-інноваційних режимів розвитку виробництва в Україні цікавим є зарубіжний досвід створення цифрових інвестиційних платформ типу *G2B* [7, 8]. З метою випробування такого режиму в Україні пропонується створення та апробація локальної регіональної ЦП на території Донецької та Луганської областей з подальшою інтеграцією до національної та наднаціональної цифрової інвестиційної платформи. Початком такої взаємодії учасників інвестиційно-інноваційного процесу на рівні регіону є створення цифрової інфраструктури у вигляді ЦП типу торгівельний майданчик для залучення інвесторів, в тому числі міжнародних, з метою розбудови виробничої інфраструктури регіону.

Список використаних інформаційних джерел

1. "Previous work" in *An Introduction to Online Platforms and Their Role in the Digital Transformation* [Electronic resource] / OECD Publishing, Paris. – 2019. – URL: <https://doi.org/10.1787/633d28e7-en>.

2. Подходы к определению и типизации цифровых платформ [Электронный ресурс] – URL: https://files.data-economy.ru/digital_platforms_project.pdf. – Назва з екрана.
3. Parker G. and Petropoulos G. and Van Alstyne, Marshall W. Digital Platforms and Antitrust. May 22, 2020. – URL: <https://ssrn.com/abstract=3608397> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3608397>.
4. Ляшенко В. И. Финансово-регуляторные режимы стимулирования экономического развития: введение в экономическую режимологию : монография / В. И. Ляшенко ; НАН Украины, Ин-т економіки пром-сті. – Донецк, 2012. – 370 с.
5. Byungjoon Yoo, Hyunyong Lim. Competition among Firms in Digital Convergence era / Byungjoon Yoo, Hyunyong Lim // International Journal of Management Science. September 2010. № 2, Vol. 16. – p. 1–15.
6. Ляшенко В. І. Цифрова модернізація економіки України як можливість проривного розвитку : монографія / В. І. Ляшенко, О. С. Вишневський ; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Київ, 2018. – 252 с.
7. Investment platforms / What are investment platforms? URL: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/investment_platforms_factsheet_en.pdf.
8. How to set up an EFSI investment platform. URL: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/set-up-efsi-investment-platform_en.pdf.

***М. Недаєва**, магістр кафедри економічної кібернетики, бізнес-економіки та інформаційних систем
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський
університет економіки і торгівлі»*

КЛАСИФІКАЦІЯ АВТОМАТИЗОВАНИХ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИХ СИСТЕМ КЕРУВАННЯ НАВЧАЛЬНИМ ЗАКЛАДОМ

Ділові процеси адміністративної діяльності ВНЗ, як і будь-якого підприємства, що має розгалужену структуру, повинні бути інтегровані в єдиний інформаційний простір. Подібне завдання вирішується створенням розподіленої інформаційної керую-

чої системи з віддаленим доступом до єдиних інформаційних ресурсів. На даний час, який характеризується частими реорганізаціями роботи центральних органів виконавчої влади, інформаційні системи повинні відрізнятися гнучкістю і здатністю легко адаптуватися до змін, бути незалежними від операційних систем і мережевих протоколів, забезпечувати здатність легко вносити корективи згідномінливих умов.

На сьогодні недостатньо програмного забезпечення, що обслуговує цю проблемну область та охоплює весь спектр функціонального навантаження. Спробуємо класифікувати й проаналізувати властивості вже створених автоматизованих інформаційно-аналітичних систем керування навчальним процесом, використовуваних у вищих навчальних закладах.

Запропоновано наступні класифікації.

За статусом розробника:

– програмні комплекси, розроблені власними силами навчальних закладів.

– програмні комплекси, розроблені софтверними компаніями.

У свою чергу, програмні продукти, розроблені софтверними компаніями, можна розділити по функціональних властивостях на такі типи:

1. Комплексні програмні продукти:

– монолітні системи;

– модульні системи.

2. Платформи для створення автоматизованих систем керування:

– серверні компоненти;

– спеціалізовані засоби розробки.

3. Окремі програми, що автоматизують той або інший аспект діяльності навчального закладу.

4. Комп'ютерні системи навчання (у тому числі, і дистанційного) і контролю якості процесу навчання.

Комплексні програмні продукти створені фірмами, які спеціалізуються на розробці прикладного програмного забезпечення. Їх умовно можна розділити на «монолітні» і «модульні».

Монолітні програмні продукти автоматизують обробку інформації в різних аспектах діяльності вищих навчальних закла-

дів і традиційно є адаптованими ERP-системами. Наприклад, типовою є система «Університет», розроблена REDLABs на базі R/3.

Разом з тим, ці системи мають ряд характерних недоліків. Вивідна інформація виробляється в оригінальних форматах і поданнях, які неможливо змінити. Відсутні мови макросів і засобу, що дозволяють створювати користувальницькі звіти, форма й зміст яких не збігаються з поданнями розробників. Всі ці системи є закритими, і це не дозволяє кваліфікованим користувачам адаптувати їх до реальної області застосування. Такі системи мають високу вартість. Уведення їх в експлуатацію й супровід вимагають значного часу та додаткових засобів, а також залучення представників розробників.

Модульні системи до яких відносяться:

- автоматизована система управління навчальним процесом для вищих навчальних закладів усіх рівнів акредитації АСК «ВНЗ», розроблена у НДІ прикладних інформаційних технологій, яка є частиною інформаційно-виробничої системи «Освіта»;
- система управління навчальним процесом для вищих навчальних закладів «Директива», розроблена ТОВ «Комп'ютерні інформаційні технології»;
- пакет програм «Деканат», розроблений ПП «ПолітекСОФТ»).

Безсумнівною перевагою є їхня здатність інтегруватися в комплекси або ж працювати окремо, використовуючи єдину базу даних. Така архітектура програмного забезпечення дозволяє підібрати оптимальну конфігурацію й оптимізувати витрати. Разом з тим, їхня функціональність аналогічна монолітним системам і, відповідно, недоліки ті ж.

Інший тип комерційних програм являє собою сукупність серверного програмного забезпечення й спеціалізованих засобів розробки (наприклад, LotusLearningManagementSystem від IBM, MicrosoftLearningGateway). Вони є платформою для створення програмного забезпечення для навчання й контролю знань студентів. Незважаючи на наявність деяких засобів, розробляти програми для керування навчальним процесом у вищих навчальних закладах на базі таких платформ украй важко. Цьому про-

грамному забезпеченню також властиві недоліки програмного забезпечення описаного вище типу.

Окремі програми, що автоматизують той або інший аспект діяльності навчального закладу, по суті, є різновидом модульних програм і мають ті ж самі недоліки.

Вузами самостійно, у силу різних причин, розроблені численні інформаційні системи, що вирішують окремі завдання автоматизації керування освітніми процесами. Це, наприклад, завдання керування кафедрою або деканатом, завдання бухгалтерії, навчального відділу й т. п. Найчастіше ці програми, розроблені в різні часи, на різних платформах, з використанням різних технологій, різними по складу й кваліфікації колективами розроблювачів, не дуже високої якості, хоча й функціональні.

Таким чином, всі наведені типи систем автоматизують, як правило, функції систематизації даних, такі як пошук, сортування, угруповання даних і ін. Істотним недоліком подібних програм є те, що вони не містять засобів автоматизації функцій розпізнавання властивостей керованих об'єктів і вироблення критеріїв керування навчальним процесом, а також засобів для створення подібних функцій.

Список використаних інформаційних джерел

1. Горбунов В. А. Анализ современных требований к оптимальному проектированию автоматизированных обучающих систем и новые методы их создания [Электронный ресурс] / В. А. Горбунов, Д. В. Новиков. – URL: <http://www.ci.vstu.edu.ru/docum/2.htm>. – Назва з екрана.
2. Андриенко В. Н. Модели реинжиниринга систем управления / В. Н. Андриенко. – Донецк : ДонНУ, 2001. – 255 с.
3. Лев Т. А. Механизм регулирования затрат на обучение в высшем учебном заведении / Т. А. Лев // Вестник ДонГУ (серия В). – Донецк : ДонГУ, 1999. – № 1. – С. 148–151.
4. Хомоненко А. Д. Основы современных компьютерных технологий : учебное пособие / А. Д. Хомоненко. – Санкт-Петербург : КОРОНА принт, 1998. – 448 с.
5. Рогоза М. Є. Автоматизовані системи управління : метод. рек. / М. Є. Рогоза, Є. В. Монахов. – Полтава : РВВ ПУСКУ, 2008. – 53 с.

6. Стеценко І. В. Імітаційне моделювання системи управління навчальним процесом ВНЗ з використанням об'єктно-орієнтованого підходу / І. В. Стеценко // Математичні машини і системи. – 2011. – № 2.
7. Гуменюк В. В. Інформаційне забезпечення управління загальноосвітнім навчальним закладом : дис... канд. пед. наук : 13.00.01 / В. В. Гуменюк ; Центральний ін-т післядипломної педагогічної освіти АПН України. – Київ, 2001. – 220 с.
8. Єльнікова Г. В. Наукові основи адаптивного управління закладами та установами загальної середньої освіти : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Г. В. Єльнікова ; Центральний ін-т післядипломної педагогічної освіти АПН України. – Київ, 2005. – 453 арк.
9. Веб-сайт. URL: <http://www.ndipit.com.ua>.
10. Веб-сайт. URL: <http://www.kitsoft.com.ua>.
<http://www.politek-soft.kiev.ua>.

С. В. Остряніна, к. е. н., доцент

М. П. Гребенюк, магістрант спеціальності 073 Менеджмент, спеціалізація «Менеджмент і адміністрування»
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВА У КОНТЕКСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ КРЕАТИВНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Актуальність впровадження креативного менеджменту в систему управління підприємством зумовлено необхідністю розробки і реалізації нестандартних управлінських рішень в нових умовах – прискорення зміни поколінь новацій, непередбачуваності, невизначеності, надзвичайних і кризових ситуацій.

Креативний менеджмент може бути визначений як взаємопов'язана система творчих методів, рішень і дій, спрямованих на досягнення чи підтримання оптимального рівня функціонування і розвитку об'єкта управління, підвищення його конкурентоспроможності та ефективності. Креативний менеджмент покликаний не тільки керувати наукомісткими виробництвами і

творчими колективами, а й проявляти мистецтво приймати єдино правильні рішення в непередбачених ситуаціях [1].

Г. В. Назарова, Ю. В. Сотнікова [4] розглядають поняття креативної системи, під якою можна розуміти суспільство загалом і її елементи, економіку, підприємство, фірму, колектив і одну людину. Креативність системи визначається як її здатність створювати нове шляхом об'єднання в новому контексті двох або більше різнорідних елементів з метою надання продукту (результату) додаткової цінності.

На підприємствах система креативного менеджменту має розглядатись як окремий об'єкт його розвитку.

Будь-яке підприємство є відкритою системою, тому на його функціонування впливає низка як внутрішніх, так і зовнішніх факторів і процесів. З огляду на це передумови формування креативного менеджменту на підприємстві також необхідно розглядати з точки зору зовнішніх в внутрішніх факторів.

Внутрішні передумови здійснення креативної діяльності варто розглядати з точки зору позитивних та негативних внутрішньо організаційних тенденцій. Так, необхідність вирішення внутрішніх проблем, що склались на підприємстві, вимагає застосування нестандартних креативних підходів. Разом з тим існування певних позитивних тенденцій сприяє розвитку креативної діяльності з метою посилення конкурентних переваг підприємства.

Під зовнішніми передумовами розвитку креативної діяльності розуміють будь-які зміни, що виникають у зовнішньому середовищі функціонування підприємства. На формування й розвиток креативного менеджменту впливають певні чинники техніко-економічного, організаційно-управлінського, юридичного та соціально-психологічного характеру, що стримують або сприяють здійсненню креативної діяльності на підприємстві. На формування й розвиток креативного менеджменту безпосередньо впливають такі фактори: рівень розвитку креативного суспільства; формування креативної економіки; розвиток креативної освіти; рівень інноваційності підприємства; творчий потенціал особистості; потенціал менеджера креативного типу.

Взаємозв'язок і взаємодоповнення даних факторів є запорукою успіху у формуванні й розвитку креативного менеджменту.

Місце системи креативного менеджменту в системі управління підприємством значною мірою визначається функціями, які вона виконує:

- інформаційно-аналітична полягає у створенні і трактуванні інформації;
- спонукальна у формуванні різних форм подання (доведення) інформації до суб'єктів креативного менеджменту на засадах врахування їх мотивів;
- відтворювально-розвиваюча у збереженні і перетворенні наявної інформації у вищі, більш складні і досконалі форми.

Отже, усі ці функції мають інформаційну основу і відповідно сприяють забезпеченню ефективного впровадження креативного менеджменту та отримання максимального результату керівництвом підприємства. Для їх досягнення необхідно розробити послідовну систему креативного менеджменту, яка складатиметься з таких напрямів як: формування організаційних структур, що підтримують креативність; розроблення організаційних систем і процедур, що активізують креативність і створення нового знання; організаційна культура і креативне лідерство [2].

Отже, розвиток управлінських систем, зокрема системи креативного менеджменту, вимагає дотримання керівниками підприємств певних принципів, а саме принципу причинно-наслідкового зв'язку між метою формування креативних рішень, їх розробленням, оцінюванням і регулюванням; можливості участі будь-якого працівника підприємства, незалежно від обійманої посади, в діяльності робочих груп із висунення креативних ідей і розроблення креативних рішень; комбінованого застосування різних методів акумулювання креативних ідей і вироблення креативних рішень; системності у створенні умов для зацікавленості працівників організації у творчому розвитку; мінімізації витрат часу на розроблення й аналізування креативних ідей і рішень; забезпечення позитивного впливу креативних ідей і рішень на показники економічної ефективності, екологічності і безпеки життєдіяльності; забезпечення конфіденційності інформації про сутність креативних ідей і рішень. Сповідування ке-

рівниками підприємства цих принципів є запорукою побудови такої системи креативного менеджменту підприємства, яка з позиції функціонально-процесійного підходу буде інтегрованою у систему управління підприємством, зокрема в ієрархію цілей, корпоративну інформаційну систему, виробничі технологічні процеси, а також у бізнес-процеси, що реалізуються за участю постачальників, споживачів та інших ділових партнерів [3, с. 51; 5, с. 156].

Таким чином, під розвитком системи креативного менеджменту доцільно розуміти процес систематизації наявної і створення нової наукової і технологічної інформації, яка дозволяє розв'язувати виробничо-господарські проблеми, знижувати їх гостроту за рахунок впровадження нових результативних методів прогнозування ринкових ситуацій, що використовуються для розробки або коректування стратегій підприємства.

Список використаних інформаційних джерел

1. Зінкевич Д. К. Характеристика систем креативного менеджменту підприємств / Д. К. Зінкевич // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2012. – № 727. – С. 49–58.
2. Креативний менеджмент [Електронний ресурс]. – URL: moodle.ipr.kpi.ua/moodle/mod/resource/view.php?id=32274. – Назва з екрана.
3. Кузьмін О. І. Характеристика та місце креативного менеджменту в системі управління машинобудівним підприємством / О. І. Кузьмін, Д. К. Зінкевич // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19(10). – С. 159–167.
4. Назарова Г. В. Креативна економіка та менеджмент : навч. посіб. / Г. В. Назарова, Ю. В. Сотнікова. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. – 160 с.
5. Остряніна С. В. Практична значущість принципів управління у формуванні механізму конкурентоспроможності підприємства / С. В. Остряніна // Мережевий бізнес: становлення, проблеми, інновації : матеріали ІХ Міжнародної наук.-практ. конф. (Полтава, 18–19 квітня 2019 р.). – Полтава : ПУЕТ, 2019. – С. 155–158.

С. В. Остряніна, к. е. н., доцент
В. О. Солод, І. О. Кулеш, магістранти спеціальності 073
Менеджмент, спеціалізація «Менеджмент і адміністрування»
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський
університет економіки і торгівлі»

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ КРИЗИ

Настання кризи на підприємстві характеризується негативними змінами, які відбуваються у його фінансово-господарській діяльності. Кризи є результатом реалізації ризикових подій і виникають у випадках відсутності чи неефективності системи управління ризиками або системи антикризового управління, підсистемою якої має бути ризик-менеджмент.

Побудова та подальше функціонування системи ризик-менеджменту повинна стати важливою складовою загальної системи управління підприємством, яка здатна підвищити результативність господарської діяльності в умовах невизначеності його внутрішнього та зовнішнього середовища: враховуючи взаємозв'язок факторів, що характеризуються силою, з якою зміна одного фактора впливає на інші фактори; складність системи факторів, що впливають на організацію, яка зумовлена кількістю, різноманітністю зв'язків і наслідків впливу; динамічність і рухомість, тобто відносна швидкість і різні темпи змін факторів середовища; невизначеність інформації про середовище і невпевненість у її точності [4, с. 186].

Враховуючи вище викладене, очевидно стає мета формування ефективної системи управління ризиками, а саме: підвищення ефективності управління за рахунок своєчасного виявлення загроз як загальній безпеці підприємства, так і досягнення конкретних планових показників шляхом здійснення превентивних заходів щодо нейтралізації виявлених загроз.

Залежно від стратегічних завдань підприємства, особливостей його діяльності, відносини керівництва до ризику і наявних ресурсів перед системою управління ризиками можуть бути поставлені наступні цілі: виживання; безперервність діяльності; збереження прибутку; стабільність показників; продовження зростання.

Так, методами системи ризик-менеджменту для досягнення цілей є: загальні (до яких належать економічні, організаційні, соціально-психологічні) та спеціальні (які використовуються для виконання окремих функцій ризик-менеджменту).

Для побудови системи ризик-менеджменту на підприємстві необхідно визначити її функції:

- прогнозування - розробка на перспективу змін фінансово-економічної стану об'єкту та його частин;
- організація – об'єднання людей, що займаються управлінням ризиками на основі певних правил та процедур: створення органів управління, побудова структури апарату управління, розробка норм та нормативів;
- регулювання – вплив на об'єкт управління, за допомогою якого досягається ситуація стійкості цього об'єкту у випадку виникнення відхилень від заданих параметрів;
- координація – узгодженість роботи всіх ланок системи управління ризиком, апарату управління та спеціалістів;
- стимулювання – спонукання спеціалістів до зацікавленості в управлінні ризиками;
- контроль – перевірка організації роботи з регулювання рівня ризику [3, с. 103].

Зарубіжний досвід компаній, що формують комплексну систему ризик-менеджменту, яка передбачає управління ризиками в межах всього підприємства та у всіх напрямках його діяльності, використовують так званий комплексний ризик-менеджмент (enterprise – wide risk management – EWRM). Особливістю цієї системи є те, що управлінням ризиком займається не лише спеціально створений підрозділ, а і кожен функціональний відділ підприємства. Тобто управління ризиками набуває всебічного характеру і координується в межах всієї організації. Така система формує нове ставлення до ризику та особливу культуру поведінки з ним.

Для організації системи управління ризиками Комітетом спонсорських організацій Комісії Тредвея була розроблена методологія «Управління ризиками організації. Інтегрована модель» (COSO ERM), яка стала своєрідним розвитком загального

документа COSO. Даний документ рекомендовано використувати як з метою вирішення завдань з внутрішнього контролю, так і для переходу до більш широкого процесу управління ризиками [2, с. 71]. Відповідно до методології COSO система управління ризиками – це процес, який здійснюється радою директорів, менеджерами та іншими співробітниками, який починається при розробці стратегії і зачіпає всю виробничо-фінансову діяльність підприємства. Він спрямований на виявлення потенційних подій, які можуть впливати на організацію, і управління, що пов'язані з цими подіями ризиком, а також контроль за не перевищенням допустимого ризику.

Отже, методологія, запропонована COSO, дозволяє не тільки своєчасно виявляти і оцінювати ризики, але і в процесі їх аналізу враховувати загальні цілі підприємства, а також проводити постійний моніторинг ризиків, що сприяє їх своєчасному виявленні та доопрацюванні контрольних заходів по вже виявлених ризиках. Сьогодні у багатьох підприємствах застосовується лише фрагментарна система управління ризиками. Керівники більшості підприємств традиційно вважають ризик-менеджмент спеціалізованою та відокремленою діяльністю. Це не дозволяє оперативного відслідковувати всі найбільш істотні ризики і ефективно передавати інформацію про них всім зацікавленим співробітникам [1, с. 286].

Таким чином, формування на підприємстві дієвої системи ризик-менеджменту дозволить отримати наступні переваги [5, с. 14]: забезпечити суттєве підвищення ефективності стратегічного планування; уникнути або звести до мінімуму виникнення не прогнозованих ситуацій; підвищити ефективність діяльності організації; оптимізувати використання ресурсного потенціалу; сприяти поліпшенню комунікації між працівниками та відкритості у роботі адміністрації тощо.

Список використаних інформаційних джерел

1. Вербіцька І. І. Ризик-менеджмент як сучасна система управління ризиками підприємницьких структур / І. І. Вербіцька // Сталий розвиток економіки. – 2013. – № 5. – С. 282–291.

2. Кашуба В. М. Риск-менеджмент как система управления финансовыми рисками компании / В. М. Кашуба // ЭТАП: экономическая теория, анализ, практика. – 2012. – № 2. – С. 68–83.
3. Клименко С. М. Ризик-менеджмент в системі управління розвитком підприємства [Електронний ресурс]. – URL: <https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/22711/6720.pdf?sequence=1>. – Назва з екрана.
4. Остряніна С. В. Управління маркетинговою діяльністю підприємства в умовах постійно змінного макросередовища / С. В. Остряніна, І. О. Бердиченко // Науковий журнал «Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління», Видавничий дім «Гельветика». – Київ, Том 31 (70). – № 3. – 2020. – С. 184–189.
5. Старостіна А. О. Ризик-менеджмент: теорія та практика : навч. посіб. / А. О. Старостіна, В. А. Кравченко. – Київ : ІВЦ «Видавництво «Політехніка», 2004. – 200 с.

І. В. Павліш, магістр

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ В СИСТЕМІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Для сучасних практичних завдань системи охорони здоров'я – прийняття рішень, їх якість характеризується не одним, а багатьма критеріями, і керівникові доводиться оволодівати загально-методичними, загально-теоретичними питаннями аналізу ситуацій і на цій підставі вибирати з багатьох альтернативних варіантів єдине оптимально вірне управлінське рішення.

В умовах монополії державної власності на заклади охорони здоров'я і централізованої адміністративної системи управління заклади охорони здоров'я здійснюють свою діяльність відповідно до відомчих нормативно-правових актів та забезпечують виконання планових завдань, тощо [1].

Система охорони здоров'я є багаторівневою функціональною керованою системою, яка створена і використовується суспільством для здійснення всього комплексу соціальних і медичних

заходів, що спрямовані на охорону та зміцнення здоров'я кожної людини та населення країни в цілому. При цьому в системі управління медичною галуззю в Україні існує чітка ієрархія та обмеження повноважень щодо вироблення політики охорони здоров'я на регіональному та муніципальному рівнях.

Українська система ОЗ створена за принципом вертикального підпорядкування. Найвищий орган державної влади – Верховна Рада – приймає законодавство із питань ОЗ та фінансування, за яким функціонує система [3]. Уряд України делегував повноваження щодо стратегічного планування чи вироблення політики та поточного управління, визначення обсягів фінансування, закупівлі ліків та розподілу їх за деякими програмами Міністерству охорони здоров'я на чолі з Міністром, який призначається Верховною Радою за поданням Голови Уряду, відповідає перед Урядом та Верховною Радою, звільняється з посади Верховною Радою. Медична допомога розподілена на три рівні – первинну, вторинну (спеціалізовану) та третинну (високоспеціалізовану) [4].

Менеджмент охорони здоров'я здійснюють також інші органи, які мають у своєму віданні установи охорони здоров'я. До таких органів, зокрема, належать Міноборони України, МВС України, Служба безпеки України, Мінтранс України. Ці органи визначають структуру управління відомчими установами охорони здоров'я. Органи місцевого самоврядування також беруть активну участь у реалізації державної політики в галузі охорони здоров'я населення у відповідності з Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» [2].

Усі організації охорони здоров'я мають спеціально розроблену структуру, що є необхідною умовою виконання завдань з медичного обслуговування населення. Як правило, це традиційна структура з чітко окресленими інструкціями, функціональними обов'язками, положеннями про діяльність кожного структурного підрозділу.

Технологія управління в системі охорони здоров'я складається із наступних етапів:

Перший етап. Визначення мети і завдань медичної організації, які гуртуються на вивченні стану здоров'я обслуговуючого

населення, потребі населення в медичній допомозі, а також можливостей лікувально-профілактичного закладу задовольнити цю потребу. Чітко визначати, чого немає в медичній організації для повного забезпечення цієї потреби населення: професійних кадрів, матеріально-технічних ресурсів, нових методів обстеження і лікування хворих, профілактичних заходів, нових медичних технологій.

Другий етап. Визначення шляхів досягнення визначеної мети і завдань. Серед них – це підбір, розстановка кадрів, підвищення їх кваліфікації, оволодіння кадрами новими методами діагностики, лікування, реабілітації хворих, новими медичними технологіями, новими засобами управління станом здоров'я обслуговуючого населення, новими методами профілактики захворювань. Проводиться широка комп'ютеризація лікувально-діагностичного процесу.

Наряду з цим, удосконалюється сама управлінська структура, методи, техніка, управління; автоматизація системи управління і автоматизація обробки управлінської інформації. Розробляються системи контролю досягнення поставленої мети і завдань. Установлюються поточні терміни досягнення поставленої мети і завдань, показники діяльності медичної організації, рівень якості і ефективності.

Третій етап. Реалізація планів досягнення поставленої мети і завдань. Створюються засоби економічного і морального стимулювання для досягнення поставленої мети і завдань. Втілюються методи поточного контролю. Мобілізуються всі фізичні і духовні сили колективу для виконання поставленої мети і завдань.

Четвертий етап: зворотний зв'язок – це вивчення, що саме дало реальне виконання поставленої мети і завдань для обслуговуючого населення, для показників діяльності медичної організації, її рівня якості та ефективності, для самих членів колективу, покращання якості життя і якості роботи кожного працівника.

Ефективність і якість управління в охороні здоров'я зрештою залежить від правильного планування сил і коштів в охороні здоров'я, їх відповідності зростаючим потребам населення в медичній допомозі. А отже одним з основних завдань з точки зору планування в системі охорони здоров'я – Знаходження

оптимальних співвідношень потреби населення в медичній допомозі у співставленні з економічними можливостями території і держави.

Список використаних інформаційних джерел

1. Гладун З. Заклад охорони здоров'я: основи правового статусу / З. Гладун // Право України. – 2003. – № 6. – С. 56–62.
2. Григорович В. Р. Удосконалення управлінських механізмів державної підтримки системи охорони здоров'я в Україні [Електронний ресурс] / В. Р. Григорович // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2010. – № 2. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2010_2_13. – Назва з екрана.
3. Мірошниченко Ю. Р. Організаційно-правові засади підготовки та прийняття державно-політичних рішень / Ю. Р. Мірошниченко. – Харків : Фактор, 2004. – 224 с.
4. Рудий С. А. Порівняння структурних елементів управління систем охорони здоров'я окремих країн Європи та України [Електронний ресурс] / С. А. Рудий, А. П. Гук // Економіка і право охорони здоров'я. – 2016. – № 2. – С. 89–99. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eprozd_2016_2_14. – Назва з екрана.

В. О. Пенєв, аспірант

ВНЗ Класичний приватний університет

ТЕНДЕНЦІЇ ВИКОРИСТАННЯ МАШИННОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЮ І ПОСИЛЕННЯ ПІДВИЩЕННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Людський капітал, як складова Інтелектуального капіталу є основоположним у формуванні інших складових підприємства і саме тому такий важливий розвиток і контроль над людським капіталом.

Сучасна економіка інтелектуального капіталу ставить нові завдання і змушує шукати нові рішення для оцінки нематеріальних активів, Інтелектуального капіталу. Всі складові нематеріальних активів, як і самі нематеріальні активи складні в оцінці через невизначеність їх формулювання [4].

Як зазначається в Доповіді про світовий розвиток 2019: Зміна характеру праці, рівень затребуваних на ринку праці професій-

них навичок швидко змінюється, що створює як нові можливості, так і нові ризики. Існують численні свідчення того, що без розвитку людського капіталу країни не зможуть ні добитися стійкого економічного зростання, ні створити контингент працівників, які будуть готові зайняти вимагають підвищеної кваліфікації робочі місця майбутнього, ні ефективно конкурувати на світовій економічній арені. При цьому витрати бездіяльності в сфері розвитку людського капіталу зростають.

Відповідно до першого Індексу людського капіталу (ІЧК), оприлюдненим Групою Світового банку в жовтні 2018 року, майже 60 % народжених сьогодні дітей демонструватимуть, в кращому випадку, лише половину продуктивності, якої вони могли б досягти при наявності повного освіти і повноцінного здоров'я. Це свідчить про глибоку кризу в сфері людського капіталу і може мати серйозні наслідки для економічного зростання [2].

Людський капітал є однією із структурних складових інтелектуального капіталу, до якого також належать капітал відносин (споживчий, клієнтський, брендний, ринковий) і структурний (організаційний) капітал [3, 6].

Таким чином, можна зробити висновок, що при такій важливості людського капіталу рівень його розвитку може бути нижче, ніж міг би бути через низький Індексу людського капіталу. Підприємствам завжди слід стежити за своїми поточними ЧК і завжди прагне до його підвищення, але методики оцінки людського капіталу також поділяються на безліч груп через невизначеність формулювання. Можна виділити такі трактування, за якими визначаються методи оцінки: людина сама по собі є капіталом, або капітал – це сукупність успадкованих і набутих людиною здібностей, або людський капітал – ресурс, який використовується фірмами для отримання свого доходу. Для підприємства розрахунок вартості людського капіталу може бути отриманий за допомогою ділових ігор, семінарів, професійних курсів за допомогою високих інформаційних технологій. Так само слід враховувати перспективну конкурентоспроможність людини. Саме так можна отримати комплексну оцінку людського капіталу підприємства [5, 6].

Для визначення конкурентоспроможності можна виділити такі компоненти:

1. Психофізіологічний компонент, що включає наступні елементи: стать, вік, стан здоров'я, особистість якості, тип мотивації.

2. Професійно-кваліфікаційний компонент, що включає такі елементи: рівень освіти, кваліфікація, стаж роботи за професією, результативність працю і функціональність професії.

3. Соціальний компонент, що включає наступні елементи: сімейний стан і дохід працівника.

Так само, сучасний світ все більше уваги приділяє роботі в команді і віддає перевагу ефективності колективу, ніж окремо кожного співробітника. Експерт нездатний самостійно зіставити всі потрібні дані при підборі співробітників.

Машинне навчання, розділене на різні модулі, здатне визначати ефективність співробітника в контексті колективу підприємства і знаходити найбільш ефективних співробітників. Більш того, при тривалому застосуванні подібного методу, система буде самонавчатися використовуючи результати ефективності підприємства і його окремих складових. Отримуючи дані, система зможе визначити свої помилки і з кожним разом все більш ефективно посилювати людський капітал підприємства.

Так само, слід враховувати, що сучасні тенденції показують все більшу потребу в здібностях, а не рівень освіти. І якщо перевірка освіти є тривіальним завданням, то перевірка здібностей в сукупності з усіма іншими параметрами співробітника є складним процесом, де рішення приймаються експертним шляхом. Даний метод прийняття рішень витратний по ресурсам, чого можна уникнути використовуючи машинне навчання. Так само слід врахувати об'єктивність і швидкість прийняття рішення машиною.

Таким чином, можна сказати, що експертні можливості людини в області визначення конкурентоспроможності, що впливає на підвищення рівня людського капіталу можна замінити модулями машинного навчання, які будуть здатні давати більш точні результати і обробляти весь обсяг потрібно інформації без суб'єктивної оцінки. Такий метод дозволить підвищити продуктивність підприємства і створювати найбільш ефективні робочі колективи.

Список використаних інформаційних джерел

1. Іванілов О. С. Економіка підприємства : підручник / О. С. Іванілов. – Київ : Центр учбової л-ри, 2011. – 728 с.
2. World Bank. 2019. World Development Report 2019: The Changing Nature of Work. Washington, DC: World Bank. doi:10.1596/978-1-4648-1328-3. License: Creative Commons Attribution CC BY 3.0 IGO.
3. Даниловских Т. Е. Определение сущности человеческого капитала в целях его оценки / Т. Е. Даниловских, А. Г. Сакеян // Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. – 2015. – № 1–1. – С. 113–116.
4. Кузьмичева И. А. Становление оценки и оценочной деятельности в мире и в России / И. А. Кузьмичева, Е. Г. Флик // Территория новых возможностей. Вестник Владивостокского государственного университета экономики и сервиса. – 2012. – № 2. – С. 119–123.
5. Семенова М. В. Оценка человеческого капитала [Электронный ресурс] / М. В. Семенова. – URL: <http://www.cons-s.ru/articles/88>. – Назва з екрана.
6. Porokhnya V. Intellectual Capital of Economic Growth: A Manual / V. Porokhnya. – Zaporozhye : KPU, 2012.

М. Є. Рогоза, д. е. н., професор, заслужений діяч науки і техніки України

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

ORCID ID: MykolaRohoza

<https://orcid.org/0000-0002-5654-7385>

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНИХ ПІДХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ЗМІН

Глобалізаційні, інтеграційні процеси та технологічні зміни суттєво впливають на вітчизняну економіку, результатом впливу яких є складний період для розвитку національного господар-

ства та її суб'єктів. Відкритість економіки України в таких умовах ставить проблему двоякого характеру. Пояснити це можна необхідністю як об'єктивних умов інтегруватися у світовий економічний простір так і передбаченням певних загроз економічної безпеки, що можуть виникати при цьому.

Високий рівень економічної безпеки, що виступає гарантією незалежності країни, є домінуючою умовою стабільного розвитку національної економіки, її суб'єктів господарювання, а як наслідок, забезпечення розвитку суспільства і держави.

Актуальність безпеки завжди і постійно було для людства. Історично етапи еволюції в ХХ столітті поставили також необхідність трансформуватися розуміння безпеки взагалі та ввести нове поняття – економічна безпека, що, звичайно, вимагає вирішення проблем економічної безпеки. При цьому важливе місце необхідно надати дослідженням економічної безпеки господарюючого суб'єкта, оскільки захищеність його процесів діяльності лежить в основі загальної безпеки також.

В зв'язку з цим, на сучасному етапі розвитку економіки однією з важливих цілей вітчизняних підприємств є саме забезпечення їх економічної безпеки, а в умовах ринкової економіки та технологічних змін є важливим компонентом національної безпеки країни. Ефективна економічна безпека господарюючого суб'єкта надає можливості для його функціонування та конкурентоспроможності, а також вирішує проблеми розвитку в умовах європейської інтеграції. Важливим фактором, який надає економічна безпека господарюючого суб'єкта, є підстави до економічного зростання на умовах інвестиційної активності. Це пов'язано з тим, що підприємства з такими можливостями безпеки є інтересними для інвесторів. Про це свідчить досвід розвинених країн, у яких переважно високий рівень економічної безпеки суб'єктів економічної діяльності.

Достатній рівень забезпеченості економічної безпеки є необхідною умовою для проведення незалежної зовнішньої і внутрішньої політики, яка відповідає національним інтересам. Якщо ефективність безпеки розглядати в залежності від її рівня, потрібно розуміти всі її компоненти на рівнях ієрархії управління економікою, починаючи з економічної безпеки підприємств,

галузі, регіону, сектору економіки і закінчуючи економічною безпекою самої держави та забезпеченням конкурентоздатності економіки та економічних об'єктів.

Пріоритетною функцією органів державного управління для створення умов економічної безпеки в умовах ринкової економіки є формування сприятливого та передбачуваного правового середовища, що є умовою для ефективного розвитку підприємств, регіонів, національної економіки, а також забезпечення добробуту суспільства. Тому, належний рівень економічної безпеки бізнесу завжди залишається запорукою соціального та економічного розвитку у державі та є каталізатором до прискорення інтеграційних процесів з міжнародними економічними організаціями. Такі інтеграційні процеси можуть мати не тільки позитивні наслідки для держави і її національної економіки за умови якщо не буде забезпечено розумінням сутності та механізмів економічної безпеки.

Відсутність необхідного досвіду, механізмів, розуміння сутності економічної безпеки формує небезпеки та загрози у суспільстві, в економічній системі, які можуть ставати критично небезпечними не тільки для національної економіки, а й для існування держави взагалі.

Дослідниками проблем економічної безпеки наголошується на особливостях критичного характеру, що значно погіршують ситуацію в економічній безпеці. До такого типу критичних явищ відносять такі проблеми як промислове та технологічне шпигунство, розкрадання, корупція, шахрайство, криміналізація бізнесу, фальсифікація звітності та показників діяльності, та ін.

Тому, актуалізація та постійний моніторинг питань економічної безпеки економічних об'єктів на сьогоднішній день повинна бути постійним явищем у їх системах управління діяльністю, органах державної влади з метою унеможливлення криміналізації в бізнесі, зникнення рівня корупції на всіх рівнях державного управління, діяльності господарюючих суб'єктів, силових структур.

Ринкові умови певною мірою визивають кризові явища такі як економічні кризи, а як наслідок підвищення взаємозалежних рівнів політичної та соціальної нестабільності в суспільстві,

конкурентної боротьби, що формуються значні загрози економічній безпеці економічних об'єктів. Такі загрози настільки значні, і, щоб їх нейтралізувати або усунути, потрібні достатньо ефективні організаційні заходи та значні фінансові витрати. Тому, для пошуку шляхів вирішення проблеми ефективних організаційних заходів та систем управління діяльністю економічного об'єкта необхідно розуміти науково-теоретичні підходи та інформаційне забезпечення процесів економічної безпеки господарюючого об'єкта, їх сутність та механізми забезпечення. Для правильного діагностування проблем економічної стійкості та ефективної роботи підприємств, ідентифікації, систематизації та оцінювання загроз та ризиків, визначення ефективної їх системи управління, функцій із забезпечення економічної безпеки господарської діяльності необхідно дослідити науково-теоретичні підходи та інформаційне забезпечення процесів економічної безпеки господарюючого об'єкта, що в діяльності господарюючих суб'єктів виходить на рівень найважливіших завдань і впливає на розвиток регіону та національної економіки.

Тому актуальності не втрачає дослідження економічної безпеки за вертикаллю «національна економіка – регіон (галузь) – суб'єкт господарської діяльності», але кожна із них представляє собою сукупність окремих положень, на що необхідно звернути особливу увагу в умовах технологічних змін. В сучасній науковій літературі кожен з наведених рівнів цієї вертикалі представлено з різною мірою глибини, оригінальністю та теоретичним рівнем розробок.

Тому, завдання дослідження у сфері безпеки можна сформулювати таким чином:

- проаналізувати досвід забезпечення економічної безпеки господарюючого суб'єкта;
- проаналізувати науково-теоретичні підходи забезпечення процесів економічної безпеки господарюючого об'єкта;
- встановити концептуальні підходи сутності та формування та механізмів процесів діагностики і управління економічною безпекою господарюючого суб'єкта;
- описати моделі визначення домінуючих загроз економічній безпеці підприємства;

- проаналізувати інформаційне забезпечення економічної безпеки господарюючого суб'єкта;
- дослідити моделі та механізми конкурентоспроможності для забезпечення їх економічної безпеки;
- описати інформаційну систему визначення загроз та економічної безпеки підприємства;
- зробити інтегральну оцінку економічної безпеки господарюючого суб'єкта та її компонент.

Таким чином, об'єкт дослідження необхідно розглядати як систему управління економічною безпекою в основі якої завжди буде інформаційне забезпечення в умовах нестабільного зовнішньоекономічного середовища, невизначеності та ризику.

Особливості при визначенні предмету дослідження необхідно розглядати через науково-теоретичні підходи забезпечення процесів економічної безпеки господарюючого об'єкта, їх сутність і механізм інформаційного забезпечення та економіко-математичного моделювання, оцінки, аналізу економічної безпеки підприємства.

Серед пропозицій, що викладені у науковій літературі щодо особливостей економічної безпеки, необхідно виділити дослідження процесу забезпечення економічної безпеки регіону, що включає серед таких складових елементів як формування системи внутрішніх і зовнішніх загроз економічної безпеки, визначення принципів, критеріїв, індикаторів та показників, які характеризують регіональні інтереси щодо забезпечення економічної безпеки, формування системи моніторингу факторів, які зменшують стійкість економіки регіону до внутрішніх та зовнішніх загроз економічної безпеки. Такі підходи надають можливості на розробку науково обгрунтованої економічної політики і механізму, який мінімізував би вплив негативних факторів на економічну безпеку регіону [1].

Список використаних інформаційних джерел

1. Верхоглядова Н. І. Принципи забезпечення економічної безпеки регіону [Електронний ресурс] / Н. І. Верхоглядова, І. В. Олініченко // Ефективна економіка – 2013. – № 9. – С. 132. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2296>. – Назва з екрана.

М. Є. Рогоза, д. е. н., професор, заслужений діяч науки і техніки України

ORCID ID: Mykola Rohoza

<https://orcid.org/0000-0002-5654-7385>

М. О. Горб, магістр ОП «Економічна кібернетика»

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

АНАЛІЗ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОТОКІВ ЛОГІСТИКИ ТА ПІДХОДІВ ФОРМУВАННЯ ЛОГІСТИЧНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ

Значна кількість факторів, які формуються як у внутрішньому та зовнішньому середовищі, впливає на результативність діяльності будь-якого економічного об'єкта. Формування необхідного рівня управлінських рішень можливе на ефективному управлінні інформаційними логістичними потоками на основі оптимізації процесів діяльності структурних підрозділів економічного об'єкта. Це пов'язано з необхідністю управління рухом всіх ресурсів на основі логістики інформації та її потоками, яка забезпечує об'єктивність управлінського рішення. Аналіз таких процесів показав, що трудомістким є як управління інформаційними логістичними потоками на відповідному рівні так і оцінка ефективності її функціонування. У цьому контексті необхідно звернути увагу на те, що логістичні витрати в ЄС та США складають 8–10 % від загальних, а в Україні такі витрати значно більші та складають 35 % [1]. Тому аналіз інформаційних потоків логістикита ефективність управління логістичними потоками економічних об'єктів залишається актуальним, а названі фактори є визначальними у формуванні логістичних витрат.

Невирішеними частинами проблеми у сфері формування логістичних інформаційних систем (ЛІС) на вітчизняних підприємствах є відсутність системного бачення у побудові стратегії логістики. Це має значний вплив на конкурентні позиції вітчизняних підприємств різних галузей, оскільки на теренах України діють міжнародні компанії, що використовують якісно опрацьовану логістичну стратегію. Такі стратегії стали основою для формування інтегрованих логістичних інформаційних систем світового масштабу, в яких основним складником якої є су-

часне інформаційне забезпечення. У зв'язку з цим дослідниками [2] були сформульовані проблеми, які виникають на шляху впровадження ЛІС на вітчизняних підприємствах торгівлі та розроблено методичні підходи щодо організації таких систем. Формулювання проблем із впровадження ЛІС було зроблено на дослідженні стану та умов функціонування інформаційних потоків на вітчизняних торговельних підприємствах. На основі цього було визначено та сформовано характеристику основних принципів побудови логістичної інформаційної системи та рекомендації по усуненню перешкод їх впровадження в сучасних умовах господарювання [2]. Досягнення головної мети формування ефективної багатомодульної ЛІС торговельного підприємства на основі покращення ефективності функціонування логістичних процесів досягається за умови наявності таких характеристик ЛІС як: синхронізація та координація між фінансовими та інформаційними, товаропотоками; узгодженість дій різних часових періодів та шаблів управління; реальність завдань та прийнятих логістичних рішень. Дослідниками було запропоновано ЛІС будувати з використанням стратегічного аналізу функціонування логістичної системи підприємства на основі проектування її моделі з визначеним програмним забезпеченням та модулями інформаційної системи побудованих з урахуванням специфіки діяльності підприємства, а також проведенням комплексного навчання персоналу [2].

Розуміння необхідності вирішення проблеми застосування інформаційних технологій (ІТ) поставило перед вітчизняними підприємствами завдання вивчення досвіду по впровадженню таких інформаційних систем та вирішення задач належного фінансування. В процесі впровадження інформаційних технологій дослідниками було зосереджено увагу на дослідженні особливостей логістичних систем (ЛС) як таких, що не асоціюються лише з послугами перевезення чи аутсорсингом, а включають такі елементи як постачання, виробництво, збут, складування. Тому модель управління логістичними потоками будувались на врахуванні цих моментів та дозволила долати перешкоди, які постають перед підприємствами та їх ЛС у процесі застосування ІТ [3].

В процесах діяльності підприємств наявне коло перерахованих проблем із застосування ІТ в управлінні логістичною системою (ЛС) будь-якого економічного об'єкта може змінюватись під час загострення кризових явищ в економіці. Крім того, встановлено, що можливість формування ризику поглиблення фінансової залежності логістичної структури під час злиття логістичних компаній або зміни керівництва та команди управління ІТ, ставить задачу вирішення проблем застосування ІТ в управлінні через створення універсальної моделі ІТ, яка дозволить значно підвищити ефективність управління ЛС економічного об'єкта [3].

На основі дослідження інтеграції процесів цифровізації та їх впровадження в роботу логістичних підприємств, дослідниками було виокремлено основні логістичні операції, які потребують упровадження інноваційних інформаційних технологій. В зв'язку з цим постало питання визначити роль та значення мережевих та хмарних систем зберігання інформації для логістичних підприємств. Акцентовано увагу на тому, що систему діджиталізації для логістики можна представляти собою у формі спільноти, яка побудована на основі використання цифрових платформ, додатків та включає розробників, користувачів логістичних послуг, агентів, що мають досвід роботи в логістичній сфері та володіють необхідними компетенціями. Особливістю хмарних інформаційних система в логістиці є результат використання додаткових цифрових об'єктів, які відображаються в якості допоміжної інформації, а у наслідок чого формується змішана реальність.

Тому були запропоновані такі форми логістичної діяльності, яка поєднала у собі принципи логістики та сучасні інноваційні форми ведення бізнесу. Основою для цього стало упровадження процесів діджиталізації в систему фінансово-господарської та економічної діяльності на рівні суб'єктів господарювання та національної економіки [4].

Процеси розвитку економіки та її суб'єктів поставили проблему дослідження напряму логістики, що вивчає інформаційні потоки, управління ними, а також вивчення можливостей їхньої оптимізації [5].

Дослідження, які спрямовані на координації діяльності всіх підрозділів економічного об'єкта, будувались на використанні інструментів інформаційного забезпечення логістичних операцій та супроводження матеріальних потоків на всіх етапах. Тому інформаційна логістика як система, що організовує і насичує потік інформаційних даних стала необхідною ланкою, яка пов'язує постачання, виробництво і збут. Проблеми та завдання інформаційної логістики вирішувались на основі забезпечення необхідного рівня наповнення інформацією системи управління, значення рівня для цього виступає головним для кожного рівня менеджменту логістичної системи релевантної інформації належної якості і в необхідні терміни [6].

Існують погляди авторів, які розглядають інформаційну логістику як міждисциплінарний науковий напрям для пошуку можливостей підвищення ефективності інформаційних потоків [7]. Автори такого напрямку наголошують на тому, що основною функцією інформаційної логістики є організація і супровід логістичних інформаційних систем, а інформаційна логістика є розділом логістики для управління інформаційним забезпеченням процесів діяльності суб'єктів господарювання [8]. Аналіз закордонних досліджень показує, що їх автори трактують інформаційну логістику як частину комплексної логістики бізнесу, що включає в себе всі необхідні логістичні інформаційні потоки та управління ними. Автори таких підході врозглядають концепцію інформаційної логістики, в основу якої закладено функції контролю, координації та інтеграції інформаційних потоків у внутрішньому і зовнішньому середовищах суб'єктів господарювання. Аналіз визначень інформаційної логістики показав загальні риси для поняття інформаційної логістики в епоху інноваційних інформаційних технологій з метою відходу від фрагментарної інформаційної логістики та впровадження сучасного інформаційно-логістичного інструментарію в практику діяльності економічних об'єктів [6].

Оскільки найважливішим компонентом логістичної системи є інформаційна підсистема, основною перевагою якої є можливість забезпечення принципів логістики, необхідно розуміти

зв'язки між функціями, структурою та інформацією системи. Це необхідно також для побудови концепції створення логістичної інформаційної системи, яка може бути сформована на положеннях системного аналізу, в основі яких є покладено сукупність всіх потоків інформації для забезпечення зв'язку всіх функцій в єдину систему.

Таким чином, інформаційні потоки мають вирішальне значення для функціонування всієї логістичної інформаційної системи на основі забезпечення послідовності та принципів інформаційної логістики, що необхідно для побудови логістичних систем.

Логістична інформаційна система є розміщенням інформації і засобів обробки інформаційних потоків між собою та стосовно інших предметів логістики з метою виконання задач планування, керування і контролю на підприємствах.

Інформаційні потоки забезпечуються технікою збору, передачі, видачі обробки даних та розшифровки. Особливістю інформаційного потоку в логістиці може бути також визначено як супровідний для матеріального потоку оскільки містить інформацію щодо матеріальних потоків, яка необхідна для управління рухом матеріальних потоків.

Крім того, частина інформаційних потоків у логістиці необхідна для обслуговування процесів формування, збереження ресурсів на складі, процесів внутрішньовиробничого і внутрішньоскладського переміщення матеріальних ресурсів.

При проектуванні інформаційних потоків ефективність їх функціонування забезпечується на основі вибору раціонального шляху та режиму обслуговування засобами зв'язку для забезпечення надійності матеріально-технічного забезпечення інформаційних потоків.

Основні інформаційні системи призначені для виконання головних функцій логістики та формування і удосконалення інформаційних потоків на базі їх раціональної організації та інтенсивності передачі й обробки інформації, що надходить від її джерела до споживача. Ефективність при цьому досягається за рахунок врахування всіх ланцюгів в системі обробки даних,

схеми інформаційних зв'язків підрозділів економічного об'єкта між собою тазовнішнім середовищем.

Таким чином, аналіз інформаційних потоків дозволяє модернізувати підходи формування та експлуатації існуючих систем організації на підходах використання системного інформаційного забезпечення, створює основу для вдосконалювання інформаційних зав'язків та оптимізації інформаційних потоків.

Список використаних інформаційних джерел

1. Зось-Кіор М. В. Управління інформаційними логістичними потоками на підприємстві [Електронний ресурс] / М. В. Зось-Кіор, Ю. Г. Радочин // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. «Економіка і менеджмент». – Одеса, 2015. – Вип. 13. – С. 247–250. – URL: <http://reposit.pupp.edu.ua/xmlui/handle/PoltNTU/4647>. – Назва з екрана.
2. Талан М. В. Логістична інформаційна система на торговельному підприємстві [Електронний ресурс] / М. В. Талан // Актуальні проблеми економіки/математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці. – 2009. – Вип. 10. – С. 266–272. – URL: http://base.dnsgb.com.ua/files/journal/Aktualni-problemy-ekonomiky/Akt-prob-ekonomiky-2009-10/Akt-prob-ekonomiky-2009-10_266-272.pdf. – Назва з екрана.
3. Кривов'язюк І. В. Проблеми застосування інформаційних технологій / І. В. Кривов'язюк, Ю. М. Кулик // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – № 12(150). – С. 254–262.
4. Гоменюк М. О. Розвиток логістики на основі впровадження процесів діджиталізації [Електронний ресурс] / М. О. Гоменюк // Ефективна економіка. – 2020. – № 2. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7628> (дата звернення: 01.11.2020). DOI: 10.32702/2307-2105-2020.2.51.
5. Коваленко О. О. Проблеми використання інформаційних логістичних систем на українських підприємствах / О. О. Коваленко, Т. О. Марценюк, І. О. Яворська // Економічний простір. – 2015. – № 19. – С. 274–282.
6. Самойленко К. В. Еволюція поняття «інформаційна логістика» / К. В. Самойленко // Вісник Хмельницького національного університету. Серія Економічні науки. – 2013. – № 2. – Т. 3. – С. 204–207.

7. Крикавський Є. В. Логістика. Основи теорії : підручник / Є. В. Крикавський. – 2-ге вид., доп. і перероб. – Львів : НУ «Львівська політехніка», «Інтелект-Захід», 2006. – 456 с.
8. Власенко Л. О. Логістика : конспект лекцій з дисципліни «Логістика» / Л. О. Власенко. – Київ : НУХТ, 2007. – 63 с.

М. Є. Рогоза, д. е. н., професор, заслужений діяч
науки і техніки України

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5654-7385>

В. М. Рогоза, аспірант

ORCID: 0000-0003-3636-7894 10

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський
університет економіки і торгівлі»

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МОДЕЛЕЙ ДІАГНОСТИКИ ЗАГРОЗ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ В ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІЙ ІНФОРМАЦІЙНІЙ СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ЕКОНОМІЧНОГО ОБ'ЄКТА

В сучасних умовах розвитку динамічних процесів економіки задача діагностики загроз економічної безпеки економічного об'єкта зводиться до визначення домінуючих тенденцій його розвитку в майбутньому. Вирішення даної задачі можливо на умові використання моделі прогнозування економічної безпеки на основі вивчення характерних рис компонентного складу часового ряду інтегрального показника економічної безпеки та визначити вектор майбутніх змін інтегрального показника і спектру домінуючих загроз, які викликать такі зміни. Так як інтелектуальна інформаційна система управління розвитком економічного об'єкта виконує задачі по забезпеченню об'єктивною інформацією з високим рівнем оперативності у реагуванні суб'єктів економічної діяльності на зміни зовнішніх та внутрішніх факторів впливу, тому такі завдання системи управління можуть забезпечувати рішення на основі використання інформаційних технологій, в основі алгоритму яких покладено математичні моделі, які, забезпечуючи якісно оброблену інформацією та її комунікацію, надають можливість діагностувати загрози економічній безпеці та системно приймати управлінські рішення

для процесів діяльності, контролю за ними, а головне – можливість управління інформаційними потоками на умовах цілісної системи [1].

Кризові явища в економіці країни і на рівні глобалізаційних процесів, є тими каталізаторами необхідних змін національної економіки та в управлінні економічними об'єктами. Особливістю прояву впливу необхідності врахування таких проблемних питань є ще на рівні формування та ефективного використання ресурсів оскільки існує фактор наявності інформації з ознаками недостовірності. Тому вирішення актуальної проблеми проектування інформаційних систем буде залежати від використання та налагодженні системного підходу в системах управління процесами на всіх етапах такого процесу.

Актуальність виконання завдань управління залишається не лише на етапі автоматизації бізнес-процесів, а і на використанні комп'ютерних інформаційних систем для оперативного, поточного управління, завдань стратегічної перспективи на умовах використання алгоритмів діагностики у автоматизації таких процедур. Тому широке ефективне застосування інформаційних технологій на основі інтегруючого фактора у дієвому аналізі середовища діяльності на основі ефективного моніторингу його змін, аналізі і моніторингу потреб споживачів та змін у їхній поведінці є важливим також у діагностиці загроз економічній безпеці в інтелектуальній інформаційній системі управління розвитком економічного об'єкта. Для цього необхідно вирішити проблему забезпечення інформацією та управління її потоками у всіх процесах, що відносяться до основних у стратегічно важливих інтеграційних процесах економічного об'єкта, що можливо на основі моделей діагностики загроз економічній безпеці, які будуть запроєктованими в інтелектуальній інформаційній системі управління розвитком економічного об'єкта.

При розробці таких інформаційних систем необхідно врахувати досвід та необхідність здійснення контролю як важеля управління економічними об'єктами [1]. При цьому сутність контролю розглядається в системі управління на врахуванні характеру виробничих відносин у суспільстві, що ставить орієнтацію управління на процеси формування і підтримку інтеграційних

процесів розвитку економічного об'єкта. Підходи до побудови інформаційної системи як системи управління процесами діяльності економічного об'єкта повинні враховувати контроль як функцію управління через забезпечення зворотного зв'язку між об'єктом управління й системою управління, інформуючи про справжній стан керованого об'єкта, фактичне виконання управлінського рішення [1, 2], прийнятого з використанням інформації отриманої за допомогою моделей діагностики загроз економічній безпеці в інтелектуальній інформаційній системі управління розвитком економічного об'єкта.

Для вирішення поставлених проблем при створенні інформаційних управляючих аналітичних систем у вирішенні завдань економічної безпеки є автоматизація управління логістикою внутрішніми інформаційними потоками для формування управлінських рішень за допомогою застосування різних програмних продуктів та математичних алгоритмів, на основі яких створюються інформаційні системи за такими ознаками як тип об'єктів управління, характер та обсяг розв'язуваних завдань.

Вирішення проблем діагностики загроз економічній безпеці в інтелектуальній інформаційній системі управління розвитком економічного об'єкта можливо за умови використання економіко-математичних моделей для діагностування загроз стійкої діяльності суб'єкта господарювання, що особливо важливо для розвитку економічного об'єкта. Розробка управлінських рішень на основі результатів прогнозу загроз безпеці базується на ідентифікованих та визначених комплексних впливів з метою їх локалізації. Таким чином ефективність кожного блоку системи безпеки формується на умовах організації системного управління інформаційними потоками з використанням показників отриманих на математичних моделях визначення їх рівня та прогнозу. На підставі такого підходу модель управління такими інформаційними потоками виконує функції з поєднання видів економічної безпеки з використанням логіки управління інформаційними потоками між системою економічної безпеки та системою управління економічного об'єкта [4]. Для цього фінансову, інформаційну, технологічну, кадрову і правову безпеки, які є складовими економічної безпеки економічного об'єкта,

концептуально необхідно ув'язати на основі логіки управління інформаційними потоками між системою економічної безпеки та системою управління економічного об'єкта. Крім того, головним підходом забезпечення ефективності використання інформаційної системи буде об'єднання функцій управління економічною безпекою з використанням методичних підходів діагностики, моніторингу, аналізу рівня загроз та значень показників безпеки, що є обов'язковою умовою формування концепції управління загальною економічною безпекою економічного об'єкта.

Використання таких підходів до моделі є можливим також для великих проєктів, в яких немає ніяких динамічних векторів розвитку, але забезпечується послідовна, чітка, добре документована логіка, що дозволяє використання даної методики для систем управління, пов'язаних з високим рівнем забезпечення контролю [3]. При цьому враховуються ризики при розробці інформаційних систем за допомогою таких моделей, оскільки розробка та інтеграція виконується у жорстких чітко встановлених пунктах, що не дозволяє динамічно вносити зміни до поставлених заздалегідь вимог [3]. Такі ризики спонукають для пошуку конфігурації системи управління, які можливі за рахунок альтернативних шляхів, а це означає можливість виникнення високої вірогідності появи збоїв або помилок у роботі такої системи.

Для діагностики загроз економічної безпеки економічного об'єкта можливо використати прогноз показників рівня економічної безпеки економічного об'єкта на основі визначення режимів функціонування, що входить до підсистеми діагностики в інформаційній системі.

В основі такої підсистеми можливо реалізовувати модель прогнозування рівня безпеки і режими діяльності з метою визначення рівня домінуючих загроз економічній безпеці.

Модель прогнозування стану безпеки використаємо для аналізу тенденцій діяльності економічного об'єкта, в основі якого є відомий SSA-метод (метод «Гусениця»). Цей метод може бути використано, так як має переваги спектрального і регресійного аналізу, що, в свою чергу, забезпечує дослідження різних трен-

дових та сезонних компонент, формування оцінок стану фінансових, трудових і технологічних ресурсів. Оскільки головною перевагою методу є визначення тенденцій розвитку економічного об'єкта в майбутніх періодах на основі дослідження рис компонентного складу часового ряду інтегрального показника безпеки економічного об'єкта, тому можливо забезпечити визначення спектру домінуючих загроз, які формуються під впливом змін складових в інтегральному показнику безпеки. Це, в свою чергу, надає можливість визначати вектор майбутніх змін у тренді досліджуваних показників діяльності економічного об'єкта.

Тому такі зміни у майбутньому можна прогнозувати на умовах ідентифікації закономірностей впливу різної природи, що закладені в інтегральному показнику безпеки, які можна описати на основі таких змін як еволюторні повільні зміни, що визначити можна як тренд $-f(t)$, за рахунок впливу типу циклічності, сезонності та добовості варіацій $-f_n(t)$, пов'язаних із інформаційними шумами $-f_r(t)$ та від впливу випадкових варіацій на стаціонарний процес з визначеним типом $-ε(t)$.

Дослідження компонентного складу часових рядів у функціях виду $f(t) = f(t) + ε(t)$ можна виконати на основі відомих теорій в залежності від наявності значення величин $ε(t)$ теорію апроксимації або метод найменших квадратів. Дослідження за допомогою функцій такого виду як $f(t) = f_n(t)$ можна використати теорію спектрального аналізу, в основі якого є підходи розкладання в ряд Фур'є, що вимагає необхідних знань (уявлень, припущень) про вид функції та частоти періодичної компоненти. Але, оскільки, це є досить складною задачею для аналізу часового ряду інтегрального показника рівня безпеки, тому можна використати SSA-метод, який визначено як сингулярний спектральний аналіз (або як метод «Гусениця») [5–8].

Використання цього методу будується на його особливості, за рахунок якої його віднесли до класу непараметричних методів аналізу часових рядів, що використовує перетворення одновимірного часового ряду в багатовимірний ряд, а також мож-

ливість застосування до такого отриманого багатовимірного тимчасового ряду методу головних компонент.

Для отримання такого одновимірного ряду в багатовимірний є спосіб створення «згортки» одновимірного в матрицю, яка матиме фрагменти одновимірного ряду, але ці фрагменти необхідно визначати з деяким зміщенням. Оскільки цю процедуру зсуву при виконанні такої згортки нагадує «гусеницю», довжина фрагмента цієї дії в якій, визначається як довжина «гусениці», кроком при цьому буде величина зсуву одного фрагмента щодо іншого.

Таким чином, перевагою за допомогою такого підходу є формування інтегрального показника економічної безпеки об'єкта як часового ряду у вигляді адитивної моделі декомпозиції, в моделі якої закономірності поведінки часового ряду можна розкласти через механізми на компоненти :

$$f(t) = f(t) + f_n(t) + f_r(t) + \varepsilon(t), \quad t \in [0, T]. \quad (1)$$

Так як серед переваг цього методу є надання можливостей дослідження ряду в умовах відсутності вимоги апріорного задання моделі ряду і виділення гармонійних складових з амплітудами, що змінюються, що складає також переваги для його використання в якості алгоритму для інформаційної аналітичної управляючої системи.

Таким чином, алгоритм дослідження часового ряду у виді інтегрального показника економічної безпеки економічного об'єкта (суб'єкта господарювання) за допомогою SSA-методу можна представити у виді кількох етапів, змістовними частинами яких будуть логічно пов'язані визначення мети та цілі дослідження, визначення вікна гусениці та визначення і вибір правильної довжини вікна як основного параметру методу, розкладання та відновлення часового ряду до ідентифікації, аналізу та інтерпретації результатів розрахунків.

Крім того, використання такої моделі діагностики загроз економічній безпеці в інтелектуальній інформаційній системі управління розвитком економічного об'єкта є адаптивним плануванням задач, еволюційним розвитком вимог, що формуються між ітераціями розробки, можливістю отримати робочу систему

вже через мінімальний проміжок часу, а також постійне вдосконалення системи управління, що сприяє швидкому і гнучкому реагуванню на зміни ринку [3].

Таким чином, аналізуючи основні вимоги до інформаційних систем та методології їх розробки для забезпечення моделей діагностики загроз економічній безпеці в інтелектуальній інформаційній системі управління розвитком економічного об'єкта на основі інтеграції систем управління економічними об'єктами, було встановлено основні вимоги та проблеми в інформаційному забезпеченні технологій його забезпечення в системах управління, особливості, переваги та недоліки методик і моделей діагностики для створення та функціонування інформаційних аналітичних систем управління розвитком економічного об'єкта.

Список використаних інформаційних джерел

1. Рогоза В. М. Методичні підходи формування інформаційних систем на технологіях забезпечення розвитку економічних об'єктів [Електронний ресурс] / В. М. Рогоза // Економіка сьогодні: проблеми моделювання та управління : матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Полтава, 16–17 листопада 2017 року). – Полтава : ПУЕТ, 2018. – 270 с. – URL: <http://www.ek.puet.edu.ua/files/conf/171117.pdf>. – Назва з екрана.
2. Бенько М. М. Інформаційні технології як фактор інтеграції внутрішнього і зовнішнього аудиту [Електронний ресурс] / М. М. Бенько, В. В. Сопко. – URL: file:///D:/%D0%97%D0%B0%D0%B3%D1%80%D1%83%D0%B7%D0%BA%D0%B8/ecfor_2015_1_44.pdf. – Назва з екрана.
3. Ткаченко А. М. Організація контролінгу та внутрішнього аудиту в системі управління промисловим підприємством : дис... д-ра екон. наук : 08.06.01 / А. М. Ткаченко ; НАН України ; Інститут економіки промисловості. – Донецьк, 2005.
4. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство : монографія / Геєць В. М., Кизим М. О., Клебанова Т. С., Черняк О. І. та ін. ; за ред. Гейця В. М. – Харків : ВД «ІНЖЕК», 2006. – 240 с.

5. Голяндина Н. Э. Варианты метода «Гусеница»-SSA для анализа многомерных временных рядов / Н. Э. Голяндина, В. В. Некруткин, Д. В. Степанов // Труды II Международной конференции «Идентификация систем и задачи управления» SICPRO'03, Москва, 29–31 января 2003. – Москва : Институт проблем управления им. В. А. Трапезникова РАН. – 2003. – С. 2139–2168.
6. Голяндина Н. Э. Метод «Гусеница»-SSA: анализ временных рядов : учеб. пособие / Н. Э. Голяндина. – Санкт-Петербург : Изд-во СПбГУ, 2004. – 76 с.
7. Голяндина Н. Э. Метод «Гусеница»-SSA: прогноз временных рядов : учеб. пособие / Н. Э. Голяндина. – Санкт-Петербург : Изд-во СПбГУ, 2004. – 52 с.
8. Степанов Д. В. Варианты метода «гусеница»-SSA для прогноза многомерных временных рядов [Электронный ресурс] / Д. В. Степанов, Н. Э. Голяндина ; Санкт-Петербургский государственный университет, Математико-механический факультет. – С. 1831–1847. – URL: https://gistatgroup.com/cat/mssa_forecast_ru.pdf. – Назва з екрана.

О. О. Селезньова, д. е. н., доцент

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ФАКТОРИ ЦІНОУТВОРЕННЯ НА РИНКУ ФОТОАПАРАТІВ

В умовах інтенсивного розвитку техніки і технологій, глобальної «інтернетизації» і прискорення комунікацій в соціумі досить логічною виступає сучасна тенденція на ринку фотоапаратів. У зв'язку зі збільшенням функцій мобільних телефонів і появою можливості робити фотографії без особливих на те зусиль все більше і більше охочих з'являється на покупку телефонів з якісно вбудованою камерою ніж на покупку окремого фотоапарата. Додатковими перевагами тут виступають економія на кількості придбаної техніки, відсутність необхідності в зарядних пристроях і додаткових приладах, а також мобільність, компактність, легкість експлуатації, вага пристрою, можливість ментальної передачі фотографій через інтернет тощо.

Виходячи з реальних ринкових умов, можна виділити наступні фактори ціноутворення фотоапаратів на українському ринку:

1) Наявність товарів-імітаторів з аналогічними функціями, а саме гаджетів. Вплив даного чинника можна оцінити як сильний негативний, тому що він виступає найвагомішим за своїм впливом на попит, і відповідно чинить вплив на рівень і динаміку цін на ринку фотокамер. Оскільки споживач має вибір між різними варіантами товарів, що виконують функцію виробництва фотографій, то попит розсіюється в залежності від додаткових вигід, придбаних покупцем, цінних для нього. Так, наприклад, планшет може частково замінити фотоапарат, комп'ютер, телефон. У свою чергу дзеркальний фотоапарат має ряд переваг перед смартфоном по складним зйомкам (вночі, в русі).

2) Доступність товарів-аналогів. Вплив цього фактора також можна оцінити максимально сильним негативним. У зв'язку з тенденцією падіння купівельної спроможності у значної частини населення, ціновий фактор виступає вирішальним і діє не на користь фотоапаратів.

3) Наявність конкуренції всередині ринкового сегмента фотоапаратів. Вплив конкуренції можна оцінити позитивно, тому що наявність варіантів вибору моделей і брендів завжди йде на користь товару, допомагаючи споживачеві зробити вибір найбільш підходящої позиції до своїх індивідуальних переваг.

4) Проведення акційних заходів виробників фотоапаратів. Даний фактор впливає позитивно, тому що дає результати в продажах за рахунок зниження цін на окремі моделі та/або комплектуючі товари у чітко обмежений термін, що стимулює покупців швидше зробити свій вибір на користь необхідного їм фотоапарату.

5) Репутація окремих торгових марок (брендів). Репутація торгової марки впливає також позитивно, тому що досвід фотографів підказує потенційному споживачеві який саме вибір зробити – на користь певного бренду, моделі.

6) Відгуки користувачів у загальному доступі мережі інтернет. Наявність вільного доступу відгуків користувачів різних фотокамер також робить свій вплив на попит і відповідно на цінову динаміку. Оцінити даний фактор можна неоднозначно,

залежно від того яких відгуків буде більше позитивних або негативних.

7) Зростаючі можливості смартфонів з розвитком техніки і технологій. Функціональні можливості смартфонів збільшуються від року до року. Це впливає на попит і цінову динаміку фотокамер в більшій мірі негативно, тому що споживач згодом зможе отримувати схожу якість фотознімків зроблених за допомогою смартфона з додатковим набором функцій, не здобуваючи дорогий і досить громіздкий фотоапарат. До того ж слід зазначити прискорення морального старіння техніки з роками при такій швидкості прогресу, що також грає не на користь покупки досить коштовних фотокамер.

8) Екологізація та необхідність скорочення відходів. Вплив цього фактору можна оцінити в більшій мірі негативно, тому що питання утилізації фотокамер залишається не вирішеним і використані акумулятори, комплектуючі, непридатні до подальшого використання або морально застарілі фотокамери продовжують забруднювати навколишнє середовище, про що також думає і споживач перед здійсненням покупки.

9) Економія на акумуляторах та енергоресурсах. Зарядка смартфона й фотокамери, як і об'єм батареї, різні, що також впливає не на користь фотокамер.

10) Постійні і змінні витрати торгових підприємств. Витрати підприємств залежать як від макроекономічних чинників так і від мікроекономічних. Фактори можуть надавати як негативний так і позитивний вплив.

11) Економічна і політична обстановка в країні. Цей фактор відноситься до макроекономічних, і його стан складно передбачити. Тому вплив його швидше негативний, оскільки він пов'язаний з певними ризиками в підприємницькій діяльності.

12) Соціальна і демографічна ситуація в країні. Демографічна ситуація свідчить про старіння населення в цілому і посилення міграції його до появи явища пандемії. Соціальна ситуація говорить про те, що серед населення з'являються нові шари і нові тенденції, віяння і захоплення. Все більше людей, незалежно від віку починає користуватися як смартфонами так і інтернетом. З'являються «блогери», які люблять ділитися своїми фотогра-

фіями та думками з іншими людьми. Фотографії стали товаром, який замінив в деяких випадках художні картини.

Перераховане вище і багато іншого впливає на попит і ціноутворення фотоапаратів. В цілому ринок фотоапаратів має тенденцію до скорочення до вузькоспеціалізованого, орієнтованого на професійних фотографів або людей, що прагнуть створювати висококласні фотографії – фотохудожників, які реалізують свої роботи як ексклюзивні товари. Така тенденція дозволяє обґрунтувати зростання цін на фотоапарати і з часом прогнозувати виведення їх на преміум рівень.

Список використаних інформаційних джерел

1. Герасименко В. В. Ценообразование / В. В. Герасименко. – Москва : ИНФРА-М, 2018.
2. Липсиц И. В. Цены и ценообразование / И. В. Липсиц. – Москва : Юрайт, 2018.
3. Шишкин М. М. Как сформировать привлекательные для клиентов цены / М. М. Шишкин // Управление продажами. – 2016. – № 6.
4. Гладких И. В. Ценовое позиционирование бренда: аспекты анализа / И. В. Гладких, С. А. Старов // Бренд менеджмент. – 2017. – № 3.

Ф. В. Смирнов, аспирант

Высшее учебное заведение Укоопсоюза

«Полтавский университет экономики и торговли»

СОВРЕМЕННЫЕ ЭКОНОМИЧЕСКИЕ СИСТЕМЫ В ОНЛАЙН ИГРАХ

Экономическая составляющая представляет неотъемлемую часть большинства игр, задавая темп развития игрока и формируя условия прогресса при продвижении по игре. И хотя сложность реализованной в игре экономической составляющей может не соответствовать полноценным рыночным отношениям реального мира, в большинстве игр полное или частичное изъятие экономического функционала с большей вероятностью приведет к невозможности прохождения игры, так как блага лучшего качества ему не будут доступны.

Сформированные на данный момент наборы правил и способов интерактивного взаимодействия игрока и игрового приложения, называемые механиками, позволяют пользователям находить или получать ценные предметы путем взаимодействия с игровым миром. Выполняя набор последовательных действий, заранее определенных создателями игры, на которые реагирует игровое пространство у пользователя появляется возможность получения награды за успешное завершение этих задач.

Таким образом, играя в игру игроки могут получать блага путем создания уникальных предметов, представляющих ценность в рамках игрового процесса, или посредством взаимодействия друг с другом, путем обмена, торговли, аукциона или приобретения за реальные деньги.

Благодаря возможностям совершения торговых и финансовых операций игроки имеют возможность приобретать потребительские товары и услуги у компании, предоставляющей доступ к игре, или путем взаимодействия с другими пользоавтелями, а наличие в играх соревновательного элемента обуславливает стремление пользователей к достижению наиболее лучшего результата доступными методами. Данные особенности обуславливают заинтересованность подобными проектами со стороны обычных игроков, так и со стороны компаний, пердоставляя широкие возможности для получения прибыли за счет внутриигровых благ.

За счет эвентуальности приобретения непотребляемых товаров в игре пользователь может распоряжаться уникальными цифровыми благами. Цифровые блага уже давно активно внедряются компаниями ставя целью обеспечение более комфортных условий для пользователя. Однако даже сейчас они имеют очень серьезные проблемы.

Предоставление возможностей приобретения товаров в цифровом поле вызывает резонные вопросы об оценке стоимости данной цифровой продукции. В большинстве случаев виртуальные вещи не имеют привязки к реальным экономическим объектам. Их стоимость рассчитывается исходя из анализа субъективных факторов и подвержена резкому изменению, что может

негативно сказаться на экономическом состоянии игроков: покупая предмет по одной цене сегодня нет уверенности, что завтра он будет иметь ту же стоимость, или не обесценится полностью.

Еще одной проблемой становится определение прав на обладание и распоряжение цифровыми благами. На данный момент на товары подобного рода накладывается очень много ограничений. В большинстве случаев возможность использования товаров ограничивается сроком существования игры или сервиса, предоставляющего доступ к товарам. Либо пользователь не может полностью распоряжаться цифровым благом, например, продать предмет даже если тот был приобретен за реальные деньги.

Новым этапом развития экономики в онлайн играх стало появление блокчейн-технологии. Благодаря особенностям работы данной технологии приобретенный пользователем товар закрепляется за цифровым кошельком пользователя, предоставляя полные возможности распоряжения цифровой собственностью, которые не ограничиваются возможностью проведения торговых операций. Блокчейн – являясь технологией неизменных регистров позволяет хранить цифровые активы игрока все время своего существования.

Владелец цифрового актива получает возможность конвертировать цифровой товар в эквивалентную сумму в цифровых единицах.

Источниками проведения подобных торговых операций выступают цифровые торговые площадки. **Их преимуществом является возможность** работы по системе смарт-контрактов, которая позволяет пользователям проводить безопасные сделки делегируя соблюдение соглашений системе выполнения контрактов. Благодаря функциям децентрализованного обмена электронными активами пользователи могут взаимодействовать друг с другом без каких-либо ограничений проводя сделки, в сети, основанные на равноправии участников.

Подобные системы избавляют владельцев цифровых активов от проблем при совершении цифровых сделок, однако лишь

частично решают вопрос о распоряжении цифровыми товарами в случае закрытия связанной с ними игры.

Еще одним способом решения данного вопроса может стать инновационная система объединения множества развлекательных приложений в условиях одной общей платформы. Отличительной особенностью данного решения является возможность повторного использования поддерживаемых игровых предметов разными развлекательными приложениями, связанными вместе, создавая уникальный опыт, позволяющий игрокам владеть предметом в одной игре и использовать его в других. Подобный подход обеспечивает высокую ликвидность активов привлекая новые потоки денежных инвестиций.

В настоящее время роль блокчейн-технологии в экономике цифровых развлечений незначительна. Однако, благодаря становлению специальных платформ, упрощающих взаимодействие с цифровыми активами в системах на базе блокчейн-технологии, минимизации затрат при проведении торговых, а также возможности минимизации человеческого фактора при проведении операций, защищенности платформы и прозрачности сделок блокчейн в будущем может стать новым стандартом торговых отношений в любой цифровой сфере, в том числе, и в игровой.

Список использованных информационных источников

1. Nakamoto S. Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System / Nakamoto S. [Электронный ресурс]. – URL: <https://bitcoin.org/bitcoin.pdf>. – Назва з екрана.
2. Szabo N. Smart Contracts: Building Blocks for Digital Markets / Szabo N. [Электронный ресурс]. – URL: http://www.fon.hum.uva.nl/rob/Courses/InformationInSpeech/CDROM/Literature/LOTwinterschool2006/szabo.best.vwh.net/smart_contracts_2.html. – Назва з екрана.
3. Vogelsteller F. EIP-20: ERC-20 Token Standard / Vogelsteller F., Vitalik Buterin V. // Ethereum [Электронный ресурс]. – URL: <https://github.com/ethereum/EIPs/blob/master/EIPS/eip-20-token-standard.md>. – Назва з екрана.

О. Тараненко

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

УПРАВЛІННЯ ЛОГІСТИЧНИМ БІЗНЕСОМ НА ОСНОВІ ПРОЦЕСНОГО ПІДХОДУ

Одним із сучасних підходів до побудови системи менеджменту є процесний підхід, який дозволяє розглядати менеджмент підприємства як послідовність наскрізних процесів, з виділенням їх входів, виходів та ресурсів, залучених до процесів управління. На думку Корзаченко О. В., саме в рамках процесного підходу підприємство, та його система управління розглядаються як бізнес-система, що складається з чисельних, пов'язаних один з одним бізнес-процесів, орієнтованих на випуск продукції або надання послуг належного рівня конкурентоспроможності [2]. До переваг процесного підходу відносять якого здатність до вдосконалення менеджменту, що вкрай важливо в умовах зростаючої конкуренції, з якою постійно стикаються організації, та розширює можливості організації у розвитку бізнесу [3], високий рівень якості управління підприємством, мінімізація функцій, що контролюються, контроль ресурсів і часу виконання робіт, урахування динамічного характеру розвитку організації; істотне скорочення витрат на управління, що досягається за рахунок виключення дублювання функцій й зайвих ланок управління [1].

Будь-яка організація в процесі свого розвитку упорядкування процесів рухається по матриці від інновацій до антикризових мір (рис. 1).

Ключовими процесами логістичного бізнесу є:

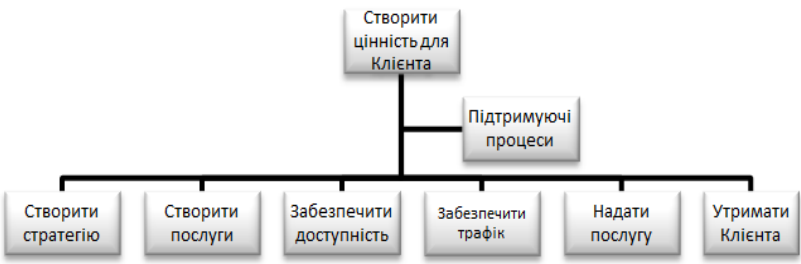
- процес управління маркетингом;
- процес управління логістикою;
- процес управління клієнтським досвідом.

На основі створення моделі бізнес процесу формується організаційна структура логістичного бізнесу. Організаційна структура логістичного бізнесу є результатом розподілу обов'язків (зон компетенції, повноважень і відповідальності) за виконання спроектованих бізнес-процесів.

Рисуюнок 1 – Матриця розвитку упорядкованості процесів

Для кожного процесу визначається власник, межі процесів визначаються продуктами, що створюють цінність. Загалом логістичний бізнес можна візуалізувати у вигляді наступної схеми управління бізнес-процесами (рис. 2). На схемі всі бізнес-процеси компанії підпорядковані генеральному процесу створення цінності для клієнта.

Рисуюнок 2 – Схема управління логістичним бізнесом

Список використаних інформаційних джерел

1. Гвоздь М. Я. Проблеми та переваги використання процесного підходу до управління машинобудівними підприємствами / М. Я. Гвоздь, В. І. Мицько // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Логістика. – 2014. – № 811. – С. 56–62.

2. Корзаченко О. В. Процесний підхід до управління підприємством: перспективи для України / О. В. Корзаченко // Формування ринкової економіки. – № 23. – С. 571–580.
3. Пінда Ю. В. Процесний менеджмент як можливий напрямок зміцнення конкурентоспроможності будівельних підприємств [Електронний ресурс] / Ю. В. Пінда // Ефективна економіка. – 2010. – № 12. – URL: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2010_12_38> (2020, вересень 28). – Назва з екрана.

О. О. Хандій, к. е. н., доцент

Д. А. Кобцева, студентка

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

ТРАНСФОРМАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В ЦИФРОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Цифровізація економіки та суспільства виступає основним трендом світових соціально-економічних змін, а в умовах протидії пандемії COVID-19 і запроваджених країнами карантинних обмежень – вимогою до забезпечення дистанційної роботи окремих категорій персоналу чи організації діяльності підприємств, установ, закладів в цілому, збереження соціальної взаємодії, підтримки бізнес-процесів, надання послуг.

Відповідно до Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки [1] цифровізація спрямована на створення кіберфізичного простору шляхом використання та споживання інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій, зокрема цифрових даних. Цифровізація на макрорівні сконцентрована на створенні інституційного забезпечення, подоланні цифрової нерівності на всій території України, пошуку фінансово-економічних механізмів для запровадження інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій в різних галузях економіки та суспільства. Занадто повільний рух в цьому напрямі демонструє динаміка використання інформаційно-комунікаційних технологій на підприємствах протягом 2017–2019 рр. (рис. 1). В 2017 році 95,4 % підприємств використовували комп'ютери, в 2018 році – 89,7 %, в 2019 році їх

кількість знизилася до 87,9 %, щодо частки середньої кількості працівників (включаючи штатних та позаштатних), які використовували комп'ютер, спостерігається аналогічна динаміка, проте їх відсоток від середньої кількості працівників підприємства не перевищує 34,9 % за 2017–2019 рр. [2].

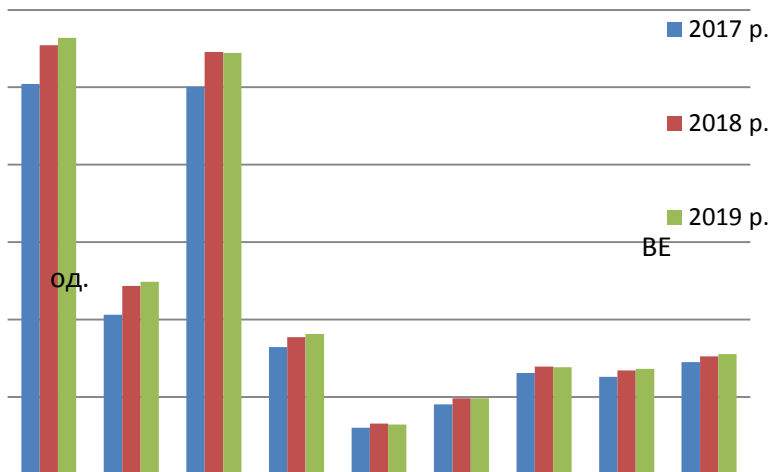

Рисунок 1 – Використання інформаційно-комунікаційних технологій на підприємствах протягом 2017–2019 рр. (складено авторами за офіційними даними Державної служби статистики [2])

Цифровізація на мікрорівні відіграє велику роль і стає драйвером змін та розвитку, а за умов карантинних обмежень в умовах протидії пандемії COVID-19, можливістю збереження взаємодії та співпраці персоналу при реалізації всіх бізнес процесів підприємства. Цифрова економіка принесла багато нових послуг, які дозволяють персоналізувати більше, ніж це було б можливо за традиційної економіки [3], надає можливість мати більше інформації та вибору; економити час та витрати робочої сили для досягнення встановлених цілей.

Зміна обсягу трудових операцій та змісту праці в цифровій економіці призводить до трансформації кадрових стратегій, під-

ходів до управління персоналом. Поява хмарних технологій сприяла поширенню дистанційної роботи, співпраці співробітників різних структурних підрозділів, координації виконання завдань трудового колективу, розвитку внутрішніх та зовнішніх комунікацій тощо. Запровадження в управлінні персоналом модулів збирання та аналізу даних про наймання персоналу, плинність кадрів і продуктивність роботи кожного працівника полегшує процеси планування та використання трудових ресурсів організації. Аналіз даних із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій на підприємствах допомагає працювати ефективніше та скорочувати час на прийняття управлінських рішень.

Суттєві зміни в управлінні персоналом відбуваються за рахунок появи соціальних мереж, які не тільки прискорюють процес обміну інформацією, але й сприяють налагодженню ефективної співпраці з керівництвом, колегами, постачальниками і клієнтами, розвиваючи соціальний капітал організації. Застосування соціальних мереж при передачі інформаційних ресурсів, спільному навчанні та взаємодії з колегами, а також керівниками сприяє підвищенню залученості працівників в прийняття рішень та мотивованості на досягнення результату. Так, за словами Метт Хоффмана, віце-президента американського провайдера хмарних інфраструктур «DigitalOcean», фокусування на створенні культури, яка надихає на ціль і творчість, є ефективним інструментом мотивації персоналу, який дозволяє досягати цілей без завищених фінансових винагород [4].

Отже, цифровізація кадрових процесів змінює акценти в роботі кадрової служби, полегшуючи збір, облік, аналіз, зберігання кадрової інформації, орієнтуючи на моніторинг потреб персоналу, задоволеності працею для удосконалення системи мотивації, запровадження онлайн навчання протягом всього трудового життя, персоналізацію розвитку та управління талантами в організації, здатних до генерації нових ідей, й оптимізації вертикального та горизонтального руху персоналу. Зміни в технологіях та інструментах роботи потребують відповідних змін в компетентностях персоналу, що стане предметом подальших досліджень.

Список використаних інформаційних джерел

1. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки [Електронний ресурс] : Урядовий портал. – URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-shvalennya-konceptsiyi-rozvitku-cifrovoyi-ekonomiki-ta-suspilstva-ukrayini-na-20182020-roki-ta-zatverdzhennya-planu-zahodiv-shodo-yiyi-realizatsiyi>. – Назва з екрана.
2. Використання інформаційно-комунікаційних технологій на підприємствах [Електронний ресурс] : Державна служба статистики. – URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. – Назва з екрана.
3. The digital economy – Pros and Cons [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.economicshelp.org/blog/164275/economics/the-digital-economy-pros-and-cons/>. – Назва з екрана.
4. Новые правила talent management [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.talent-management.com.ua/4754-novyie-pravila-talent-management/>. – Назва з екрана.

А. І. Шевченко, провідний економіст
Інститут економіки промисловості НАН України

ДО ПИТАННЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ ТРАНСПОРТНО-ЛОГІСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Першочерговими завданнями нової регіональної політики є прискорення економічного зростання регіонів, підвищення їх конкурентоспроможності на основі ефективного використання внутрішнього потенціалу, створення нових робочих місць, покращення зайнятості населення [1]. Не дивлячись на значний економічний та фінансовий потенціал, що концентрується на таких територіях, агломерації та великі міста мають ряд проблем, однією з яких є неефективне транспортне сполучення та розв'язання якої потребує втручання держави.

Слабка інтеграція регіональних просторів у загальноукраїнський обумовлена обмеженим зв'язком між територіями, що пояснюється застарілістю та зношеністю інфраструктури, насамперед дорожньо-транспортної, та є однією з проблем, що стримують розвиток регіонів і держави в цілому та потребують розв'язання в рамках Державної стратегії регіонального розвит-

ку на 2021–2027 роки. При цьому основними завданням за напрямом «Розвиток транспортної інфраструктури» є розбудова мережі якісних автомобільних доріг загального користування; запровадження співфінансування суспільно важливих перевезень на автомобільному та залізничному транспорті у приміському та міжміському сполученні за маршрутами, що проходять територією кількох адміністративно-територіальних одиниць; забезпечення розвитку мережі та модернізації регіональних аеропортів, які функціонуватимуть в єдиній системі з великими вітчизняними аеропортами-хабами.

Варто також звернути увагу на мультимодальні перевезення, що потребують стимулювання у частині «підтримки» вантажних операцій із застосуванням залізничного та водного (морського) транспорту та створюють передумови для підвищення ефективності роботи транспортної системи в цілому [2].

Проведений вибірковий аналіз планів заходів на 2021–2023 рр. з реалізації стратегій регіонального розвитку окремих областей дозволив визначити завдання та інституційні заходи, необхідні для реалізації стратегічних (оперативних) цілей в частині модернізації транспортно-логістичної інфраструктури, а саме:

– *Запорізька*: Інтеграція транспортної мережі та інфраструктури у TEN-T шляхом: реалізації стратегії розвитку КП «Міжнародний аеропорт Запоріжжя» з подальшим створенням на його базі мультимодального логістичного центру; нарощування пропускної спроможності ДП «Бердянський МТП», ДП «Запорізький річковий порт» АСК «Укррічфлот» [3];

– *Вінницька*: Розвиток транспортно-логістичних технологій та об'єктів мультимодальних перевезень, розроблення Концепції міжнародного мультимодального транспортно-логістичного порту «Жмеринка» [4];

– *Полтавська*: модернізація інфраструктури річкового транспорту, зокрема ПрАТ «Кременчуцький річковий порт» [5].

– Визначені заходи частково усувають такі загрози по регіонах:

– *Запорізька: рівень якості залізничної інфраструктури* (використання під'їзної колії до складу паливно-мастильних матеріалів, розташованого в межах аеропорту, що уможливило створення мультимодального транспортно-логістичного центру); *рівень якості портової інфраструктури; середня відстань перевезення вантажів* (збільшення обсягів перевалки вантажів у портах); *рівень компетенції у сфері логістики, рівень ефективності митних процедур* (при використанні в ланцюгах постачань мультимодального транспортно-логістичного центру);

– *Вінницька: рівень якості залізничної інфраструктури* (стратегічною перевагою м. Жмеринки, як залізничного вузла, є його місце в системі пан'європейських транспортних коридорів. Місто, зокрема, лежить на перетині залізничних коридорів. Основний потік вантажів морським шляхом проходить через морський порт і далі залізницею); *рівень компетенції у сфері логістики, середня відстань перевезення вантажів, рівень ефективності митних процедур* (при використанні в ланцюгах постачань мультимодального транспортно-логістичного центру);

– *Полтавська: середня відстань перевезення вантажів, рівень компетенції у сфері логістики, рівень якості портової інфраструктури, рівень ефективності митних процедур* (транспортування вантажів через річковий порт до морських портів України; можливість прийому суден змішаного типу «ріка-море»); *рівень якості залізничної інфраструктури* (модернізація колійного напрямку від Полтави до Кременчука як стратегічно важливого залізничного ходу для здійснення перевезень транзитних вантажів у напрямку «Схід – Одеські чорноморські порти» для подальшого їх транспортування морем).

Проте залишається значна кількість загроз, на подолання яких заходів у стратегіях регіонального розвитку не передбачено, та які по суті можуть мати негативні наслідки для економіки країни, а саме: рівень тіньової заробітної плати, рівень оновлення основних засобів, питома вага оплати праці у випуску, кількість потерпілих, транспортноємність ВВП, середня відстань перевезення пасажирів.

Для більш ґрунтового дослідження цього питання доцільно проаналізувати стратегії регіонального розвитку всіх областей країни в розрізі усіх видів транспорту із врахуванням особливостей припортових регіонів, а також західних, які безпосередньо межують з країнами ЄС. Це надасть можливість в подальшому визначити дієві науково обґрунтовані заходи по модернізації транспортно-логістичної інфраструктури регіонів країни.

Список використаних інформаційних джерел

1. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки [Електронний ресурс] : Постанова КМУ від 5 серпня 2020 р. № 695. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 06.11.2020). – Назва з екрана.
2. The Council of the European Communities. On the Establishment of Common Rules for Certain Types of Combined Transport of Goods Between Member States [Електронний ресурс] : Council Directive 92/106/EEC of 7 December 1992. – URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:31992L0106> (дата звернення: 07.11.2020). – Назва з екрана.
3. План заходів на 2021–2023 роки з реалізації Стратегії регіонального розвитку Запорізької області на період до 2027 року, затверджений Рішенням Запорізької обласної ради від 12 грудня 2019 р. № 134 [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.zoda.gov.ua/news/48277/strategiya-regionalnogo-rozvitku-na-period-do-2027-roku.html> (дата звернення: 08.11.2020). – Назва з екрана.
4. План заходів на 2021–2023 роки з реалізації Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року [Електронний ресурс] : Проект. – URL: http://www.vin.gov.ua/images/doc/vin/ODA/strategy/Projekt_Plan_Zahodiv_21-23.pdf (дата звернення: 08.11.2020). – Назва з екрана.
5. План заходів з реалізації Стратегії розвитку Полтавської області на 2021–2023 роки, затверджений Рішенням пленарного

засідання тридцять другої позачергової сесії сьмого скликання від 12.03.2020 № 1327 [Електронний ресурс]. – URL: http://www.adm-pl.gov.ua/sites/default/files/upload/plan_zahodiv_2021-2023.pdf (дата звернення: 09.11.2020). – Назва з екрана.

Н. В. Шибасєва, д. е. н., доцент

В. В. Козлов, слухач магістратури

Д. В. Сизько, слухач магістратури

*Харківський національний технічний університет
сільського господарства ім. П. Василенка*

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ РОСЛИННИЦТВА УКРАЇНИ: ФАКТИЧНІ ТРЕНДИ ТА ЇХ УЗГОДЖЕНІСТЬ ІЗ ЦІЛЯМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Загальна площа України складає 60,3 млн га. Станом на 1.01.2020 року 68,5 % усієї території України (або 41 310,9 тис. га) класифікувалося як землі сільськогосподарського призначення, зокрема 3,27 млн га рілля, 2,28 млн га сіножаті та 5,25 млн га пасовища. Половину площі ріллі складають чорноземи – найпродуктивніший тип ґрунту в світі. Україна володіє майже третиною світових площ чорноземів.

Сільське господарство України відіграє важливу роль у забезпеченні продуктами харчування, а з іншого боку, може стати важливим джерелом збільшення доходів для сільського населення України. Галузь забезпечує значну частину валового внутрішнього продукту та експортних надходжень країни. Завдяки великим площам з вигідними характеристиками ґрунту, Україна є найкращим місцем для рослинництва у світі. В останні десятиліття виробництво рослинницької продукції у світі збільшуються. В Україні після розпаду Радянського Союзу виробництво сільськогосподарської продукції та продукції рослинництва суттєво скоротилось. Лише у 2008 р. обсяги виробництва зернових перевищили рівень 1991 р. і становили 53,29 млн т.

Світова тенденція зростання обсягів виробництва для більшості сільськогосподарських культур, супроводжується підви-

щенням продуктивності. Аналогічна тенденція спостерігається і в Україні. Високий рівень рентабельності виробництва окремих сільськогосподарських культур (передусім це стосується насіння соняшнику, рівень рентабельності виробництва якого у 2019 р. становив 23,5 %), а також спеціалізація великих сільгоспідприємств на вирощуванні експортоорієнтованих культур зернової групи призвели до розширення площ посівів зернових та зернобобових у загальній посівній площі сільськогосподарських культур з 45 % у 1990 р. до 54,0 % у 2019 р., технічних – з 11,6 до 32,6 %. Відповідно зменшилися площі посівів кормових культур з 37 % у 1990 р. до 6,7 % у 2019 р. Нині у структурі посівних площ посівам соняшнику належить 24 %, тоді як науково рекомендована насиченість посівних площ соняшником, наприклад для степової зони країни, не повинна перевищувати 12 %. При цьому, внаслідок недостатньої кількості внесення органічних добрив погіршується якісний стан ґрунтів. Так, на 1 га посівної площі у 2019 р. було внесено 0,6 т органічних добрив, а для досягнення бездефіцитного балансу гумусу на 1 га ріллі необхідно щороку вносити 13–14 т органічних добрив на Поліссі, в Лісостепу – 11–12, Степу – 8–9 т.

Таблиця 1 – Окремі показники розвитку сільського господарства України у 2015–2019 роках (постійні ціни 2016 р.)

Показники	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.
Продукція сільського господарства, млрд грн	596,83	634,43	620,48	671,29	680,98
Продукція рослинництва, млрд грн	453,02	494,46	480,16	529,35	538,71
Питома вага продукції рослинництва у виробництві с.-г. продукції, %	75,9	77,9	77,4	78,9	79,1
Питома вага продукції рослинництва, виготовлена підприємствами, %	66,1	68,1	67,4	69,5	69,9

Показники	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.
Продуктивність праці, тис. грн/чол.	660,0	804,0	777,4	900,1	954,4
Урожайність зернових та зернобобових, ц/га	41,1	46,1	42,5	47,4	49,1
– в т. ч. у с.-г. підприємствах, ц/га	43,8	50,0	45,6	52,2	53,7
Урожайність соняшнику, ц/га	21,6	22,4	20,2	23,0	25,6
Індекси цін продукції сільського господарства, реалізованої підпр-ми	167,2	116,3	107,3	109,8	91,2
Рівень рентабельності операційної діяльності, %	43,0	33,6	23,2	18,9	19,3
Підприємства, які одержали чистий прибуток, % до загальної кількості	88,9	88,4	86,7	86,7	83,4
Викиди тис тонн CO ₂ -екв	39 461	42 178	41 091	44 239	–

Аналіз показників розвитку сільського господарства дозволив визначити, що питома вага продукції рослинництва у продукції сільського господарства за 2015–2019 рр. збільшилася на понад 3 %, що пояснюється високою рентабельністю продукції рослинництва в першу чергу за рахунок її експортної орієнтації. Великі підприємства спеціалізуються на виробництві продукції рослинництва, що пов'язано з позитивним ефектом масштабу, зниженням середніх загальних витрат на одиницю продукції, одиницю земельної площі. Одним з чинників розвитку сільськогосподарського виробництва була активна модернізація. У 2019 р. капітальні інвестиції у галузь зросли у 2,0 рази порівняно з 2015 р., при одночасному зниженні ступеня зносу основних засобів. Технологічне оновлення сприяло зростанню продуктивності праці у сільськогосподарських підприємствах на 30 %. За збереження такої динаміки продуктивність праці у галузі перевищить цільовий орієнтир, визначений ЦСР на 2030 р. [3].

Урожайність зернових збільшується, на сільськогосподарських підприємствах вона є вищою ніж середня по країні, але ще поступається середньосвітовим показникам. Натомість високі темпи зростання урожайності соняшнику перевищити середньосвітові у 2019 р. Рівень рентабельності операційної діяльності знаходиться у залежності від цін реалізації продукції. Питома вага підприємств, які одержали прибуток останніми роками зменшується. Але поряд із позитивними тенденціями у розвитку сільськогосподарського виробництва, які дозволяють створити достатнє продовольче забезпечення як для населення України, так і для розвитку експорту, необхідно відмітити ті ризики, якими цей розвиток супроводжується.

Сумарні викиди парникових газів (ПГ) у секторі «Сільське господарство» у 2018 р. зросли на 12,1 % порівняно з 2015 р. Найбільше зростання викидів ПГ спостерігалось у категорії «Сільськогосподарські ґрунти», що пояснюється зростанням площ, зайнятих під рілля. Викиди ПГ від ріллі та пасовищ залежать від практики господарювання та погодних умов. Значні об'єми внесення органічних та мінеральних добрив забезпечували поглинання ПГ на початку 90-х рр. У 2018 р. органічних добрив було внесено всього 5 % від рівня 1990 р., мінеральних – близько 88 %. Крім цього, значно змінилась структура культур, що вирощуються. На фоні збільшення частки зернових, частка технічних культур (цукрові буряки, льон, конопля) скоротилася. Значно зросла частка олійних культур (в першу чергу соняшнику). Це призвело до зміни тренду – з поглинань на рівні 5 млн т CO₂-екв. до викидів на рівні 48 млн т CO₂-екв. Україна, як країна, що підписала Рамкову конвенцію ООН про зміну клімату, Кіотський протокол та Паризьку угоду, має забезпечувати виконання зобов'язань за цими міжнародними угодами. Проте, державна політика у сфері зміни клімату має фрагментарний характер і до цього часу розглядалась як складова тільки екологічної політики і не розповсюджується на сільське господарство. Динаміка індикаторів площі ріллі та еколого-стабілізуючих угідь (сіножатей і пасовищ), а також їх часток у загальній площі території країни є негативною. За 2015–2019 рр. площа орних

земель збільшилась, а площа угідь екстенсивного використання (сіножатей, пасовищ) зменшилась.

Виключно ринковий механізм у короткостроковій перспективі не здатен забезпечити функціонування галузі рослинництва на принципах сталого розвитку, про що свідчать теоретичні положення економічної науки та фактичні показники розвитку вітчизняного сільського господарства. Тому ринковий механізм має бути доповнений виваженими діями держави, які будуть сприяти розвитку галузі рослинництва на принципах сталості.

Список використаних інформаційних джерел

1. Національна доповідь «Цілі Сталого Розвитку: Україна» [Електронний ресурс] : Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. – 2017. – URL: <https://www.me.gov.ua/>. – Назва з екрана.
2. Статистичний збірник «Сільське господарство України» за 2019 рік [Електронний ресурс] : Державна служба статистики України. – Київ, 2020. – URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/09/zb_sg_Ukr_2019.pdf. – Назва з екрана.
3. Цілі Сталого Розвитку – Україна [Електронний ресурс] : Моніторинговий звіт. – 2019. – 92 с. – URL: http://www.ukrstat.gov.ua/csr_present/ukr/st_rozv/publ/SDGs-MonitoringReport_v08_24.09.2019.pdf. – Назва з екрана.

СЕКЦІЯ 2. МОДЕЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ І ПРОЦЕСІВ

І. В. Вітковська, магістр спеціальності 051 Економіка освіти програма «Економічна кібернетика»

Є. М. Ємець, к. ф.-м. н., професор – науковий керівник Вищій навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

ЗАСТОСУВАННЯ ЕКОНОМІКО-СТАТИСТИЧНИХ МЕТОДІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Економіко-статистичний аналіз – це розробка методики, заснованої на використанні традиційних статистичних і математико-статистичних методів з метою контролю за адекватним відображенням явищ та процесів, що досліджуються. Статистичний аналіз даних відбувається у нерозривному зв'язку теоретичного, якісного аналізу і відповідно кількісного інструментарію засвоєння їх структури, зв'язків і динаміки.

Економіко-статистичний аналіз повинен враховувати наступні принципи [1]:

- врахування специфіки об'єкта, який вивчається;
- відповідність економічним законам;
- орієнтація на кінцеві економічні результати;
- адекватне відображення суті економічної політики сучасного етапу суспільно-економічного розвитку;
- максимальний ступінь аналітичності;
- чітко визначена мета економіко-статистичного дослідження;
- відповідність систем по горизонталі та вертикалі;
- комплексність та повнота відображення об'єкта дослідження у статистичних показниках;
- логічний взаємозв'язок між показниками, які характеризують об'єкт чи явище.

Дотримання даних принципів поряд із застосуванням методології статистичного аналізу дозволяє здійснити науково-обґрунтоване економіко-статистичне дослідження суб'єктів еконо-

міки у відповідності з прийнятою міжнародною методологією обліку та статистики.

Статистика розглядає соціально-економічне явище не ізольовано, а в його різноманітних зв'язках з іншими явищами та зовнішнім середовищем, виявляє фактори, що спричиняють зміни в цих явищах.

Особливості статистичної методології пов'язані з точним вимірюванням і кількісним описуванням масових економічних явищ, з використанням узагальнюючих показників для характеристики об'єктивно існуючих закономірностей.

За наявності інформації щодо окремих складових об'єкта дослідження можна проаналізувати його структуру (склад за певною ознакою).

Список використаних інформаційних джерел

1. Білуха М. Т. Основи наукових досліджень : підручник для студ. екон. спец. вузів / М. Т. Білуха. – Київ : Вища школа, 1997. – 271 с.

Є. Калініченко, магістр спеціальності 051 Економіка освітня програма «Економічна кібернетика»

О. К. Кузьменко, к. е. н., доцент – науковий керівник Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

СПЕЦИФІКА ІМІТАЦІЙНЕ МОДЕЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Одним з найбільш ефективних методів дослідження складних соціально-економічних систем є імітаційне моделювання. Імітаційне моделювання – це експериментальний метод дослідження реальної системи за її імітаційною моделлю, який поєднує особливості експериментального підходу і специфічні умови використання обчислювальної техніки [1].

Метою роботи є аналіз специфіки імітаційного моделювання соціально-економічних систем.

Основними перевагами імітаційного моделювання є: відображення динамічних процесів і поведінкових аспектів зовнішнього

середовища; можливість виявлення закономірностей, динамічних тенденцій розвитку і функціонування складної системи в умовах неповної та неточної інформації; опис взаємодії та поведінки безлічі активних агентів в соціальних системах; реалізацію принципів об'єктно-орієнтованого проектування і застосування високотехнологічних рішень при побудові комп'ютерних моделей.

Головною проблемою при побудові імітаційної моделі є необхідність побудови комплексних математичних моделей і розробки програмного коду імітаційної моделі.

У сучасних системах імітаційного моделювання робляться спроби розв'язати цю проблему за допомогою автоматизації побудови коду імітаційної моделі на підставі різних графічних схем (візуальних моделей) і з використанням методів об'єктно-орієнтованого проектування. Такий підхід значно полегшує завдання створення імітаційної моделі і робить саму модель більш зрозумілою для користувачів [4].

В імітаційному моделюванні виділяють такі основні підходи: системна динаміка, дискретне та агентське моделювання. Враховуючи підходи, при розробці імітаційної моделі необхідно виконати наступні етапи:

1. Формулювання мети дослідження.
2. Збір інформації та даних.
3. Розробка концептуальної моделі.
4. Перевірка концептуальної моделі на адекватність поставленій задачі і виконання структурного критичного аналізу.
5. Переведення концептуальної моделі в машинне подання за допомогою програмних засобів.
6. Верифікація отриманої моделі.
7. Повернення до пунктів 1–3 (залежно від виявленої помилки) у разі неадекватності отриманої моделі.
8. Розробка, виконання й аналіз експериментів.
9. Документування і подання отриманих результатів.

Для виконання імітаційного моделювання найбільш поширеними програмними продуктами є ARIS, Arena, Anylogic, iThink. Кожен з цих програмних продуктів має як недоліки, так і пере-

ваги. Крім того, сфера інформаційних технологій бурхливо розвивається, з'являються нові підходи й методи вирішення актуальних завдань, змінюються механізми взаємодії користувачів з інформаційними системами. Все це призводить до необхідності постійного вдосконалення систем імітаційного моделювання і вживаних в них рішень. Але, враховуючи порівняльний аналіз систем імітаційного моделювання, пропонуємо для складних соціально-економічних систем використовувати саме програмний продукт AnyLogic.

Пакет AnyLogic – призначений для розробки і дослідження імітаційних моделей. Побудований на базі нових ідей у галузі інформаційних технологій, теорії паралельних взаємодіючих процесів і теорії гібридних систем. Завдяки цим ідеям надзвичайно спрощується побудова складних імітаційних моделей, є можливість використання одного інструменту при вивченні різних стилів моделювання [2].

Графічна середа моделювання підтримує проектування, розробку, документування моделі, виконання комп'ютерних експериментів, оптимізацію параметрів щодо деякого критерію. При розробці моделі можливе використання елементів візуальної графіки (діаграм станів, сигналів, подій, портів, синхронне і асинхронне планування подій, бібліотеки активних об'єктів. Також, можна використовувати концепції і засоби з класичних областей імітаційного моделювання: динамічних систем, дискретного моделювання, системної динаміки, агентського моделювання. Крім того, AnyLogic дозволяє інтегрувати різноманітні підходи з метою отримати повної картини взаємодії складних процесів різної природи.

Отже, система AnyLogic дозволяє використовувати різні парадигми імітаційного моделювання в одному програмному продукті. Це розширює можливості по проведенню досліджень у різних галузях. Підтвердженням популярності даного продукту є численні комерційні та наукові дослідження, велика кількість публікацій і виступів на різних конференціях по імітаційному моделюванню, в основі яких лежить рішення від компанії XJ Technologies.

Список використаних інформаційних джерел

1. Ильин А. А. Имитационное моделирование экономических процессов [Текст] / А. А. Ильин. – Тула, 2007. – 121 с.
2. Киселева М. В. Имитационное моделирование систем в среде AnyLogic [Текст] / М. В. Киселева. – Екатеринбург : УГТУ–УПИ, 2009. – 88 с.
3. Кобелев Н. Б. Основы имитационного моделирования сложных экономических систем [Текст] / Н. Б. Кобелев. – Москва : Дело, 2003. – 336 с.
4. Рванцов Ю. А. Сравнительный анализ систем имитационного моделирования деловых процессов по критерию функциональной полноты [Текст] / Ю. А. Рванцов // Вестник ДГТУ. – 2011. – Т. 11. – № 1 (52). – С. 69–73.

В. Я. Ключ, магістр спеціальності 051 Економіка освітня програма «Економічна кібернетика»

О. К. Кузьменко, к. е. н., доцент – науковий керівник Вищій навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

МОДЕЛЮВАННЯ РИНКУ НЕРУХОМОСТІ

Одним із ключових факторів розвитку економіки країни є ринок нерухомості. Роль і значення якого полягає у формуванні інвестиційної привабливості країни, створенні бази ведення господарської діяльності та розвитку підприємств і організацій усіх форм власності. Аналізуючи ринок нерухомості країни, інвестори звертають увагу на структурні зміни попиту за об'єктами купівлі-продажу на ринках нерухомості, динаміку цін на нерухомість, зміну обсягів інвестування в об'єкти нерухомості, а також динамізм прибутковості від прямих інвестицій в нерухомість. Отже, наявність відповідних умов щодо інвестування в нерухомість дозволяє інвестору прийняти обґрунтоване рішення щодо інвестування в той чи інший об'єкт нерухомості, виступає подальшою основою формування інвестиційної привабливості країни та має незаперечну актуальність.

Метою роботи є з'ясування принципів та методів моделювання ринку нерухомості в Україні.

Ринок нерухомості є надзвичайно складним і неоднорідним. Оскільки, кожна будівля відрізняється від іншої місцем свого розташування, об'ємно-планувальними характеристиками, інженерно-технічним забезпеченням, якістю ремонту, видом з вікон, рівнем менеджменту (для комерційної нерухомості) та інше. Земельні ділянки, на яких розташовані будівлі, відрізняються місцем розташування та правовим режимом, якісними та фізико-хімічними характеристиками, геологічними параметрами, характеристиками ґрунтів тощо [1, с. 29]. При цьому, розвиток ринку нерухомості має циклічний характер. Тому, моделювання тенденцій ринку нерухомості необхідно проводити з урахуванням причинно-наслідкових зв'язків. Враховуються економічні, політичні, екологічні та інші чинники на рівні району, міста, регіону, галузі, країни та світу загалом.

Аналіз особливостей, притаманних ринку нерухомості України, дозволяє представити їх сутність, причини та наслідки у вигляді табл. 1.

Таблиця 1 – Особливості розвитку ринку нерухомості в Україні [2]

Напрямок аналізу	Особливості ринку нерухомості	Причини	Наслідки
Правовий	Регіональна різноманітність	– на регіональному рівні відносини недостатньо врегульовані	– різниця в інвестиційній привабливості об'єктів нерухомості в різних регіонах
Інформаційний	Інформаційна недосконалість ринку нерухомості	– ринкова інфраструктура розвинена недостатньо – кількісне перенасичення – відсутність навичок більшості учасників з комерційних угод	– стримування розвитку ринку
Структурний	Структурна неоднорідність	– надвисока ціна об'єктів первинного ринку нерухомості	– ринок землі практично нерозвинений – розвиток ринку промислової нерухомості відбувається повільно

Напрямок аналізу	Особливості ринку нерухомості	Причини	Наслідки
Економічний	Невідповідність вартості нерухомості фінансовим можливостям більшості населення	<ul style="list-style-type: none"> – повільне зростання реальних доходів населення – недостатній розвиток іпотечного кредитування – завищення цін на деякі види нерухомості 	<ul style="list-style-type: none"> – обмеженість інвестиційних ресурсів на ринку – перенасичення первинного ринку нерухомості
Ефективність	Неефективне використання основної частини землі та будівель	<ul style="list-style-type: none"> – будівництво більшості об'єктів без урахування сучасних ринкових потреб – неефективна організація використання землі 	<ul style="list-style-type: none"> – необхідність масштабної реконструкції будівель і споруд – необхідність дієвих механізмів для включення земельних ділянок у ринкові відношення
Прогнозованість	Неможливість точних прогнозів зміни вартості нерухомості	– високий рівень макрота мікроекономічних ризиків	<ul style="list-style-type: none"> – ускладнена оцінка вартості об'єктів нерухомості – невисока інвестиційна активність

Отже, ринок нерухомості є неоднорідним.

Інший принцип методології моделювання тенденцій ринку нерухомості – багаторівневність: кожен показник функціонування ринку повинен визначатись для того чи іншого рівня декомпозиції, узагальнення структури та процесів, в результаті для одного показника формується багаторівнева система значень.

Для визначення загальної тенденції розвитку ринку нерухомості є процес побудови адитивної й мультиплікативної моделі часового ряду цінних індексів об'єктів нерухомості, який зводиться до визначення тренду і стохастичної складової.

При цьому, при визначенні основної тенденції часового ряду цін об'єктів нерухомості доцільно використовувати поліноміальну апроксимацію.

Враховуючи аналіз статистичних показників ринку нерухомості в Україні, однією із гіпотез, на яких ґрунтується методо-

логія моделювання тенденцій ринку нерухомості, є гіпотеза про існування кривої, що відображає зміну загального рівня цін на ринку.

Політична криза, нестабільна економічна ситуація в нашій країні, суперечливі прогнози щодо кон'юнктури світового ринку є основними факторами ризику для адекватного прогнозування ситуації на вітчизняному ринку нерухомості.

Отже, для прогнозування тенденцій розвитку ринку нерухомості недостатньо використання технічного або фундаментального аналізу. Необхідно у процесі прогнозування використовувати методи, які базуються на теорії нечітких множин.

Список використаних інформаційних джерел

1. Калиніченко Ю. В. Моделювання тенденцій ринку нерухомості [Електронний ресурс] / Ю. В. Калиніченко, В. В. Добровольська, А. Р. Абрамчук // Економічний аналіз. – 2016. – Том 23. – № 1. – С. 28–36. – URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/1928/1/6.pdf>. – Назва з екрана.
2. Максишко Н. К. Нерухомість як об'єкт економічного аналізу та математичного моделювання [Електронний ресурс] / Н. К. Максишко, В. О. Шаповалова // Електронний журнал «Ефективна економіка». – 2012. – № 3. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=976>. – Назва з екрана.

П. Коваль, магістр спеціальності 051 Економіка освіти програма «Економічна кібернетика»

О. К. Кузьменко, к. е. н., доцент – науковий керівник Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МОДЕЛЮВАННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

У практиці моделювання управлінської і виробничої діяльності, для позначення об'єктів моделювання, використовується термін «бізнес-процес». Цей термін є важливою складовою частиною при реорганізації бізнес-процесів, створенні інфор-

маційних систем, програмного забезпечення тощо. Але існує проблема вибору адекватних методів і інструментів моделювання, через відсутність єдиних стандартів щодо засобів та методів моделювання. Тобто, наявні методи й засоби моделювання бізнес-процесів використовують різні мови моделювання, термінологію, несумісні один з одним, дорогі й трудомісткі у використанні. Ці обставини обумовлюють необхідність інтеграції наявних методів і мов моделювання, створення єдиного методичного й технологічного базису моделювання бізнес-процесів.

Бізнес-процес являє собою систему послідовних, цілеспрямованих і регламентованих видів діяльності, у якій за допомогою керуючого впливу і необхідних ресурсів входи процесу перетворюються у виходи, результати процесу, що представляють цінність для споживачів [2].

Важливим кроком структуризації діяльності будь-якого підприємства є виділення й класифікація бізнес-процесів. В залежності від отримання доданої цінності продукту або послуги процеси поділяють на: основні бізнес-процеси (процеси, що додають цінність. Ці процеси орієнтовані на виробництво товарів або надання послуг, що становлять основу діяльності організації й забезпечують одержання доходу), забезпечувальні процеси (процеси, що не додають цінність продукту або послуги для споживача, але збільшують їхню вартість. Вони необхідні для діяльності підприємства і призначені для підтримки виконання основних бізнес-процесів).

Науковці бізнес-процеси ще класифікують за такими видами діяльності [1] як: планування діяльності, виконання робіт, реєстрація фактичної інформації з виконання процесу, контроль і аналіз виконання плану, прийняття управлінських рішень.

Бізнес-модель – це формалізований (графічний, табличний, текстовий, символічний) опис бізнес-процесів, що відображає реально існуючу або передбачувану діяльність підприємства. Основна галузь застосування бізнес-моделей – це реінжиніринг бізнес-процесів. При цьому передбачається побудова моделей поточної й перспективної діяльності, а також плану й програми переходу з першого стану у другий.

Будь-яке сучасне підприємство є складною системою, його діяльність містить у собі виконання десятків тисяч взаємопов'язаних функцій і операцій. Головна ідея створення таких моделей як «AS-IS» (як є) і «AS-TO-BE» (як повинно бути) – зрозуміти, що робить (буде робити) підприємство і як воно функціонує (буде функціонувати) для досягнення своїх цілей. При цьому, моделі бізнес-процесів є не просто проміжним результатом, який використовує консультант для зазначення яких-небудь рекомендацій і висновків, вони являють собою самостійний результат, що має велике практичне значення, яке повинно бути зазначене у цілях їх побудови.

Важливим елементом моделі бізнес-процесів є бізнес-правила або правила предметної області. Типовими бізнес-правилами є корпоративна політика й державні закони. Бізнес-правила звичайно прописуються спеціальному документі й можуть відображатися у моделях. Для організації бізнес-правил використовується така класифікація бізнес-правил: факти, обмеження; керуючі впливи й реакції на впливи, операційні, структурні обмеження; активатори операцій.

Для моделювання бізнес-процесів практики використовують методику, що включає опис методів моделювання (засобів подання реальних об'єктів підприємства за допомогою об'єктів моделі); процедуру (послідовність кроків збору інформації, її обробки й подання у вигляді моделей (діаграм і документів)). При цьому, існує кілька різних методів, основою яких є як структурний, так і об'єктно-орієнтовний підходи до моделювання. Однак розподіл самих методів на структурні і об'єктні є досить умовним, оскільки найбільш розвинені методи використовують елементи обох підходів.

До числа найпоширеніших методів відносяться: метод функціонального моделювання SADT (IDEF0); метод моделювання процесів IDEF3; моделювання потоків даних DFD; метод ARIS; метод Ericsson-Penker. Кожна з наведених систем має свої переваги й недоліки. Залежно від розв'язуваних завдань ці переваги й недоліки можуть як підсилюватися, так і навпаки. Наприклад, відсутність чітких угод по моделюванню керуючих впливів у рамках ARIS може привести до створення моделей, що не від-

повідують на поставлені питання, у той час як нотація IDEF0 системи AllFusion Process Modeler дозволяє вирішити це завдання. Для ведення невеликих за масштабами і тривалістю (кілька місяців) проектів раціонально використовувати AllFusion Process Modeler, для великих або тривалих проектів більше підходить ARIS.

Таким чином, використання методів моделювання бізнес-процесів на підприємствах є одним з перспективних напрямків удосконалення системи управління господарською діяльністю.

Список використаних інформаційних джерел

1. Репин В. В. Процессный подход к управлению. Моделирование бизнес-процессов [Текст] / В. В. Репин, В. Г. Елиферов. – Москва : РИА «Стандарты и качество», 2004.
2. Щенников С. Ю. Реинжиниринг бизнес процессов, управление, планирование и оценка [Текст] / С. Ю. Щенников. – Москва : Ось-89, 2004. – 288 с

Р. О. Кропивка, магістр спеціальності 051 Економіка освітня програма «Економічна кібернетика»

О. К. Кузьменко, к. е. н., доцент – науковий керівник Вищій навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

МОДЕЛЮВАННЯ СИСТЕМ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Економічна безпека для суб'єкта господарювання у науковій літературі розглядається як стан, за якого забезпечується його економічний розвиток і стабільна діяльність, гарантується захист його фінансових і матеріальних ресурсів.

Система економічної безпеки підприємства являє собою обмежену безліч взаємозалежних елементів, що забезпечують безпеку підприємства і досягнення ним цілей бізнесу [2].

Основними факторами, які впливають на рівень економічної безпеки, є вплив на економічну та фінансову діяльність розвитку інформаційних та інноваційних технологій.

Забезпечення економічної безпеки пов'язане з плануванням, прогнозуванням й іншими факторами внутрішнього і зов-

нішнього середовища. При цьому, важливим є системний, комплексний підходи, що базуються на ефективному використанні інформаційно-аналітичного забезпечення, логіки та моделювання із залученням сучасного математичного апарату.

Необхідно ще зауважити, що складність побудови моделі зумовлена і тим, що на сьогодні, вітчизняні та закордонні наукові школи по різному тлумачать поняття «економічна безпека». Не існує єдиної думки щодо основних критеріїв, які визначають доцільність вибору тієї чи іншої моделі.

Науковці у роботі [1] пропонують розглядати проблеми економічної безпеки з урахуванням розвитку державної політики. Отже, існує кілька моделей:

Пасивна модель, у якій основні напрями економічної політики держави залишатимуться незмінними (тобто, це макроекономічна та інституційна політики).

Індустріальна модель базується на посиленні, відповідно до якого під впливом зростаючого соціального напруження влада змушена вживати адміністративні заходи з розподілу основних ресурсів, необхідних для життєзабезпечення, а також встановити з метою запобігання певним обставинам адміністративний контроль над монополізованими секторами економіки.

Постіндустріальна модель передбачає застосування комплексу заходів економічної політики, які забезпечують економічну безпеку і орієнтовані на підйом інвестиційної активності та економічне зростання, на підвищення конкурентоспроможності та інтеграцію вітчизняної економіки в інформаційне суспільство.

Розглядаючи ринкову природу економічної безпеки, доцільно використовувати системний підхід. Оскільки, ринок є системою, здатною до саморегуляції, проте недосконалою, а функціонування економічної системи при стихійних діях економічних регуляторів – породжує нестійкість економіки. Тобто в економіці виникають складні процеси – коливання економічної кон'юнктури, а це модель побудована на основі концепції М. Кондратьєва [4].

Інша моделі економічної безпеки – це моделі, в яких система економічної безпеки розглядається з акцентом на окремий ас-

пект діяльності та в яких особлива увага приділяється різноплановим внутрішнім та зовнішнім загрозам. Розглядаючи множину загроз, множину об'єктів та множину засобів захисту – використовується теорія графів, яка дозволяє побудувати загальну деталізовану модель економічної безпеки.

Математичний апарат, який використовується при моделюванні систем економічної безпеки, це: теорія множин та нечітких множин, графів, матричний підхід, теорія ймовірності та багато іншого.

При побудові концептуальної моделі системи економічної безпеки кожна складова, що відображає використання корпоративних ресурсів для забезпечення економічної безпеки суб'єкта, описується як деяка множина. Системний підхід побудови моделі безпеки відображає метод вибору критеріїв оптимальності. Ідея полягає в тому, що система економічної безпеки розглядається як сукупність ряду об'єднаних підсистем. Для кожної з підсистем визначаються найбільш ймовірні ризики, тобто формується множина ймовірностей. Після цього аналізуються та оцінюються їх можливі комбінації. Визначається узагальнений критерій якості функціонування системи економічної безпеки, а значення побудованої системи множин ймовірностей розглядаються як окремі критерії.

Узагальнити значення показників або критеріїв безпеки дозволяє матрична модель економічної безпеки, яка використовується з метою оцінки ефективності впровадження заходів безпеки або оцінки впливу різноманітних факторів на стан системи економічної безпеки. Найбільш поширеною є тривимірна матриця, що пояснюється наочністю представлення даних у вигляді деякого куба, зорієнтованого за певними осями. При цьому кожна вісь відображає значення певної групи параметрів.

Для аналізу стану економічної безпеки і прогнозування загроз – будуються моделі із використанням апарату нечітких множин. Це дає можливість поєднати кількісні дані та лінгвістичні змінні для отримання оцінки економічної безпеки, з урахуванням прогнозованих ризиків і загроз.

При побудові будь-якої моделі системи безпеки використо-

вуються такі підходи щодо її формалізації, як теоретико-множинний формалізм; системно-динамічна концепція безпеки та техногенного ризику; енергоентропійна концепція безпеки тощо [3].

Також, при побудові моделі економічної безпеки необхідно врахувати, що не існує стану абсолютної безпеки. Тобто стану, коли відсутні будь-які зовнішні та внутрішні загрози, як і неможливо заздалегідь спрогнозувати всі потенційно можливі фактори впливу.

Отже, при побудові моделі економічної безпеки необхідно виконати такі етапи:

1. Побудувати систему показників економічної безпеки держави.
2. Здійснити оцінку ієрархії цих показників.
3. Виконати аналіз.
4. Оцінити результати.

Таким чином, система економічної безпеки є складною полікомпонентною системою, на яку впливає багато внутрішніх та зовнішніх факторів. Саме тому для організації її ефективної роботи необхідними є системний підхід та моделювання із використанням можливостей сучасного математичного апарату.

Список використаних інформаційних джерел

1. Антропова Т. Г. Институциональная трансформация экономики и новые угрозы экономической безопасности / Т. Г. Антропова // Вестник экономики, права и социологии. – 2009. – № 4.
2. Донець Л. І. Економічна безпека підприємства : навч. посіб. / Л. В. Донець, Н. В. Ващенко. – Київ : Центр учбової л-ри, 2008. – 240 с.
3. Качинський А. Б. Безпека, загрози і ризику: наукові концепції та математичні методи / А. Б. Качинський. – Київ : Інститут проблем національної безпеки, 2004. – 472 с.
4. Некрасов С. Н. Как гарантировать безопасность России в глобальном мире : монография / С. Н. Некрасов. – Екатеринбург : Издательство УрГСХА, 2008. – 410 с.

О. К. Кузьменко, к. е. н., доцент
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський
університет економіки і торгівлі»

МОДЕЛІ ЕКОНОМІЧНОЇ ДИНАМІКИ

Сучасна економіка як складна соціально-економічна система розвивається нерівномірно. Цій системі властиві режими стійкого функціонування і хаотичної динаміки. З метою практичного застосування виникає проблема розв'язання нелінійних систем рівнянь моделей, їх якісного аналізу. Тобто, виникає необхідність формування нових підходів та методів, модернізації наявних методів й використання системного підходу до цієї проблеми.

Метою роботи є огляд нового підходу до аналізу моделей економічної динаміки.

Останнім часом, інтенсивного розвитку набуває математична економіка. Методологія якої дозволяє сформулювати нові моделі динаміки економічних процесів, досліджувати ці моделі на існуючих моделях. При цьому, аналіз економічних проблем за допомогою динамічних моделей приводить до необхідності розв'язання лінійних та нелінійних систем рівнянь.

Економічна динаміка як розділ теорії динамічних систем розглядається у працях Пуанкаре А. [1], Біркгофа Д. [2], Ляпунова О. М. [3], Андронова А. А. [4].

Отже, враховуючи наукові праці вітчизняних та іноземних авторів, методи аналізу нелінійних моделей механіки стали основою якісної теорії диференціальних рівнянь та нелінійної теорії динамічних систем, методи яких стали математичним інструментом дослідження моделей економічних систем.

Багато наявних моделей економічної динаміки зводяться до розгляду системи двох нелінійних диференціальних рівнянь (1) [5, с. 133–134]:

$$\begin{cases} \dot{q}_1 = f_1(q_1, q_2), \\ \dot{q}_2 = f_2(q_1, q_2), \end{cases} \quad (1)$$

де функції часу $q_1(t)$, $q_2(t)$ описують стан системи, а крапкою позначена похідна функції часу t .

Система (1), коли функції $q_1(t)$, $q_2(t)$ визначені у всій площині (q_1, q_2) (q_1, q_2 – координати) або у деякій множині на площині, задовольняють умовам теореми існування та єдності розв'язку і називається автономною динамічною системою другого порядку.

Існують моделі економічної динаміки, які представлені диференціальним рівнянням другого порядку (2):

$$\ddot{q} - f(q, \dot{q}) = 0. \quad (2)$$

Рівняння (1) сформуємо враховуючи вигляд системи (1). Позначимо $q_1 = q, q_2 = \dot{q}$, $f_1(q_1, q_2) = q_2$, $f_2(q_1, q_2) = f(q_1, q_2)$.

Довільну систему диференціальних рівнянь можна записати у вигляді рівнянь Гамільтона [6], за допомогою введення канонічних змінних методом подвоєння змінних. Таким чином, рівняння економічної динаміки (1) у гамільтоновій формі має вигляд (3), але для цього поряд зі змінними q_1, q_2 введемо змінні p_1, p_2 (метод подвоєння змінних) і будемо функцію Гамільтона (гамільтоніан):

$$H = p_1 f_1(q_1, q_2) + p_2 f_2(q_1, q_2). \quad (3)$$

Тоді система рівнянь (1) має наступний вигляд (4):

$$\dot{q}_k = \frac{\partial H}{\partial p_k}, \quad \dot{p}_k = -\frac{\partial H}{\partial q_k} \quad (k=1,2). \quad (4)$$

Таким чином, якщо, при аналізі економіко-математичних моделей та розв'язанні задач динаміки економічної системи, зводити модель економічної динаміки до аналізу загальної системи якісної теорії динамічних систем та рівнянь теорії гамільтонових систем, матимемо можливість якісно дослідити будь-яку соціально-економічну систему.

Список використаних інформаційних джерел

1. Пуанкаре А. Новые методы небесной механики. Избр. тр., т. 1 / А. Пуанкаре. – Москва : Наука, 1971. – 172 с.
2. Биркгоф Дж. Д. Динамические системы / Дж. Д. Биркгоф. – М. – Л. : Гостехиздат, 1941. – 320 с.

3. Ляпунов А. М. Общая задача об устойчивости движения / А. М. Ляпунов. – М. – Л. : ОНТИ, 1935. – 386 с.
4. Качественная теория динамических систем / А. А. Андронов, Е. А. Леонтович, А. Г. Майер, И. И. Гордон. – Москва : Наука, 1966. – 421 с.
5. Гордеев Г. Г. Дослідження нелінійних моделей економічної динаміки [Електронний ресурс] / Г. Г. Гордеев // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2012. – № 2. – 133–139. – URL: [http://zt.knute.edu.ua/files/2012/02\(61\)2012/2_12_23.pdf](http://zt.knute.edu.ua/files/2012/02(61)2012/2_12_23.pdf). – Назва з екрана.
6. Dirac P.A.M. Generatized hamiltonian dynamics / P.A.M. Dirac. – London, Proceed. Roy. Soc., 1958, vol. A246, p. 326–332.

О. К. Кузьменко, к. е. н., доцент

Ч. Онеубіко, аспірант

Є. Ольховий, магістр

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

МОДЕЛЬ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУ ПІДПРИЄМСТВА

Планування розвитку підприємства є найважливішою сферою діяльності будь-якого суб'єкта господарства. Зміна технології виробництва, вихід на нові ринки, розширення або згортання обсягів випуску продукції ґрунтуються на фінансових розрахунках, на стратегії залучення, розподілу, перерозподілу та інвестування фінансових ресурсів. Тенденції розвитку економіки країни є основою для зростаючої ролі стратегічного планування.

Питаннями стратегічного планування займаються як вітчизняні, так і зарубіжні науковці, зокрема: В. Василенка, В. Герасимчук, П. Гордієнко, Ковтуна, М. Круглової, О. Кузьміна, О. Мельник, А. Міщенко, А. Наливайка, В. Немцова, О. Орлова, Г. Осовської, Т. Ткаченка, З Шершньової та інші.

Метою роботи є аналіз процесу побудови моделі стратегічного плану підприємства.

Більшість західних і східних компаній використовують стратегічне планування для того, щоб змінити себе, вийти з безна-

дійних ситуацій. Основними передумовами переходу до стратегічного планування є: необхідність реакції на зміни умов функціонування підприємств; потреба в об'єднанні різних напрямків діяльності підприємства в умовах розвитку процесів децентралізації та диверсифікації; наявність яскраво виражених конкурентних переваг і необхідність їхньої підтримки (у підприємств, що їх мають) або створення їх (в аутсайдерів); посилення конкуренції; інтернаціоналізація бізнесу, розвиток зв'язків з підприємствами, які використовують систему стратегічного планування; наявність висококваліфікованих менеджерів, здатних вирішувати складні питання, застосовуючи систему стратегічного управління; розвиток теорії та практики стратегічного планування, які допомагають перейти від методу «проб і помилок» до наукових методів передбачення й підготовки майбутнього; наявність доступної інформації (глобальних інформаційних мереж) для вивчення сильних і слабких сторін підприємства, зовнішнього середовища та умов конкуренції; посилення інноваційних процесів, генерація та швидке освоєння підприємствами нових ідей; необхідність впровадження високої культури управління, орієнтованої на запобігання опору змінам та стимулювання розвитку підприємства.

Стратегічне планування – це систематизовані та формалізовані зусилля всього підприємства, що спрямовані на розробку та організацію виконання стратегічних планів, проектів і програм. При цьому, метою стратегічного планування є встановлення певного порядку дій щодо підготовки ефективного функціонування конкурентоспроможного підприємства.

Існують різні моделі стратегічного управління. Основним є такі: модель стратегічного планування на основі «стратегічної прогалини»; модель стратегічного планування, що базується на врахуванні ринкових переваг; модель стратегічного планування, орієнтована на створення та підтримку конкурентоспроможності підприємства; модель стратегічного планування, орієнтована на створення позитивного іміджу; моделі стратегічного планування, що враховують розміри підприємств. В усіх цих моделях прослідковується єдина філософія стратегічного планування. Тобто, активна адаптація до середовищ; середовища до

потреб підприємства, а також декількох загальних етапів, які повторюються в різних схемах планування. До них належать: аналіз та оцінка середовища; визначення рівня конкурентоспроможності; розробка місії, цілей, стратегій; формування стратегічних і поточних планових документів; організація їх виконання на основі адекватних механізмів обліку, контролю та аналізу.

Таким чином, процес розробки стратегії потребує відповідного інформаційного забезпечення. Отже, на будь-якому підприємстві джерела внутрішньої інформації є документи бухгалтерської та фінансової звітності, статистична інформація, поточні спостереження, планові документи, рішення керівництва, думки експертів і аудиторів. Джерелами зовнішньої інформації є дані маркетингових досліджень, опитування торговельних представників, фахівців відділу продажів, постачання, учасників ділових зустрічей і переговорів, публікації в книгах, газетах, каталогах, рекламних проспектах, використання електронної інформації тощо.

У роботі [1] автор наводить основні інструменти та методи стратегічного менеджменту для такого стратегічного планування на підприємстві (табл. 1).

Таблиця 1 – Методи та інструменти стратегічного менеджменту [1]

Вид робіт (операцій, дій)	Методи, підходи, технології
Ситуаційний аналіз (макроекономічне оточення підприємства): – економіка і політика; – технологія та екологія; – правове забезпечення; – демографія, суспільство	– огляд, інформаційні узагальнення, проекти, звіти, бібліографічні довідки, статистичні реферати; – кабінетні дослідження, різноманітні методи сегментації, збору даних, аналізу та статистичної оцінки; – PEST-аналіз
Безпосереднє оточення (зовнішні зв'язки, суб'єкти ринку): – замовники; – посередники; – конкуренти; – зовнішні впливи; – громадськість; – постачальники	– аналіз ринкової позиції, ставлення до престижу підприємства; – аналіз конкуренції та інших впливів (кабінетні дослідження та безпосередні спостереження)

Вид робіт (операцій, дій)	Методи, підходи, технології
<p>Власне підприємство:</p> <ul style="list-style-type: none"> – результати реалізації цілей минулої стратегії; – оцінка стану маркетингової сукупності; – можливості, ресурси; – маркетингова інфраструктура 	<ul style="list-style-type: none"> – порівняльний аналіз «цілі – план – факт – оптимізація – відхилення»; – причинний аналіз, пірамідальна структура; – аналіз, бальна оцінка можливостей і здібностей; – інформаційна служба, бухгалтерський і оперативний облік
<p>Конфронтаційний аналіз (підприємство – конкуренція): ідентифікація переваг і недоліків на основі оцінки можливостей за допомогою інструментарію маркетингової сукупності</p>	<ul style="list-style-type: none"> – аналіз SWOT; – методи порівняльного аналізу
<p>Детальний аналіз параметрів маркетингової сукупності:</p> <ul style="list-style-type: none"> – аналіз позицій стратегічних одиниць у сфері ринкових цін; – аналіз процесу продажів продукції, витрат і прибутку протягом життєвого циклу виробів; – аналіз частки торгових витрат; – аналіз циклу «продукція – ринок – товарообіг – прибуток – витрати» 	<ul style="list-style-type: none"> – аналіз портфеля замовлень (за методикою БКГ, Mc Kinsey, поєднання аналізу портфеля і надходження грошових засобів); – класифікація продукції за П. Дракером; – метод аналізу збуту протягом життєвого циклу виробів; – ABC-аналіз, оптимум Парето
<p>Синтез: визначення актуальних проблемних областей, вузьких місць, обмежень, шансів, небезпек, ризиків</p>	<ul style="list-style-type: none"> – причинний аналіз; – аналіз SWOT, аналіз портфеля замовлень
<p>Прогнози і передбачення:</p> <ul style="list-style-type: none"> – динаміка оточення підприємства; – динаміка параметрів ринку; – динаміка параметрів підприємств 	<ul style="list-style-type: none"> – сценарій розвитку; – нормативний метод; – аналіз часових рядів, екстраполяція; – тенденцій, аналіз критичних зв'язків; – операційні дослідження, імітаційні моделі; – методи експертних оцінок Дельфі, мозкової атаки тощо
<p>Планування цілей:</p> <ul style="list-style-type: none"> – місія підприємства, його ідентифікація, шлях розвитку; – вибір цільового ринку (сегментів і локальних ринків); – профілювання пропозицій; – цільові пріоритети, цільові траєкторії; 	<ul style="list-style-type: none"> – портфель замовлень (план); – SWOT (план); – моделі прийняття рішень, методи оцінки варіантів; – операційні дослідження, моделювання; – аналіз ризику;

Вид робіт (операцій, дій)	Методи, підходи, технології
– масштаби цілей (техніко-економічна оцінка, ефективність із урахуванням тимчасових і просторових параметрів)	– методи творчого мислення при вартісному аналізі; – методи експертних оцінок
План стратегічних операцій: – виділення стратегічних підприємницьких підрозділів; – типова стратегія зростання, конкурентна стратегія; – стратегічні операції за допомогою інструментарію маркетингової сукупності; – формулювання стратегічних варіантів; – ідентифікація і оцінка потенційно вузлових проблем і ризиків; – корекція на основі зворотного зв'язку	– портфель замовлень (план); – SWOT (план); – операційні дослідження, моделювання; – методи теорії запасів, теорії масового обслуговування (черг); – методи мережевого аналізу; – аналіз ризику; – метод мозкової атаки, інші методи вартісного аналізу; – методи експертних оцінок

Наступним етапом, при побудові моделі стратегічного плану підприємства, є формування списку функцій. Деталізація функцій визначається поставленими стратегічними цілями і завданнями. При цьому, за реалізацію кожної підфункції призначається відповідального виконавця (підрозділ або конкретний співробітник підприємства).

Для стратегічного планування на підприємстві науковці пропонують використовувати об'ємну модель, що складається з рівня конкурентоспроможності підприємства, його постачальників і партнерів, рівня соціально-економічного розвитку регіону, де працює підприємство (рис. 1).

При реалізації процесу визначення найбільш перспективних напрямів розвитку підприємства застосовують алгоритм формування і виконання набору альтернативних етапів, що становить послідовне виконання трьох з них: стратегічний моніторинг і прогнозування; формування набору альтернативних стратегій; розробка і реалізація стратегії.

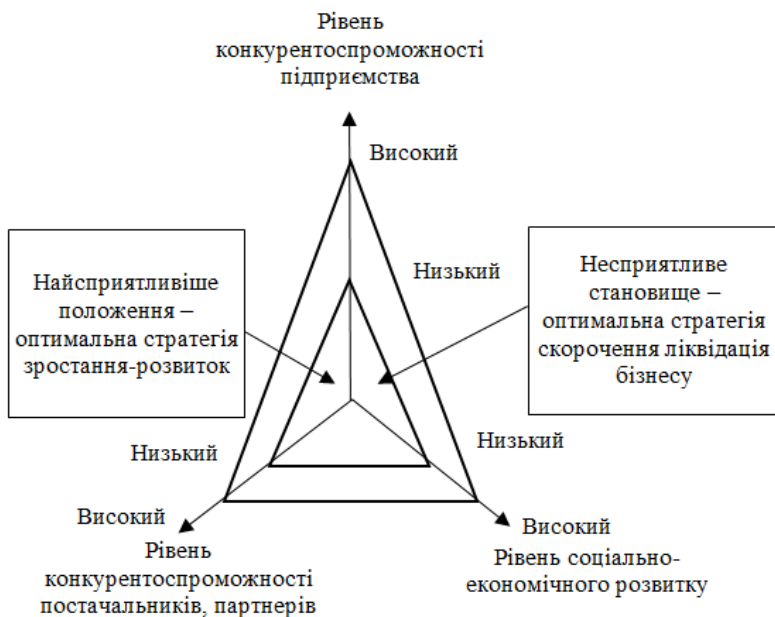

Рисунок 1 – Тривимірна модель вибору основної стратегії [2, с. 131].

Для узгодження стратегічного плану, враховуючи роботу [2], концептуальну модель побудови стратегічного плану діяльності підприємств представимо наступним чином:

Перший розділ «Загальний (генеральна стратегія)» містить такі відомості:

1. *Загальна характеристика підприємства:* Опис виду економічної діяльності, у якій працює підприємство. Адреса підприємства. Банківські реквізити. Організаційно-правова форма власності. Засновники і розподіл акцій між акціонерами. Статутний капітал. Структура управління підприємством. Склад вищої ланки управління, якщо присутні. Філії та представництва підприємства, якщо присутні.

2. *Поточна діяльність підприємства:* Структура та показники економічної та виробничої діяльності (оцінка фінансового стану підприємства, форма організації бізнесу, стратегічні зони

господарювання, обсяг і структура реалізації). Рівень організації підприємницької діяльності (конкурентний статус підприємства на ринку; опис продукції, що випускається з точки зору конкурентоспроможності, якості, безпеки використання та ресурсозбереження для споживача; оцінка кадрового потенціалу).

3. *Стратегічні цілі і завдання*: Місія, цілі, завдання розвитку підприємства в короткостроковій і довгостроковій перспективі.

Другий розділ «Функціональний»:

1. *Маркетинг*: Огляд потенційних ринків збуту (оцінка привабливості і сегментація ринку, позиціонування товару). Вибір альтернативи поведінки на ринку. Визначення конкурентної переваги. Аналіз і прогнозування номенклатури і якості товарів, що випускаються. Стратегія розробки нових товарів. Вибір схеми ціноутворення. Обґрунтування обсягів інвестицій, пов'язаних з реалізацією товарів (система збуту і реклами).

2. *Продукт*: План виробничої програми. План товарного асортименту. План портфеля замовлень і його аналіз за стадіями життєвого циклу виробів. План заходів щодо підвищення якості і конкурентоспроможності продукції. План з модифікації і оновлення товарного асортименту.

3. *Технологія*: План підвищення якості технологічного, інформаційного, правового забезпечення виробництва. План оновлення та модернізації процесу виробництва. План забезпечення виробництва необхідними ресурсами. План зі зниження виробничих витрат. План розвитку виробництва.

4. *Організаційний розвиток*: Техніко-економічне обґрунтування прогнозів розвитку харчової промисловості, виробництва, продукту. План необхідних організаційних змін. План діяльності в галузі охорони навколишнього середовища та розробка екологічної стратегії.

5. *Фінанси*: Базова фінансова стратегія: обґрунтування і розрахунок стратегічних фінансових показників; вибір фінансової стратегії на основі порівняння отриманих даних з показниками по промисловості та за конкурентами. Інвестиційна стратегія: прогноз зміни фінансових показників по товарах, ринках, підприємству загалом; техніко-економічне обґрунтування довгострокових інвестиційних проектів (план прибутків і збитків,

розробка стратегічного бюджету). Короткострокова фінансова стратегія: прогноз бюджету виручки, план основних фінансово-економічних показників на рік вперед.

6. *Персонал*: План по персоналу відповідно до стратегічних цілей підприємства. План програми навчання і підвищення кваліфікації. План цільових програм щодо поліпшення умов праці та вирішення соціальних проблем персоналу.

Третій розділ «Програми (проекти)»:

1. *Основна ідея проекту*: Загальна характеристика проекту. Мета і основна стратегія проекту. Ринкова ніша, частка на ринку. Тип розміщення (ринкова або ресурсна орієнтація). Економічна, виробнича і фінансова політика проекту. Організатори (засновники, партнери) проекту. Схема і способи фінансування

2. *Планування процесу реалізації проекту*: Розробка виробничої програми з урахуванням кон'юнктури ринку. Визначення величини необхідної виробничої потужності. Визначення потреби у виробничих, фінансових і трудових ресурсах.

3. *Оцінка результатів проекту*: Фінансові та економічні показники ефективності проекту (рівень річного прибутку; чистий приведений дохід проекту, термін окупності, рентабельність тощо). Соціальний ефект проекту (середня заробітна плата, число нових робочих місць, обсяг відрахувань до бюджету).

Отже, модель стратегічного плану підприємств є ефективним інструментом стратегічного планування підприємства, що використовує в ролі бази результати аналізу зовнішнього середовища та внутрішньою інформацією підприємства. Розглянута модель досить універсальна, вона може допомогти підприємствам при розширенні стратегічного бачення бізнесу. Окрім того, ця модель сприяє отриманню низки практичних навиків стратегічного планування, які при розширенні інформаційного простору і залученні додаткових ресурсів допоможуть надалі перейти до повноцінного планування стратегії розвитку підприємства.

Список використаних інформаційних джерел

1. Акмаева Р. И. Стратегическое планирование и стратегический менеджмент / Р. И. Акмаева. – Москва : Финансы и статистика, 2006. – С. 125–127.

2. Журавель Ю. Концептуальна модель стратегічного плану підприємства харчової промисловості / Ю. Журавель // Ефективність державного управління. – 2015. – Вип. 1 (54). – Ч. 1. – С. 126–137.

В. М. Онегіна, д. е. н., професор
*Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка*

МОДЕЛІ ЧАСТКОВОЇ РІВНОВАГИ ТА ОБГРУНТУВАННЯ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ

Економіко-математичне моделювання є важливим методом як дослідження економічних систем і процесів, так і обґрунтування заходів економічної політики.

В економіці України у 2015–2019 рр. в сільському господарстві було створено 12,5 % валової доданої вартості країни [1]. Аграрна політика держави покликана забезпечити сталий розвиток цього важливого для економіки України сектору та потребує опрацювання відповідного наукового фундаменту.

Розроблення Спільної аграрної політики (САП) Європейського Союзу дає приклади напрацювань з використання моделей часткової рівноваги (partial equilibrium models) у науковому супроводі її обґрунтуванням. У моделях часткової ринкової рівноваги ефекти політичних дій перевіряються лише на ринках, які зазнають безпосереднього впливу. В основі аналізу ринкової рівноваги використовуються функції попиту та пропозиції та для вимірювання наслідків політики моделюються зміни цін та обсягів виробництва продукції та попиту на неї, вимірювання надлишків виробника та споживача як індикаторів змін добробуту учасників ринку [2, с. 329].

Сучасною складовою прогнозування наслідків САП є Інтегрована платформа моделювання для агропродукції та політичного аналізу (Integrated Modelling Platform for Agro-economic Commodity and Policy Analysis, iMAP), яка розроблена та підтримується на базі Об'єднаного дослідницького центру (Joint Research Center, JRC) Європейської комісії. Основними моделями, що формують інтегровану платформу моделювання,

є CAPRI, AGLINK, AGMEMOD (Agriculture Member State Modelling) [3, 4].

За проектом Німецько-український агрополітичного діалогу «AGMEMOD Україна 2017–2030» вже були зроблені перші кроки щодо включення аграрних ринків та аграрної політики України в цю платформу моделювання [5]. Одночасно розробки базового сценарію розвитку аграрного сектору України на основі моделі AGMEMOD виявили певні прогалини у теоретичному та інформаційному забезпеченні для сценарного моделювання аграрних ринків та аграрної політики на основі використання моделей, що поширені в практиці ЄС.

Ознайомлення з Інтегрованою платформою моделювання для апродукції та політичного аналізу показало, що її моделі відносяться до динамічних моделей часткової рівноваги, охоплюють різні країни та ринки різних продуктів. Вони є відносно самостійними, але й пов'язаними між собою. Зокрема, AGMEMOD забезпечує зв'язок між результатами AGLINK, рішення якої формують прогнози для країн-членів ЄС, та CAPRI, яка сфокусована на регіональному рівні.

Моделювання імітує можливі варіанти розвитку сільського господарства ЄС, надаючи сукупні прогнози для держав-членів ЄС, відображає зміни в агропродовольчому секторі кожної країни-члена ЄС та в цілому Співтовариства, які відбуватимуться внаслідок застосування інструментів аграрної політики, і в такий спосіб дозволяє підвищити якість аналітичних результатів, доступних для формування політики та прийняття рішень на всіх рівнях. Платформа оновлюється на основі останніх статистичних спостережень макроекономічних умов (темпи зростання валового внутрішнього продукту), інфляції, валютних курсів, зростання чисельності населення), які використовуються для прогнозу розвитку сільського господарства ЄС. Ці дані доповнюються макроекономічними даними з національних джерел держав-членів. Побудова моделі здійснюється за принципом «знизу-вгору»: моделі на рівні країн поєднуються в агреговану модель ЄС.

Моделі країн містять поведінкові реакції економічних агентів на зміни цін і політичних інструментів, а також на інші екзогенні змінні на аграрному ринку. Для моделювання використову-

ються значні масиви статистичних даних, які необхідні не лише для оцінки пропозиції на ринках сільськогосподарської продукції, формування балансів, але й для побудови часових рядів та різних функцій. Складовою бази даних AGMEMOD є баланси пропозиції та розподілу та використання основних агропродовольчих товарів, які охоплюють дані про початкові запаси, виробництво, експорт, імпорт, споживання продуктів харчування, використання кормів, переробку та промислове використання та кінцеві запаси. Ці змінні балансів, а також пов'язані з ними ціни, належать до набору ендегенних змінних моделі. Вони прогноуються та моделюються до 15-річного часового горизонту.

Оснoву економіко-математичної моделі AGMEMOD утворюють рівняння для визначення змінних, що описують поведінкові реакції економічних агентів (сільськогосподарських виробників, споживачів) на зміни, наприклад, ринкових цін, інструментів політики та інших екзогенних чинників. Для кожного товару набори поведінкових рівнянь описують пропозицію (початкові запаси, виробництво та імпорт) і попиту (внутрішнє використання, експорт та кінцеві запаси) ринку. Лагові ендегенні змінні забезпечують певну динамічність (рекурсивність) поведінки, коли вводяться як детермінанти в наступному періоді при визначенні рівноважного попиту та/або пропозиції.

Підвищення достовірності сценарного моделювання аграрної політики з урахуванням кращої практики Європейського співтовариства потребує гармонізації показників національних статистичних баз із структурою попиту з боку аналітичного та прогнозного її забезпечення в ЄС, розвитку наукового фундаменту моделювання, складовими якого, вважаємо, мають стати визначення сучасних форм взаємозв'язків між ендегенними змінними моделей, функціональні залежності параметрів в внутрішнього ринку агропродовольчої продукції від світового; уточнення трендів ключових параметрів сільськогосподарського виробництва (урожайності культур, структури посівів, продуктивності тварин та інші); перевірка відповідності традиційних статичних та динамічних моделей поведінки товаровиробників сучасним реаліям; ідентифікація сучасних поведінкових конструкцій щодо прийняття рішень виробниками з урахуванням їх диференціації.

Список використаних інформаційних джерел

1. Статистичний щорічник «Сільське господарство України» за 2019 рік / Держ. служба статистики України. – Київ : Держстат, 2020. – 230 с.
2. Suranovich, S. Policy and Theory of International Trade. 2012. 647 p.
3. Common Agricultural Policy. Retrieved from European Commission official web site : <https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/cap-glance#thecapinpractice>
4. Unveiling diversity in agricultural markets projections from EU to Member States: A medium-term outlook with the AGMEMOD model. Ed. G. Salputra, G / Salamon, R. Jongeneel, M. van Leeuwen, M. Banse. Luxemburg: Publication office of the European Union, 2017. 87 p.
5. Богонос М. Аграрні перспективи України 2017–2030. Базовий сценарій: прогностні оцінки розвитку аграрного сектору за умов поточних економічної та політичної ситуації та відсутності державної підтримки / М. Богонос, О. Степанюк // Німецько-український агрополітичний діалог. – Київ, 2017. – 92 с.

Р. О. Папроцький, студент

Львівський національний університет імені Івана Франка

АГЕНТНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В РОЗРІЗІ ГАЛУЗЕЙ

Один із сучасних підходів до макроекономічного моделювання – це агентно-орієнтоване моделювання [1–3].

Для визначення макроекономічних рішень на економіку України проведено аналіз економічної ситуації в країні на основі макроекономічних показників: ВВП, індекс споживчих цін, безробіття. Розроблено агентну модель, яка відображає функціонування економіки з прогнозом до 2030 року, з описом основних агентів економіки: зовнішнє середовище, держава, галузі згідно класифікації КВЕД, домогосподарство, банки.

Серед інших агентів моделі виділимо агента, яка відповідає за галузеву структуру економіки України. Для відтворення економіки України було створено агент для кожної галузі, на рис. 1 наведено перелік та коди, які в подальшому використовувались у дослідження.

Ці агенти відповідають за виробництво і створення доданої вартості в моделі, окрім того за розподіл доходу, сплату ЄСВ та оплату праці. Для опису функціонування кожного з аспектів моделі використано економетричні моделі, які описують статистичні залежності [5–7].

Назва галузі	Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	Промисловість	Будівництво	Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	Тимчасове розміщування й організація харчування	Інформація та телекомунікації	Фінансова та страхова діяльність
Код КВЕД	A	B+C+D+E	F	G	H	I	J	K
Назва галузі	Операції з нерухомим майном	Професійна, наукова та технічна діяльність	Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	Освіта	Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	Надання інших видів послуг
Код КВЕД	L	M	N	-	P	Q	R	S

Джерело: створено автором на основі Державної служби статистики України [4]

Рисунок 1 – Галузі України (КВЕД)

Для моделювання виробництва використано функцію Кобба – Дугласа. Параметри функції для економіки України визначено на основі даних Державної служби статистики (ВВП, капітал, чисельність працюючих) [4] за допомогою функції LinearRegres (Python).

У таблиці 1 подано коефіцієнти функції Кобба – Дугласа для кожної галузі.

Таблиця 1 – Коефіцієнти виробничих функцій

	A	B+C+D+E	F	G	H	I	J	K
A	1.36E+27	4.59E+24	5.10E+05	3.05E+01	3.49E+15	2.45E+00	1.82E+06	7.17E+10
α	0.48	-0.08	2.15	1.39	-0.33	0.89	1.28	-0.03
β	-3.66	-2.32	-1.45	0.11	-0.82	0.61	-0.84	-0.44

Продовж. табл. 1

	L	M	N	P	Q	R	S
A	6.94E+08	2.29E+13	9.90E+17	1.35E+02	7.76E+01	9.58E-03	7.14E+02
α	1.09	1.46	0.20	3.42	0.92	-0.30	1.45
β	-1.38	-2.17	-2.10	-0.85	0.28	2.27	-0.14

Оплата праці відбувається на основі аналізу та побудови функції лінійної регресії для кількості зайнятих працівників в кожній галузі та лінійно-регресійною моделлю динаміки заробітної плати в Україні. Кількість працюючих та вартість капіталу взято зі статистичних даних.

Приклад функції заробітної плати для економіки України: $S = -1506889.39 + 750.41 \cdot t$, де t – параметр часу.

У таблиці 2 розраховані коефіцієнти лінійно-регресійної моделі для кожної галузі.

Таблиця 2 – Коефіцієнти лінійної функції кількості зайнятих

	A	B+C+D+E	F	G	H	I	J	K
b1	1.13E+04	2.04E+04	3.58E+03	5.61E+03	6.62E+03	229.451429	3.53E+03	7.65E+02
b0	-2.27E+07	-4.09E+07	-7.17E+06	-1.13E+07	-1.33E+07	-460686.288	-7.09E+06	-1.53E+06
	L	M	N	P	Q	R	S	
b1	3.19E+03	1.53E+03	2.00E+03	7.39E+02	1.44E+03	255.445714	93.73143	
b0	-6.41E+06	-3.08E+06	-4.03E+06	-1.49E+06	-2.91E+06	-513120.87	-188554	

Амортизація розраховується за допомогою лінійної моделі на основі динаміки попередніх даних взятих з макроекономічної статистики. Приклад лінійної функції амортизації в залежності від року:

$$A = -938,3656 + 0,4688569 \cdot t,$$

де t – параметр часу.

Запропоновано підхід до створення спеціальної агентно-орієнтованої моделі функціонування економіки України на основі лінійних та нелінійних моделей, які допускають різні варіанти реалізації незалежних одна від одної компонент. Особливістю моделі є врахування галузевої структури економіки України за КВЕД. Модель може бути використана для проведення модельних експериментів з метою ухвалення ефективних управлінських рішень на макrorівні.

Список використаних інформаційних джерел

1. Sabzian, H., Shafia, M. A., Maleki, A., Hashemi, S. M. S., Baghaei, A., & Gharib, H. (2019). Theories and Practice of Agent based Modeling: Some practical Implications for Economic Planners. arXiv preprint arXiv:1901.08932.
2. Schweitzer, F. (2020). The law of proportionate growth and its siblings: Applications in agent-based modeling of socio-economic systems. In *Complexity, Heterogeneity, and the Methods of Statistical Physics in Economics* (pp. 145–176). Springer, Singapore.
3. Namatame, A. (2018, January). Agent-Based Modeling of Economic Instability. In *International Conference of the Thailand Econometrics Society* (pp. 255–265). Springer, Cham.
4. Офіційна сторінка Державної служби статистики України [Електронний ресурс]: веб-сайт. – URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 10.11.2020). – Назва з екрана.
5. Зомчак Л. М. Економетричне моделювання функціонування та розвитку аграрного сектору України: монографія / Л. М. Зомчак, М. В. Негрей. – Київ: Компринт, 2018. 256 с.
6. Zomchak L., Stelmakh A. ARIMA-model of Ukrainian Macroeconomic Indicators Forecasting. Emergence of public development: financial and legal aspects: monograph /Yu. Pasichnyk and etc.: [Ed. by Doctor of Economic Sciences, Prof. Pasichnyk Yu.]: Collective monograph. Agenda Publishing House, Coventry, United Kingdom, 2019. P. 213–221.
7. Зомчак Л. М. Динамічна факторна модель короткострокового прогнозування ВВП України / Л. М. Зомчак, А. С. Ракова // *Економічний аналіз*. – 2018. – Том 28. – № 4. – С. 17–22.

В. В. Покров, магістр

Є. М. Ємець, професор, к. ф.-м. н.

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ МОДЕЛЮВАННЯ, ОТРИМАНИХ НЕЙРОМЕРЕЖНИМИ МЕТОДАМИ

Прогнозування результатів діяльності підприємства на певний час вперед, ґрунтуючись на даних за минулий час, – завдання, що зустрічається досить часто. Приміром, перед більшістю торговельних підприємств стоїть завдання оптимізації складських запасів, для вирішення якої вимагається знати, що і скільки має бути продане через тиждень, місяць тощо, завдання прогнозу вартості акцій якого-небудь підприємства через день, місяць тощо і інші подібні питання. Deductor Studio пропонує для цього інструмент «Прогнозування».

Прогнозування з'являється в списку Майстра обробки тільки після побудови якої-небудь моделі прогнозу: нейромережі, лінійній регресії тощо. Прогнозувати на декілька кроків вперед має сенс тільки часовий ряд (приміром, якщо є дані по тижневих сумах продажів за певний період, можна спрогнозувати суму продажів на два тижні вперед). Оскільки при побудові моделі прогнозу необхідно враховувати багато чинників (залежність результату від даних день, два, три, чотири назад), то методика має свої особливості. Розглянемо її на прикладі.

Початкові дані. Відомі дані про щомісячну кількість проданого товару за декілька років. Ґрунтуючись на цих даних, необхідно, визначити, яка кількість товару буде продана через місяць і через два.

Оскільки початкові дані по продажах знаходяться у текстовому файлі виконаємо імпорт даних з файлу. Після імпорту даних скористаємося графіком для їх перегляду (рис. 1).

На діаграмі видно, що пропущених значень в початкових даних немає, але дані містять аномалії (викиди) і шуми, за якими важко розгледіти тенденцію. Тому перед прогнозуванням необхідно видалити аномалії і згладити дані.

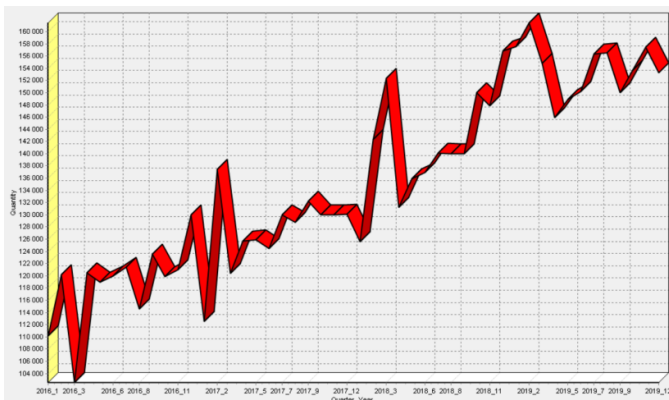

Рисунок 1 – Початкові дані

Зробити це можна за допомогою спектральної обробки. Запустимо Майстер обробки.

З початкових даних необхідно виключити шуми, тому вибираємо стовпець «Product1» і вказуємо спосіб обробки «Віднімання шуму» (міра віднімання – мала). На наступному кроці запустимо обробку, натиснувши на «Пуск». Після обробки проглянемо отриманий результат на діаграмі (рис. 2).

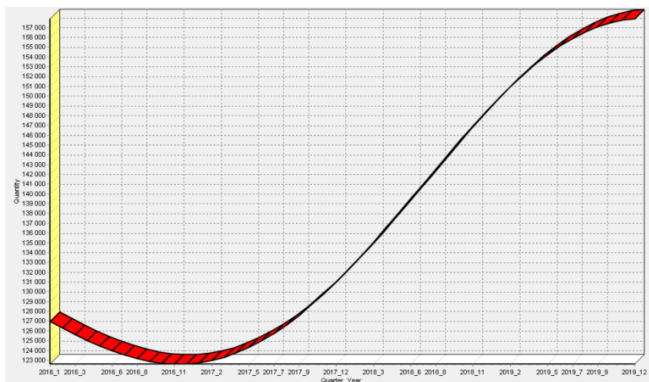

Рисунок 2 – Результат спектральної обробки

Видно, що дані згладилися, аномалії і шуми зникли.

Тепер встає питання, а як, власне, прогнозувати часовий ряд. В даному випадку стовпець один. Будувати прогноз на майбутнє будемо, ґрунтуючись на даних минулих періодів, тобто припускаючи, що кількість продажів на наступний місяць залежить від кількості продажів за попередні місяці. Це означає, що вхідними чинниками для моделі можуть бути продажі за поточний місяць, продажі за місяць раніше тощо, а результатом мають бути продажі за наступний місяць, тобто тут явно необхідно трансформувати дані до ковзаючого вікна.

Запустимо Майстер обробки, виберемо ковзаюче вікно і перейдемо на наступний крок.

Будувати прогноз будемо на місяць вперед, ґрунтуючись на даних за 1, 2, 11 і 12 місяців тому. Тому вибираємо глибину зачистки 12, призначивши поле «Product1» таким, що використовується. Тоді дані трансформуються до ковзаючого вікна так, що будуть доступні усі потрібні чинники для побудови прогнозу (рис. 3).

Quarter_Year	Quantity-12	Quantity-11	Quantity-10	Quantity-9	Quantity-8	Quantity-7
2017_1	85862.944525491	126291.1414918	25633.060479539	1018.133295303	1495.49704312	1853.986346918
2017_2	136291.1414918	25633.060479539	25018.133295303	1495.49704312	1853.986346918	821.60111655
2017_3	25633.060479539	25018.133295303	24455.49704312	1953.896346918	1621.601116534	1166.298688986
2017_4	25018.133295303	24455.49704312	23963.896346918	1621.601116534	1166.298688986	1995.031223234
2017_5	24455.49704312	23963.896346918	23921.601116534	1166.298688986	1995.031223234	1714.105020469
2017_6	23963.896346918	23921.601116534	23166.298688986	1995.031223234	1714.105020469	1629.9497982
2017_7	23921.601116534	23166.298688986	22895.031223234	1714.105020469	1629.9497982	1544.484394603
2017_8	23166.298688986	22895.031223234	22714.105020469	1629.9497982	1544.484394603	1764.18524375
2017_9	22895.031223234	22714.105020469	22629.04371904	1544.484394603	1764.18524375	1990.05948798
2017_10	22714.105020469	22629.04371904	22644.484394603	1764.18524375	1990.05948798	1632.34329586
2017_11	22629.04371904	22644.484394603	22764.18524375	1990.05948798	1632.34329586	1771.369302035
2017_12	22644.484394603	22764.18524375	22990.05948798	1632.34329586	1771.369302035	1625.649463116
2018_1	22764.18524375	22990.05948798	23326.34329586	1771.369302035	1625.649463116	1897.848498982
2018_2	22990.05948798	23326.34329586	23771.369302035	1625.649463116	1897.848498982	1795.58686299
2018_3	23326.34329586	23771.369302035	24325.649463116	1897.848498982	1795.58686299	1625.45454934
2018_4	23771.369302035	24325.649463116	24987.848498982	1795.58686299	1625.45454934	1593.03334657
2018_5	24325.649463116	24987.848498982	25755.58686299	1625.45454934	1593.03334657	1852.33084242
2018_6	24987.848498982	25755.58686299	26625.45454934	1593.03334657	1852.33084242	1798.82239898
2018_7	25755.58686299	26625.45454934	27593.0334657	1852.33084242	1798.82239898	1625.50201284
2018_8	26625.45454934	27593.0334657	28652.33084242	1798.82239898	1625.50201284	1918.94646875
2018_9	27593.0334657	28652.33084242	29798.82239898	1625.50201284	1918.94646875	1375.0750838
2018_10	28652.33084242	29798.82239898	31023.0201284	1918.94646875	1375.0750838	1065.2371167
2018_11	29798.82239898	31023.0201284	32318.94646875	1375.0750838	1065.2371167	1638.7781205
2018_12	31023.0201284	32318.94646875	33676.379560362	1065.2371167	1638.7781205	1487.89596
2019_1	32318.94646875	33676.379560362	35088.1674536	1638.7781205	1487.89596	812.4798558
2019_2	33676.379560362	35088.1674536	36538.7781205	1487.89596	812.4798558	11043.4885991

Рисунок 3 – Таблиця ковзаючого вікна

Тепер як вхідні чинники можна використовувати «Product1-12», «Product1-11» – дані по кількості 12 і 11 місяців тому (відносно прогнозованого місяця), а також «Product1-2» і «Product1-1» –

дані за 2 попередні місяці. В якості вихідного поле вкажемо стовпець «Product1».

Перейдемо безпосередньо до самої побудови моделі прогнозу. Відкриємо Майстер обробки і виберемо в ньому нейронну мережу.

На другому кроці Майстра згідно з прийнятим раніше рішенням встановимо як вхідних поля «Product1-2», «Product1-11», «Product1-2» і «Product1-1», а як вихідний – «Product1». Інші поля зробимо інформаційними.

На наступному кроці вкажемо розбиття тестової і навчальної множин.

Перейдемо до наступного кроку, на якому відмітимо необхідну кількість шарів і нейронів в нейромережі. Перейшовши далі, виберемо алгоритм навчання нейромережі.

На графі нейромережі видно, як виглядає навчена мережа (рис. 4).

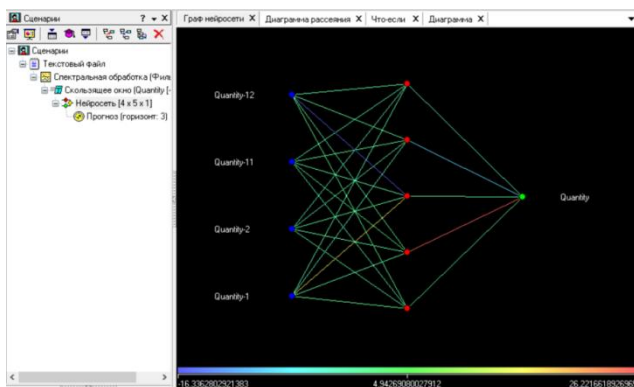

Рисунок 4 – Граф нейромережі

Нейромережа навчена, необхідно побудувати прогноз. Для цього відкриваємо Майстер обробки і вибираємо «Прогнозування».

На другому кроці Майстра пропонується настроїти зв'язки стовпців для прогнозування часового ряду: звідки брати дані для стовпця при черговому кроці прогнозу.

Вкажемо горизонт прогнозу (на скільки вперед прогнозуватимемо) 3, а також для наочності слід додати до прогнозу початкові дані, встановивши в Майстріві відповідний прапорець.

На четвертому кроці (налагодження стовпців діаграми прогнозу) необхідно вказати в якості стовпця, що відображається «Quantity».

Тепер аналітик може дати відповідь на питання, яку кількість товарів буде продано в наступному місяці, два місяці потому). Промасштабувавши результат і включивши мітки, можна побачити розрахункові значення на 3 місяці вперед (рис. 5).

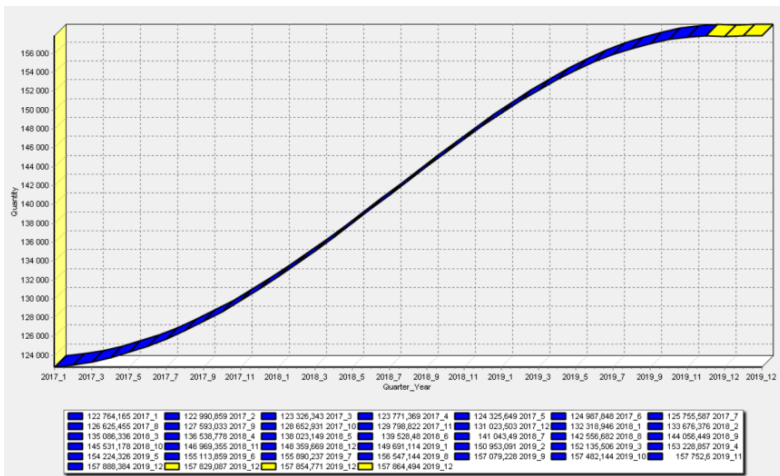

Рисунок 5 – Розрахункові значення на 3 місяці вперед

Даний приклад показав, як за допомогою Deductor Studio прогнозувати часовий ряд.

При вирішенні задачі були застосовані механізми очищення даних від шумів, аномалій, які забезпечили якість побудови моделі прогнозу далі і відповідно достовірний результат самого прогнозування кількості продажів на три місяці вперед. Також було продемонстровано принцип прогнозування часового ряду – імпорт, виявлення сезонності, очищення, згладжування, побудова моделі прогнозу і власне побудова прогнозу часового ряду.

Список використаних інформаційних джерел

1. Хайкин С. Нейронные сети: полный курс / С. Хайкин. – Москва : ООО «И. Д. Вильямс», 2006. – 1104 с.
2. Панфилов А. Н. Интеллектуальный анализ данных : учебно-методическое пособие к лабораторным работам / А. Н. Панфилов, А. Н. Скоба, А. В. Кузнецова, В. А. Зуев. – Южно-Российский государственный политехнический университет (НПИ) имени М. И. Платова. – Новочеркасск : Лик, 2016. – 76 с.
3. Офіційний сайт Deductor Academic Studio [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.basegroup.ru/>. – Назва з екрана.

А. В. Полова, аспірант

О. І. Баштанник, ст. викладач

Н. К. Максишко, д. е. н., професор

Запорізький національний університет

ДИНАМІКА НАДХОДЖЕНЬ ДО БЮДЖЕТІВ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ: АНАЛІЗ ТА МОДЕЛЮВАННЯ

Об'єднана територіальна громада (ОТГ) як об'єкт, утворений шляхом добровільного об'єднання територіальних громад в межах однієї області, має єдиний орган місцевого самоврядування, наділений додатковими повноваженнями та бюджетними надходженнями. На даний час актуальною проблемою для кожної ОТГ є усвідомлення не тільки обсягів бюджетних надходжень, але їх структури, характеру динаміки в цілому та у розрізі їх видів. Планування доходів ОТГ потребує їх прогнозування, а застосування релевантного інструментарію прогнозування зумовлює необхідність дослідження особливостей їх структури та динаміки. Отже, метою роботи є аналіз структури та динаміки надходжень до бюджетів ОТГ Запорізької області та розробка рекомендацій керівництву громад щодо вибору об'єкту, моделей та методів прогнозування надходжень.

Станом на січень 2020 року в Запорізькій області діє 61 ОТГ [1], що становить 5,7 % від ОТГ в Україні, з них: у 2015 році було сформовано 6 ОТГ, з 2016 року в області працюють ще 10 ОТГ, з 2017 року – 20 ОТГ, у 2018 – 8 ОТГ, у 2019 – 17 ОТГ.

Таким чином, 75,67 % площі області та 31,0 % населення охоплені ОТГ, сформованими в результаті реформування адміністративно-територіального устрою.

Веселівська ОТГ має доходи у 1,8–2,6 рази вищі, ніж інші ОТГ, через перевищення населення в 2–3,8 разів порівняно з іншими громадами та велику територію, тому для практичного аналізу аспектів доходів місцевих бюджетів було обрано цю ОТГ.

У 2019 році загальний дохід зріс на 25,9 % і склав 113 млн грн. Для аналізу динаміки надходжень до бюджету Веселівської ОТГ, відповідні часові ряди були візуалізовані шляхом побудови графіків та діаграм. На рисунку 1 представлена динаміка загальних надходжень до бюджетів Веселівської ОТГ за період з січня 2016 року по вересень 2019 року.

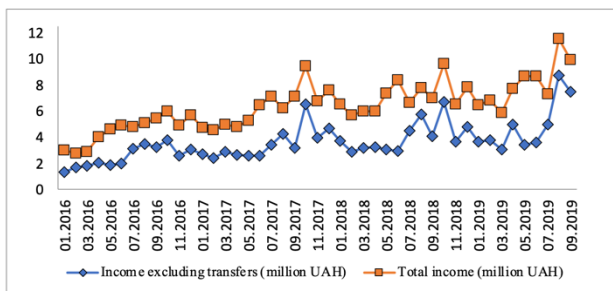

Рисунок 1 – Динаміка щомісячних надходжень до бюджету Веселівської ОТГ за період з січня 2016 року по вересень 2019 року

Податкові надходження Веселівської ОТГ складаються з наступних категорій [2]: 11000000 – «Податок на доходи фізичних осіб»; 13000000 – «Збори за спеціальне використання природних ресурсів»; 14000000 – «Внутрішні податки на товари та послуги»; 18000000 – «Місцеві податки»; 19000000 – «Інші податки та збори».

Основним доходом, що приносить бюджет, є податок на доходи фізичних осіб (ПДФО), частка у загальному доході якого становить 20,43 %. Частка місцевих податків і зборів у структурі

доходів бюджету Веселівської ОТГ становить 21,37 %. Серед них такі податки: єдиний податок на сільськогосподарських товаровиробників (7,49 %); єдиний податок з фізичних осіб (4,29 %); орендна плата у юридичних осіб (3,65 %); земельний податок з фізичних осіб (2 %); орендна плата у фізичних осіб (1,49 %); земельний податок з юридичних осіб (1,06 %).

На рисунку 2 показано зміни у складових податкових надходжень до бюджету Веселівської ОТГ за 2016–2019 роки. У різні місяці частка різних видів доходів змінюється, але загальний процес є більш-менш стаціонарним. Перш за все, необхідно проаналізувати ПДФО та місцеві податки та збори, а також доцільно звернути увагу на внутрішні податки на товари та послуги (код 14000000).

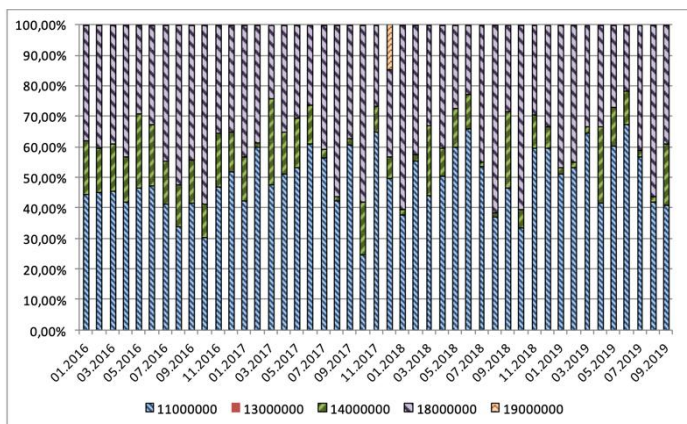

Рисунок 2 – Зміни складових щомісячних податкових надходжень до бюджету Веселівської ОТГ за період з січня 2016 року по вересень 2019 року

У роботі було проведено кластерний аналіз надходжень до бюджету Веселівської ОТГ за допомогою двох методів: методу РАМ та методу Уорда [3, 4]. Вхідними даними для аналізу є щомісячні дані про надходження до бюджету Веселівської ОТГ за 2016–2019 роки. Для кластерного аналізу використані 62 показники – сума податкових надходжень Веселівської ОТГ за період з 2016 по вересень 2019 року.

В результаті застосування методу Уорда отримана дендрограма подібності податків (рис. 3) – дерево асоціацій кластерів із зазначеними податками по горизонтальній осі і шкалою відстаней по вертикалі.

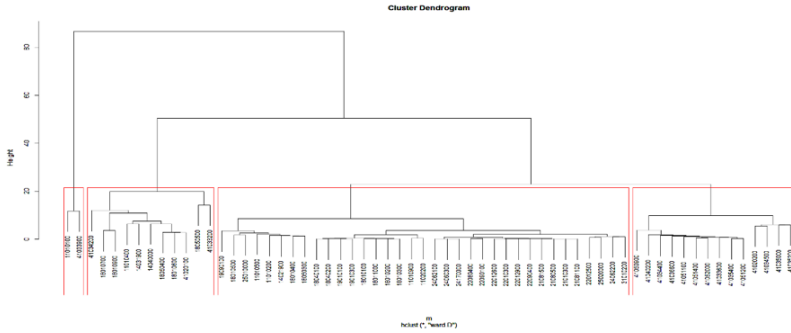

Рисунок 3 – Дендрограма податкової подібності в динаміці

Перевіривши оптимальність кількості скупчень за середньою шириною силуету. На рис. 4 для кожної з 62 статей доходу показана різницю середніх відстаней до об’єктів цього кластера та стороннього кластера, найближчого до аналізованого об’єкта. Сумарне середнє значення цих значень визначає якість проведеної кластеризації – 0,64.

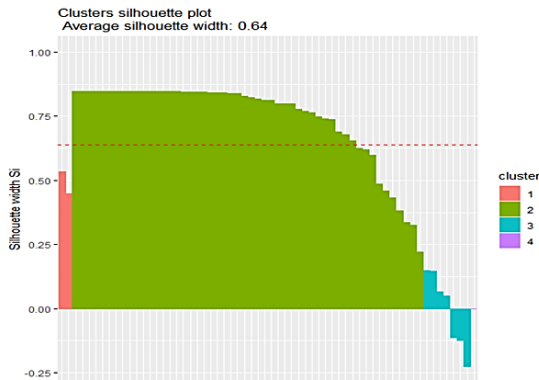

Рисунок 4 – Діаграма силуетів, розділених на 4 кластери

Одним із завдань кластерного аналізу є вибір оптимального значення кількості кластерів. На рис. 5 представлений графік, з якого ми можемо зробити припущення про оптимальну кількість кластерів – від 4 до 10.

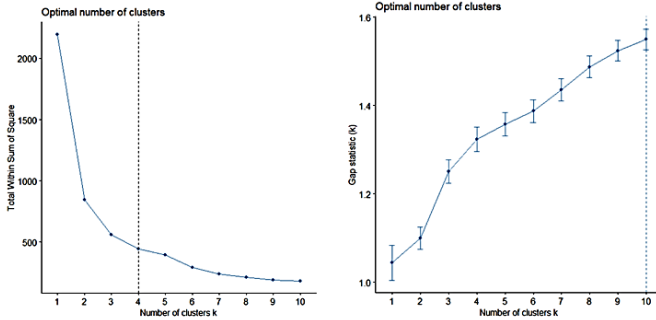

Рисунок 5 – Вибір оптимальної кількості кластерів методом k-means та GAP-статистикою

На основі дослідження методом РАМ було виявлено чотири кластери. Результати кластерного аналізу представлені на рис. 6.

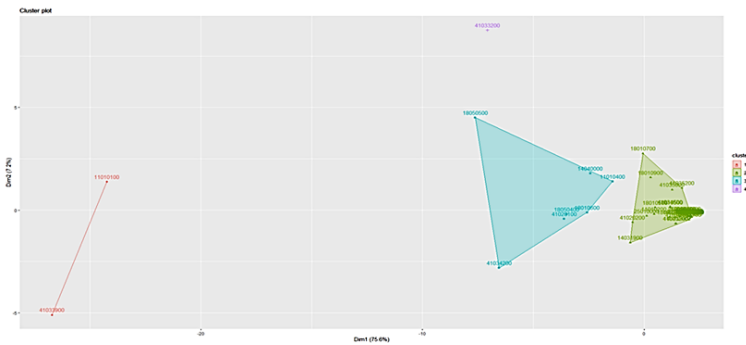

Рисунок 6 – Графік розподілу статей надходжень до бюджету по кластерах

Перший кластер включає дві найбільші статті доходу – ПДФО, (20 %) та освітню субвенцію з державного бюджету (21 %). Другий кластер включає статті із середнім впливом на

формування бюджету, але з невеликою часткою у бюджеті, разом утворюючи 20 % бюджету (акцизний податок на пальне, земельний податок з фізичних осіб, орендна плата у фізичних осіб, доходи від зборів за послуги, що надаються бюджетними установами відповідно до закону). Третій кластер включає статті доходу, які складають 32 % бюджету (єдиний податок на сільськогосподарських товаровиробників, базові субсидії до місцевого бюджету та медична субвенція). Четвертий кластер включає одну статтю доходів – субвенцію з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури ОТГ що становить 7 % доходів бюджету.

Наступним кроком є аналіз глибини пам'яті часових рядів доходів бюджету на основі методів фрактального аналізу. В результаті аналізу було визначено показники Херста [5] для вибраних щомісячних надходжень до Веселівської ОТГ. Наявність властивості стійкості було виявлено лише у часових рядах доходів за кодом 11010100 (ПДФО). Це означає, що часовий ряд таких надходжень має довгострокову пам'ять, і для його прогнозування необхідно використовувати методи, які це враховують. Інші часові ряди доходів, ймовірно, будуть випадковими, і для їх прогнозування досить використовувати методи статистичного прогнозування.

Результати комплексного факторного аналізу можуть бути використані для побудови моделей прогнозування.

Список використаних інформаційних джерел

1. Офіційний сайт Децентралізації влади [Електронний ресурс]. – URL: <https://decentralization.gov.ua>. – Назва з екрана.
2. Про бюджетну класифікацію [Електронний ресурс]: Наказ Міністерства фінансів України від 14 січня 2011 р. № 11. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0011201-11/paran25>. – Назва з екрана.
3. Шитіков В. К. Класифікація, регресія, алгоритми Data Mining з використанням R [Електронний ресурс] / В. К. Шитіков, С. Є. Мастицький. – 2017. – URL: <https://github.com/ganalytics/data-mining>. – Назва з екрана.

4. Дудар О. І. Кластерний аналіз даних надходжень Веселівської ОТГ Запорізької області / О. І. Дудар, Максишко Н. К. // Виклики та перспективи розвитку нової економіки на світовому, державному та регіональному рівнях : збірник матеріалів. XIV Міжнародна науково-практична конференція. – Запоріжжя : ЗНУ, 2019. – С. 287–290.
5. Максишко Н. К. Моделювання економіки методами дискретної нелінійної динаміки : монографія / Н. К. Максишко. – Запоріжжя : Поліграф, 2009. – 416 с.

М. Є. Рогоза, д. е. н., професор, заслужений діяч науки і техніки України

ORCID ID: Mykola Rohoza <https://orcid.org/0000-0002-5654-7385>

*Д. Ю. Кубрак, магістр ОП «Економічна кібернетика»
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський
університет економіки і торгівлі»*

ОСОБЛИВОСТІ ПІДХОДІВ МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ УПРАВЛІННЯ СТРУКТУРОЮ КАПІТАЛУ ЕКОНОМІЧНОГО ОБ'ЄКТА

Турбулентність процесів у економічному становищі середовища господарювання є загрозою ефективного управління структурою капіталу суб'єктів господарювання, що значно впливає на актуальність моделювання процесів управління структурою капіталу економічного об'єкта. Метою моделювання структурою капіталу будь-якого економічного об'єкта є його оптимізація для отримання максимального прибутку, рентабельності та достатньо високих показників ліквідності та платоспроможності. Існуючі науково-методичні підходи, метою яких є забезпечення такого співвідношення внутрішніх та зовнішніх джерел фінансового капіталу економічного об'єкта, дозволяють прогнозувати та отримувати показники його діяльності. В той же час є проблеми для вирішення важливих завдань фінансового менеджменту економічного об'єкта із своєчасного забезпечення його діяльності необхідним капіталом.

Ця проблема існує як на момент створення будь-якого підприємства так і впродовж його діяльності в різні періоди, ос-

кільки капітал формується за рахунок різних коштів та матеріальних і нематеріальних активів. Так як статутний капітал забезпечує умови для початку діяльності підприємства та належить безпосередньо йому, тому за цією ознакою такий капітал відноситься до власного капіталу, якого не завжди вистачає в процесах подальшої діяльності. Таким чином виникає проблема управління структурою капіталу, який би надавав умови для успішної подальшої діяльності. За умови успішної діяльності економічного об'єкта проблема збільшення власного капіталу може бути вирішено за рахунок нерозподіленого прибутку і формування резервних фондів. За умов, коли власного капіталу не вистачає для забезпечення стабільного й динамічного розвитку економічного об'єкта, необхідно залучати додатковий капітал, джерелами якого можуть бути послуги фінансових посередників або механізм фінансового ринку. Це в свою чергу буде призводити до появи позичкового капіталу, який на відміну від власного капіталу не належить економічному об'єкту та підлягає поверненню по завершенню певного терміну власникам цього капіталу. Позитивним фактором використання позичкового капіталу є забезпечення зростання такого економічного об'єкта, а за умов ефективного управління структурою капіталу ще й суттєво підвищити рентабельність використання власного капіталу, що у фінансовому менеджменті визначено як ефект фінансового важеля. Ризиками при використанні таких підходів у майбутньому є необхідність своєчасного повернення позичкового капіталу у визначений момент часу в майбутньому, а також те, що майбутні грошові потоки підприємства не є детермінованими. Тому використання позичкового капіталу формує ризик для економічного об'єкта недостатності майбутніх грошових потоків для виконання прийнятих зобов'язань перед власниками позичкового капіталу [1].

Таким чином, з теоретичної точки зору та потреб практики задача визначення оптимальної структури капіталу економічного об'єкта як такого співвідношення між власним і позичковим капіталом для досягнення компромісу між запланованими вигодами від використання капіталу й ризиками, які з цим

пов'язані, залишається актуальною. Необхідно також зазначити, що контроль поточного стану структури капіталу необхідно регулярно визначати з метою визначення показників оцінки ефективності управління капіталом економічного об'єкта.

Таким чином, на основі вищесказаного була розглянута структурно-функціональна модель управління структурою капіталу з метою підвищення ефективної діяльності економічного об'єкта, в основі якої використано такі блоки управління:

1. Аналізу, що використовується для аналізу статистичної інформації (аналіз, групування та зведення первинної інформації про досліджуваний об'єкт та його середовище діяльності). Структурування інформації виконується відповідно поставленої мети та задач дослідження, вирішення яких необхідно для моделей аналітично-розрахункових процедур. Головним вихідним результатом процедур даного блоку є формування необхідної інформації для подальших блоків структурно-функціональної моделі управління структурою капіталу економічного об'єкта. Первинну інформацію отримаємо в результаті аналізу балансу економічного об'єкта та показників фінансових результатів, що є підставою для формування висновків про рівень раціональності використання капіталу і ефективність управління ним;

2. Моделювання буде побудований на розрахунку фінансових показників і оптимізації структури капіталу економічного об'єкта на основі використання:

– розрахунку фінансових показників та коефіцієнтів їх оцінки (оцінки рентабельності капіталу, оцінки капіталовіддачі, оцінки оборотності капіталу);

– коефіцієнтів фінансової стійкості підприємства, які необхідні для визначення рівень фінансового ризику як наслідок впливу структури джерел формування капіталу та ступінь фінансової стабільності в процесі майбутнього розвитку. Виконання таких розрахунків у моделі необхідно для оцінки ефективності використання капіталу економічного об'єкта;

– коефіцієнта фінансового левериджу, що дозволяє встановити розмір позикових коштів залучених на одиницю власного капіталу економічного об'єкта;

– оцінки вартості капіталу для визначення залучених коштів;

3. Оптимізації структури капіталу, що необхідний для визначення оптимального співвідношення між власним і позиковим капіталом. Для цього пропонується використати модель у виді[1]:

$$Y_t = a_1 X_{1t} + a_2 X_{2t} + \dots + a_n X_{nt} + W_t, \quad (1)$$

де Y_t – структура капіталу економічного об'єкта на досліджуваній період t (досліджувана змінна);

$x_{1t}, x_{2t}, \dots, x_{nt}$ – набір чинників, що впливають на структуру капіталу економічного об'єкта в певні періоди t (як змінні впливу);

ω – стохастична складова моделі відповідно.

Задача визначення оптимальності структури капіталу забезпечується умов досягнення максимального рівня фінансової рентабельності капіталу та мінімізації середньозваженої вартості капіталу з метою досягнення максимального чистого прибутку отриманого від реалізації виробничих програм.

4. Формування управлінських рішень (блок прийняття рішень для управління структурою капіталу) відбувається на основі визначення рівня рентабельності та ліквідності капіталу. На основі моделювання оптимальної структури капіталу розробляються висновки, пропозиції та рекомендації щодо вибору інструментів формування капіталу.

Реалізація цього процесу управління структурою капіталу проаналізованими в дослідженні є складною задачею, що потребує подальших досліджень з урахуванням об'єктивних і суб'єктивних чинників імовірного характеру, що необхідні для корегування управлінських рішень.

Список використаних інформаційних джерел

1. Гурнак О. В. Моделювання оптимальної структури капіталу [Електронний ресурс] / О. В. Гурнак, Т. В. Прийменко // Економічний вісник Донбасу, 2007. – № 4. – С. 123–125. – URL: <http://dSPACE.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/17859/18-Gurnak.pdf?sequence=1>. – Назва з екрана.

Ю. М. Харазішевілі, д. е. н., с. н. с.

В. І. Ляшенко, д. е. н., професор

Інститут економіки промисловості НАН України, м. Київ

Д. О. Бугайко, к. е. н., доцент

Національний авіаційний університет, м. Київ

ВРАХУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ФАКТОРУ У ВИРОБНИЧІЙ ФУНКЦІЇ КОББА-ДУГЛАСА (на прикладі старопромислових регіонів України)

Ідея перспективності інноваційного зростання національної економіки із усім її очевидним позитивним ефектом не нова і не викликає сумнівів. Саме тому інноваційна економіка на сьогодні цілком справедливо заявлена як один із пріоритетних напрямів розвитку, а її потенціал усвідомлений на загальнодержавному рівні. Подальше зростання можливе тільки за рахунок впровадження новітніх технологій, принципово інших, тобто за рахунок інноваційного розвитку – переходу *від відтворювального до інноваційного типу розвитку*.

Економічне зростання вимірюється результатом виробництва товарів і послуг за визначений період, тобто залежить від сукупної пропозиції. Тому основним засобом оцінення ролі та інноваційного внеску в економічне зростання є модель функції сукупної пропозиції, зазвичай, на базі виробничої функції Кобба–Дугласа [1-4]. У зв'язку з цим набуває особливої актуальності розроблення модифікації функції Кобба–Дугласа для оцінення інноваційного внеску в економічне зростання [5], зокрема старопромислових регіонів України.

Модель функції сукупної пропозиції ґрунтується на класичній виробничій функції Кобба–Дугласа зі сталістю віддачі від масштабу у формі Я. Тінбергена, з нейтральним за Дж. Гіксом технічним прогресом, спадаючої граничної продуктивності макрофакторів з обмеженістю їх взаємозамінності, що забезпечує причинно-наслідковий функціональний (не статистичний) зв'язок між вхідними та вихідними змінними, характеризується динамічними коефіцієнтами еластичності та коефіцієнтом завантаження капіталу в кожному окремому періоді:

$$V_t^S(P_t) = e^{\gamma t} \left[N_{ef,t}(P_t) \frac{W_t}{P_t} k_{sn} \right]^{a_t} (\mathcal{G}_t K_t)^{1-a_t-\beta} \left(\frac{G_{in,t}}{P_t} \right)^\beta, \quad (1)$$

де V – реальний випуск; $e^{\gamma t}$ – науково-технологічний прогрес НТП); γ – темп НТП; L – затрати праці ($L = N_{ef}(W/P)k_{sn}$); $N_{ef,t} = \xi_t N_t$ – ефективна чисельність платників податків (наймані працівники плюс інша категорія зайнятих, приведена до еквіваленту найманих працівників за всіма податками та заробітній платі); ξ_t – частка чисельності платників податків у загальній зайнятості; N_t – загальна зайнятість; W – середньорічна номінальна заробітна плата найманих працівників; k_{sn} – коефіцієнт соціальних навантажень; \mathcal{G} – коефіцієнт завантаження капіталу; K – затрати капіталу; α – коефіцієнт еластичності при затратах праці; β – коефіцієнт еластичності при інноваційних показниках; $1 - \alpha - \beta$ – коефіцієнт еластичності при затратах капіталу; G_{in}^β – номінальні інноваційні витрати; P_t – дефлятор ВВП; t – період часу.

Отже, у виробничій функції поряд з затратами праці та капіталу пропонується відокремлення затрат на інноваційні фактори, які на регіональному рівні можуть включати обсяг валових внутрішніх витрат на НДР ($G_{НТР,t}$), обсяг витрат на інновації ($G_{іннов,t}$) та обсяг загальних витрат на освіту ($G_{освіту,t}$):

$$G_{in,t} = (G_{НТР,t} + G_{іннов,t} + G_{освіту,t}), \quad (2)$$

Коефіцієнти еластичності α, β визначаються як частки певного чинника виробництва (затрат праці, інноваційних витрат та результатів) до випуску у кожному періоді. Оскільки незалежна інформація про еластичність випуску за капіталом відсутня, то за умови припущення про постійність віддачі від масштабу вона визначається як $(1 - \alpha - \beta)$ [6].

Використовуючи метод «залишку Солоу» [7] стосовно виробничої функції (1), а саме, через логарифмування та отримання

логарифмічних похідних, одержимо внесок в економічне зростання випуску або ВВП кожного окремого фактора: праці, капіталу та інновацій в кожному році. Це дає можливість визначити середньорічний (за 18 років) внесок факторів виробництва за період 2001–2017 рр. в економічне зростання промислових областей України (табл. 1).

Таблиця 1 – Середньорічні значення внеску факторів виробництва*

Області	ВВП	НТП	<i>L</i>	<i>K</i>	σ	<i>Innov</i>
Дніпропетровська	2,017	-3,061	2,728	0,0212	1,226	0,659
Запорізька	2,345	-4,208	3,179	1,612	0,947	0,711
Кіровоградська	4,538	-5,049	4,604	2,6	0,8	0,79

* Розрахунки авторів

Інноваційні фактори мають незначний вплив на економічне зростання, що обмежується внеском 0,659–0,79 % приросту реального ВВП, що відображається наступним відсотковим внеском в зростання ВВП: Дніпропетровська область – 32,7 %; Запорізька область – 30,3 %; Кіровоградська область – 17,4 %.

Запропоновано розширення виробничої функції Кобба–Дугласа через включення окрім НТП, затрат праці та капіталу також інноваційного фактору, якій включає: обсяг валових внутрішніх витрат на НДР, обсяг витрат на інновації, обсяг загальних витрат на освіту. Це дозволяє отримати необхідну інформацію щодо стратегічних орієнтирів інноваційних факторів розвитку та є основою стратегічного планування.

Список використаних інформаційних джерел

1. Solow R. A contribution to the theory of Economic Growth / The Quarterly Journal of Economics. – 1956. – 70 p.; Swan T. Economic Growth and Capital Accumulation / Economic Record. – 1956. – 32 p.;
2. Bennet T., McCallum. Neoclassical vs. Endogenous Growth Analysis. An Overview // Federal Reserve Bank of Richmond Economic Quarterly. – 1996. – 82/4.

3. Тинберген Я. Математические модели экономического роста / Я. Тинберген. – Москва : Прогресс, 1967. – 167 с.
4. Харазішвілі Ю. М. Системне моделювання соціально-економічного розвитку України / Ю. М. Харазішвілі, О. О. Любич // Банківська справа. – 2006. – № 3. – С. 46–65.
5. Харазішвілі Ю. М. Теоретичні засади визначення інноваційного внеску в економічне зростання / Ю. М. Харазішвілі // Управління економікою: теорія і практика. Восьмі Чумаченківські читання : зб. наук. праць. – Київ, 2019. – С. 12–22.
6. Оппенлендер К. Технический прогресс. Воздействие. Оценки. Результаты / К. Оппенлендер. – Мюнхен, 1980. – 176 с.
7. Solow R. Growth Theory. Companion to Contemporary Economic Thought. L., 1991. P. 393–415.

Я. Чекунов, магістр спеціальності 051 Економіка освіти програма «Економічна кібернетика»

Є. М. Ємець, к. ф.-м. н., професор – науковий керівник Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ І ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Ключові поняття: фінансовий стан, ліквідність, платоспроможність, фінансова стійкість, рентабельність, ділова активність.

Постановка проблеми. Проблема аналізу фінансового стану підприємства та його оцінки є актуальною і сьогодні, оскільки з одного боку, він є результатом діяльності підприємства, тобто його досягнення, а з другого боку – визначає передумови розвитку підприємства. Тому, дане питання було розглянуто у працях багатьох економістів, як вітчизняних так і зарубіжних, і особлива увага приділялася питанням пов'язаних не тільки з аналізом фінансового стану, а й з його оцінкою та управлінням.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питання аналізу фінансової звітності розкривають у роботах такі видатні вітчизняні вчені, як О. Я. Базилінська, А. М. Герасимович, В. О. Мец,

Ю. С. Цал-Цалко, М. Г. Чумаченко. Методика й організація фінансового аналізу досліджується у роботах науковців країн пострадянського простору, зокрема, таких, як: В. В. Ковальов та Віт. В. Ковальов, Г. В. Савицька, А. Д. Шеремет.

Формування мети. Слід зазначити, що, незважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених питанням фінансового аналізу, а також на широке висвітлення зазначених питань у навчальній фаховій літературі, питання методики й організації аналізу фінансової звітності підприємств потребують подальших досліджень з огляду на їх актуальність та на зміни в джерелах інформації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансовий стан підприємства – це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів.

Фінансовий стан підприємства залежить від результатів його виробничої, комерційної та фінансово-господарської діяльності. Тому на нього впливають усі ці види діяльності підприємства. В першу чергу на фінансовому стані підприємства позитивно позначаються безперервний випуск і реалізація високоякісної продукції.

Як правило, що вищі показники обсягу виробництва і реалізації продукції, робіт, послуг і нижча їх собівартість, то вища прибутковість підприємства, що позитивно впливає на його фінансовий стан.

Неритмічність виробничих процесів, погіршення якості продукції, труднощі з її реалізацією призводять до зменшення надходження коштів на рахунки підприємства, в результаті чого погіршується його платоспроможність.

Існує і зворотний зв'язок, оскільки брак коштів може призвести до перебоїв у забезпеченні матеріальними ресурсами, а отже у виробничому процесі.

Фінансова діяльність підприємства має бути спрямована на забезпечення систематичного надходження й ефективного вико-

ристання фінансових ресурсів, дотримання розрахункової і кредитної дисципліни, досягнення раціонального співвідношення власних і залучених коштів, фінансової стійкості з метою ефективного функціонування підприємства.

Саме цим зумовлюється необхідність і практична значущість систематичної оцінки фінансового стану підприємства, якій належить суттєва роль у забезпеченні його стабільного фінансового стану. Отже, фінансовий стан – це одна з найважливіших характеристик діяльності кожного підприємства.

Ліквідність підприємства – це його здатність швидко продати активи й одержати гроші для оплати своїх зобов'язань. Ліквідність підприємства характеризується співвідношенням величини його високоліквідних активів (грошові кошти, ринкові цінні папери, дебіторська заборгованість) і короткострокової заборгованості.

Аналізуючи ліквідність, доцільно оцінити не тільки поточні суми ліквідних активів, а й майбутні зміни ліквідності.

Про незадовільний стан ліквідності підприємства свідчитиме той факт, що потреба підприємства в коштах перевищує їх реальні надходження.

Щоб визначити, чи достатньо в підприємства грошей для погашення його зобов'язань, необхідно передовсім проаналізувати процес надходження коштів від господарської діяльності і формування залишку коштів після погашення зобов'язань перед бюджетом та позабюджетними фондами, а також виплати дивідендів.

Аналіз ліквідності потребує також ретельного аналізу структури кредиторської заборгованості підприємства. Необхідно визначити, чи є вона «стійкою» (наприклад, борг постачальнику, з яким існують довгострокові зв'язки), чи є простроченою, тобто такою, термін погашення якої минув.

Аналіз ліквідності здійснюється на підставі порівняння обсягу поточних зобов'язань із наявністю ліквідних коштів. Результати розраховуються як коефіцієнти ліквідності за інформацією з відповідної фінансової звітності.

Платоспроможність підприємства – це здатність підприємства своєчасно і в повному обсязі виконувати свої фінансові зобов'язання перед кредиторами. Отримати кредит у банку підприємство може на підставі кредитного договору, в якому визначено обов'язки кожної із сторін, умови надання кредиту (передусім його термін і умови погашення), відповідальність учасників за невиконання узятих зобов'язань та ін. Для вчасного повернення кредиту підприємство має бути платоспроможним, тобто мати джерела для його погашення – власні кошти й кошти, своєчасно отримані від реалізації запланованих обсягів збуту товарів і послуг, а також від виконаних робіт.

Фінансова стійкість підприємства – це стабільний фінансовий стан, який забезпечено високою часткою власного капіталу в загальній сумі використовуваних фінансових засобів. Стале виробництво та хороші продажі, збільшення прибутку в порівнянні з витратами та ефективне використання фінансів – запорука фінансової стійкості підприємства. Аналіз фінансової стійкості підприємства є найважливішим етапом оцінки його діяльності і фінансово-економічного благополуччя, відображає результати його поточного, інвестиційного і фінансового розвитку, містить необхідну інформацію для інвесторів, а також характеризує здатність підприємства відповідати за своїми боргами і зобов'язаннями та нарощувати свій економічний потенціал.

Рентабельність – це співвідношення прибутку з понесеними витратами (один із основних показників ефективності діяльності суб'єктів господарювання різних форм власностей, який характеризує інтенсивність їх роботи).

Різні варіанти рішень, що приймаються при визначенні прибутку, поточних витрат, авансованої вартості, для розрахунку рентабельності, зумовлюють наявність значної кількості показників рентабельності.

Показники рентабельності є відносними характеристиками фінансових результатів і ефективності діяльності підприємства. Вони вимірюють прибутковість підприємства з різних позицій і групуються відповідно до інтересів учасників економічного процесу, ринкового обміну.

Показники рентабельності є важливими характеристиками факторного середовища формування прибутку (доходу) підприємства. З цієї причини вони є важливими обов'язковими елементами порівняльного аналізу й оцінки фінансового стану підприємства. При аналізі виробництва показники рентабельності використовуються як інструмент інвестиційної політики і ціноутворення.

Термін «ділова активність» почав використовуватися у вітчизняній обліково-аналітичній літературі порівняно недавно у зв'язку з впровадженням широко відомих у різних країнах світу методик аналізу фінансової звітності на основі системи аналітичних коефіцієнтів. Безумовно, трактування даного терміна може бути різним. У широкому розумінні ділова активність означає весь спектр зусиль, спрямованих на просування фірми на ринках продукції, праці, капіталу. У контексті аналізу фінансово-господарської діяльності цей термін розуміють вужче – як поточна виробнича й комерційна діяльність підприємства. У цьому випадку словосполучення «ділова активність» являє собою, можливо, не цілком вдалий переклад англійського терміна «business activity», який якраз і характеризує відповідну групу коефіцієнтів з системи показників оцінки фінансового стану суб'єктів підприємницької діяльності.

За Коваленко Л. О. ділова активність підприємства – це комплексна характеристика, яка втілює різні аспекти діяльності підприємства і визначається такими критеріями, як місце підприємства на ринку, репутація, інноваційно-інвестиційна діяльність, конкурентоспроможність.

Висновок. Підводячи підсумок можна зробити висновок, що аналіз різноманітних трактувань сутності фінансового стану підприємства та методичних підходів до його аналізу й оцінки, дає можливість зробити висновок про необхідність уніфікації трактування поняття «фінансовий стан підприємства» та удосконалення методик проведення різних видів аналізу.

Фінансовий стан підприємства – це економічна категорія, що визначає реальну та потенційну фінансову спроможність підпри-

емства забезпечувати фінансування поточної діяльності, певний рівень саморозвитку підприємства, та погашення зобов'язань перед суб'єктами господарювання. Кількісно він вимірюється систем показників, на підставі яких здійснюється його оцінка.

У сучасній економічній науці є численні розробки у сфері аналізу та прогнозування діяльності підприємства, при здійсненні яких необхідно встановити чи існують будь-які сумніви у продовженні безперервної діяльності економічного суб'єкта у майбутньому, тобто виявити й оцінити ознаки (критерії) ймовірності банкрутства підприємства.

Список використаних інформаційних джерел

1. http://ru.osvita.ua/vnz/reports/econom_pidpr/22064/
2. <https://naub.oa.edu.ua/2014/dilova-aktyvnist-yak-vazhlyvyj-pokaznyk-diyalnosti-pidpryjemstva/>
3. https://pidru4niki.com/1629020653089/finansii/sut_rentabelnosti_pidpryjemstva_pokazniki
4. <http://www.ukr.vipreshebnyk.ru/entsiklopediya/61-p/3960><https://studfile.net/preview/5009534/>

СЕКЦІЯ 3. ПРОГНОЗУВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ І ПРОЦЕСІВ

В. М. Балинська, магістр кафедри економічної кібернетики, бізнес-економіки та інформаційних систем

Є. М. Ємець, к. ф.-м. н., професор – науковий керівник Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки та торгівлі»

МОДЕЛЮВАННЯ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Економіка є однією з найважливіших сфер життєдіяльності суспільства й кожного окремого індивіда.

Економічна система – сукупність взаємопов'язаних і відповідно впорядкованих елементів економіки, що утворюють певну цілісність, економічну структуру суспільства.

Відомий американський економіст П. Самуельсон визначає будь-яку економічну систему, незалежно від її соціально-економічної форми, як таку, що має відповідати на три запитання: Що? Як? Для кого? (рис. 1).

Рисунок 1 – Найважливіші ознаки економічної системи

На кожному історичному етапі розвитку людського суспільства економічна система складається з декількох основних ланок: продуктивні сили, економічні відносини та господарський механізм.

1. Продуктивні сили – це сукупність засобів виробництва, працівників з їхніми фізичними і розумовими здібностями, нау-

ки, технологій, інформації, методів організації та управління виробництвом, що забезпечують створення матеріальних і духовних благ, необхідних для задоволення потреб людей.

2. Економічні відносини – це відносини, які виникають між членами суспільства у процесі виробництва, розподілу, обміну і споживання матеріальних і нематеріальних благ.

3. Господарський механізм – система організаційних структур, конкретних форм і методів управління, а також правових норм, за допомогою яких реалізуються діючі в конкретних умовах економічні закони, здійснюється вирішення суперечностей суспільного способу виробництва, узгодження інтересів всебічного розвитку людини з інтересами колективу, суспільства.

В економічній науці класифікують економічні системи за двома ознаками:

- за формою власності на засоби виробництва;
- за способом управління господарською діяльністю.

У відповідності з цими класифікаційними ознаками виокремлюють 4 економічні системи (рис. 2).

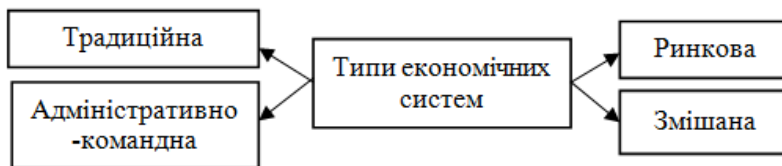

Рисунок 2 – Типи економічних систем

Традиційна економіка – це, за визначенням західних економістів, економічна система, в якій організація виробництва, розподіл і обмін базуються на освячених часом традиціях, що склались, і звичаях.

Ринкова система характеризується пануванням приватної власності, суспільним поділом праці, широким розвитком товарно-грошових відносин.

Змішана економічна система – це органічне поєднання вільного підприємництва з економічним контролем суспільства над приватними інститутами.

Адміністративно-командна економіка базується на пануванні державної власності, усі фактори виробництва і природні ресурси охоплені в основному державною формою власності.

У всіх видах економіки – традиційній, ринковій, адміністративно-командній і змішаній, при всіх формах господарювання – і натуральній, і товарній, – існує один економічний фактор, який визначає зміст функціонування цих систем, всі правила гри у будь-якій господарській діяльності. Цей фактор – власність.

Власність визначає соціальну структуру суспільства, зумовлює специфіку управління економічними процесами, встановлює характер використання та споживання створеного в процесі виробництва продукту.

Таким чином, економічна система являє собою складне утворення, всі елементи якого перебувають у взаємозв'язку і взаємозалежності. Наявність і функціонування різних систем дозволяє обирати й застосовувати ту, що відповідає вимогам сьогодення.

Список використаних інформаційних джерел

1. Економічна теорія: Політекономія: підручник / за ред. В. Д. Базилевича. – 3-те вид., перероб. і доп. – Київ: Знання-Прес, 2004. – 68 с.
2. Економічна теорія. Політекономія: підручник / за ред. В. Д. Базилевича. – Київ: Знання, 2007. – 719 с.
3. Кокарев І. В. Основи економічної теорії: курс лекцій / І. В. Кокарев. – Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. – 220 с.

А.-Т. Галочкіна, студентка

Львівський національний університет імені Івана Франка

МЕТОДИ ПРОГНОЗУВАННЯ ІНФЛЯЦІЇ: ОГЛЯД ТА ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Інфляція – складне явище, притаманне різним економічним системам в різні періоди часу. Існують різні підходи до прогнозування темпу інфляції, починаючи від складних статистичних моделей, що включають сотні змінних, і закінчуючи прогноза-

ми, заснованими на минулому досвіді [1]. Для прийняття зважених рішень домогосподарствам і підприємствам потрібні орієнтири майбутніх цін. Директивним органам, чия робота полягає у сприянні ухваленню таких рішень шляхом стимулювання стабільності цін, необхідні точні прогнози, щоб відстежувати інфляцію і, за необхідності, вносити корективи в розвиток економіки. Надалі під інфляцією розумітимемо зміну рівня цін впродовж певного періоду, що супроводжується зміною купівельної спроможності грошей.

У наукових виданнях розглянуто багато різних за структурою та підходом моделей прогнозування. До них, в першу чергу, належить прямий прогноз. Для кожного горизонту h будують регресію залежності значення інфляції π_t від її ж попередніх значень $\pi_{t+h} = \rho_0 + \sum_{j=1}^p \rho_j \pi_{t-j} + \varepsilon_{t+h}$ і використовують її для отримання прогнозу π_{T+h} .

Використовуючи метод рекурсивної авторегресії оцінюють $\pi_t = \rho_0 + \sum_{j=1}^p \rho_j \pi_{t-j} + \varepsilon_t$. Прогноз h -періоду будується шляхом рекурсивної ітерації однокрокового прогнозу. Якщо модель авто регресії обрана коректно, то прогноз буде асимптотично перевершувати прямий еталон, але прямий прогноз може бути більш стійкий до неправильної специфікації, як обговорювалося в роботі М. Деметріс зі співавторами [2].

Наступна група моделей прогнозування інфляції базується на кривій Філіпса [3]. Для кожного h оцінюють $\pi_{t+h} = \rho_0 + \sum_{j=1}^p \rho_j \pi_{t-j} + \lambda u_{t-1} + \varepsilon_t$, де u_{t-1} це рівень безробіття у кварталі $t - 1$, і використовується для прогнозу π_{T+h} . Прогнози кривої Філіпса іноді інтерпретуються більш широко, замінюючи рівень безробіття іншими чинниками економічної активності, такими як розрив у випуску, зростання промислового виробництва або граничні витрати [4].

А. Аткенсоно та Л. Огаян запропонували модель, тісно пов'язану з моделлю випадкових блукань [5]. У класичній моделі випадкових блукань π_{T-1} є прогнозом для π_{T+h} , $h = 0, \dots, 5$. Натомість прогноз інфляції, запропонований А. Аткесоном та Л. Оганяном [5] набуває значення $\frac{1}{4} \sum_{j=1}^4 \pi_{T-j}$ для прогнозування π_{T+h} .

Усі ці моделі виходять із припущення, що в міру збільшення горизонту прогноз інфляції зводиться до безумовного середнього значення.

Серед сучасних підходів до прогнозування можна назвати методи нелінійної динаміки, вейвлет-аналіз, методи аналізу даних та машинного навчання тощо [6-8].

Таким чином стає зрозуміло, що не існує тільки однієї домінуючої специфікації, яка краща, ніж всі інші моделі прогнозування в кожному часовому періоді. Крім того, за останні десять років прості статистичні дані, такі як річні темпи інфляції в альтернативних вимірах зміни цін та інфляційних очікувань, отримані з опитувань, виявляються більш інформативними, ніж ті, які тестуються на статистичних моделях.

Список використаних інформаційних джерел

1. Meyer, B. H., & Pasaogullari, M. (2010). Simple Ways to Forecast Inflation: What Works Best?. *Economic Commentary*, 17.
2. Demertzis, M., Marcellino, M., & Viegli, N. (2010). Anchors for inflation expectations. *EUI Working Papers*. ECO 2010/10.
3. Stock, J. H., & Watson, M. W. (2008). Phillips curve inflation forecasts (No. w14322). National Bureau of Economic Research.
4. Stock, J. H., & Watson, M. W. (1999). Forecasting inflation. *Journal of Monetary Economics*, 44(2), 293–335.
5. Atkeson, A., & Ohanian, L. E. (2001). Are Phillips curves useful for forecasting inflation?. *Federal Reserve bank of Minneapolis quarterly review*, 25(1), 2–11.
6. Зомчак Л. М. Передпрогнозний аналіз фондового індексу ПФТС методами вейвлет-технологій / Л. М. Зомчак // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Збірник наукових праць. Випуск 22. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – С. 296–304.
7. Зомчак Л. М. Моделювання динамічних характеристик фінансових активів в умовах стохастичного середовища : автореф. дис. к. е. н. / Л. М. Зомчак. – Львів, 2007. – 20 с.
8. Гнот Т. В. Алгоритми Data Science у моделюванні бізнес-процесів / Т. В. Гнот, М. В. Негрей // Економіка і суспільство. Випуск 12. – 2007. – С. 743–751.

О. В. Денисенко, магістр

*Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський
університет економіки і торгівлі»*

ПРОГНОЗУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Сутність планування в системі охорони здоров'я полягає у визначенні необхідної кількості людей, рівня їх знань і умінь, ресурсів, яких вони потребують для досягнення заздалегідь поставлених цілей і завдань [1]. До таких цілей можна віднести: чітке визначення суб'єкту та об'єкту управління; завдання, термін, місце, методика її проведення; групи населення, на які розраховані ті чи інші елементи планування. Оскільки планування є невід'ємним елементом процесу розвитку охорони здоров'я, воно пов'язане з підготовкою, розподілом і ефективним використанням фахівців. Цей важливий компонент планування національної системи охорони здоров'я відіграє суттєву роль у плануванні загального процесу соціально-економічного розвитку і ґрунтується на загальних національних принципах, тактиці і стратегії.

Прогнозування як важлива складова процесу планування галузі охорони здоров'я зачіпає такі напрямки [2]:

1. поліпшення якості та підвищення ефективності медичних послуг на догоспітальному етапі, в той числі на дому та невідкладної медичної допомоги,

2. більш раціональне використання ліжкового фонду,

Прогнозуються також застосовується для анітарно-епідеміологічного нагляду, гігієнічної експертизи, моніторингу за станом здоров'я населення та середовища проживання людини; виявлення регіонів, готових до змін; визначення оптимальних і встановлення рівня забезпечення ресурсами.

При прогнозуванні основних показників розвитку охорони здоров'я залучаються дані демографічних прогнозів [1]:

- про чисельність населення в планованому періоді;
- його статеву-віковою структурою;
- відомості про стан здоров'я населення;

– розрахункові дані про діючої мережі лікувально-профілактичних, санаторно-профілактичних, аптечних, санаторно-курортних і оздоровчих установ, закладів відпочинку з розбивкою цих даних за формами власності, міській та сільській місцевості.

Аналізуються можливості вітчизняної та медичної промисловості, рівень медичного обслуговування по регіонах країни, визначаються райони і види лікувальної допомоги, які повинні розвиватися в плановому періоді.

Науковці визначають такі найбільш важливих принципів збору і використання технічних даних для прогнозування в галузі охорони здоров'я [1]:

– тісний зв'язок статистики організації охорони здоров'я із статистичними даними про здоров'я й освіту населення.

– фахівці в галузі статистики повинні брати участь у роботі на всіх етапах процесу планування.

– під час збору даних необхідно врахувати можливості статистичної системи країни. Планування використання людських ресурсів неминуче збільшує обсяг загальнонаціональної статистичної системи.

– різноманітні компоненти досліджень повинні бути збалансовані. Планування часто сповільнюється або стає марним через дисбаланс між зібраними даними і практичними можливостями їх розробки. Наприклад, розробка детальних дорогих проектів при вивченні попиту з використанням недосконалої техніки може призвести до великої кількості помилок.

– зібрані дані повинні впливати на прийняття рішень, що часто ігнорується на практиці. Спеціальні дослідження слід починати, якщо попередній аналіз показує, що результати цих досліджень необхідні і будуть сприяти виявленню і правильному вирішенню певної проблеми.

– перевага повинна надаватися якості і коректності даних, а не їх загальній кількості. Краще, якщо причетні до планування фахівці будуть мати у своєму розпорядженні детальну і точну інформацію, отриману вибірково, ніж матеріал з високим рівнем помилок, стосовно усього населення або всіх закладів охорони здоров'я. Проте, бажання одержати великий обсяг даних і не-

знання техніки вибіркового дослідження часто призводять до ігнорування цього принципу.

Значна кількість показників у сфері охорони здоров'я потребує застосування економіко-математичних методів та моделей, здатних підвищити точність розрахунків та якість отриманих прогнозних значень.

Список використаних інформаційних джерел

1. Біостатистика / за заг. ред. В. Ф. Москаленка. – Київ : Книга плюс, 2009. – 184 с.
2. Соціальна медицина і організація охорони здоров'я (для студентів стоматологічних факультетів вищих медичних навчальних закладів України IV рівня акредитації / за заг. ред. В. Ф. Москаленка. – Київ : Книга плюс, 2010. – 328 с.

***Г. В. Карнаухова, магістр кафедри економічної кібернетики, бізнес-економіки та інформаційних систем
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський
університет економіки та торгівлі»***

МОДЕЛЮВАННЯ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

За дослідженнями [1–4] на функціонування і соціально-економічний розвиток регіонів суттєво впливають наступні групи чинників: пов'язані з реалізацією державної регіональної політики; ті, що реалізують економічні відносини у регіоні; такі, що впливають на ефективне використання природно-ресурсного та економічного потенціалу території; організаційно-управлінські.

В регіональній економічній науці сформувалися три основні підходи. Сутність першого, локального, підходу полягає в тому, що основним завданням регіональної економіки є пошук оптимального місця розміщення виробництва. Другий напрям охоплює дослідження оптимальної структури і розмірів виробництва в окремому регіоні або центрі. Третій напрям використовує загальну економічну теорію для вирішення як локальних, так і регіональних проблем господарського комплексу.

Глибинні зміни моделі розвитку світової економіки з кінця 80-х рр. ХХ ст., пов'язані з поширенням глобалізації, проривними технологічними зрушеннями та поступовим утвердженням засад сталого мережевого розвитку, відбилися і на рушіях регіональних економік. Традиційні економіко-географічні чинники конкурентоспроможності територій (природні, трудові та енергетичні ресурси, нагромаджений капітал тощо) дедалі відчутніше втрачають вирішальну роль для якості просторового розвитку. Утворилася видимість «екстериторіальності» локальних економічних спільнот, за якої належність території до національних господарських комплексів стає набагато менш значущою, ніж її залученість до глобальних ланцюгів створення вартості [6]. Новий етап формування регіональної теорії розпочинається з 1980–1990 рр. під впливом інформаційного і технологічного суспільного розвитку та глобалізації. В регіональному розвитку сьогодні стала домінувати орієнтація на децентралізацію влади та партнерство між різними її рівнями і гілками, а також партнерство із приватним і неурядовим секторами, а не надання прямих дотацій слабким територіям.

Фактично, починаючи з 2015 року державна регіональна політика в Україні набула європейських рис і отримала конкурентне формульне фінансування з державного бюджету України. Області отримали можливості дійсно планувати та фінансувати власний розвиток [7].

Реформа місцевого самоврядування в Україні докорінно змінила базу для розробки та впровадження політики регіонального та місцевого розвитку. Після місцевих виборів у жовтні 2020 року країна вже функціонує на новій територіальній основі. Відтепер 1 469 громад мають повноваження та ресурси, що дозволяють їм реалізовувати своє право на самоврядування як і планувати, інвестувати та реалізовувати проекти розвитку.

Процес децентралізації в Полтавській області розпочався зі схвалення рішенням сесії Полтавської обласної ради від 18 червня 2015 року Перспективного плану формування територій громад Полтавської області.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23.09.2015 р. № 994-р (зі змінами від 19.06.2019 р. № 476-р та від 18.12.2019 р.

№ 1324-р) затверджено Перспективний план формування територій громад Полтавської області. З початку впровадження реформи децентралізації в області створено 60 об'єднаних територіальних громад.

В кожному українському регіоні є території, в першу чергу міста, які значно більш розвинуті і мають значно кращі умови життя, ніж периферійні віддалені сільські райони. Саме тому на регіональному рівні дуже важливо планувати розвиток регіону таким чином аби вирівнювати економічну спроможність слабших регіонів. При цьому важливо таке вирівнювання організувати не через надання додаткових дотацій слабким територіям, а створюючи у слабких територіях нових центрів зростання, знову ж таки використовуючи для цього конкурентні переваги таких територій [7]. Метою моделювання і прогнозування є визначення шляхів перспективного розвитку регіонів та інструментів для досягнення поставленої мети. Моделювання і прогнозування – це методи наукового передбачення, які відображають можливі напрями розвитку дійсності та ґрунтуються на пізнанні законів природи, суспільства, мислення. Особливістю прогнозів розвитку регіонів є їх інтегральний характер, оскільки вони охоплюють систему індивідуальних прогнозів: економічних, соціальних, демографічних, екологічних та ін. Інтегральні та індивідуальні регіональні прогнози ґрунтуються на принципах комплексності, системності, безперервності, спадковості тощо.

З 2021 року Україна розпочне новий цикл регіональної політики, що базується на новій Державній стратегії регіонального розвитку, затвердженій урядом у серпні 2020 року [8].

Успішними стають ті регіони та громади, які вдало розвивають власну внутрішню спроможність та поліпшують ті внутрішні умови, які впливають на інвестиції та підтримують їх [7].

Список використаних інформаційних джерел

1. Моделювання соціально-економічного розвитку територій : наук.-метод. розробка / [С. М. Ромашко, І. З. Саврас, Р. Г. Селівестов, Р. В. Юринець]. – Київ : НАДУ, 2013. – 44 с.
2. Сухоруков А. І. Моделювання та прогнозування соціально-економічного розвитку регіонів України : монографія / А. І. Сухоруков, Ю. М. Харазішвілі. – Київ : НІСД, 2012. – 368 с.

3. Регіональне управління : підручник / за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, В. М. Вакуленка, М. К. Орлатого. – Київ : НАДУ, 2014. – 512 с.
4. Теоретичні засади регіональної економіки [Електронний ресурс]. – URL: <https://studfile.net/preview/5461920/page:7/>. – Назва з екрана.
5. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 травня 2020 р. № 571-р Про затвердження перспективного плану формування територій громад Полтавської області.
6. Нова регіональна політика для нової України [Електронний ресурс] : Аналітична доповідь (Скорочена версія). – Київ : Інститут суспільно-економічних досліджень, 2017. – 36 с. – URL: <https://iser.org.ua/uploads/files/Reg%20politic%204%20ukr%20na%20sait.pdf>. – Назва з екрана.
7. Державна регіональна політика та розвиток територій в умовах змін [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.csi.org.ua/publications/derzhavna-regionalna-polityka-ta-rozvytok-terytorij-v-umovah-zmin-spetsialno-dlya-otg/>. – Назва з екрана.
8. РОЗВИТОК ГРОМАД: Київ online Довіра, Інституції, Фінанси та Люди [Електронний ресурс] : Міжнародне експертне обговорення. – URL: uleadicee.kyiv.ua. – Назва з екрана.

Мохамед Даоу, магістр

К. Ю. Вергал, к. е. н., доцент – науковий керівник

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

ДЕМОГРАФІЧНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ КОМОРСЬКИХ ОСТРОВІВ

Одним із важливих макроекономічних аспектів розвитку економіки є врахування впливу людського чинника на всі сфери економічного життя суспільства. Одним із таких інструментів є демографічний прогноз, який трактується науковцями як науково обґрунтоване передбачення основних параметрів руху населення та майбутньої демографічної ситуації: кількості, статево-вікової та сімейної структури, народжуваності, смертності,

міграції, що становить базу для подальших прогнозів та планів соціально-економічних процесів у цілому [1, с. 7].

Прогнозування демографічних показників потребує дослідження таких трьох взаємопов'язаних блоків як показники народжуваності, показники смертності, показники міграції, які в сукупності дозволяють провести перспективний розрахунок кількості населення та його статеві-вікової структури.

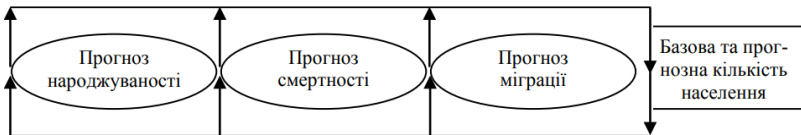

Рисунок 1 – Блок-схема процесу демографічного прогнозування [2]

Досліджуючи особливості демографічного прогнозування населення Коморських островів, зазначимо, що саме ці острови мають найменшу чисельність населення в світі – на 1 января 2019 р. 857 277 тис. чл. Іменно на Коморських островах самая низкая численность населения в мире. Площадь Коморських островів составляет 1 862 км². Специфіку вікової структури населення можна побачити на основі побудованої піраміди населення (рис. 2).

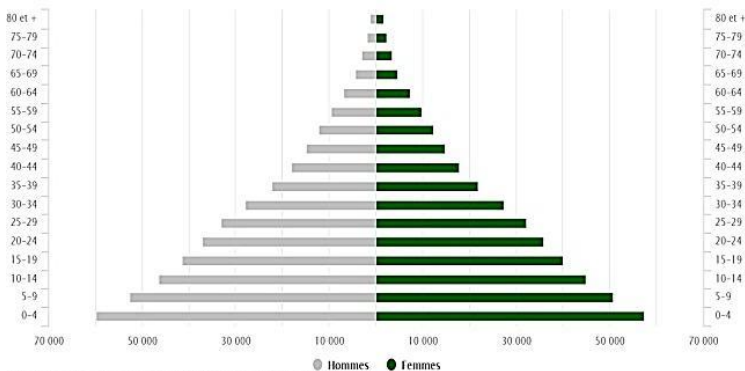

Рисунок 2 – Піраміда населення коморських островів

Середній вік населення Коморських Островів становить 19,6 року (197-ме місце у світі): для чоловіків – 19, для жінок – 20,2 року. Очікувана середня тривалість життя 2015 року становила 63,85 року (182-ге місце у світі), для чоловіків – 61,57 року, для жінок – 66,19 року [3].

Не зважаючи на низьку чисельність населення та високі показники міграції (– 6 людей в день) за останні роки країна має високий природний приріст, так у 2019 році природний приріст складає 23 565 людини, середній рівень народжуваності – 83 дитини в день (3,46 за годину), показники смертності – 19 осіб на день.

Враховуючи зазначені особливості важливим є дослідження тенденцій змін демографічних показників за кожною групою. Для цього буде використане екстраполяційне моделювання.

Список використаних інформаційних джерел

1. Комплексний демографічний прогноз України на період до 2050 р. / колектив авторів ; за ред. Е. М. Лібанової. – Київ : Український центр соціальних реформ, 2006. – 138 с.
2. Прогнозування тенденцій розвитку демографічних процесів у регіоні (на прикладі Львівської області) [Електронний ресурс] / І. Є. Бараняк // Регіональна економіка. – 2013. – № 1. – С. 131–137. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/regek_2013_1_18. – Назва з екрана.
3. The Comoros : [англ.] // The World Factbook. – Washington, D.C. : Central Intelligence Agency (дата звернення: 21 лютого 2017 року). – ISSN 1553-8133.

СЕКЦІЯ 4. МЕТОДИ І СИСТЕМИ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

A. Kuzior, dr hab. prof., Vice-dean for Cooperation and Development, Head of the Department of Applied Social Sciences Silesian University of Technology, Faculty of Organization and Management, Department of Applied Social Sciences

K. Postrzednik-Lotko, dr, assistant professor Silesian University of Technology, Faculty of Organization and Management, Department of Applied Social Sciences

THEORY AND PRACTICE OF DECISION MAKING IN THE MANAGEMENT OF CONTEMPORARY GLOBAL ENTERPRISES

According to the definition given by Rick W. Griffin in the book “Fundamentals of Organizational Management”, a global enterprise “is one that transcends national boundaries and is not tied to a single home state. A global enterprise represents the highest degree of internationalization in economic activity. Jan Rymarczyk, on the other hand, draws attention to the fact that “an international enterprise differs significantly from a global one, although in the literature one can often encounter an interchangeable use of these terms. For managers of a global enterprise, the world is one, large, integrated market, the similarities of which components are much more important than differences. However, in order for a company to perceive the market in such a way, its resources must be strongly unified and its employees should be very competent. The global organization consists of a parent company and daughter companies. The subsidiaries [are] strictly dependent on and controlled by the headquarters, but are unlikely to be able to implement their own projects. They are usually considered sales units and provide maintenance services. The daughter companies are expected to be obedient and fully disciplined under the supervision of the parent company’s representative. because positive relationships also mean

satisfied shareholders. Focusing on people should therefore be one of the determinants of strategy development for almost any global company and a reason to take social responsibility seriously.

In addition, it is very important to attach importance to standardized actions in similar situations, a homogeneous way of making decisions regardless of the place of operation of the enterprise (of course, provided there are similar circumstances, environmental influences; in the event of significant differences, e.g. cultural differences resulting in the impossibility of homogeneous action, then decisions should be undertaken in a more individualized way). To facilitate decision-making in similar conditions, global companies use solutions supported by IT systems. Appropriately created entire cognitive systems (Kuzior A., Kwilinski A., Tkachenko V.) make it possible to organize and manage a lot of information / data. In addition, these systems can also be programmed using appropriate algorithms for the so-called "Independent learning and prediction" which information may be of interest to a given recipient. Cognitive systems are therefore a specific response to the growing amount of data generated, also by social media, or by sensors located, for example, in machines and vehicles.

Cognitive systems include such data processing methods as: advanced data analysis, natural language processing, as well as machine learning. One of the main tasks of cognitive software is therefore to support interpersonal communication processes and decision-making processes by ensuring greater accuracy and speed. By processing data from various sources and reports, cognitive systems more and more support decision-making in management, or also support process management through properly programmed so-called Workflow.

Workflow (work flow) – in a broader sense, this term means a way of information flow between various objects involved in its processing. In a narrower sense, it is a definition of the manner of document / information flow between employees performing a certain algorithmic set of activities. According to the WFMC (Work

Flow Management Coalition), the workflow is: Automation of business processes, in whole or in part, during which documents, information or tasks are transferred from one participant to the next, according to appropriate management procedures. The term workflow is used in relation to software, especially for supporting group work. Such software allows to define the roles in document processing performed by persons participating in the performance of a given activity, and what are the intermediate states of documents. Workflow processes are usually presented in the form of a graph. There are a number of computer-aided workflow processes creation tools, including tools that allow you to graphically design and program ready-made information flow systems.

Summing up, it should be borne in mind that the application of the above-mentioned decision-making systems in managing a global enterprise should not only be of a declarative nature, but also constitute a full set of instruments containing descriptions of specific operating procedures.

List of sources used

1. Griffin R. Podstawy zarządzania organizacjami, PWN, Warszawa, 2002.
2. Kuzior A., Kwiliński A., Tkachenko V. Sustainable development of organizations based on the combinatorial model of artificial intelligence. *Entrep. Sustain. Iss.* 2019 vol. 7 iss. 2, pp. 1353–1376, DOI: 10.9770/jesi.2019.7.2(39).
3. Kwiliński A., Tkachenko V., Kuzior A. Transparent cognitive technologies to ensure sustainable society development. DOI: J. Secur. Sustain. Issues 2019 vol. 9 No. 2, pp. 561–570.
4. Proske, D. Katalog der Risiken – Risiken und ihre Darstellung. Dresden, 2004.
5. Rymarczyk, J. Internacjonalizacja i globalizacja przedsiębiorstwa, PWE, Warszawa, 2004.
6. Thagard P. Cognitive Science. Stanford Encyclopedia of Philosophy, [online]. Available at: <https://plato.stanford.edu/entries/cognitive-science/> [Accessed: 15.11.2020].

Т. О. Бабан, к. е. н., доцент

Д. В. Чернов, слухач магістратури

Харківський національний технічний університет

сільського господарства ім. П. Василенка

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В АГРАРНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ: СУЧАСНА ПРАКТИКА

Специфіка сільськогосподарського виробництва, його залежність від природно-кліматичних умов, зумовлює високу його ризикованість. У агробізнесі можна виділити кілька видів ризиків залежно від їх природи та впливу:

- виробничі – ризики, що пов'язані з виробництвом та переробкою сировини;
- маркетингові – цінові ризики, реалізаційні ризики, ризики, що пов'язані з потребами та бажаннями споживачів;
- фінансові – ризики зниження рентабельності виробництва, зміни вартості фінансових ресурсів, девальвація, інфляція тощо;
- юридичні та інфраструктурні ризики – зміна законодавства, зовнішнє середовище, суспільна політика.

Даний перелік видів ризиків не повний, але він показує, наскільки складний процес визначення ризиків для кожного аграрного підприємства, наскільки важлива розробка стратегії з управління ризиками.

Виробничі ризики значно впливають на діяльність сільськогосподарських підприємств, але впровадження сучасних прогресивних технологій дозволяють зменшити такі ризики. За допомогою таких технологій все одно не можна повністю виключити такі ризики, можна тільки змінити їх природу та вплив. Застосування систем іригації дозволяє боротися з посухою; застосування нових, більш стійких до кліматичних умов та хвороб сортів, в комплексі з сучасними засобами захисту рослин дають можливість зменшити вплив погодних умов, збільшити урожайність. Сучасні системи обліку і контролю дозволяють контролювати використання ПММ на підприємствах; застосування GPS навігаторів дозволяє контролювати рух транспорту та раціонально прокладати маршрути; використання дронів дає можливість складати карти земельних ділянок для визначення рівня

вологості окремих ділянок та необхідної кількості внесення добрив. Використання міні-метеостанцій дозволяє аграріям визначати більш оптимальні строки сівби, внесення добрив, збору урожаю. Але застосування сучасних технологій потребує більше спеціальних знань, фінансових ресурсів і ретельного управління підприємством.

Українські сільськогосподарські підприємства зазвичай приділяють більше уваги виробничим ризикам, оскільки основною метою своєї діяльності вважають кількість і якість одержаної продукції для отримання фінансового результату. Разом з тим, потрібно зазначити, що маркетинг сільськогосподарської продукції є основною проблемою для її виробників. Дуже часто товаровиробники мають проблеми з реалізацією своєї продукції. Це, в свою чергу, може призводити до несвоєчасного повернення кредитів, якщо вони залучаються.

У неврожайні роки, що найчастіше викликані несприятливими погодними умовами, виробники мають можливість продавати продукцію за високими цінами. Зазвичай підприємства з високим рівнем виробничої культури, які страхують урожай, у неврожайні роки отримують непогані доходи, бо споживачі погоджуються платити більше за продукцію. У цих випадках переробники і дистриб'ютори переміщують ризики на споживачів. Однією із стратегій управління такими ризиками з боку переробників є імпортування продукції з інших регіонів або країн. За надмірної пропозиції продукції посередники та переробники занижують закупівельні ціни, бо краще знають ринки споживання і не хочуть приймати на себе маркетингові ризики. Виходом із цієї ситуації може бути зберігання продукції, але виробники часто не мають достатніх власних сховищ або не можуть забезпечити належний режим зберігання. Таким чином, у разі перевиробництва продукції маркетингові ризики переміщуються на виробників. Тому для зменшення таких ризиків одним з варіантів є організація товаровиробниками сховищ на коопераційній основі.

Сільськогосподарські підприємства можуть управляти деякими ризиками самостійно, приймаючи ті чи інші управлінські рішення. За рахунок якісного менеджменту керівники можуть

значно поліпшити ефективність роботи свого підприємства. Основними видами управлінських рішень є: аналіз витрат та доходів, оцінка ризиків; виробничо-маркетингові стратегії (спеціалізація, диверсифікація, інтеграція, управління запасами, укладення виробничих та маркетингових контрактів, розвиток інфраструктури, управління якістю та безпекою продукції, дотримання норм законодавства тощо); участь у агробізнес-структурах, управління ступенем інтеграції (інвестиції, злиття, об'єднання).

Диверсифікація є одним з методів управління ризиками, що дозволяє більш ефективно використовувати ресурси, які має підприємство. У сільському господарстві диверсифікація полягає у переміщенні ресурсів на нові види сільськогосподарської та несільськогосподарської діяльності. Вирощування різних видів культур дає можливість отримувати більш високі врожаї за рахунок використання науково-обґрунтованого чергування сільськогосподарських культур; більш ефективно використовувати сільськогосподарську техніку шляхом її використання у різний час протягом року; більш ефективно використовувати трудові ресурси за рахунок розподілу виробничого навантаження; знижувати ризик від зміни попиту, а як наслідок і цін, шляхом пропозиції більш широкого асортименту продукції; залишатись стійким та здатним вести розширене відтворення при значних змінах зовнішніх умов.

Прикладом диверсифікації в напрямку несільськогосподарської діяльності є встановлення сільськогосподарськими підприємствами сонячних електростанцій на землях, що не можуть використовуватись для ведення сільського господарства. Сільськогосподарські товаровиробники можуть використовувати сонячні електростанції не лише для оптимізації своєї роботи, але і для отримання додаткового прибутку за «зеленим тарифом».

Практика показує, що система управління ризиками більше розвинута у великих агрокомпаніях інтегрованого типу. У малих та середніх сільськогосподарських підприємствах вона у більшій мірі знаходиться на початковому етапі розвитку. Підвищення ефективності суб'єктів господарювання в аграрній сфері ви-

значається умінням менеджерів знижувати та управляти не окремими ризиками, а всією їх сукупністю, тобто інтегровано управляти ризиками.

Список використаних інформаційних джерел

1. Кучинська В. Управління ризиками в агробізнесі [Електронний ресурс] / В. Кучинська. – URL: <https://a7d.com.ua/analtika/10669-upravlnnya-rizikami-v-agrobznes.html>. – Назва з екрана.
2. Пархомиць М. К. Інноваційні методи управління виробництвом зерна кукурудзи у сільськогосподарських підприємствах / М. К. Пархомиць, Л. М. Уніят // Економічний аналіз. – Тернопіль, 2018. – Том 28. – № 3. – С. 176–183.
3. Шинкаренко Р. Розподіл та передача ризиків у агробізнесі [Електронний ресурс] / Р. Шинкаренко. – URL: <https://propozitsiya.com/ua/rozpodil-ta-peredacha-rizikiv-u-agrobiznesi>. – Назва з екрана.

С. В. Бухта, к. е. н.,

Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут

М. С. Шафалюк, аспірант,

ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

МОДЕЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ КОМУНІКАЦІЙ БРЕНДІВ У ФОРМУВАННІ ЛОЯЛЬНОСТІ СПІЛЬНОТ СПОЖИВАЧІВ

Підвищення лояльності споживачів є найбільш значущим сьогодні чинником ефективності брендів. Такі високо мотивовані покупці, у більшості випадків купують улюблені товари регулярно та у більших обсягах. При цьому потенціал лояльності великою мірою залежить від рівня емоційності сприйняття товарної категорії, конкретних брендів у ній [1].

За сучасних підходів щодо визначення та розвитку брендів передбачається синергія та унікальність відображення у товарних пропонуваннях ціннісного базису життєдіяльності споживачів цільового ринку [2].

Саме тому, на поточному етапі розвитку бренд-менеджменту, важливим є вибір і гармонізація (на рівні категорій) пропону-

вань компаній з життєдіяльністю контингентів споживачів, що характеризуються конкретним ціннісним базисом, який у тому числі створює необхідні передумови для високої емпатії.

Сьогодні бренди-лідери забезпечують на достатньо високому рівні всі базові вимоги споживачів. Так, на ринку напоїв три з чотирьох споживачів лояльно ставляться до декількох брендів. При цьому інтенсивні маркетингові комунікації, реклама брендів не формують у цільових аудиторій ефективного сприйняття унікальності пропозицій компаній, їх позиціонування [1, 3].

Успішні маркетингові стратегії глобальних лідерів ефективно використовують емоційність цілісного сприйняття особисто значущих ситуаційних контекстів, що пов'язані з гостро відчутними проблемами та протиріччями життєдіяльності споживачів, передбачають просте і очевидне для всіх рішення (розв'язку), яке не реалізується з певних причин соціально-економічного, культурного чи іншого характеру у реальності.

Увага чи пропозиції конкретних рішень від брендів можуть нейтралізувати конфлікти і протиріччя, підтримувати учасників проблемних ситуацій, голосно пропонувати гострі питання до «порядку денного» в суспільстві і т. д., проте, за будь-яких сценаріїв гарантує небайдужість та активізацію певних спільнот споживачів. Можливість мобілізації зусиль та перетворення емоційності в активний рух з високим рівнем самоорганізації), який підтримує чи очолює бренд, є запорукою довгострокової ефективності обговорюваних маркетингових проєктів [4].

На основі модифікації структури моделі розвитку комунікацій Г. Моберга «Атрибут (а) → Вигода (b) → Емоції (e)» [3, 5], де вигоди пов'язано як з об'єктивними характеристиками товарних пропонувальних, так і з суб'єктивно відчутними їх цінностями, у тому числі позитивними емоціями, можливо і важливо інтегрувати до схем прийняття маркетингових рішень й ситуаційно-особистісні контексти («s» – ситуація, «p» – персональний досвід особистості) (рис. 1). Так, суб'єктивне відчуття задоволення (смачності) стравами і напоями може бути зумовленим натуральністю інгредієнтів, оригінальністю рецептур, приємною атмосферою спільного перебування за столом у компанії з друзями тощо.

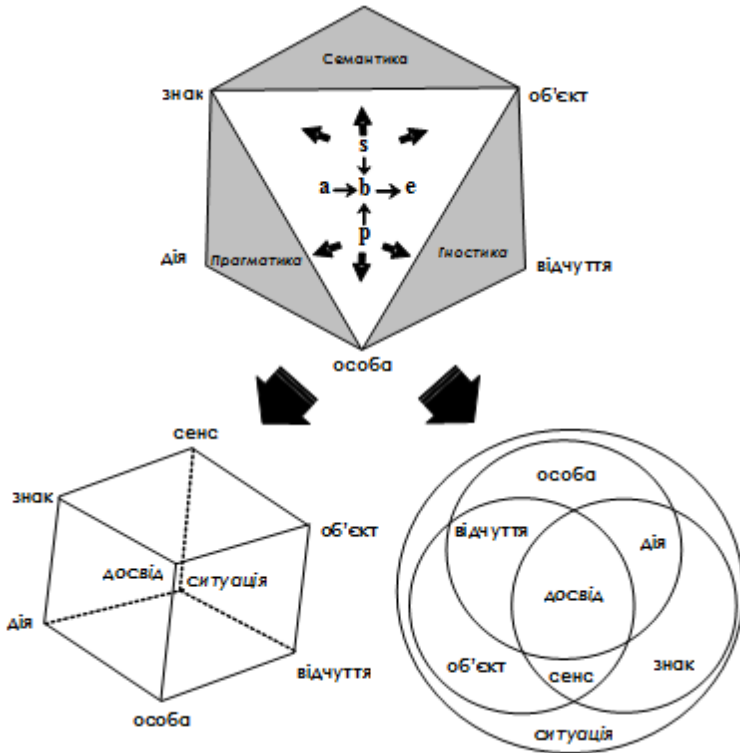

Рисунок 1 – Можливості модифікованої моделі Моберга у структуруванні ринкових взаємодій брендів зі споживачами [3]

Відповідно, у прийнятті маркетингових рішень, моделюванні поведінки споживачів формуються нові можливості роботи з більш складними проекціями ринкових реалій розвитку брендів, які відображають і концентрують для креативних розробок великий емоційний потенціал наочного розв'язання протиріч та парадоксів ситуацій і звичок у закупівлях й життєдіяльності представників цільових аудиторій. Також зростає прозорість і спрощується опрацювання особливостей та ринкового потенціалу генеративних потреб і мета-ринків у процедурах бренд-менеджменту компаній.

На рисунку кожна з граней кубу чи множин, які відображають специфіку відповідних підсистем, представляють можливі вектори у систематизації варіацій поведінки споживачів та маркетингових рішень, що, у свою чергу, інтегровано представлені у реальному та модельованому фахівцями досвіді/ситуаціях, дозволяють реалізувати трьох етапний алгоритм підвищення рівня позитивного емоційного ставлення й ентузіазму споживачів, а також ефективності бізнесу [3].

Список використаних інформаційних джерел

1. Field P. The crisis in creative effectiveness // IPA. 2019. URL: https://ipa.co.uk/media/7699/ipa_crisis_in_creative_effectiveness_2019.pdf (дата звернення: 22.10.2020).
2. Капферер Жан-Ноель. Бренд назавжди: створення, розвиток, підтримка цінності бренда / Жан-Ноель Капферер ; пер. з англ. Є. В. Віноградовой під заг. ред. В. Н. Домніна. – Москва : Вершина, 2007. – 448 с.
3. Фертюк С. В. Управління розвитком брендів підприємства [Текст] : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 / С. В. Фертюк. – Київ : Київський національний економічний університет, 2012. – 184 с.
4. Шафалюк М. С. Моніторинг ефективності маркетингу і розвитку спільнот споживачів бренду / М. С. Шафалюк, О. К. Шафалюк // Економіка та підприємництво : зб. наук. пр. – Київ : КНЕУ, 2020. – № 44. – С. 56–65.
5. Росситер Дж. Р. Реклама и продвижение товаров / Дж. Р. Росситер, Л. Перси ; пер. с англ. под ред. Л. А. Волковой. – Санкт-Петербург : Питер, 2001. – 656 с.

О. М. Гайдабура, магістр

*Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського*

ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ В ПРОЦЕСІ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ

Успішне функціонування корпоративного сектору та суб'єктів малого бізнесу в значній мірі залежить від доступу до фі-

нансових ресурсів, їх вартості та можливості довгострокового використання [2, 3]. Одночасно, покращення умов кредитування для бізнесу здатне зменшити ефективність функціонування банківських установ та порушити їх фінансову безпеку та стабільність [1, 4]. В результаті актуалізуються питання пошуку оптимальних управлінських рішень в процесі банківського кредитування розвитку бізнесу в Україні.

Проведені дослідження підтверджують існування трьох моделей банківського кредитування розвитку бізнесу, а також участі держави в процесі кредитування: американську (поєднанні державної й приватної підтримки процесу прийняття управлінських рішень щодо кредитування), європейську (прийняття управлінських рішень з метою мінімізації ризиків шляхом участі державних організацій), азіатську (реалізація державних програм). З огляду на нестабільність в фінансовій, макроекономічній, політичній сферах, а також погіршення інвестиційного та підприємницького клімату в результаті впливу пандемії у 2020 р., важливим є розробка такої моделі банківського кредитування розвитку бізнесу, а також участі держави в процесі кредитування, яка б відображала специфіку сучасної української економіки.

Список використаних інформаційних джерел

1. Кучеренко В. В. *Форми інтеграції банківського і страхового капіталу* : монографія / В. В. Кучеренко, Р. Данкевич, В. В. Тринчук. – Львів : Видавництво Галичина-Прес, 2018. – С. 284.
2. Ховрак І. В. *Ефективність функціонування корпоративного сектору національної економіки* : монографія / І. В. Ховрак, Т. В. Семко. – Кременчук : ТОВ «Кременчуцька міська друкарня», 2013. – 276 с.
3. Calinescu T., Likhonosova G., Zelenko O. *Creativity of International Development Strategies and Audit of Entities' Financial Management. Advances in Economics, Business and Management Research*, 2019, volume 95, 167–171.
4. Khovrak I. *Estimating the level of financial safety in banking institutions* / Khovrak I., Petchenko M. // *Актуальні проблеми економіки*. – 2015. – Випуск 2. – С. 347–354.

А. В. Дивнич, старший судовий експерт
відділу економічних досліджень
Полтавський науково-дослідний експертно-криміналістичний
центр МВС України

ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ПОПЕРЕДНЬОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ВИХІДНИХ ДАНИХ ДЛЯ СУДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Здійснення судової економічної експертизи можливо виключно за умови неухильного дотримання принципів законності, незалежності, об'єктивності і повноти дослідження. Водночас, у ряді випадків проведення експертизи унеможливлено унаслідок неповноти наданих вихідних даних [1, с. 112].

У даному контексті судовий експерт має справу з перманентною інформаційною невизначеністю, що вимагає побудови відповідної системи прийняття рішення. Слід зазначити, що судовим експертом-економістом, якому заборонений самостійний збір доказів, не здійснюється визначення економічних показників без попереднього проведення документальних перевірок суб'єктом контролю. Саме зазначені результати перевірок й підлягають дослідженню шляхом співставлення із документами, якими обґрунтовувалися висновки контролюючого органу.

Ступінь неповноти інформації також має критерії достатності для проведення експертизи. Процес здійснення правопорушення, як правило, супроводжується впливом на документальне оформлення фінансово-господарських операцій. Часто недоліки у забезпеченні належного обліку у суб'єкта господарювання детермінують вчинення злочину економічної спрямованості. Тому наразі відсутня універсальна система доказової бази з вичерпним переліком елементів, які становлять необхідні відомості для проведення експертизи. Неповнота інформації може бути надолужена даними, отриманими при здійсненні оперативно-розшукових та слідчих заходів. У такому разі можливо надати умовний висновок, що має силу за умови настання події/факту, підтвердженням чого виступають відмінні від об'єктів судової економічної експертизи докази.

Крім неповноти інформації, Пасько Р. та Теренчук С. в якості чинників невизначеності вихідної інформації для проведення експертизи, виокремлюють суперечливість та неоднозначність інтерпретації відомостей, викладених у наданих матеріалах [2, с. 11].

В експертній практиці також зустрічаються випадки невідповідності матеріалів вимогам законодавчо-нормативних актів, зокрема, критеріям визнання первинних документів. Також в якості носіїв інформації іноді надаються предмети, які не належать до об'єктів судової економічної експертизи.

З урахуванням викладеного, опрацювання наданих матеріалів для проведення судової економічної експертизи нами пропонується здійснювати на основі системного підходу (рис. 1).

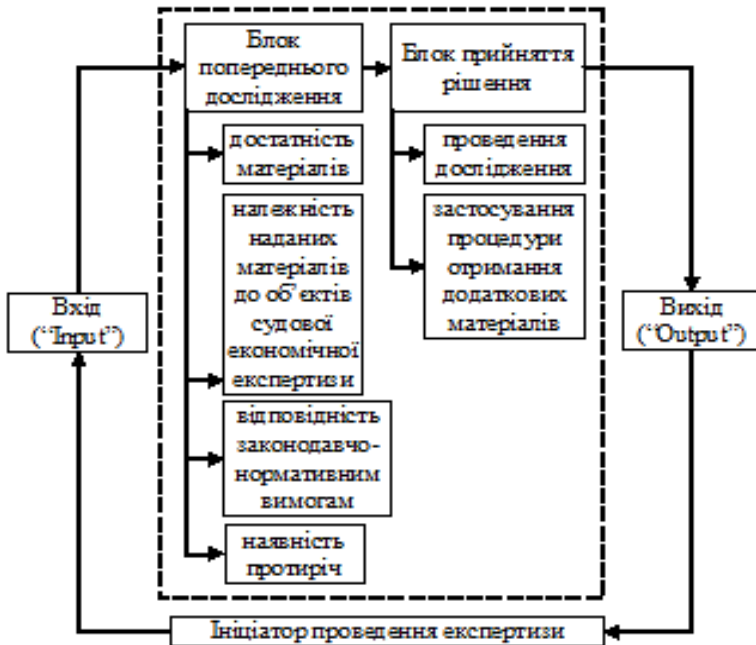

Рисунок 1 – Система опрацювання наданих матеріалів для проведення судової економічної експертизи

Джерело: авторська розробка

Таким чином, формалізація системи прийняття рішення за результатами попереднього дослідження наданих матеріалів поєднує можливість проведення експертизи в обсязі наявної інформації, клопотання про надання додаткових матеріалів, чи повернення матеріалів без виконання експертизи. При цьому всі дії експерта в даному аспекті спрямовуються на усунення інформаційної невизначеності до рівня, достатнього для надання обгрунтованого висновку за поставленим запитанням.

Проходження визначених етапів прийняття рішення, крім підготовки, вибору та затвердження, реалізації рішення, передбачає також контроль й аналіз ефективності [3, с. 9]. Наявна система треступеневого контролю якості в Експертній службі МВС України успішно знижує ризики необ'єктивного прийняття рішення. Також побудова системи попереднього дослідження спрямована на відтворення цілісного сприйняття фрагментованих даних, розподілених за результатами різних слідчих дій (наприклад, обшуків, заходів тимчасового доступу тощо) для подальшого застосування спеціальних знань експерта.

Список використаних інформаційних джерел

1. Хомутенко А. В. Проблематика вирішення експертних завдань із визначення упущеної вигоди / А. В. Хомутенко, В. П. Хомутенко, Д. В. Мотигін // Економічна теорія та право. – 2020. – № 2 (41). – С. 111–127. DOI: 10.31359/2411-5584-2020-41-2-111.
2. Pasko R. The use of neuro-fuzzy models in expert support systems for forensic buildingtechnical expertise. / Pasko R., Terenchuk S. // ScienceRise. – 2020. – № 2 (67). – Р. 10–18. DOI: 10.21303/2313-8416.2020.001278.
3. Кігель В. Р. Методи і моделі підтримки прийняття рішень у ринковій економіці / В. Р. Кігель. – Київ : ЦУЛ, 2003. – 202 с.

М. О. Дурман, професор кафедри державного управління і місцевого самоврядування, заслужений працівник освіти України

*К. А. Авласенок, студентка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування
Херсонський національний технічний університет*

ВИКОРИСТАННЯ МЕТАДАНИХ ТА ЇХ СХОВИЩ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Під управлінням в широкому значенні розуміють цілеспрямований програмований чи довільний вплив на об'єкт задля досягнення кінцевої мети. В своїх дослідженнях ми вже неодноразово зверталися до вивчення принципів застосування системного підходу та теорії управління до різноманітних аспектів державного управління (ухвалення управлінських рішень, підготовка нормативно-правових актів, формування регуляторної політики тощо) [1, 2].

Управлінням об'єктом-системою, її компонентами та процесами, з метою підвищення ефективності функціонування систем (у тому числі й систем державного управління) відбувається ще на етапі системного проектування та проходить через всі життєві етапи діяльності такої системи (формування, розвиток, становлення, функціонування) [3].

Тому необхідно застосовувати різноманітні засоби аналізу та декомпозиції управлінських процесів з метою подальшого синтезу відповідних математичних моделей і отримання управляючих результатів в практичній площині. Для цього нам необхідні управлінські дані про предметну область (сферу державного управління, галузь економіки, орган державної влади чи місцевого самоврядування тощо) та алгоритми для роботи з цими даними і місце, де дані, алгоритми та результати будуть зберігатися.

Припустимо, що алгоритми аналізу, обробки і управління даними досить коректні і відповідають вимогам та завданням управління предметною областю. У процесі експлуатації системи (або на етапі супроводу) можуть з'явитися нові знання про структуру предметної області або про інформаційне наповнення

її елементів. Крім того, структурна або інформаційна модель (результат аналізу) вразлива до змін: діяльність установи, законодавчі акти, уряду, держави та інше, вимагають модифікації або уточнення інформаційної частини системи. Звичайно, можна піти по шляху універсализації – спробувати створити якусь «всеосяжну» систему, яка підходить для більшості структур. Однак, по-перше, це рішення не знімає проблеми корекції при зміні, наприклад, законодавства, а по-друге, містить великий обсяг зайвого коду і незручне та громіздке для більш простих моделей.

Тому необхідно забезпечити змінюваність, тобто можливість розвиватися разом з розвитком моделі. Ця змінюваність може забезпечуватися об'єднанням СПУР і систем аналізу в одній архітектурі. Це об'єднання отримало назву сховища даних/метаданих (СД/СМД).

В основі ідеї сховища даних лежить ідея розділення даних, що використовуються для оперативної обробки, і даних, необхідних для вирішення завдань аналізу. У своїй роботі У. Інмон [4] дав таке визначення сховища даних – це предметно-орієнтований, інтегрований набір даних (метаданих), що підтримує хронологічне збереження та організований для цілей підтримки та прийняття рішень. При роботі з метаданими дуже важливо заздалегідь виробити відповідну стратегію. Також важливо розуміти, що метадані не є універсальним засобом для управління даними.

Це потужний засіб, що може істотно поліпшити якість аналізу даних в управлінській структурі, тим самим, сприяючи зростанню ефективності її роботи. При цьому важливо не розпоршуватися в пошуках абсолютно досконалого рішення, а створювати рішення, найбільш оптимальне для управління конкретною галуззю, структурою, її підрозділом тощо.

У сучасних умовах прийняття рішень керівнику потрібно щось більше, ніж просто графіки й таблиці. Необхідно мати інструментарій, що забезпечує безпечний доступ до джерел корпоративних даних і має розвинені можливості для консолідації, аналізу, подання інформації та розсилки готових аналітичних документів як всередині організації, так і за її межами. Для

ухвалення і здійснення важливих рішень необхідні засоби для зберігання, аналізу та інтерпретації даних [5].

На сьогоднішній день дані, що обробляються в рамках установи, в більшості випадків, знаходяться в незручному для аналізу вигляді. Традиційно необхідні дані в різних структурних підрозділах можуть збиратися в різних форматах і навіть у різних системах. Одночасно можуть функціонувати: програмний комплекс «Me.DOC», бази даних MS Access і таблиці MS Excel, а також бази даних у форматі власної облікової системи. Для отримання повної і достатньої інформації, необхідної для ухвалення управлінського рішення, слід аналізувати всі дані, що накопичуються в цих системах, як єдине ціле.

Існує можливість вирішити проблему, створивши інтерфейс, який би дозволив переводити дані з одного формату в інший. Використання такого підходу може бути доцільно тільки у тому випадку, коли неможливо відмовитися від одночасного використання декількох систем. У такому випадку ми отримаємо найбільш прийнятне рішення, що спирається на єдине джерело даних, тобто інформаційно-комунікаційне середовище.

Це середовище, що містить сховище метаданих, правила їх обробки та комунікаційні системи для зв'язку всередині та назовні ІКС передбачає досягнення наступних цілей:

1. Зниження витрат часу на підготовку, формування та узгодження управлінського рішення за рахунок того, що вся інформація зберігається та обробляється за єдиними правилами та стандартами із забезпеченням достовірності інформаційно-довідкових даних;

2. Вибір найкращого (оптимального, ефективного, мінімального тощо) рішення на всіх рівнях управління з урахуванням цілей кожного рівня і управлінської структури в цілому;

3. Ведення оперативного контролю за діяльністю структур управління для своєчасного прийняття рішень керівниками з можливістю оптимізації термінів виконання певних робіт чи діяльності фахівців.

Таким чином, ІКС є об'єднанням систем підтримки ухвалення рішень з системами зберігання даних різних типів – метаданих (критеріїв, альтернатив, засобів управління тощо) через

відповідні інтерфейси. Це дасть можливість використовувати передові досягнення сучасних інформаційних технологій для підвищення ефективності державного управління

Список використаних інформаційних джерел

1. Дурман М. О. Застосування інформаційно-аналітичних систем при оцінці регуляторних впливів у сфері державного управління / М. О. Дурман, О. Л. Дурман // Актуальні проблеми державного управління, педагогіки і психології. – Випуск 1(2). – Херсон, 2010. – С. 21–23.
2. Дурман М. О. Проблеми розвитку та напрями впровадження сучасних інформаційних технологій в державне управління / М. О. Дурман, О. Л. Дурман // Вісник ХНТУ. Випуск 3(36). – Херсон, 2009. – С. 38–41.
3. Енциклопедія кібернетики: в 2 т. / за ред. В. М. Глушкова. – Київ : Головна редакція Української радянської енциклопедії, 1973.
4. Inmon W.H. Building the Data Warehouse. 4th Edition. Hoboken, NJ: Wiley, 2005. 576 p.
5. R. Kimball, J. Caserta. The Data Warehouse ETL Toolkit: Practical Techniques for Extracting, Cleaning, Conforming & Delivering Data. 1 edition. Hoboken, NJ: Wiley, 2005. 528 p.

О. Л. Дурман, доцент кафедри державного управління і місцевого самоврядування

Г. А. Лемешева, студентка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування Херсонський національний технічний університет

СИСТЕМИ ПІДТРИМКИ УХВАЛЕННЯ РІШЕНЬ ЯК ТЕХНОЛОГІЧНЕ ПІДҐРУНТЯ ПРОЦЕСІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

На сьогоднішній день українська держава приділяє велику увагу запровадженню в усі сфери державного управління сучасних інформаційних технологій. Державне управління передбачає управління певною галуззю через формування відповідних

політик. При цьому в якості як суб'єкта управління, так і об'єкта управління, можуть виступати одні й ті ж структури, відповідно, для вищих та нижчих рівнів управління. При цьому необхідно застосовувати різні механізми державного управління для забезпечення ефективності та керованості всією системою управління певними галузями.

В наших дослідженнях [1] ми вже зверталися до проблеми проектування складних інформаційних систем, проте в корпоративному управлінні. Так, корпоративна інформаційна система (КІС) – це інформаційна система, яка підтримує автоматизацію функцій управління на підприємстві і постачає інформацію для прийняття управлінських рішень. У ній реалізована управлінська ідеологія, яка об'єднує бізнес-стратегію підприємства і прогресивні інформаційні технології [2].

При розробці інформаційно-аналітичних систем (ІАС) чи систем підтримки ухвалення рішень (СПУР) необхідно враховувати, що складність процесів діяльності великого підприємства унеможливорює створення автоматичних систем управління. Навіть створення автоматизованих систем постійно буде стикатися з цілим рядом труднощів, які описані у великій кількості джерел, наприклад [3].

Крім того, у корпоративному секторі суттєва доля інформації поступає в якості прогнозованої, тобто рішення повинні прийматися в умовах певної, більшої чи меншої, невизначеності.

З метою застосування СПУР для можливості використання як технологічної основи побудови ІКС в державному управлінні були вивчені принципи побудови інформаційної моделі корпорації. Слід сказати, що підходи корпоративного управління з використанням інформаційних систем можна застосовувати також і до управління різними галузями державного управління, створивши відповідне інформаційно-комунікаційне середовище (ІКС) державного управління.

Для функціонування та розвитку державної установи важливо не просто володіння інформацією. Багато що залежить від якості цієї інформації, вміння чітко і швидко визначати категорію показників, на підставі яких потрібно приймати рішення,

проводити аналіз певних значень цих показників з різним ступенем деталізації та обліком всіх параметрів, що мають на них вплив. ІКС є хорошим інструментом у вирішенні такого роду завдань.

Інформаційні потоки, які надходять до вищої ланки державного управління для прийняття управлінського рішення, дуже важливі. На сьогодні вже ще залишається ситуація, коли більшість даних надходять до керівника в готових віддрукованих звітах. Зробити будь-який аналіз чи прогноз по даним, що надходять в реальному режимі часу, практично нереально, тому що необхідно тримати дані декількох звітів в голові. Єдине ІКС дасть можливість всі звіти бачити в реальному часі в одній системі, що, в свою чергу, дозволить проводити аналіз у будь-якому розрізі, не вдаючись до допомоги відповідальних осіб, не відриваючи їх від виконання функціональних обов'язків.

Технологічною основою для створення інформаційно-комунікаційного середовища можуть слугувати системи підтримки ухвалення рішень з інтеграцією сховищ даних різних типів, включаючи метадані. Використання таких інформаційних систем дає змогу ухвалювати ефективні рішення не тільки на основі доступної інформації, але й використовуючи сценарні або експертні підходи.

Використання єдиного ІКС також дозволить вирішити ряд важливих задач, а саме:

- аналіз часових значень певних показників дозволяє визначати, як змінюються бізнес-процеси за часом. Наприклад, як параметри поточного року відрізняються від параметрів попереднього, що дає змогу проводити регресійний аналіз і виконувати деякі прості прогнози;

- аналіз витрат актуальний для будь-якої корпоративної структури, причому найбільше затребуваний аналіз в розрізі підпорядкованих їй установ;

- єдиний ІКС дозволяє простежувати зворотній зв'язок між установами, підрозділами, відділами, фахівцями, що дозволяє визначити вузькі місця процесу управління і вчасно зреагувати на можливі негативні тенденції.

Отже, державне управління є складною і багатоконтурною системою, а для формування політики управління використовуються різні механізми, інструменти, технології. Одним із таких інструментів є системи підтримки ухвалення управлінських рішень, які поєднують в собі можливість використання традиційних методів управління (що діють в державі і забезпечують наслідуваність управління) з сучасними інформаційними технологіями (які забезпечують підвищення якості управлінських рішень). Це все дає змогу підвищити ефективність управління різними галузями державного управління, включаючи соціальну, гуманітарну та економічну сфери, сферу безпеки тощо. При цьому управління державними установами, підприємствами, організаціями буде здійснюватися з використанням одних і тих же принципів.

Список використаних інформаційних джерел

1. Дурман М. О. Інформаційно-структурне проектування об'єктів управління при побудові корпоративних інформаційно-аналітичних систем / М. О. Дурман, О. Л. Дурман // Вісник Херсонського національного технічного університету. – Херсон : Видавництво ХНТУ, 2010. – № 3 (37). – С. 56–60.
2. Інформаційні технології та моделювання бізнес-процесів : навч. посіб. / О. М. Томашевський, Г. Г. Цегелик, М. Б. Вітер, В. І. Дубук. – Київ : Видавництво «Центр учбової л-ри», 2012. – 296 с.
3. Інтелектуальні системи підтримки прийняття рішень : навч. посіб. / Б. М. Герасимов, В. М. Локазнюк, О. Г. Оксіюк, О. В. Поморова. – Київ : Вид-во Європ. ун-ту, 2007. – 335 с.

Н. П. Левковець, ст. викладач

Національний транспортний університет

ОРГАНІЗАЦІЙНІ СТРУКТУРИ СИСТЕМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

Розробка стратегії і формування організаційної структури є такими, що підтримують одне одного і слідуєть одне за одним.

Побудова стратегії – комплексна система, а не довільна послідовність [1]. Відповідно, вдосконалення організаційної структури може відбуватися як на стадії формування власне стратегії, так і в умовах формування та реалізації заходів, які виступають за засіб реалізації стратегії.

Як відомо, типи організаційних структур, в загальному випадку, визначають такі фактори як стратегія, цінності менеджерів, географічна присутність, технологія, що використовується, зовнішнє середовище, масштаб діяльності, вік, фаза життєвого циклу (розвитку) підприємства [2].

За основні фактори формування організаційних структур виступають: норма керованості; кількість ієрархічних рівнів; ступінь спеціалізації; ступінь централізації; ступінь розподілу повноважень.

Норма керованості визначає загальний вигляд організаційної структури, кількість ланок та їх внутрішню структуру. Вона також характеризує рівень завантаженості ланок системи при проходженні інформаційних потоків.

Кількість рівнів управління визначає ієрархію організаційної структури і, відповідно, шлях проходження інформаційних потоків.

Спеціалізація управління визначає розподіл задач за ступенем однорідності між окремими ланками управління. При цьому за ознаки однорідності задач виступають спільність: цілей, структурних складових внутрішніх процесів, характеристик послуг тощо. Ступінь спеціалізації ланки управління можна представити як відношення кількості однорідних задач, які вирішуються на рівні певної ланки, до загальної кількості задач даного типу, які вирішує вся система управління.

В свою чергу, групи однорідних задач можна розділити на підгрупи за більш вузьким переліком ознак. Це дає підстави до забезпечення спеціалізації в ланках через розподіл однорідних робіт між виконавцями.

Ступінь централізації управління характеризує розподіл управлінських робіт в межах кожної з керуючих підсистем між

ланками різного рівня управління. Він може бути визначений як відношення кількості робіт, які виконуються на верхньому рівні управління, до загальної кількості робіт, які виконуються у всій системі управління.

Ріст ступеня централізації має як позитивні, так і негативні наслідки. До позитивних можна віднести зменшення кількості рівнів управління, прискорення документообігу, створення засад до інтенсифікації управлінської праці тощо. До негативних – уповільнення вирішення питань в ланках нижчого рівня систем управління. Зниження оперативності може мати місце, зокрема, через територіальну роз'єднаність централізованих організаційних підрозділів, відсутність надійних і ефективних інформаційних каналів.

Ступінь розподілу повноважень в системі управління є однією з найбільш важливих проблем формування раціональних організаційних структур. Це зумовлено тим, що рішення, які приймаються на вищих рівнях, є результатом об'єднання рішень, які приймаються на нижчих рівнях. При прийнятті рішень на всіх рівнях систем управління слід виходити з наступних припущень:

- рішення мають прийматися на ґрунті критеріїв, які узгоджуються з критеріями більш високого рівня;
- частину рішень, які виходять за межі компетенції ланки певного рівня, слід передавати в ланки управління відносно вищого рівня [1].

Задачами ланок вищого рівня є формування критеріїв прийняття рішень і методів їх використання на нижчих рівнях системи, встановлення меж компетенції нижчих рівнів системи щодо прийняття остаточних рішень, а також інтеграція рішень нижчих рівнів.

Зміна будь-якого з розглянутих факторів формування організаційних структур впливає на конфігурацію зазначеної структури, через що може зазнати змін як результативність роботи системи, так і витрати, пов'язані з її утриманням.

Мета вдосконалення організаційної структури – створити за-сади до забезпечення єдності функцій і структури систем уп-равління в умовах досягнення стратегічних цілей, які визначені. В основу формування організаційної структури систем еконо-мічної безпеки підприємств покладаються функції, які є необ-хідними і достатніми для реалізації стратегічних цілей.

Аналіз відомих типів організаційних структур показує, що умовами синтезу раціональних організаційних структур систем економічної безпеки підприємств передбачається додержання наступних обмежень:

- визначення необхідних і достатніх функцій управління;
- формування ланок системи управління за функціями уп-равління;
- встановлення функціональних зв'язків між ланками систе-ми управління та узгодження управлінських рішень [2].

Всі ланки системи управління, за винятком ланки вищого рівня, можна розглядувати і як підсистеми, які управляють, і як підсистеми, якими управляють. При цьому окремі підсистеми є функціонально відокремленими і як слідує з системної моделі стратегічно орієнтованого управління проектами розвитку про-цесами забезпечення економічної безпеки підприємств, мають свої цілі та критерії раціональності функціонування.

Стратегічні цілі організаційних підрозділів систем забезпе-чення економічної безпеки підприємств досягаються на ґрунті інтеграції та координації на кожному рівні організаційної ієрар-хічної структури.

Список використаних інформаційних джерел

1. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення : монографія / Т. Г. Василь-ців. – Львів : Арал, 2008. – 384 с.
2. Нижник В. М. Підвищення конкурентного потенціалу та еко-номічної безпеки промислових підприємств за умов розвитку глобалізаційних процесів : монографія / В. М. Нижник. – Хмельницький : ХНУ, 2013. – 525 с.

О. І. Макаренко, к. е. н., доцент,
доцент кафедри економічної кібернетики
А. А. Трясорук, студентка 4 курсу економічного факультету
Запорізький національний університет

АЛГОРИТМ АВТОМАТИЗАЦІЇ ОПЕРАЦІЙНИХ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ В ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Підприємницька діяльність – це самостійна, систематична діяльність фізичних чи юридичних осіб з метою отримання прибутку, що здійснюється на власний ризик та під власну майнову відповідальність [1].

Розглядаючи підприємницьку діяльність як систему процесів можна виділити основні і операційні бізнес-процеси. Кожен бізнес-процес – це набір окремих операцій з певним порядком виконання відповідно до технології. Під операційними бізнес-процесами в підприємницькій діяльності будемо розуміти такі допоміжні та забезпечувальні процеси, що не беруть безпосередньо участь у створенні основного продукту чи послуги, але гарантують неперервну та ефективну роботу основних процесів. Прикладами таких процесів є: управління персоналом, контроль за виконанням робіт, фінансовий облік, інформаційне забезпечення та інше.

Операційні бізнес-процеси є ідентичними для всіх підприємств незалежно від сфери діяльності. Підприємці можуть передавати їх на аутсорсинг або наймати власних спеціалістів, таких як виконавчий директор, проектний менеджер, бухгалтер, аналітик. Але представники малого бізнесу не завжди можуть дозволити собі утримувати повний штат таких спеціалістів, тому вимушені самостійно розробляти та контролювати ці процеси. До того ж, в умовах віддаленої зайнятості координація роботи команди та контроль виконання завдань і досягнення цілей ускладнюються. Тому, автоматизація операційних бізнес-процесів у діяльності підприємців наразі актуальна як ніколи.

Звичайно, процес автоматизації є складним і трудомістким, але впровадження його надає такі переваги: отримання оперативної достовірної інформації; можливість в потрібний (зручний) момент аналізувати інформацію та, з урахуванням цього, прий-

мати зважені управлінські рішення; вплив людського фактору стає мінімальним, за рахунок чого кількість помилок зменшується; підвищення ефективності управління працівниками, що працюють віддалено.

Отже, це і обумовлює необхідність розробки проекту автоматизації операційних бізнес-процесів в підприємницькій діяльності. Алгоритм його розробки представлено на рис. 1.

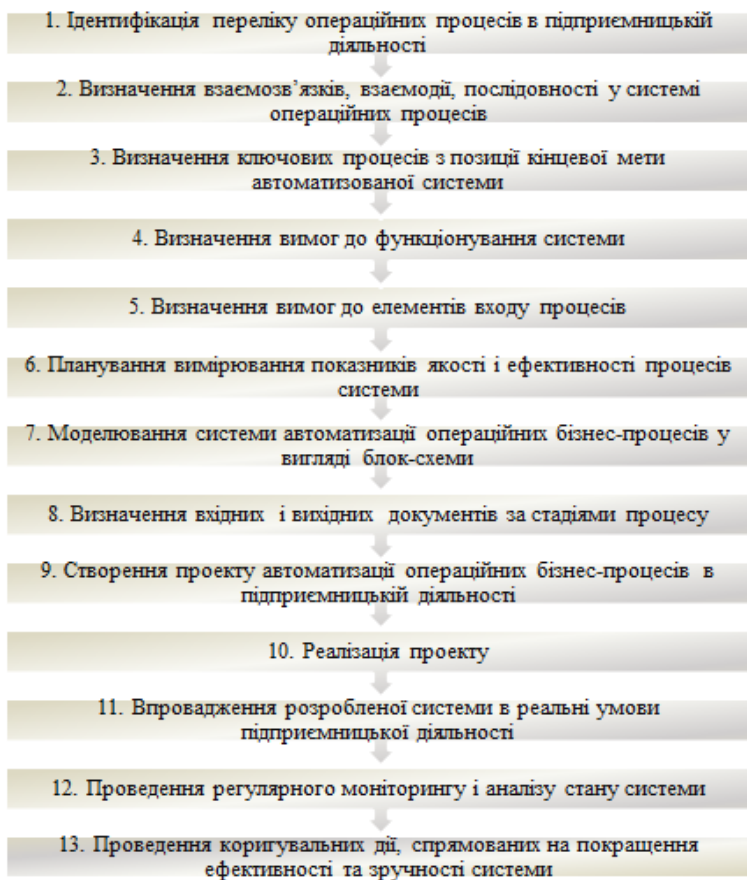

Рисунок 1 – Алгоритм автоматизації операційних бізнес-процесів в підприємницькій діяльності

Найбільшою перевагою автоматизації операційних бізнес-процесів в підприємницькій діяльності є прискорення процесів прийняття рішень, забезпечення персоналу своєчасною, повною і достовірною інформацією про стан керованих процесів, зменшення трудомісткості управління та рутинної роботи для персоналу.

Перед початком автоматизації бізнес-процесів, необхідно провести роботу по їх виявленню та опису. Виявлені бізнес-процеси об'єднуються в основні функціональні напрями – управління, фінанси, організація діяльності. Автоматизацію слід почати з найпроблемніших місць бізнесу. Наприклад, управління персоналом в умовах віддаленої зайнятості (облік робочого часу, зайнятість працівників, виконання ними нормативів, організація внутрішньої комунікації). Далі слід звернути увагу на трудомісткі рутинні процеси, такі як бухгалтерський та податковий облік, фінансове планування, взаєморозрахунки з клієнтами, розрахунок заробітної плати та нарахування бонусів, результуючі показники аналізу діяльності тощо. Також слід автоматизувати максимально можливий документообіг (звіти про виконані роботи, квитанції, чеки, підтвердження платежів) та інформаційне забезпечення.

Очікувані результати впровадження автоматизованої системи: оптимізація структури організації; скорочення витрат; ліквідація продуктів або підрозділів, які споживають ресурси, але не приносять доходу; підвищення ефективності операційних бізнес-процесів; зростання конкурентоспроможності бізнесу тощо.

Перспективою подальших досліджень авторів є розробка та впровадження проекту автоматизації операційних бізнес-процесів діяльності фізичних осіб-підприємців в умовах віддаленої зайнятості.

Список використаних інформаційних джерел

1. Закон України «Про підприємництво» [Електронний ресурс] : Офіційний сайт Верховної Ради України. – URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/698-12> (дата звернення: 07.11.20). – Назва з екрана.

2. Лелюк В. О. Удосконалення бізнес-систем : навч. посіб. В 2-х т. [Електронний ресурс] / В. О. Лелюк, О. В. Лелюк, М. П. Пан ; за ред. В. О. Лелюка. – Харків : ХНАМГ, 2010. – Том 1. – 262 с. – URL: <http://leluk.org.ua/wp-content/uploads/2016/12/Lelyuk-V.-O.-Lelyuk-O.-V.-Udoskonalennya-biznes-sistem-tom-1.pdf> (дата звернення: 10.11.2020). – Назва з екрана.
3. Нетепчук В. В. Управління бізнес-процесами : навч. посіб. [Електронний ресурс] / В. В. Нетепчук. – Рівне : НУВГП, 2014. – 158 с. – URL: <http://ep3.nuwm.edu.ua/8812/1/Управління%20%20бізнес-процесами.pdf> (дата звернення 10.11.2020). – Назва з екрана.

Є. О. Мокієнко, магістр

*Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ

Успішна робота сучасної банківської установи визначається наявністю ефективної системи управління якістю банківських послуг, яка формується в результаті налагодження довгострокових взаємовигідних відносин із клієнтами. Проведені дослідження свідчать про важливість таких підсистем забезпечення управління якістю банківських послуг [1–3]: методичне, інформаційне, технологічне та кадрове (рис. 1).

Також при побудові системи управління якістю банківських послуг важливо розуміти її функції [4–5]: планування, аналіз, регулювання та контроль (рис. 2).

Безпосереднім результатом налагодження ефективної системи управління якістю банківських послуг є приріст обсягу наданих банком послуг завдяки появі нових клієнтів та підвищенні лояльності існуючих клієнтів банку, скорочення відтоку існуючих та потенційних клієнтів в результаті зростання ціни банківських послуг чи появи альтернативних послуг в інших банках, розширення асортименту послуг, які пропонуються клієнтами банку.

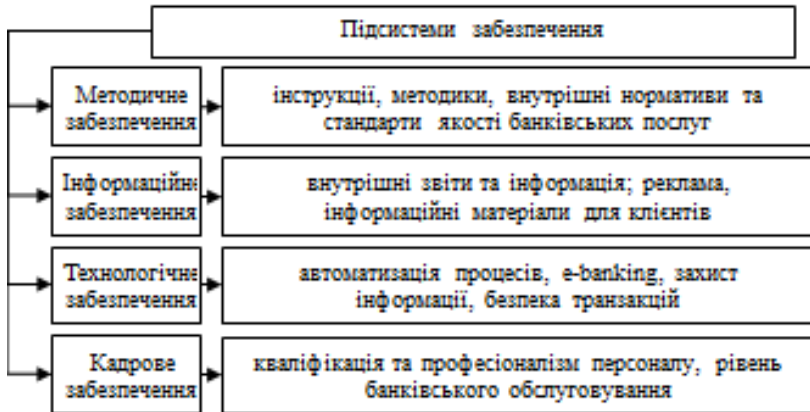

Рисунок 1 – Підсистеми забезпечення управління якістю банківських послуг

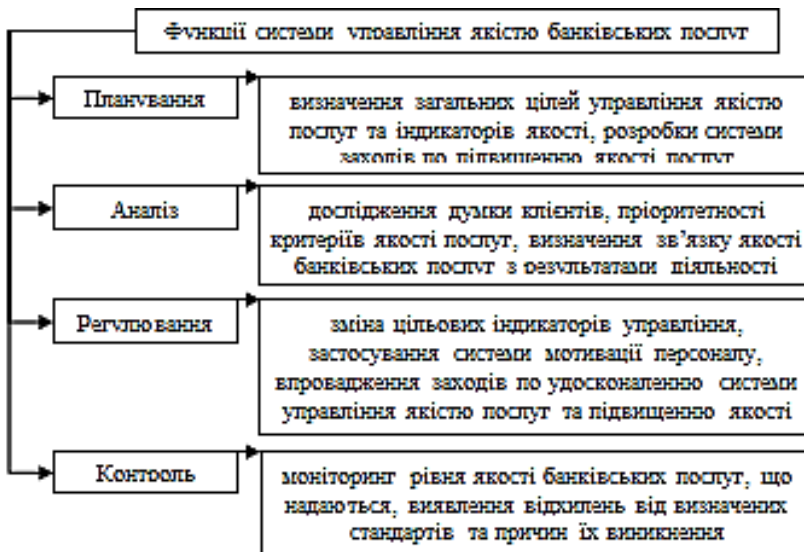

Рисунок 2 – Функції системи управління якістю банківських послуг

Отже, загальна ефективність системи управління якістю послуг для банківської установи може бути визначена як нефінансовими, так і фінансовими індикаторами.

Список використаних інформаційних джерел

1. Кучеренко В. В. Форми інтеграції банківського і страхового капіталу : монографія / В. В. Кучеренко, Р. Данкевич, В. В. Тринчук. – Львів : Видавництво Галичина-Прес, 2018. – С. 284.
2. Полінкевич О. М. Обґрунтування господарських рішень та оцінювання ризиків : навч. посіб. / О. М. Полінкевич, І. Г. Волинець. – Луцьк : Вежа-Друк, 2018. – 336 с.
3. Ховрак І. В. Інституціоналізм: теорія, методологія, значення / І. В. Ховрак, А. А. Пономаренко // Економіка. Фінанси. Право. – 2011. – № 11–12. – С. 23–28.
4. Ховрак І. В. Ефективність функціонування корпоративного сектору національної економіки : монографія / І. В. Ховрак, Т. В. Семко. – Кременчук : ТОВ «Кременчуцька міська друкарня», 2013. – 276 с.
5. Calinescu T., Likhonosova G., Zelenko O. Creativity of International Development Strategies and Audit of Entities' Financial Management. *Advances in Economics, Business and Management Research*, 2019, volume 95, 167–171.

І. Д. Папуша, к. е. н., Фаховий економічний коледж
О. К. Шафалюк, д. е. н., професор
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

МОЖЛИВОСТІ УДОСКОНАЛЕННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ МАРКЕТИНГУ

Інформаційні системи так називаного, бізнес-інтелекту, у забезпеченні ефективності управління інтегрують дані за певними аналітичними алгоритмами, а також відповідно до актуальних бізнес-моделей в організації економічної діяльності підприємств. При цьому, як звичай, структуруються дані, що різні за періодами, природою, джерелами надходження, призначенням тощо, за етапами управлінських (TQM, BSC-BPM і т. д.) чи ін-

формаційних (5 I's) циклів. За такого цілком слушного і зрозумілого підходу не знімаються остаточно проблеми дублювання інформації (великих масивів слабо структурованих даних), відповідно, і зменшення швидкості (збільшення вартості) її обробки, повної і прозорої інтеграції різних інформаційних блоків і т. д. [1].

Перспективними у долатті окреслених проблем і протиріч виступають технології «Big data» та «Data Mining», що інтегрують підходи та алгоритми багатоканального генерування й опрацювання великих за масштабами даних (структурованих і неструктурованих) в системах забезпечення прийняття управлінських рішень. За прогнозами, до 2026 р. індустрія великих даних за обсягами сягне 85 млрд дол [1].

За цього контексту, слід окремо наголосити на проблемах і ризиках сучасних інформаційних технологій, про які йдеться: втрати конфіденційності та контролю даних, втрати останніх; критичного зниження ефективності даних в межах конкретних бізнес-моделях; застарівання інформації; шахрайства і т. д.

Диференціація схожих/споріднених об'єктів з подальшою їх аналітичною обробкою та прогнозуванням розвитку пов'язаних явищ й процесів – основа і традиційних технологій, і найсучасніших у методології «Data Mining» і «Big Data». Таким чином, для нових рівнів в еволюції систем підтримки управлінських рішень (перехід від площин до просторів тощо) актуальними залишаються й класичні проблеми: надлишкова складність ознак об'єктів, що потребують врахування, обсяги та розмірність масивів даних; масштабованості алгоритмів й якості структуризації даних; конвергенції груп об'єктів і т. д.

Внаслідок відзначених проблем, нові рішення, що є ефективними в опрацюванні неструктурованих даних, менш результативні за традиційні реляційні бази даних. Саме вони спрощено визначають діапазон ефективності новітніх технологій (інструментів) в інформаційних системах маркетингу [1].

Серед методологічних обмежень у функціонуванні систем «Big Data» і «Data Mining», перш за все, необхідно зупинитися на особливостях передбаченого машинного навчання, яке є визначальним і здійснюється шляхом ітераційного оцінювання вагових

значень і зрушень у класифікаційних системах, результати якого формують базис подальших висновків (прогнозів). Долання невизначеності шляхом обминання чи запобігання складних питань на основі вже відомого утворює проблемне протиріччя.

В системі маркетингових досліджень долати близькі описаним протиріччя допомагають методичні підходи і прийоми, що базуються на байєсівському правилі рішення, принципі максимальної подібності правді [1]. Наприклад, логістична регресія, що найбільше використовується за структурування даних в технологях «Data Mining» і «Big Data», базується на згаданому правилі та лінійних дискримінантах Фішера.

Перспективним у доланні ідентифікованих вище проблем є й удосконалення інтелектуальних систем маркетингового забезпечення прийняття управлінських рішень на базі методик Дж. Келлі. Вони відрізняються за специфікою структурування інформаційних масивів, у тому числі стосовно поведінки споживачів, репертуарні решітки не передбачають застосування апріорно заданих просторів і вісей за підсумками усереднення даних.

Конструкт як елементарна одиниця мислення біполярний та дихотомічний і тому добре адаптується до узагальнень й протиставлень (тверджень-заперечень), інтегровано представляє ці функції, що є характерними людській свідомості. Формування кожного з конструктів спирається не менш як на три елементи, два схожих і один відмінний від них, що утворюють значущий полюс протиставлення у цілісній тріаді. Таким чином, релевантні сфері застосування конструкти, з яких будуються відповідні репертуарні решітки, формують базис розуміння сенсу подій за відокремленими фактами, передбачення розвитку бізнес-ситуацій.

Як вже відзначалося, методично не передбачається порівняння результатів моделювання з певною нормою, проте за нормального стану системні зв'язки конструктів ієрархічні та конвергентні. Фрагментарність або монолітність кластерів (останнє проявляється у недиференційованому їх скупченні) характеризують інформаційне забезпечення прийняття рішень як недостатньо ефективно [1].

Список використаних інформаційних джерел

1. Шафалюк О. К. Ефективність і ризики сучасних інформаційних систем маркетингу / О. К. Шафалюк // Стратегія економічного розвитку України : зб. наук. пр. – Київ : КНЕУ, 2016. – № 39. – С. 216–227.

Л. В. Прилуцька, магістр

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСУВАННЯ ТА МОДЕЛІ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Оскільки економіка охорони здоров'я, насамперед, прагне домогтися при економічно обґрунтованих матеріальних, фінансових і трудових витратах максимального ефекту в досягненні мети, поставленої суспільством перед охороною здоров'я, а саме – досягнення максимальної доступності медичної допомоги і забезпечення її високої якості для населення, то постійний моніторинг стану медичної галузі та пошук кращих моделей системи охорони здоров'я та її фінансування є важливим питанням, що ніколи не втрачає актуальності.

Галузь охорони здоров'я має свої специфічні особливості, зокрема це фінансування. Згідно [2] фінансування – це сфера економічних відносин, яка визначається рухом грошових засобів.

Головні джерела фінансування системи охорони здоров'я подані на рисунку 1.

Економіка охорони здоров'я – це наука про організаційні та соціально-економічні відносини, які формуються у процесі задоволення потреб населення в медичних послугах [2, 3]. В умовах ринку економіка охорони здоров'я вивчає дію законів ринку в системі медичної допомоги та вплив охорони здоров'я на основний фактор виробництва – робочу силу. Існують різні моделі системи охорони здоров'я, зокрема державно-бюджетна, приватна та соціально-страхова.

Рисунок 1 – Головні джерела фінансування системи охорони здоров'я, складено автором за [1]

Державно-бюджетна модель має такі особливості [3]: централізоване фінансування, яке покриває біля 90 % усіх витрат на медицину та не дає зростати ціні на лікувальні послуги; система забезпечує високий ступінь соціальної захищеності громадян шляхом установлення гарантій надання безкоштовної медичної допомоги; проведення строгого державного контролю за умовами надання медичної допомоги; заклади охорони здоров'я знаходяться під контролем та у власності держави, ринок також знаходиться під контролем держави та його роль є другорядною; висока ефективність при впливі на захворюваність особливо небезпечними інфекційними захворюваннями, а також в умовах надзвичайних ситуацій.

Основним джерелом фінансування галузі охорони здоров'я в приватній моделі є кошти добровільного медичного страхування та власні платежі населення [3]. Ця система характеризується такими ключовими параметрами: ринкова система господарювання в охороні здоров'я, заснована на приватній власності; демократична, максимально децентралізована система управління

галуззю; жорстка конкуренція на ринку медичних послуг; залежність доходів виробників медичних послуг від обсягу та якості медичних послуг; високий рівень задоволення попиту населення на медичні послуги; високий рівень якості медичних послуг; висока адаптивність системи до ринку медичних послуг, тобто оперативність у оволодінні новими медичними послугами.

Соціально-страхова система охорони здоров'я (модель Бісмарка) передбачає фінансування сфери охорони здоров'я не менше 60 % усіх витрат за рахунок фондів обов'язкового медичного страхування. Решта витрат (до 40 %) фінансуються за рахунок коштів бюджету, добровільного медичного страхування, коштів отриманих за надання платних медичних [2, 3].

Ключовими характеристиками страхової системи охорони здоров'я є такі: система охорони здоров'я заснована на страхуванні здоров'я людини; види медичної допомоги включаються в систему страхування за допомогою законів чи договорів між страховиками і страхувальниками; демократична децентралізована система управління медичною галуззю; ефективний механізм контролю за якістю медичних послуг, заснований на юридичних і фінансово-економічних діях страховика і страхувальника; опосередкований, економічно вигідний для всіх суб'єктів страхової системи охорони здоров'я механізм оплати за медичні послуги через страховий внесок; наявність стимулів у виробників для розширення спектру, обсягу та якості медичних послуг; багатокладна власність медичної інфраструктури.

Отже, кожна з описаних систем має свої переваги та недоліки, які слід враховувати при стратегічному плануванні розвитку галузі.

Список використаних інформаційних джерел

1. Економіка охорони здоров'я: методичні вказівки для студентів до проведення практичного заняття на тему «Економіка охорони здоров'я як наука та предмет викладання» для підготовки студентів 6-х курсів за спеціальностями 7.12010001 «Лікувальна справа», 7.12010002, «Педіатрія», 7.12010003 «Медико-профілактична справа» / укл. В. А. Огнев, І. А. Чухно. – Харків : ХНМУ, 2016. – 27 с.

2. Ждан В. М. Економіка охорони здоров'я: навч. посіб. / В. М. Ждан, І. А. Голованова, О. І. Краснова. – Полтава, 2017. – 114 с.
3. Журавель В. І. Менеджмент в системі медичинської допомоги / В. І. Журавель, В. Н. Запорожан. – Одеса: Одес. держ. мед. ун-т, 2000. – 432 с.

І. В. Хоерак, к. е. н., доцент
 Кременчуцький національний університет
 імені Михайла Остроградського

ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ НА ОСНОВІ СТАТИСТИЧНОГО АНАЛІЗУ ДАНИХ

Підвищення ефективності прийняття управлінських рішень можливо досягти шляхом застосування статистичного аналізу даних [2]. Так, роль підприємств у розвитку сфери гостинності можливо оцінити за допомогою аналізу динаміки кількості суб'єктів господарювання сфери гостинності (табл. 1), кількості зайнятих працівників у суб'єктів господарювання сфери гостинності (табл. 2), а також обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів господарювання сфери гостинності (табл. 3).

Таблиця 1 – Динаміка кількості суб'єктів господарювання сфери гостинності

Роки	Усього, од.	У тому числі підприємства		
		од.	у % до загальної кількості:	
			підприємств	суб'єктів сфери
2018	61 761	7 535	2,1	12,2
2017	57 578	7 285	2,1	12,7
2016	57 696	6 544	2,1	11,3
2015	58 436	7 700	2,2	13,2
2014	57 553	7 885	2,3	13,7
2013	52 077	10 096	2,6	19,4
2012	44 085	9 495	2,6	21,5
2011	42 850	9 880	2,6	23,1
2010	50 033	9 777	2,6	19,5

* розраховано автором на основі джерела [1]

В результаті встановлено, що питома вага підприємств значно менша за питому вагу фізичних осіб-підприємців, при чому вона знизилась із 19,5 % 2010 р. до 12,2 % у 2018 р. Найбільша питома вага підприємств у загальній кількості суб'єктів господарювання сфери гостинності спостерігалась у 2011 р. і складала 23,1 % (табл. 1).

Одночасно питома вага зайнятих працівників на підприємствах сфери гостинності у загальній кількості працівників, зайнятих у суб'єктах господарювання сфери гостинності, скоротилась із 54,0 % у 2010 р. до 36,6 % у 2018 р. (табл. 2).

Таблиця 2 – Динаміка кількості зайнятих працівників у суб'єктів господарювання сфери гостинності

Роки	Усього, ос.	У тому числі на підприємствах		
		ос.	у % до загальної кількості:	
			підприємств	суб'єктів сфери
2018	269 741	98 721	1,6	36,6
2017	224 220	92 881	1,6	41,4
2016	207 863	90 264	1,5	43,4
2015	195 194	87 854	1,5	45,0
2014	213 197	101 536	1,6	47,6
2013	267 487	132 629	1,7	49,6
2012	264 284	136 979	1,7	51,8
2011	242 218	128 742	1,6	53,2
2010	249 350	134 549	1,6	54,0

* розраховано автором на основі джерела [1]

Зазначені зміни негативно вплинули на обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств сфери гостинності. Відповідно, скорочення питомої ваги обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств склало з 70,0 % у 2010 р. до 57,7 % у 2018 р. (табл. 3). Однак підприємства все ще надають більше половини послуг галузі. Варто додати, що частка як підприємств, так і фізичних осіб-підприємців є незначною у масштабі національної економіки.

Таблиця 3 – Динаміка обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів господарювання сфери гостинності

Роки	Усього, тис. грн	У тому числі на підприємствах		
		тис. грн	у % до загальної кількості:	
			підприємств	суб'єктів сфери
2018	63 591 476	36 699 962	0,4	57,7
2017	48 965 162	29 548 160	0,4	60,3
2016	37 613 399	23 083 768	0,4	61,4
2015	29 069 308	18 250 037	0,3	62,8
2014	22 684 597	14 346 267	0,3	63,2
2013	30 322 467	16 726 927	0,4	55,2
2012	23 906 520	16 519 238	0,4	69,1
2011	18 213 759	12 940 737	0,3	71,0
2010	16 578 931	11 613 392	0,3	70,0

* розраховано автором на основі джерела [1]

Статистична оцінка основних показників сучасного стану підприємств сфери гостинності проведена за допомогою описової статистики (розраховано медіану, середнє значення, стандартне відхилення, коефіцієнт варіації) та наведена в табл. 4. Встановлено, що найбільший коефіцієнт варіації притаманний обсягу реалізованої продукції (41,81 %), а найменший – кількості підприємств (15,80 %).

Таблиця 4 – Статистична оцінка основних показників сучасного стану підприємств сфери гостинності

Статистичні показники	Кількість підприємств, од.	Кількість зайнятих працівників, ос.	Обсяг реалізованої продукції, тис. грн
Медіана	7 885	101 536	16 726 927
Середнє значення	8 466	111 573	19 969 832
Стандартне відхилення	1 338	21 046	8 348 516
Коефіцієнт варіації, %	15,80	18,86	41,81

* розраховано автором на основі джерела [1]

Наукова новизна одержаних результатів полягає у обґрунтуванні необхідності підготовки підприємств до вирішення викликів системних криз шляхом використання підходу до прийняття управлінських рішень на основі статистичного аналізу даних. Зважаючи на важливість соціальної відповідальності підприємств сфери гостинності для подальшого розвитку [3], перспективи подальших наукових розробок полягають у розробці методики прогнозування сталого розвитку підприємств сфери гостинності та обґрунтуванні заходів з посилення позитивного економічного, соціального та екологічного впливу на суспільство.

Список використаних інформаційних джерел

1. Аналітичні матеріали Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. – Назва з екрана.
2. Khovrak I. Estimating the level of financial safety in banking institutions / Khovrak I., Petchenko M. // Актуальні проблеми економіки, 2015. – Випуск 2. – С. 347–354.
3. Trunina I., Khovrak I., Bilyk M. Increasing social responsibility in tourism based on volunteer tourism // SHS Web of Conferences, 2019, 67, 06054.

А. С. Циб, здобувач вищої освіти «Бакалавр»

І. О. Лисокобилка, здобувачі вищої освіти «Бакалавр»

Ж. А. Кононенко, к. е. н., доцент – науковий керівник

Полтавська державна аграрна академія

ОПЕРАЦІЙНИЙ РИЗИК В БАНКІВСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Нинішні реалії ринкової економіки тісно переплетені з жорсткими умовами конкуренції та непередбаченістю подій. Особливо чутливим до цих факторів є банківський сектор, де буквально кожна операція нерозривно пов'язана з ризиками. Серед них варто виокремити ризик, що стосується безпосередньо основної діяльності банку – операційний ризик.

Операційний ризик це ризик прямих або непрямих втрат, зумовлений помилками або недосконалістю процесів під час виконання поточних операцій банку. Він є одним з основних ризиків

банківської системи та набув актуальності після «П Базеля» (документ, який містить методичні рекомендації у сфері банківського регулювання), де було конкретно висвітлено його поняття.

Банк, проводячи свою діяльність, функціонує в умовах таких типових загроз, як: по-перше, проблема даних, тобто втрата даних або їх спотворення, причинами чого можуть бути недостатня кваліфікація персоналу, кібер-атаки на систему, в наслідок чого шахраям відкривається доступ до інформаційних баз банку. Також до даної проблеми можна віднести неякісну роботу третіх сторін (контрагентів, страховиків, державних органів тощо). Іншою ключовою проблемою, характерною в більшості випадків для малих та середніх банків, хоча іноді і для великих, є залежність від обмеженої кількості персоналу, особливо в ІТ сфері. Ще однією проблемою є відсутність у банку визначеної методологічної системи відновлення діяльності банку після настання форс-мажорних подій. Згідно з дослідженням характеру інформації, що була втрачена в процесі банківської діяльності превалююча частина розголошених даних – це інформація про клієнтів [3].

Було проведено дослідження серед найбільших представників банківської еліти країн СНД та Балтії стосовно швидкості відновлення операційної діяльності після знищення або пошкодження інформації з баз даних банку і воно свідчить, що тільки 15 % банків матимуть можливість відновити операційну діяльність в той же день. Більш ніж половина банків (60 %) зможуть це зробити лише у 2-4-х денний строк, а решта – не відновили б свою діяльність раніше 5-денного строку [1].

Серед усіх причин виникнення операційних ризиків, найчастіше зустрічаються три: комп'ютерні збої (бл. 60 %), помилки персоналу (38 %) та шахрайство (5 %) [2].

Наукова література не виділяє однозначної класифікації операційних ризиків, проте переважна кількість вчених розділяє операційний ризик на 4 категорії, а саме: ризик технологій, системний ризик, ризик персоналу та ризик зовнішнього середовища функціонування банку (див. рис. 1).

Ризик технологій пов'язаний з використанням у діяльності банку прогресивних технологій та інноваційного обладнання.

Даний вид ризику проявляється у формі помилок в застосуванні комп'ютерних програм, математичних формул та моделей.

Рисунок 1 – Категорії операційного ризику

Системний ризик відображає зміну цін на акції, їх прибутковість, зміну поточних і очікуваних відсотків за облігаціями, очікувані розміри дивіденду і додаткового прибутку, викликаного загальними ринковими коливаннями.

Ризик персоналу пов'язаний з наявністю в діяльності банку людського фактора.

Ризик зовнішнього середовища функціонування банку безпосередньо не залежить від самої діяльності банку, а визначається впливом економічної, соціальної, політичної ситуації в країні чи світі.

Операційний ризик знаходиться на п'ятому місці (серед дев'яти) за пріоритетністю категорій ризику, визначених Методичними рекомендаціями щодо організації та функціонування систем ризик менеджменту в банках України [2].

Операційний ризик є властивим для усіх банків, оскільки абсолютно кожен банк має у своїй діяльності помилки і збої в роботі персоналу та різних інформаційних систем. Несприятливі події в зовнішньому середовищі також рано чи пізно спітकाють кожен банк.

Проте не кожен банк має підрозділ з управління ризиками, більш того не у всіх банках наразі є система управління операційними ризиками. Саме цей факт і провокує негативний ефект операційного ризику на діяльність банків.

Оцінивши ризик, банк може по-різному реагувати на загрози у своїй діяльності, а саме: уникати ризику, переадресувати його, наприклад застрахувавши чи погодитися з наявністю ризику та намагатися мінімізувати його.

Для мінімізації витрат банківської установи при операційному ризику можливим є використання таких заходів, як: по-перше, регулярний моніторинг якості обслуговування клієнтів та підвищення стандартів обслуговування. По-друге, впровадження ефективної системи мотивації персоналу. По-третє, аутсорсинг непрофільних активів, в т. ч. інформаційних систем. По-четверте, систематичний аудит і створення власної бази даних випадків виникнення операційного ризику, що значно спростить надалі управління ризиком у банку.

Список використаних інформаційних джерел

1. Безштанько Д. В. Сутність внутрішніх операційних ризиків банку [Електронний ресурс] / Д. В. Безштанько. – URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbisnbuv/cgiirbis64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&Z21ID=&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Imagefilename=PDF/znpnudps201216.pdf. – Назва з екрана.
2. Дмитрова С. О. Моделювання оцінки операційного ризику комерційного банку : монографія / С. О. Дмитрова. – Суми : Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України», 2010. – 277 с.
3. Аналітика Infowatch [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.infowatch.ru/analytics>. – Назва з екрана.

Н. О. Шкевря, к. е. н., доцент

*Таврійський державний агротехнологічний університет
ім. Дмитра Моторного*

ОБҐРУНТУВАННЯ ВИБОРУ МАРКЕТИНГОВОЇ ТОВАРНОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА

В сучасних умовах швидкої зміни факторів зовнішнього середовища для забезпечення свого існування і ефективного функ-

ціонування підприємство повинно своєчасно і адекватно реагувати на зовнішні зміни. Кожна зміна може нести в собі як загрозу для підприємства, так і можливість для досягнення нових успіхів. Одним з факторів, який впливає на здатність підприємства протистояти поширенню кризових процесів і дозволяє забезпечити більш-менш стабільну діяльність, навіть в умовах спаду загальної ділової активності, є розробка і реалізація маркетингової стратегії товарної підприємства [1].

Ключовим етапом формування маркетингової товарної стратегії є прийняття стратегічного управлінського рішення щодо вибору нової продукції, виробництво якої буде ефективним для підприємства. Для цього використовуються не тільки кількісні методи, але і знання багатьох фахівців, системно-аналітичні дослідження, методи моделювання. Універсальним математичним інструментом для цього є метод аналізу ієрархій. Метод аналізу ієрархій – це систематична процедура, що ґрунтується на ієрархічному поданні елементів, які визначають суть проблеми [2].

Застосуємо метод аналізу ієрархій для вибору продукції, яка користується великим, стійким попитом та є ефективною на прикладі ПрАТ «Київська кондитерська фабрика «Рошен», яке є провідним виробником на ринку кондитерських виробів. Порядок застосування методу аналізу ієрархій для ПрАТ «Київська кондитерська фабрика «Рошен» полягає в наступному: створення множини альтернатив; створення множини критеріїв; формування матриці переваг (матриця парних порівнянь); перевірка узгодженості; побудова інтегральної оцінки; вибір оптимальної альтернативи.

У якості альтернатив вибрано виступати наступні елементи, які впливають на прибуток підприємства при реалізації маркетингової товарної стратегії – попит, потенціал розвитку, ефективність, рівень конкуренції, експортні можливості. Вони розглядаються щодо критеріїв, в якості яких виступають на верхньому рівні види кондитерських виробів, а на верхньому рівні – прибуток. В результаті вихідна задача може бути представлена у вигляді наступної ієрархії (таблиця 1).

Таблиця 1 – Вихідні дані для аналізу ієрархій

Критерії		Альтернативи	
K1 -	Попит	A1 -	Шоколад
K2 -	Потенціал розвитку	A2 -	Печиво
K3 -	Експортні можливості	A3 -	Цукрові кондитерські вироби
K4 -	Рівень конкуренції	A4 -	Торти
K5 -	Ефективність		

У таблиці 2 представлено розрахунки питомої ваги критеріїв для вибору видів кондитерських виробів при реалізації маркетингової товарної стратегії.

Таблиця 2 – Розрахунок питомої ваги критеріїв для оцінки альтернатив

Критерії	Попит	Потенціал розвитку	Ефективність	Рівень конкуренції	Експортні можливості	Вектор глобального пріоритету
Попит	1,00	3,00	0,25	2,00	1,00	0,20
Потенціал розвитку	0,33	1,00	2,00	2,00	2,00	0,23
Ефективність	4,00	0,50	1,00	2,00	3,00	0,31
Рівень конкуренції	0,50	0,50	0,50	1,00	2,00	0,14
Експортні можливості	1,00	0,50	0,33	0,50	1,00	0,11
Разом	6,83	5,50	4,08	7,50	9,00	1,00

Розрахунки приведені у таблиці 2 свідчать, що найбільш важливими критеріям при виборі кондитерських виробів є ефективність, попит та потенціал розвитку. Сформувавши з отриманих нормованих власних векторів матриць попарного порівняння альтернатив матрицю, помноживши її на власний вектор матриці попарного порівняння критеріїв щодо головного критерію і пронормуємо отриманий вектор, в результаті отримаємо значення: 0,21; 0,36; 0,18; 0,25. При цьому можна стверджувати, що

даний вектор характеризує оптимальний вибір критеріїв. В результаті отримали пріоритети видів кондитерських виробів – таблиця 3.

Таблиця 3 – Результати аналізу ієрархій

Продукція	К1	К2	К3	К4	К5	Вектор глобального пріоритету
Шоколад	0,23	0,21	0,20	0,27	0,19	0,36
Печиво	0,42	0,31	0,29	0,29	0,61	0,21
Цукрові кондитерські вироби	0,12	0,27	0,21	0,14	0,06	0,18
Торти	0,23	0,21	0,31	0,30	0,22	0,25

Результати аналізу ієрархій свідчать, що найбільш прибутковою продукцією при реалізації маркетингової товарної стратегії ПрАТ «Київська кондитерська фабрика «Рошен» є новий вид шоколаду.

Список використаних інформаційних джерел

1. Шквиря Н. А. Применение метода анализа иерархий для выбора стратегического управленческого решения / Н. А. Шквиря // Сборник материалов докладов Международной научно-практической конференции «Моделирование в технике и экономике», 23–24 марта 2016 г., г. Витебск – С. 455–457.
2. Шквиря Н. О. Конкуентоспроможність підприємств кондитерської галузі / Н. О. Шквиря, І. Г. Лебедева // Проблеми та перспективи розвитку підприємництва : Матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 25 листопада 2016 року). – Харків : ХНАДУ. – Т. 3. – С. 53–55.
3. Шквиря Н. О. Сутність та особливості маркетингового планування конкурентоспроможності продукції / Н. О. Шквиря // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – № 3 (32), 2016. – С. 164–170.

О. В. Яріш, к. е. н., доцент

Є. Р. Мареха, магістр

*Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський
університет економіки і торгівлі»*

КВАЛІМЕТРИЧНИЙ ПІДХІД ДО ОЦІНКИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ВИРОБНИЧОГО ПІДПРИЄМСТВА

Необхідність оцінки та аналізу інвестиційної привабливості підприємства – потенційного об'єкта інвестування – беззаперечний факт для будь-якого з суб'єктів інвестиційної діяльності. Причина криється у визнанні того факту, що комплексний підхід до організації інвестиційного процесу передбачає обов'язкову попередню оцінку потенціалу тієї економічної системи, яка покликана забезпечити необхідну економічну і іншу ефективність даного процесу.

Оцінка рівня інвестиційної привабливості підприємства передбачає застосування різних методів аналізу: від експертного опитування і рейтингової оцінки до багатофакторної регресійної моделі, а їх результатом виступає побудова інтегрального показника. Розбіжність між одержаними результатами зумовлена адекватністю, як самі моделі, так і складом факторів, які включено до оцінки [1].

Як свідчить проведений моніторинг сучасного методичного забезпечення оцінки інвестиційної привабливості підприємств у вітчизняній і зарубіжній літературі, переважна більшість авторів інформаційну базу такої оцінки звужує до кількісних індикаторів, ігноруючи широкий спектр якісних критеріїв. Проте, з повною впевненістю можна стверджувати, що у сучасних умовах ці фактори є не менш інформативними та надають об'єктивності реальній ситуації щодо рівня інвестиційної привабливості інвестиційного об'єкта.

Одним з методичних підходів до такої оцінки, що включає, як кількісні, так і якісні фактори – є кваліметрія. Термін «кваліметрія» утворений від латинського *qualitas* – якість і грецького *μέτρο* – міра, вимірювати, був запропонований у 1968 р. групою радянських науковців на чолі з Г. Г. Азгальдовим. Поява теорії кваліметрії була зумовлена нагальною необхідністю більш ефек-

тивного та наукового обґрунтування управління якістю виробленої продукції [3].

У сучасному тлумаченні, кваліметрія – це науковий напрям, в межах якого вивчається методологія і проблематика комплексного кількісного оцінювання якості будь-яких об'єктів, а не лише якості продукції [2].

Пропонуємо методику оцінки інвестиційної привабливості виробничих підприємств, яка ґрунтується на базових методичних принципах визначення інвестиційної привабливості, проте вважаємо за доцільне доповнити її чинниками, які б характеризували внутрішнє та зовнішнє середовище об'єкту оцінки, щоб поєднати вплив інвестиційної привабливості території, галузі та господарюючого суб'єкта.

Основу запропонованої методики оцінки інвестиційної привабливості виробничих підприємств складає ієрархічне «дерево властивостей» на першому рівні якого розташовані обрані фактори, а на другому рівні – кількісні та якісні показники, що характеризують властивості першого рівня (рис. 1).

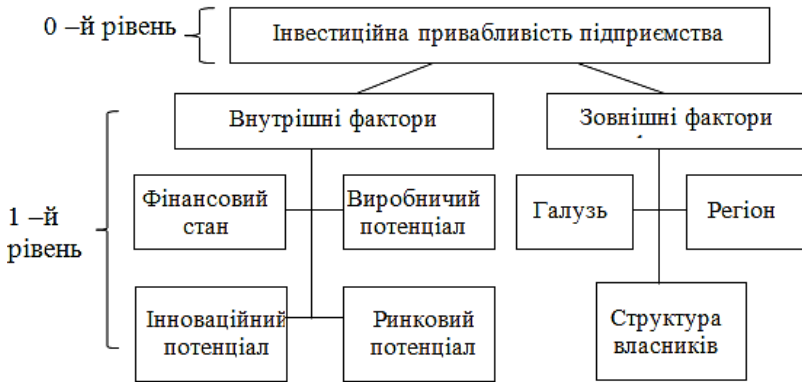

Рисунок 1 – Ієрархічне «дерево властивостей» інвестиційної привабливості виробничих підприємств (уточнено автором)

Фактори 1 та 2-го рівнів в рамках запропонованого кваліметричного підходу щодо оцінки інвестиційної привабливості виробничого підприємства згруповано у таблиці 1 [1].

Таблиця 1 – Фактори 1 та 2 рівнів кваліметричної моделі оцінки інвестиційної привабливості виробничого підприємства

Критерії 1-го рівня	Критерії 2-го рівня
Фінансовий стан	Коефіцієнт автономії Коефіцієнт поточної ліквідності Коефіцієнт загальної ліквідності Рентабельність власного капіталу Коефіцієнт забезпеченості власним оборотним капіталом Оборотність капіталу Дивіденд
Виробничий потенціал	Оборотність активів Оборотність оборотних активів I інтегральний показник ефективності використання основних засобів II інтегральний показник ефективності використання основних засобів Коефіцієнт оновлення основних засобів Коефіцієнт зносу
Інноваційний потенціал	Коефіцієнт освоєння нової техніки Коефіцієнт освоєння нової продукції Середня частка приросту продукції за рахунок інтенсифікації виробництва Коефіцієнт інноваційного зростання
Ринковий потенціал	Рентабельність продажу Доля ринку
Галузь	Інвестиційна привабливість галузі
Регіон	Інвестиційна привабливість регіону
Структура власників	Частка акцій у державній власності Частка мажоритарних акціонерів Частка акцій у вільному обігу на фондовому ринку

Використання кваліметричної моделі в економічних дослідженнях ускладнено необхідністю внесення різномірних та різ-

носпрямованих якісних та кількісних показників до єдиної шкали вимірювань. Серед багатьох методів вимірювання факторів, у прикладній кваліметрії нами обрано бальну систему оцінок, що дозволяє привести кожен фактор до єдиного співставного виміру.

Список використаних інформаційних джерел

1. Фокина О. М. Оценка инвестиционной привлекательности промышленного предприятия [Електронний ресурс] / О. М. Фокина. – URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/otsenka-investitsionnoy-privlekatelnosti-promyshlennogo-predpriyatiya-1/viewer>. – Назва з екрана.
2. Педченко Н. С. Кваліметрія при оцінюванні фінансового потенціалу підприємства [Електронний ресурс] / Н. С. Педченко. – URL: <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/4395/1/Vlcaekon20144511.pdf>. – Назва з екрана.
3. Чернушкіна О. О. Застосування методу кваліметрії для оцінювання діяльності працівників підприємства [Електронний ресурс] / О. О. Чернушкіна. – URL: <http://elar.khnu.km.ua/jspui/bitstream/123456789/3109/1/%d0%a1%d0%a2%d0%90%d0%a2%d0%a2%d0%af.pdf>. – Назва з екрана.

СЕКЦІЯ 5. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ КІБЕРНЕТИКИ

*Н. В. Осадча, провідний науковий співробітник
Інститут економіки промисловості НАН України*

ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТІВ РОЗВИТКУ ТРАНЗИТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ

Для багатьох країн світу участь у міжнародному транзиті вантажів є найважливішим джерелом експорту послуг, збільшення надходжень до бюджету держави, забезпечення створення нових робочих місць. Україна знаходиться у вигідному положенні для розвитку свого транзитного потенціалу. Через її територію проходять транзитні потоки між Азією та Європою. Країна має всі шанси отримати статус транзитної держави. Проте свої транзитні можливості вона використовує не повною мірою, що обумовлює необхідність виявити причини за якими держава не може реалізувати свій потенціал.

На шляху досягнення ефективного використання транзитного потенціалу України стоять певні законодавчі перешкоди та зношеність транспортних засобів.

При розробці стратегії міжнародного співробітництва України слід шукати шляхів, за яких при формуванні певних режимів вона отримає конкурентні переваги. Для цього треба сформулювати ефективний механізм транзиту, за якого держава отримає конкурентні переваги, які приведуть до збільшення надходжень до Держбюджету, а перевізники будуть мати вигідні умови транзиту товару. Ефективний інститут транзиту передбачає формування режиму транзиту за принципом максимального надходження до Держбюджету при мінімальних витратах. Для цього необхідно вдосконалити митне законодавство, змінити внутрішню політику в напрямі орієнтації на інвестиції в транспортні засоби, ремонт транспортних шляхів, формування сприятливої інфраструктури транзиту. Але в першу чергу треба внести зміни в митне законодавство, щоб зробити здійснення режиму транзиту більш сприятливим, ніж у Білорусі, Росії, Туреччині, Молдові (які є потенційними конкурентами України).

Слід зазначити, що будь-який митний режим можна представити як систему:

Митний режим = {мета запровадження режиму; суб'єкти, на яких поширюється режим; термін розміщення товару під режим; стимулюючі дії режиму; обмеження режиму; алгоритм (етапи) реалізації режиму}

Розглянемо застосування такого підходу до режиму транзиту. Відповідно до ст. 70 Митного кодексу України, транзит: «митний режим є, відповідно до якого товари та/або транспортні засоби комерційного призначення переміщуються під митним контролем між двома органами доходів і зборів України або в межах зони діяльності одного органу доходів і зборів без будь-якого використання цих товарів, без сплати митних платежів та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. [1].

Загальну характеристику митного режиму транзиту дозволяє скласти карту цього митного режиму (табл. 1). Загальний алгоритм операцій у межах митного режиму транзиту наведено на рис. 1.

Таблиця 1 – Карта митного режиму «транзит»

Митний режим	Транзит
Напрямок переміщення товарів через кордон	Ввезення, вивезення
Мета переміщення	Транзит
Країна походження товарів	Необумовлена
Часові обмеження перебування товару в митному режимі	До закінчення строку, встановленого митним органом відправлення
Необхідність отримання дозволу на застосування режиму	Дозвіл на транзит уповноваженого органу (у встановлених випадках)
Обмеження щодо використання товарів	Без будь-якого використання товару на території України
Заходи митно-тарифного регулювання	Необумовлені
Заходи нетарифного регулювання	Не застосовуються
Код митного режиму	70

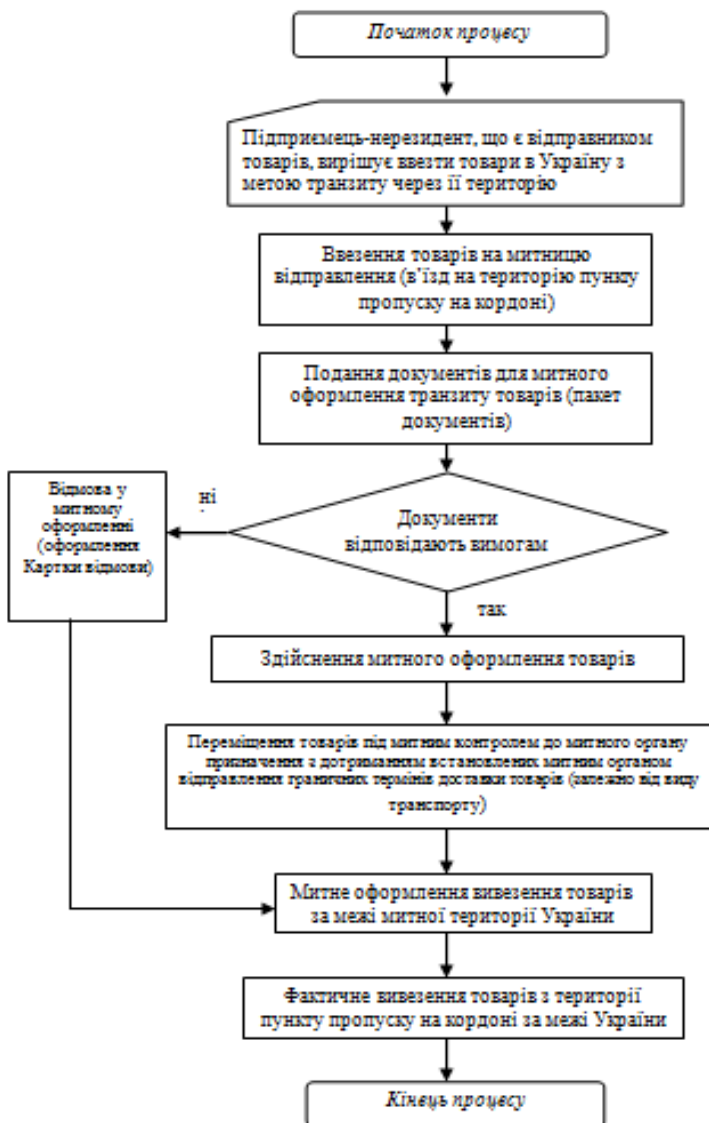

Рисунок 1 – Алгоритм митного контролю транзитних переміщень товарів

Для вдосконалення законодавства України щодо стимулювання транзиту слід сформувати у новій редакції Митного кодексу цей режим з визначенням таких елементів: мета, суб'єкти, стимули, обмеження, термінрозміщення, алгоритм застосування.

Стаття кодексу має бути викладена таким чином:

Стаття «Транзит»

1. Метою цього режиму є переміщення під митним контролем між двома митним органами або в межах зони діяльності одного митного органу товарів без будь-якого використання таких товарів і транспортних засобів на митній території.

2. Суб'єктами є резиденти та нерезиденти України, які займаються зовнішньоекономічною діяльністю та мають певні домовленості з іншими країнами.

3. Граничні терміни для прохідного та внутрішнього транзиту товарів:

Вид транспорту	Граничний термін транзиту, діб
Автомобільний	10
У разі переміщення в зоні діяльності митного органу	5
Залізничний	28
Повітряний	5
Морський та річковий	20
Трубопровідний	31
Для трубопровідного з перевантаженням	90

4. До стимулів належить відсутність заходів нетарифного регулювання.

5. До обмежень належать визначені терміни транзиту та відмітка, що вантаж вибув з території (на час приєднання до ЄС). Внесення застави, яка оговорена в міжнародних конвенціях.

Розвиток транзитного потенціалу нашої країни повинен будуватися на обліку цих тенденцій розвитку глобального і регіональних ринків транзиту. Створенню належних умов для збільшення обсягів транзитних перевезень сприятиме проведення гнучкої тарифно-цінової та податкової політики.

Список використаних інформаційних джерел

1. Митний кодекс України [Коментар до ст. 6 Пашка П. В.]. – Одеса : Пласке, 2012. – 280 с. – (Серія книг: «Митна справа в Україні»).
2. План дій Україна – ЄС [Електронний ресурс]. – URL: <http://esbs.kiev.ua/uk/spivprasya-mizh-ukrayinoyu-ta-yes/plan-diiy-ukrayina-yes-6>. – Назва з екрана.
3. Осадча Н. В. Формування глобальних інститутів регулювання митної справи : монографія / Н. В. Осадча. – Дніпропетровськ : Нова ідеологія, 2013. – 320 с.
4. Осадча Н. В. Стратегічні напрями розвитку підприємницького сектору економіки України : монографія / Н. В. Осадча, В. І. Ляшенко. – Одеса : ІПРЕЕД, Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень, 2010. – 340 с.

СЕКЦІЯ 6. ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ ТА СИСТЕМ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

Tsviliy S., Ph.D., Assoc. Prof.

Gurova D., Ph.D., Assoc. Prof.

National University «Zaporizhzhia Polytechnic»

POST-CORONAVIRUS COMPETITIVE STRATEGY OF A DOMESTIC HOTEL COMPANY

In the recent past there are times when the country's economy was presented with a strategic set of anti-crisis measures in the form of methodological developments and experience of business management, which could be implemented as a means of countering new global challenges and threats. Today, most domestic companies are helpless to overcome the crisis caused by the COVID-19 pandemic. Coronavirus conditions have had more detrimental effects on the business areas of business structures in the service sector than on any sector of the economy. Restrictions on transfers and consumer communication limit the activities of hotels. However, even in the realities of 2019–2020, efforts to develop a post-coronavirus competitive strategy by hotel establishments of Ukraine are very insignificant in comparison with enterprises of EU. The development of post-coronavirus strategy and the concept of strategic management, most domestic business organizations continue to perceive as something "exotic", not practical and unpromising. The progressive lag in the development of such a strategy by the hotel of our state can be explained by the fact that the whole ideology of its development is subordinated, at best, to the interests of the short term [1]. However, the development of a post-coronavirus competitive strategy for Ukrainian hotel companies is critical.

When developing a comprehensive strategy for a hotel business, management should take into account, first of all, the basic postulates: a comprehensive post-coronavirus strategy should be global, which includes a set of crisis and anti-crisis strategies as elements; the task of management is to maintain the optimal balance

between these different components to achieve the strategic goal. Taking into account the time parameter, the post-coronavirus complex strategy of a hotel enterprise is traditionally defined at levels: long-term (main goal: survival, existence, action), medium-term (competitiveness, development, security) and short-term (productivity, efficiency, quality) [4]. The aspect of time is the expediency of the management of the hotel company to balance the results in the time criteria. At the same time, temporal considerations are quite conditional due to the presence in the external environment of many uncertainties that are in constant motion and development, and the latter depends on changes in the business environment in the post-coronavirus world. These changes are the emergence of innovative production of hotel products, the emergence of new competitors, digitalization of the company, changing consumer desires, increasing and declining demand for services offered by the hotel business, changing economic and political conditions for the hotel industry [2].

According to the forecast, future changes will take place under the influence of many subjective and objective factors of economic development of the state and its regions, and at different times and in different combinations. For this reason, the management of hotel enterprises should acquire competencies to track changes in business conditions, make strategic decisions on business innovation, timeliness of relevant changes in the policy of hotel services, customer service technology. These transformations can be: diversification of hotel product production (1), change of organizational and legal status of the company (2), change of product policy (3), introduction of new technologies (4), modernization of forms of service (5), design of innovative business (6), digitalization of the company (7), the formation of joint ventures, etc. [3]. The survival and safe existence of the hotel industry in a post-coronavirus economy depends on the success of the classic idea of rational use of limited resources. In this case, each hotel business company will have a chance to adapt to the factors of the new environment solely through the use of specific benefits. A strategy, designed for the post-coronavirus perspective, should help identify the uniqueness and competitive position of the hotel in the micro and macro environment from the standpoint of

specific local characteristics, market structure, level of development, balance of interests of partners.

In the long run, a comprehensive competitive strategy of the hotel should address the following tasks: identifying areas of economic development and restructuring with limited resources (1), promoting the integration of economic and socio-cultural systems (2), controlling change in the environment (3), promoting major ideas of hotel transformation, promoting their development and perception by different groups of people who are interested in the existence, operation and achievement of the goals of the enterprise (4).

In the medium term, the hotel strategy solves the following tasks: highlighting the problems of flexibility and adaptation to environmental changes in the post-coronavirus perspective (1), the perception of the hotel company as a holistic competitive system that identifies itself in the composition of all elements (2), the use of situational approach, according to which customers determine the level competitiveness and level of enterprise development (3), recognition of the need to develop and implement a system of strategic management of the level of competitive development of the company (4), development of internal branding system of parameters and standards to determine the optimal level of hotel competitiveness (5), recognition of the basic importance and priority of the functioning of the innovation management system for the security of the company's business (6), recognition of the company's social responsibility to society and to individual buyers of hotel products and services (7).

In the short term post-coronavirus competitive strategy of the hotel should solve the following tasks: knowledge, study, analysis of facts related to retrospective analysis, the logic of events in the enterprise and the environment, consumer behavior, diagnosis of internal problems of service, external factors (1), forecast of long-term goals for indicators under constant control (2), development of a concept and action plan to use the potential of a comprehensive hotel product and enterprise (3), organization, provision, combination of resources and technologies for rational use in indicator management (4), creation of effective management structures to ensure the implementation of the operational objectives of the hotel

to achieve targets (5), ensuring coordination and integration of all departments and specialists involved in the production process of a comprehensive hotel product (6).

In general, the development of a post-coronavirus competitive strategy of the hotel should combine, coordinate the goals, objectives and strategies of different levels. Further research may be promising in the direction of creating a mechanism for developing a digital strategy.

List of sources used

1. Chepurdy, H. M. (Eds.). (2020). Innovatsiyni tekhnolohiyi v turystychnomu ta hotel' no-restorannomu biznesi [Innovative technologies in the tourism and hotel and restaurant business]. Cherkasy: CHDTU [in Ukrainian].
2. Kuklina, T., Korniyenko, O. (2017). Osoblyvosti menedzhmentu na pidpryyemstvakh restorannoyi haluzi [Features of management at the enterprises of restaurant industry]. Infrastruktura rynku – Infrastructure of the market. Retrived from <http://www.market-infr.od.ua/journals/2017/132017ukr/22.pdf> [in Ukrainian].
3. Tsviliy, S., Gurova, D., Bulatov, S. (2020). Reserves for reduction of labor capacity of hotel and restaurant product and their effective use in the enterprise personnel management system. Infrastruktura rynku – Infrastructure of the market, 47, 123–128 [in Ukrainian].
4. Zaitseva, V. M. (Eds.). (2018). Stratehichne upravlinnya hotel' nymy pidpryyemstvamy v umovakh hlobalizatsiyi [Strategic management of hotel enterprises in the context of globalization]. Zaporizhzhia : ZNTU [in Ukrainian].

В. І. Гнєдїч, викладач вищої категорії
ВСП «Технологічного-економічного фахового коледжу БНАУ»

ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ СТРАТЕГІЙ НА ПІДПРИЄМСТВАХ МОЛОКОПЕРЕРОБНОЇ ГАЛУЗІ

Зміни в економіці України стимулюють використання в управлінні підприємствами нових методів планування, аналізу, створення нестандартних систем взаємодії з постачальниками,

споживачами, конкурентами. На зміну підприємствам, що орієнтувалися на виробництво, приходять підприємства, що використовують нову систему управління, яка складається з тактичного, оперативного управління, а також стратегічного менеджменту, а це поєднує в собі три елементи: прогнозування майбутніх проблем та можливостей в зовнішньому середовищі; прогнозування характеру можливостей підприємства; адаптація розвитку підприємства до непередбачених змін у зовнішньому середовищі.

Найважливіша проблема будь-якого українського підприємства, що працює в ринкових умовах, – це проблема його виживання й забезпечення безупинного розвитку. Ефективне вирішення цієї проблеми полягає у створенні й реалізації конкурентних переваг, що значною мірою можуть бути досягнуті на основі грамотно розробленої й ефективної стратегії розвитку підприємства. Стратегія розвитку підприємства є об'єктивною засадою для обґрунтування таких напрямків діяльності підприємства, як розподіл обмежених ресурсів, вибір ринків для функціонування та ведення конкурентної боротьби. На даний момент ділове середовище характеризується підвищенням складності, мінливості та невизначеності через впровадження новітніх інформаційних технологій, індивідуалізацію та динамізм поведінки споживачів, посилення міжнародної конкуренції, підвищення вимог до якості товарів, що підтверджує актуальність і необхідність просування в практику аграрних підприємств, ідей та технологій формування стратегії розвитку. Добре розроблена стратегія є засадою підвищення конкурентоспроможності підприємства, сильної конкурентної позиції та формування такої організації, яка за допомогою удосконалення структури управління і підвищення організаційної культури могла б успішно працювати у жорстких ринкових умовах. Поняття «стратегія» давно завоювало популярність, і сучасні менеджери оперують ним досить вільно. Впродовж двох останніх десятиліть тема стратегії розвитку широко розробляється в наукових дослідженнях та використовується в практичній діяльності всіх форм господарювання. Існує досить велика кількість підходів до визначення поняття стратегії: стратегія стосується як організації, так і її ото-

чення. Основне припущення полягає в тому, що в стратегічному сенсі організація та її оточення неподільні. Організація використовує стратегію, щоб з її допомогою справлятися з мінливим зовнішнім середовищем; стратегія не буває простою. Внаслідок змін організації, що відбуваються, постійно доводиться мати справу з новими комбінаціями умов, тому зміст стратегії не може бути ні структурованим, ні програмованим, ні шаблонним, ні таким, що повторюється; стратегія включає вивчення як дій, що відбуваються (тобто зміст стратегії), так і методів прийняття рішень щодо цих дій та їх здійснення; стратегії існують на різних рівнях. Існують корпоративні, ділові та функціональні стратегії.

Стратегічний підхід істотним чином впливає на діяльність підприємства, визначає основний образ або його характер, обличчя, індивідуальність, а також позицію в галузі й на ринку. Від стратегічного підходу, в решті решт, залежить вибір найближчих і подальших цілей, вибір відповідних ділових і функціональних стратегій, розмір і характер інвестицій, форми використання наявних ресурсів.

Існує безліч визначень поняття «конкурентна стратегія», але найбільш вдало розкриває суть цього поняття Ф. Котлер, який характеризує конкурентні стратегії як ті, що дозволяють компанії зайняти міцні позиції в боротьбі з конкурентами і дають найсильніші стратегічні переваги перед конкурентами.

Переробна індустрія була і залишається стратегічною галуззю народного господарства, від якої залежить добробут українського народу. Виходячи з істотного значення галузі в економічному і соціальному зростанні суспільства, її відтворення та прискорений розвиток є важливою передумовою подолання кризових явищ і забезпечення стійкого економічного розвитку. Для кожної країни однією з життєво важливих проблем є проблема задоволення населення необхідними продуктами харчування. Від того, наскільки вирішена ця проблема залежить рівень забезпеченості продовольчої безпеки країни, яка є важливою складовою національної безпеки.

Жорстка конкурентна боротьба на ринку молокопереробних підприємств потребує від виробників постійного підвищення

якості молочної продукції, розширення асортименту, впровадження нових технологій. Таким чином, щоб вижити в умовах конкуренції та зайняти свою нішу на ринку підприємствам постійно необхідні значні інвестиційні кошти. Недостатність інвестиційних коштів у виробничі сфери АПК, а саме в сільськогосподарські підприємства і підприємства переробних галузей, негативно впливає на їх економічне становище, особливо у сфері сільського господарства.

Метою цього дослідження є вибір конкурентних стратегій одного з потужних молокопереробних підприємств Київського регіону, як важливого чинника управління ефективністю його комерційної діяльності.

Філія «Білоцерківський молочний комбінат» (БМК) Компанії «ТЕРРА ФУД» є одним із найсучасніших у Східній Європі та першим в Україні заводом із випуску продукції з незбираного молока, що відповідає нормам Міжнародної молочної федерації та директивам Європейського Союзу.

БМК – єдиний в Україні молочний комбінат, побудований з нуля за роки незалежності України. Його було спроектовано з урахуванням сучасних стандартів якості, починаючи від вибору локації для будівництва і завершуючи розташуванням виробничих зон усередині будівлі. Комбінат входить до ТОП-5 вітчизняних виробників продукції з незбираного молока.

Земельна ділянка підприємства розташована у безпосередній близькості від магістралі Київ-Одеса, у районі об'їзної ділянки навколо Білої Церкви. Таке розташування дозволяє комбінату стати привабливим партнером для виробників молочної сировини, а також досягати високих показників у собівартості готової продукції завдяки ефективній логістиці сировинних потоків в даному районі. Близькість до Києва і доступність транспортних артерій до всіх потенційних ринків збуту сприяє організації ефективного збуту і дистрибуторської мережі.

Сировиною для виготовлення продукції служить молоко вищого і першого гатунків, яке постачається виключно від сільгосппідприємств в радіусі 200 кілометрів. Серед агровиробників – господарства Київщини, Вінниччини, Черкащини, Житомирщини.

Однією із основних ознак продукції даного підприємства є якісні показники. Досягнення високої якості і безпечності продукції можливе лише в умовах постійного вдосконалення та поліпшення впровадженої на підприємстві інтегрованої системи управління якістю та безпечністю харчових продуктів (ІСУП) на базі міжнародних стандартів ISO22000:2005 та ISO 9001:2008. Система передбачає здійснення контролю на всіх етапах виробничого процесу – від ферми до полиці магазину, що гарантує якість і безпеку молочних продуктів.

В асортименті Білоцерківського комбінату повний спектр цільномолочних продуктів для всіх груп споживачів під загальним брендом «MilkLife». Продукція м'якої сирної групи – зернистий сир у вершках «Cottage Cheese» і «Фета» – вважається делікатесною. ТМ «Біла лінія» розрахована на широкі кола споживачів. Серед найбільш популярної продукції: молоко, сметана, ряжанка, кефір без добавок, біо-кефір, біо-йогурти та топлене молоко. Вся продукція високоякісна. Наприклад, в йогуртах підприємства зміст фруктового наповнювача складає 15 % і це шматочки фруктів. Недавно запущена лінія по виготовленню термостатної продукції: кефіра, ряженки, сметани.

На підприємстві діє закритий технологічний процес виробництва молочної продукції та автоматизоване управління виробничими процесами, що гарантує мінімальний вплив людського чинника та оточуючого середовища на якість продукції. Новітнє обладнання дозволяє застосовувати прогресивні технології щадних режимів теплової обробки молока, що гарантує максимальне збереження корисних складових частин молока та забезпечує високу харчову та енергетичну цінність молочної продукції. новаційне обладнання комбінату постачають такі провідні світові виробники, як TetraPak, GEA, SPX.

У виробництві кисломолочної продукції підприємство використовує високоякісні закваски данської компанії «Chr.Hansen». Це забезпечує високий рівень корисності молочної продукції для організму людини.

Стратегія підприємства базується на двох складових – сучасному високотехнологічному виробництві та якісній натуральній

сировині, а відповідно і якісній продукції. Впроваджена сучасна європейська безконтактна технологія виробництва забезпечує високий ступінь чистоти харчового виробництва.

Білоцерківський молочний комбінат заслужено вважається еталонним молокопереробним підприємством України. БМК першим у країні презентував молочну продукцію преміального сегмента у скляній упаковці під ТМ «Premialle», під цією маркою налагодив також виробництво першого українського сиру фета, частка якого на ринку України сьогодні становить 40 %.

Провідні фахівці підприємства працюють над удосконаленням технології виробництва молокопродуктів, за допомогою якої здійснюється поліпшення якості готової продукції. Для розробки конкурентної стратегії враховують результати аналізу діяльності підприємства (економічної, фінансової, маркетингової та збутової).

Білоцерківський молочний комбінат – ексклюзивний постачальник молочних сумішей для морозива та коктейлів McDonald's в Україні, а також експортер молочних сумішей для цієї мережі закладів у Молдові, Білорусі, Азербайджані та Грузії.

БМК уже тричі визнано найкращим у Європі виробником молочних сумішей для компанії McDonald's. 12 років поспіль комбінат є єдиним постачальником молочних сумішей для морозива та коктейлів до мережі сімейних ресторанів McDonald's в Україні.

Основними конкурентами підприємства виступають підприємства-виробники аналогічних товарів, що надходять на даний ринок. Вони можуть бути більшими чи меншими за обсягами виробництва, мати більший чи менший ступінь диверсифікованості. Але поєднує всіх одне: вони пропонують свій аналогічний товар споживачам на тому ж самому ринку.

Проаналізувавши результати проведеного дослідження серед найближчих конкурентів ТОВ «БМК», які працюють в навколишньому середовищі, а саме ТОВ «Таращамолоко», Філія «Володарський сир», ПП «Рокитняночка», ТОВ «Бровари-молоко», ВАТ «Вімм-Білл-Данн Україна» встановлено, що ТОВ «БМК»

за обсягом виробництва і кількістю асортиментних груп поступається місцем тільки ВАТ «Вімм-Білл-Данн Україна» – потужному молоко-переробному підприємству, яке досить тривалий час працює на ринку.

Для сучасного етапу формування ринкових відносин на підприємствах молоко-переробної галузі характерне посилення інтенсивності розвитку конкуренції між виробниками товарів. Конкурентну стратегію розглядають як засіб, завдяки якому підприємство переміщається з поточної ринкової позиції до бажаної.

Конкурентні переваги визначають конкурентну ринкову позицію підприємства. Для того, щоб зберегти свої позиції на високо конкурентному ринку та розвивати свій бізнес підприємства мають проводити адекватні, стратегічні та оперативні зміни в рамках своїх конкурентних стратегій.

Важливим чинником зростання прибутку молокопереробного підприємства в умовах нестабільних ринкових відносин є формування товарної стратегії та асортиментної політики, що визначають обсяги виробництва молочної продукції, її асортимент та якість залежно від потреб ринку. Крім того ефективна товарна стратегія забезпечує конкурентні переваги господарського портфелю та його довгострокову прибутковість. Успішне розв'язання проблеми урахування довгострокових наслідків рішень щодо управління товарним асортиментом можливо здійснити завдяки застосуванню методів формування товарної стратегії підприємства.

В умовах зростання конкуренції практичний інтерес з боку комерційних організацій до конкурентних стратегій посилюється, тому проблеми, пов'язані з розробленням і реалізацією конкурентних стратегій, у край актуальні. При впровадженні ефективної конкурентної стратегії підприємство повинно враховувати використання внутрішніх потенційних можливостей створення конкурентних переваг, що забезпечуватимуть адекватну реакцію на зміни факторів зовнішнього середовища, упереджуватимуть заходи конкурентів і сприятимуть сталому розвитку підприємства у визначеному стратегічному періоді.

Список використаних інформаційних джерел

1. Дейнега О. В. Внутрішній маркетинг у діяльності підприємств / О. В. Дейнега // Економіка і фінанси. – 2017. – № 8. – С. 33–40.
2. Дейнега І. О. Формування інформаційного потенціалу маркетингової діяльності підприємства / І. О. Дейнега, О. В. Дейнега // Науковий огляд. – 2016. – Т. 2. – Вип. 2.
3. Конопляникова М. А. Управління маркетинговою діяльністю: поняття, принципи, підходи / М. А. Конопляникова // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. – Вип. 17. – С. 332–336.
4. Крикавський Є. В. Маркетингова інформація : підручник / Є. В. Крикавський. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2014. – 416 с.
5. Череп А. В. Стратегічне планування і управління : навч. посіб. / А. В. Череп, А. В. Сучков. – Київ : Кондор, 2011. – 334 с.
6. Адміністративно-управлінський портал [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.aup.ru/>. – Назва з екрана.

А. О. Дегтяр, д. н. держ. упр., професор
Національний аерокосмічний університет
ім. М. Є. Жуковського «ХАІ»;

М. П. Бублій, к. н. держ. упр., доцент
Харківський регіональний інститут державного
управління Національної академії державного управління
при Президентіві України

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ СТАЛИМ РОЗВИТКОМ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

При сучасних темпах економічного зростання неможливо забезпечити вирішення завдань, що стоять перед країною: модернізацію промислового виробництва, подолання інфраструктурної недостатності, реформування соціальних інститутів, підвищення продуктивності праці та структурну перебудову.

В Україні в останні роки спостерігається посилення диференціації в розвитку промислових підприємств, яка характеризується різним рівнем добробуту більшої частини працівників під-

приємств, дезінтеграцією економічного простору і різною реакцією на кризові явища.

Визначення резервів розширеного відтворення економіки, аналіз можливих економічних ризиків, що впливають з-за не вирішених питань міжнародного характеру, вимагають ситуаційного і системного підходів до вивчення проблем стійкого до зовнішніх факторів і процесів економічного розвитку промислових підприємств України [1, с. 68].

Формування сучасної науки ґрунтувалося на базі теорії про те, що в основі управління функціонуванням господарств лежить їх взаємозв'язок і здатність впливати один на одного.

Стосовно до промислового підприємства як об'єкту дослідження з урахуванням системного підходу, його головними системоутворюючими ознаками будуть виступати наступні:

- наявність структурних зв'язків між інформаційними, технологічними, економічними та управлінськими елементами;
- наявність інструментів самоврядування і саморозвитку суб'єкта і об'єкта управління, заснованих на принципі зворотного зв'язку;
- багаторівневність і ієрархічність організаційної моделі, що включає взаємодію вертикальних і горизонтальних зв'язків;
- множинність допустимих варіантів поведінки та їх стратегій, межі яких визначаються факторами соціального, економічного, технологічного та інституційного характеру;
- цільові функції взаємодії структурних елементів всередині промислового підприємства та її взаємодії з іншими підприємствами;
- неадитивність і синергічність системи визначаються тим, що в процесі взаємодії її елементи забезпечують більшу ефективність, ніж при розрізненому функціонуванні;
- нерівнозначність суми властивостей і характеристик розрізнених елементів системи її властивостям і характеристикам в цілому;
- динамізм і мінливість, що проявляються як на рівні структурних елементів і підсистем, так і на рівні промислового підприємства в цілому [2, с. 61].

Промислове підприємство може розглядатися як підсистема регіону і одночасно як відносно самостійна частина. З точки зору відтворення промислове підприємство не є замкнутою системою.

Важливою властивістю промислового підприємства як соціально-економічної системи є наявність структури. Структуру можна розглядати як спосіб взаємозв'язку, взаємодії утворюють систему елементів, її внутрішню організацію, що забезпечує цілісність. Вона дозволяє зберегти якісну визначеність промислового підприємства як системи протягом певного часу. Структура може видозмінюватися під впливом багатьох факторів, що впливають на систему, таких, як зовнішнє середовище, зміна функцій та ін.

Таким чином промислове підприємство має властивості самоорганізації та розвитку відповідно до певних закономірностей. Тому аналіз економічного аспекту розвитку промислового підприємства неможливо проводити без урахування впливу і взаємозв'язків всіх його підсистем. Процеси взаємодії структурних елементів промислового підприємства і його самоорганізація протікають згідно з нормами і правилами і здійснюються за допомогою організаційних механізмів і структур [3, с. 49].

Відтворювальна функція є матеріальним базисом по відношенню до інших функцій. Вона забезпечує задоволення матеріальних потреб системи і націлена на її життєзабезпечення. Формує стійкий цикл, що складається з фази виробництва, обміну, розподілу, споживання матеріальних і нематеріальних благ, забезпечуючи при цьому локальні зв'язки в просторі промислового підприємства.

Соціально-комунікативна функція орієнтована на розвиток суспільної взаємодії суб'єктів у просторі промислового підприємства. В основі соціальної взаємодії між організаціями, розташованими на промислового підприємства, і його населенням лежить інфраструктура, що сприяє розвитку людського капіталу.

Субординаційна функція визначає місце промислової системи в загальнодержавній соціально-економічній вертикалі.

Інтеграційна функція забезпечує об'єднання різних промислових систем, а також взаємодію з іншими рівнями глобальної соціально-економічної системи.

Інноваційна функція орієнтована на досягнення мети розвитку людських ресурсів і технологічної модернізації.

Узагальнюючи результати з аналізу регіональних функцій, можна зробити висновок про те, що вони дозволяють забезпечувати потреби цілеспрямованого управління промисловою економічною системою.

В умовах глобалізації, динамічності внутрішніх і зовнішніх факторів є досить значущим осмислення теорії управління і розробка стратегії управління сталим розвитком промислових підприємств регіону.

Список використаних інформаційних джерел

1. Кизим М. О. Промислова політика та кластеризація економіки України : монографія / М. О. Кизим ; Нац. акад. наук України, Н.-д. центр індустр. пробл. розв. – Харків : ІНЖЕК, 2011. – 301 с.
2. Пельтек Л. В. Розвиток регіональної промислової політики держави: теорія, методологія, механізми : монографія / Л. В. Пельтек ; НАН України, Рада по вивч. продукт. сил України, Чорномор. держ. ун-т ім. П. Могили. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ, 2010. – 265 с.
3. Промисловий комплекс України: економічні трансформації та пріоритети розвитку : монографія / [Н. В. Тарасова, І. С. Калініченко, А. М. Горський, О. С. Зарудна та ін.] – Київ : Наук. світ, 2005. – 182 с.

Ю. В. Дубей, к. е. н., доцент

Рафаел Ештеван, магістр

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЛОГІСТИЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЗБУТОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Збутова (розподільна) логістика – це комплекс взаємозалежних функцій, реалізованих у процесі розподілу матеріального потоку між різними оптовими покупцями. Збутова логістика орієнтована на забезпечення раціоналізації процесу фізичного просування продукції до споживача й формування системи

ефективного логістичного сервісу, а також служить невід'ємною частиною загальної логістичної системи, забезпечуючи найбільш ефективну організацію розподілу виробленої продукції. Вона охоплює весь ланцюг розподілу системи: маркетинг, транспортування, складування й ін.

Виділяють наступні завдання збутової логістики [1]:

- доправити споживачеві продукцію вчасно;
- доправити споживачеві продукцію в потрібній кількості;
- доправити споживачеві продукцію без шкоди для її якості;
- доправити споживачеві продукцію з мінімальними витратами.

У процесі вирішення завдань збутової логістики необхідно знайти відповіді на наступні питання:

1) За яким каналу довести продукцію до споживача?

2) Як упакувати продукцію?

3) За яким маршрутом відправити?

4) Чи потрібна логістиці мережа складів? Якщо так, то яка, де й скільки.

5) Який рівень обслуговування забезпечити?

Принципова відмінність розподільної логістики від традиційних методів збуту й продажу полягає:

– у підпорядкуванні процесу керування матеріальними й інформаційними потоками цілям і завданням маркетингу;

– системному взаємозв'язку процесу розподілу із процесами виробництва й закупівель (у плані керування матеріальними потоками);

– системному взаємозв'язку всіх функцій усередині самого розподілу.

Збутова логістика планує й забезпечує та здійснює:

– постійне вивчення споживчого попиту;

– вивчення товарів, створюваних конкурентами;

– збір повної інформації про товари власного виробництва;

– пошук реальних і потенційних замовників, створення, підтримка й розвиток зв'язків з ними;

– висування пропозицій про шляхи пристосування власного виробництва до потреб споживачів з метою їх максимального задоволення;

- вибір каналів збуту продукції, посередників;
- організацію поставок і їх контроль;
- участь у формуванні стратегії й тактики підприємства при плануванні виробництва й витрат.

Отже, збутова логістика шукає шляхи й засобу оптимізації каналів збуту. Існування ж численних способів організації збуту дозволяє найбільше повно використовувати потенціал логістики.

Можна скласти наступні правила досягнення ефективних продажів шляхом застосування логістики:

1) Доступність продукції для споживача.

Споживач повинен мати змогу з найменшими зусиллями знайти у продажу та придбати продукцію, інакше він із високою імовірністю віддасть перевагу більш доступному товару конкурента, за умови якщо товар менш досяжного виробника не є унікальним та ексклюзивним за своїми характеристиками.

Доступність багатьох видів продукції для кінцевого споживача часто досягається за допомогою посередників, оскільки організація прямого продажу є досить капіталомісткою та складною. Із метою поширення продукції та масового збуту промислові підприємства можуть привертати посередників (табл. 1) [2, 3].

Таблиця 1 – Типи посередників у процесі організації збуту

Тип посередника	Ознака класифікації
Дилер	Від свого імені й за свій рахунок
Дистриб'ютор	Від чужого імені й за свій рахунок
Комісіонер	Від свого імені й за чужий рахунок
Агент, брокер	Від чужого імені й за чужий рахунок

Канали збуту, що формуються між виробником та споживачем можуть мати досить багато рівнів, однак із кожним рівнем ціна продукції буде зростати, а отже товар може втратити конкурентоспроможність за вартісною ознакою.

Тому, у процесі побудови збутової мережі та виборі посередників завжди співвідносять витрати на організацію збуту із застосуванням різних за довжиною та витратністю каналів.

2) Наявність продукції у продажу.

Якщо споживач кілька разів звертається за товаром та не отримує його, то цей споживач легко може бути втрачений, тому необхідно слідкувати за наявністю продукції у продажу. Однак не завжди легко організувати наявність усіх позицій постійно, тому головним є забезпечення як мінімум найбільш популярних позицій. Для цього необхідно вивчати тенденції попиту та проводити аналіз структури та динаміки продажів. Наприклад, у практиці підприємств популярною є матриця ABC-XYZ аналізу.

3) Якісний сервіс.

Сучасна конкуренція вимагає високої якості сервісу, яка впливає на імідж виробника та бажання здійснити покупку. Тому процес обслуговування клієнта з моменту замовлення до моменту отримання повинен складатися таким чином, щоб клієнт був лояльним і надалі. Важливим у даному процесі є персонал, що контактує із клієнтом. Для перевірки якості обслуговування часто використовують методику «Таємний покупець», що дає змогу оцінити процеси «очами споживача». На якість сервісу у процесі збуту впливає застосування сучасних інформаційних технологій: комп'ютери, касові термінали; однакове кодування товарів; системи супутникового спостереження за транспортуванням; електронний обмін даних і переказ грошей.

Таким чином, збутова логістика заснована на об'єднанні ідей менеджменту й логістики. Тут вирішуються завдання асортиментного завантаження виробництва на основі сформованого маркетинговими службами портфеля замовлень, визначається технологія оптимального переміщення ресурсів і продуктів, виробляються стандартні вимоги до впакування, якість продуктів, виявляються центри виникнення втрат часу, нераціонального використання матеріальних і трудових ресурсів, устаткування й приміщень.

Список використаних інформаційних джерел

1. Голоцван Л. Критерии эффективности логистики / Л. Голоцван // Дистрибуция и логистика. – 2009. – № 4 (11). – С. 78–85.
2. Клімова І. Г. Логістика як чинник підвищення конкурентоспроможності підприємства / І. Г. Клімова // Держава та регіони. – 2006. – № 4. – С. 89–95.

3. Клімова І. Г. Проблеми та передумови використання логістики в Україні / І. Г. Клімова // Держава та регіони. – 2006. – № 3. – С. 77–83.

УДК 338.26:330.34 | 98

В. В. Іщук, викладач першої категорії

А. В. Каленська, викладач першої категорії

ВСП «Технологічно-економічний фаховий коледж БНАУ»

РОЗРОБКА СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

На сьогодні економіка України характеризується нестабільним станом господарської діяльності більшості підприємств, що однозначно вимагає удосконалення організації планування діяльності підприємств, формування нової стратегії їх розвитку. Економічні зміни зробили стратегічне планування єдиним способом формального прогнозування майбутнього функціонування. Відкритість підприємств та пряма залежність від ринкових умов обумовили необхідність створення системи планування і управління підприємством, здатної швидко і ефективно реагувати на ринкові потреби [1].

Теоретичним та методологічним аспектам стратегічного планування присвячено багато наукових праць. Основні дослідження зробили відомі науковці: Д. Акер, І. Ансофф, У. Кінг, Д. Кліланд, Г. Мінцберг, А. А. Томпсон, А. Дж. Стрікланд, В. А. Винокуров, О. С. Віханський, В. Г. Герасимчук, М. І. Круглов, П. В. Забелін, А. І. Льїн та інші. Проте, питання обґрунтування стратегічного планування на підприємствах в ринкових умовах залишається нагальним і сьогодні.

До основних передумов використання стратегічного планування відносять: необхідність реакції на зміни умов функціонування підприємства; потреба в об'єднанні різних напрямків діяльності підприємства в умовах розвитку децентралізації та диверсифікації; наявність виражених конкурентних переваг і необхідність їх підтримки; посилення конкуренції; інтернаціоналізація бізнесу; наявність висококваліфікованих менеджерів;

розвиток теорії та практики стратегічного планування, які допомагають перейти від методу «проб і помилок» до наукових методів передбачення та підготовки сьогодення і до майбутнього; наявність доступної інформації (глобальних інформаційних мереж) для вивчення сильних і слабких сторін підприємства, зовнішнього середовища та умов конкуренції; посилення інноваційних процесів, швидке освоєння підприємством нових ідей; впровадження високої культури управління підприємством [2].

Зазвичай стратегічне планування для великих корпоративних підприємств може бути розраховане на тривалий період (3-5 років і більше). Для середніх і малих підприємств, а також організацій, що діють в умовах нестабільного середовища, більш прийнятним в стратегічному плані, очевидно, буде середньострокове планування, найчастіше терміном 1-3 роки або, в ряді випадків, до одного року.

Результатом процесу організації стратегічного планування є система планів. Необхідно враховувати, що процес планування в організації завжди досить складний і різноманітний. Цим зумовлюється комплексний характер створюваної системи планів, яку в загальному випадку стосовно до великих підприємств корпоративного типу можна розділити на наступні елементи [3]:

1. Загальний стратегічний план (іноді може називатися генеральним планом) підприємства – передбачає реалізацію генеральної стратегії організації.

2. Плани окремих стратегічних одиниць бізнесу (СЕБ), що входять до складу корпоративної фірми, – передбачають реалізацію бізнес-стратегій.

3. Загальнофірмові плани по окремим видам діяльності, які реалізують стратегії виробництва, маркетингу, фінансування, НДДКР і т. д.

4. Тактичні (операційні) плани організації.

Для середніх і малих підприємств такий варіант системи планів можливий вкрай рідко. Для них в більшості випадків, очевидно, буде більш прийнятний спрощений варіант:

1. Загальний стратегічний план підприємства, який реалізує прийнятну бізнес-стратегію.

2. Плани по функціональних напрямках діяльності підприємства: маркетингу, продажу, фінансів, управління персоналом і т. д.

Слід також вважати, що в умовах нестабільного зовнішнього середовища (такі ситуації все частіше зустрічаються в сучасній ринковій кон'юнктурі) кількісний і якісний складу зазначеної планової документації, її деталізація будуть зазнавати істотні зміни.

Загальна кількість планів підприємства, очевидно, буде скорочуватися, багато з них будуть об'єднані і укрупнені. Отримуватимуть більший розвиток захисні плани, націлені на утримання своїх позицій на ринку і попередження банкрутства підприємства [4].

Крім планів в інтересах більш ефективного процесу планування можуть розроблятися та інші планові документи: програми (або план-програми), проекти, бюджети, «дорожні карти» і т. п.

Програми зазвичай визначають розвиток одного з найбільш важливих аспектів життя організації і спрямовані на досягнення конкретної стратегічної мети.

Проекти відрізняються від програм тим, що вони орієнтуються, перш за все, на певний новий аспект життєдіяльності і розвитку організації.

Реалізація стратегічних планів здійснюється через систему бюджетів. Бюджет – це фінансовий план, що охоплює аспекти господарських операцій фірми на певний період в майбутньому. Причому, якщо довгострокові плани «написані широкими мазками» і слабо координують дії, спрямовані на здійснення тієї чи іншої функції, то чим коротше планований період, тим більшої інтеграції вимагають плани по різних функцій. Таким чином, можна сказати, що бюджет є сполучною ланкою між перспективним, середньостроковим і поточним плануванням.

«Дорожні карти» – це новий різновид планових документів, які передбачають поетапне і різноманітне розвиток підприємства (продукту, процесу і т. п.) з можливістю обґрунтованого вибору альтернативних варіантів і вирішення проблемних ситуацій [5].

При необхідності можуть розроблятися і окремі проекти з новим аспектам діяльності організації, наприклад:

- проект створення вертикальної маркетингової мережі збуту;
- проект створення центру маркетингових досліджень;
- проект створення Call-центру і т. д.

До бюджетних планових документам в цьому випадку, наприклад, можуть бути віднесені:

- бюджет програми розширення збутової мережі;
- бюджет проекту створення центру маркетингових досліджень;
- бюджет програми стимулювання збуту нових товарів;
- бюджет рекламної кампанії організації тощо [6].

В умовах стислих термінів і варіативності завдань може отримати розвиток метод «паралельного планування», коли розробка стратегічних, тактичних і функціональних планів здійснюється майже одночасно з незначним часовим зміщенням.

Однак це вимагає відпрацьованого в практичних ситуаціях ефективної взаємодії між усіма рівнями управління на конкретному підприємстві.

Варто окремо зупинитися на значущості бізнес-планування та його місце в системі організації стратегічного планування.

Як зазначалося раніше, в інтересах забезпечення реалізації прийнятих стратегій в зв'язку з обстановкою, що змінилася можуть розроблятися відповідні проекти по новим або раптово виникають завданням. Як правило, вони виконуються в формі бізнес-планів. Бізнес-план може розроблятися як для нового, тільки що створюється підприємства, так і для вже існуючих організацій на черговому етапі їх розвитку. Бізнес-планування стосовно даної тематики вирішує наступні важливі завдання [7]:

- визначає ступінь життєздатності та майбутньої стійкості підприємства в змінній ситуації і знижує ризик підприємницької діяльності;
- конкретизує перспективи бізнесу в вигляді системи кількісних і якісних показників розвитку стосовно нових умов;
- привертає увагу і інтерес, забезпечує підтримку з боку потенційних інвесторів фірми в цих умовах.

Розробка стратегічного плану ТОВ «Тріо» (вітчизняний виробник спецодягу) передбачає такі етапи, як: розробка опти-

мальної виробничої номенклатури послуг належної якості, оцінка якості та конкурентоспроможності; використання передових технологій та сучасного устаткування при виробництві нових продуктів; використання систем забезпечення і контролю якості; сертифікація послуг і устаткування; використання передових підходів в управлінні підприємством, всебічне вивчення і аналіз ринків, в тому числі конкурентного середовища; оптимізація цінової політики; пошук ефективних каналів реалізації послуг, оптимізація просування послуг на ринок, розробка і проведення ефективних рекламних заходів, забезпечення сервісу та ін.

Компанія в якості стратегічних цілей обрала для себе виробництво групи продуктів NEO СИЗ – це просунута система одягу, що дозволяє оптимально підібрати все необхідне в залежності від виконуваної роботи (Advanced Workwear System).

У новому асортименті: робочий напівкомбінезон, робоча блуза (куртка), робочі штани. Одяг білого кольору, призначений для професіоналів, які займаються оздоблювальними роботами. Незалежно від призначення, весь одяг об'єднують інноваційні та функціональні рішення, а також матеріали високої якості. Міцність продукції підтверджує знак якості QUALITY APPROVAL. Цей знак – підтвердження багатоетапного контролю якості, якому піддається продукція бренду NEO.

На впровадження нового проекту були здійснені інвестиції, а саме закуплено додаткове обладнання в розмірі 17 770 тис. грн, а очікуваний прибуток від виробництва та продажу нового асортименту у 2021 році планується в розмірі 26 475 тис. грн.

Таким чином, згідно стратегічного плану новий проект є ефективним та окупиться через 7 місяців.

У ході роботи було здійснено безпосередній розрахунок фінансових результатів від виробництва робочого одягу за новою технологією та строк окупності інвестицій в даний проект. Для виконання розрахунків були взяті технічні, економічні та маркетингові дані. В результаті дослідження було з'ясовано, що підприємство має на сьогоднішній день не найвищий показник конкурентоспроможності, проте має всі можливості для покращення даної ситуації та отримання стабільних прибутків.

Таким чином, до найбільш характерних рис сучасного стратегічного планування підприємства можна віднести: розв'язання декількох стратегічних проблем підприємства; творчий характер даного планування; підхід «від майбутнього до сьогодні»; стохастичний характер; різність за концептуальним та описовим характером; пошук нових можливостей підприємства; визначеність потенціалу успіху підприємства; необхідність значних інформаційних, інтелектуальних, часових витрат; створення передумов ефективної діяльності підприємства; суб'єктом формування головної стратегії ідеї є вищий стратегічний рівень управління підприємством; гнучкість даного планування.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в узагальненні та розвитку науково-методичних основ і практичних рекомендацій щодо формування стратегічного плану економічного розвитку виробничого підприємства.

Список використаних інформаційних джерел

1. Беляева Н. С. Стратегічне позиціонування як елемент системи стратегічного управління підприємством / Н. С. Беляева // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. Економіка і менеджмент. – 2015. – № 14. – С. 119–123.
2. Бровкова О. Г. Формування системи стратегічного управління конкурентоспроможністю українських підприємств / О. Г. Бровкова, О. С. Гоцуляк, А. І. Троян // Економіка. Фінанси. Право. – 2018. – № 10. – С. 21–26.
3. Дяченко Т. О. Необхідність використання стратегічного управління в комерційній діяльності підприємств / Т. О. Дяченко // Економічні студії. – 2017. – № 2. – С. 41–45.
4. Каличева Н. Є. Напрями забезпечення ефективного розвитку промислових підприємств в сучасних умовах / Н. Є. Каличева, С. Є. Бохан // Науковий огляд. – 2017. – Вип. 5 (37). – С. 5–15.
5. Лісун Я. В. Формування системи управління стратегічною гнучкістю підприємств / Я. В. Лісун, Н. В. Хлістунова // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 8 (170). – С. 170–176.
6. Лозовський О. М. Управління ризиками як центральна ланка процесу стратегічного управління підприємством / О. М. Ло-

зовський // Молодий вчений. – 2017. – № 22. – Ч. 2. – С. 275–279.

7. Нідзельська Т. Л. Аналіз стратегічного потенціалу як основа розвитку підприємства / Т. Л. Нідзельська // Молодий вчений. – 2015. – № 4. – Ч. 2. – С. 15–19.

О. Г. Коваленко, аспірант

ВНЗ «Уманський національний університет садівництва»

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ТЕХНІЧНОГО ОСНАЩЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Мета формування та реалізації організаційно-економічного механізму технічного оснащення полягає у створенні сприятливого середовища для функціонування ринку техніки і привабливих умов для постачання технічних засобів сільськогосподарським підприємствам різним за розмірами та організаційно-правовими формами господарювання.

Організаційна складова даного механізму покликана створити основу для забезпечення руху технічних засобів від дилера, або виробника, до користувача, а економічна – сприяти виконанню економічних інтересів усіх учасників цього процесу. Ефективне функціонування зазначеного механізму можливе у взаємодії та поєднанні цих складових.

Організаційна складова механізму технічного забезпечення сільського господарства включає консультування, дорадництво, логістику, правове та інформаційне забезпечення, координацію взаємодії усіх суб'єктів ринку техніки та учасників економічних відносин постачання технічних засобів у сільське господарство.

Економічна складова даного механізму містить формування фінансових потоків, мотивацію, узгодження інтересів суб'єктів економічних відносин.

Реалізація та взаємодія організаційної і економічної складової механізму забезпеченості сільськогосподарських підприємств технічними засобами відбувається через сукупність інститутів та інституцій шляхом використання спеціальних інструментів впливу, важелів, і методів.

Формування ефективних моделей використання техніки є важливою складовою організаційно-економічного механізму технічного оснащення. Тому що сільське господарство України багатуокладне з великою кількістю форм господарювання, різних за розмірами і виробничою структурою суб'єктів. Що унеможливило використання єдиної моделі технічного забезпечення для всіх господарюючих суб'єктів. Адже моделі, виправдані для великих підприємств, не можливо запровадити у малих, фермерських господарствах та особистих селянських господарствах, – і навпаки.

В організаційно-економічному механізмі технічного оснащення доцільно розвивати три типи моделей використання техніки: пряму – за якої постачання техніки здійснюється безпосередньо сільськогосподарським товаровиробникам; лізингову – з використанням механізму лізингу; та гібридну – коли постачання техніки відбувається обслуговуючим кооперативом, та іншим спеціалізованим підприємством з подальшим спільним використанням сільськогосподарськими підприємствами за різними угодами.

Щодо розвитку цих моделей доцільно виділити такі стратегічні напрями, ефективної реалізації організаційно-економічного механізму технічного оснащення сільськогосподарських підприємств як:

- становлення вітчизняного сільськогосподарського машинобудування;
- оптимізація митно-тарифного регулювання зовнішньоекономічного обороту технічних засобів;
- зростання внутрішнього інвестиційного ринку;
- поширення кооперативного руху щодо спільного використання технічних засобів сільськогосподарськими підприємствами, фермерськими і особистими селянськими господарствами;
- придбання техніки через лізинг. Використання лізингу призводить до здороження техніки для сільськогосподарських підприємств, однак дозволяє оптимізувати строки внесення коштів, у тому числі шляхом відстрочення частини виплат на періоди, коли використання такої техніки уже приносить певні комерційні зиски;

– удосконалення структури виробництва і напрямків діяльності у розрізі різних форм господарювання в сільському господарстві та залежно від зонального розміщення товаровиробників. Такий підхід використання сільськогосподарської техніки, на основні оптимізації структури діяльності за зональним принципом, може реалізовуватися повною мірою лише у випадку створення машино-тракторних станцій, обслуговуючих кооперативів, та великими сільськогосподарськими підприємствами [1].

Проте основними стратегічними напрямами реалізації організаційно-економічного механізму технічного оснащення є посилення державної фінансової підтримки особистих селянських господарств, фермерських і малих підприємств, впровадження інновацій, нових видів виробництв та збільшення обсягів вирощування традиційних культур. Основними напрямом такої активізації має стати поширення практики державної кредитної підтримки товаровиробників щодо придбання сільськогосподарської техніки [2].

Така практика в Україні існує і дає позитивні результати. Механізм її полягає в тому, що при купівлі сільськогосподарськими підприємствами технічних засобів за рахунок кредитування держава погашає частину нарахованих відсотків. Це здешевлює підприємствам придбання техніки, знижує борговий тягар і робить кредитування більш доступним. У перспективі державну підтримку здешевлення кредитних операцій на придбання технічних засобів доцільно не тільки зберегти, а й поступово збільшувати [3].

Запропоноване удосконалення організаційно-економічного механізму технічного забезпечення сільського господарства дозволить підвищити техніко-технологічний рівень господарювання та посилити його інноваційні основи, сприятиме активізації аграрних інвестиційних процесів, збільшенню притоку інвестицій у технічне забезпечення та сприятиме запровадженню інноваційного типу господарювання в аграрному виробництві, розвитку сільського господарства нашої держави, збільшенню виробництва продукції, доступності для населення висо-

коякісних продуктів харчування, посиленню продовольчої безпеки і експортного потенціалу нашої держави, інтеграції країни у світовий економічний простір та позитивно позначиться на економіці України.

Список використаних інформаційних джерел

1. Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу [Електронний ресурс]: Закон України № 3023-III від 7 лютого 2002 р. – URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3023-14>. – Назва з екрана.
2. Марков Р. Р. Удосконалення організаційно-економічного механізму забезпечення сільського господарства технічними засобами / Марков Р. Р. // Економіка АПК. – 2019. – № 5. – С. 115–120.
3. Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для часткової компенсації вартості сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва [Електронний ресурс]: затверджений Постановою Кабінету Міністрів України № 130 від 1 березня 2017 р. // Урядовий портал України. – URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/249807294>. – Назва з екрана.

С. В. Махно, здобувач вищої освіти ОС «Бакалавр»
Ж. А. Кононенко, к. е. н., доцент – науковий керівник
Полтавська державна аграрна академія

МІНІМАЛЬНА ЗАРОБІТНА ПЛАТА ТА ЇЇ АКТУАЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ

Закон України «Про оплату праці» націлює нас на трактування визначення, що таке заробітна плата – це винагорода, яка може бути обчислена, як правило, у грошовому розмірі, яку за трудовою угодою власник або уповноважений ним орган компенсує працівникові за відпрацьований час чи виконану ним роботу.

Згідно з статтею 3 Закону України «Про оплату праці» та статті 95 Кодексу законів про працю, законодавство України ре-

гулює по всій території країни отримувати соціальну гарантію за будь-якою системою оплати праці для всіх працюючих осіб мінімально допустиму винагороду – мінімальну заробітну плату.

Розмір мінімальної заробітної плати переглядається кожного року та встановлюється відповідно до статей 9 і 10 Закону України «Про оплату праці» таким чином, що у будь-якому випадку він завжди більший від розміру прожиткового мінімуму для осіб, які зайняті у виробництві.

Верховна Рада України в кінці року приймає Держбюджет України на наступний рік, де на загальнодержавному рівні встановлюється розмір мінімальної заробітної плати, який має однаковий розмір для всіх областей країни [1].

Від 01 січня 2020 року «мінімалка» була підвищена на 550 гривень, що в загальному виразі становила 4 723 гривні, що у свою чергу на 13,18 % більше, ніж у порівнянні з минулим роком (4 173 грн).

Якщо нашу заробітну плату обчислити в іноземній валюті, то вона становитиме \$194,11 (4 723 грн), а прожитковий мінімум лише всього \$86,39 (2 102 грн) – це дуже низький показник у порівнянні з провідними країнами світу.

Купівельна спроможність прожиткового мінімуму розглядається, як необхідна кількість продуктів харчування для проживання на певний період – прожитковий кошик.

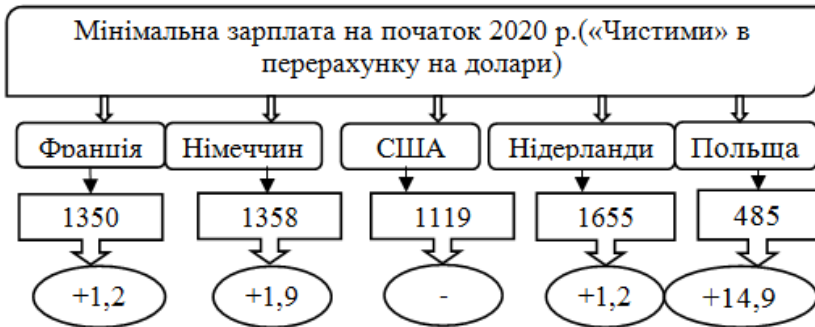

Рисунок 1 – Мінімальна зарплата різних країн, в порівнянні з минулим роком

За розрахованими статистичними даними для однієї працездатної особи норми споживання продуктів харчування на рік наведених у (рис. 2), що становить частку витрат у розмірі 42,1% із загального прибутку.

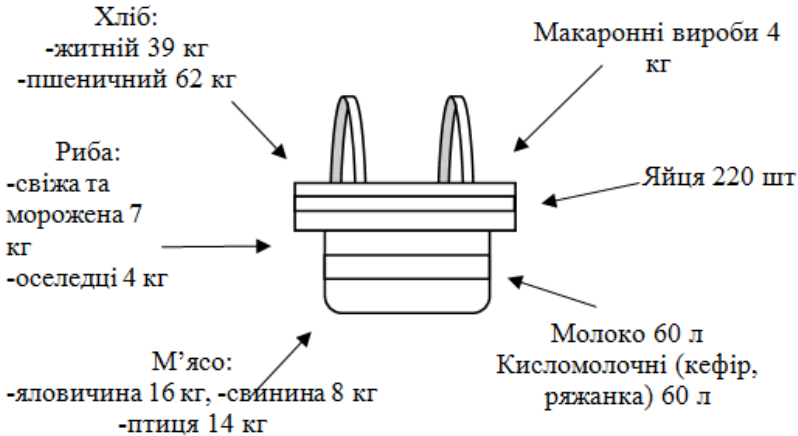

Рисунок 2 – Особливості споживчого кошика в Україні

При цьому, у США розмір цього «кошика» становить 13,2 %, а у Німеччині лише 9,7 % від загальної суми доходу.

При цьому в споживчий кошик для Українців не включаються витрати на комп'ютери та оргтехніку, користування мобільним телефоном, підключення до інтернету, автотопальне, тютюнові вироби, утримування домашніх тварин, відвідування закладів харчування та деякі інші [2].

Можна задатися питанням: «Що я можу купити на свою мінімалку?»

Насправді купівельна спроможність мінімальної оплати праці значно перевищує ту, яка була 20 років тому. В не далекому 2000 році МЗ складала лише 118 грн. На неї можна було купити менше речей ніж сьогодні. На 118 грн можна було купити у три рази менше хліба, ніж ми зможемо купити сьогодні на 4 723 грн (в порівнянних цінах), а ось бензину – в сім разів менше, не дивлячись на те, що зараз він коштує значно більше, ніж 20 років тому.

Хоч мінімальна заробітна плата в Україні значно перевищує ту, яка є у деяких країнах Африки, але до рівня провідних країн світу нам ще потрібно вчитися та розвиватися.

Адже на сьогоднішній день деяким людям мінімалки не вистачає на оплату рахунків за комунальні послуги та купувати інші товари для забезпечення своїх потреб.

Список використаних інформаційних джерел

1. Мінімальна заробітна плата [Електронний ресурс]. – URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>. – Назва з екрана.
2. Споживчий кошик в Україні [Електронний ресурс]. – URL: <https://vgolos.com.ua/wp-content/uploads/2020>. – Назва з екрана.

Н. С. Меджибовська, д. е. н., професор
Одеський національний економічний університет

ПУБЛІЧНІ ЗАКУПІВЛІ В УКРАЇНІ: ДИНАМІКА РОЗВИТКУ

Держава є найпотужнішим споживачем товарів та послуг. За даними ОЕСР, розмір державних закупівель становить приблизно 12 % валового внутрішнього продукту у країнах ОЕСР, що робить їх ключовою економічною діяльністю, коливаючись від 4,9 % у Мексиці до 19,5 % у Нідерландах [1].

За даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, обсяг державних закупівель в Україні щороку складає близько 13 % ВВП [2]. З цієї точки зору активне залучення бізнесу для забезпечення державних закупівель є найважливішою задачею, що не тільки дозволяє економити кошти платників податків, а й створює джерела для функціонування для бізнесових структур.

Дане дослідження присвячене аналізу динаміки участі бізнесу в публічних закупівлях в Україні за три повних послідовних роки (2017–2019 рр.). Цей аналіз спирається на дані професійного модуля аналітики ProZorro [3].

Проведемо аналіз структури публічних закупівель в Україні за різними процедурами з точки зору кількості тендерів і їх очікуваної вартості (таблиця 1).

**Таблиця 1 – Структура публічних закупівель, 2017–2019 рр.
за параметрами кількості тендерів та очікуваної
вартості закупівель, % [3]**

Процедура закупівлі	За кількістю тендерів			За очікуваною вартістю		
	2017	2018	2019	2017	2018	2019
Допорогова закупівля	21,35	15,04	10,81	9,05	11,60	3,94
Процедура звітування про укладений договір	66,13	72,34	77,14	15,01	16,28	19,65
Переговорна процедура	2,66	2,46	2,22	8,94	10,64	10,09
Переговорна процедура за нагальною потребою	2,11	2,13	2,12	8,51	5,22	8,65
Відкриті торги	7,09	7,45	7,14	19,46	23,43	23,42
Відкриті торги із публікацією англійською мовою	0,51	0,45	0,42	36,09	29,47	31,35
Переговорна процедура (для потреб оборони)	0,14	0,13	0,12	2,68	3,24	2,33

З таблиці видно, що найбільш затребуваною процедурою закупівлі є неконкурентна процедура звітування про укладений договір – її питома вага досягла більш 3/4 загальної кількості всіх тендерів і за досліджуваний період постійно збільшувалась за обома параметрами. За параметром очікуваної вартості ця процедура є другою за питомою вагою після конкурентної процедури відкритих торгів.

Наступною за популярністю процедурою за кількістю тендерів є конкурентна процедура допорогових закупівель, однак її доля поступово зменшувалась протягом досліджуваних 3-х років, що також простежується і за параметром очікуваної вартості. Ймовірною причиною такої тенденції можна припустити впровадження у 2019 році електронних каталогів, що є своєрідними Інтернет-магазинами для державних замовників (тобто, неконкурентною процедурою) з таким же обмеженням щодо граничної вартості, що й для допорогових закупівель. Однак за даними професійного модуля аналітики ProZorro, за електронними каталогами в 2019 році було здійснено лише 0,03 % всіх

закупівель за кількістю процедур і 0,0014 % за їх вартістю (тому ці процедури навіть не ввійшли в таблицю 1).

Відкриті торги є основною конкурентною процедурою публічних закупівель в Україні. З цієї точки зору позитивним є поступове збільшення їх питомої ваги як за параметром кількості закупівель, так і очікуваної вартості. Цікаво, що відкриті торги із публікацією англійською мовою при дуже низьких показниках кількості закупівель (нижче 0,5 %) становлять вагому частку усіх процедур за параметром їх очікуваної вартості (більш 30 %). Це цілком зрозуміло, оскільки такі закупівлі спрямовані на залучення іноземних постачальників і здійснюються на більш високі суми (тому такі торги також називають «європейськими»).

Переговорні процедури, що є неконкурентними процедурами, складають невелику питому вагу за параметром кількості процедур (менш, ніж 2,5 %) і декілька більше значення за параметром їх вартості (8–10 %). Важливо, що за вартісним показником питома вага таких процедур зросла за 3 роки.

Переговорні процедури для потреб оборони, що є конкурентними процедурами, склали дуже невеликий обсяг за обома параметрами, більш того, їх показники навіть декілька знизились за досліджуваній період.

Аналіз агрегованих показників за типами процедур конкурентні/неконкурентні показав, що за три роки їх співвідношення збільшилось в бік неконкурентних процедур (з 70,90 % до 81,48 % за кількістю, з 32,46 % до 38,38 % за очікуваною вартістю).

Таким чином, аналіз структури публічних закупівель дозволив дослідити важливі тенденції, що сформувались за три повних роки існування системи публічних закупівель ProZorro. По-перше, позитивною тенденцією є збільшення частки конкурентних процедур відкритих торгів серед усіх процедур публічних закупівель в Україні. По-друге, інші конкурентні процедури (допорогові закупівлі та переговорні процедури для потреб оборони) показали зворотну тенденцію, причини якої ще необхідно дослідити. По-третє, питома вага основної неконкурентної про-

цедури (звітування про укладений договір) збільшилась, щодо інших неконкурентних процедур – їх доля залишилась практично незмінною. По-четверте, збільшення частки неконкурентних процедур є суперечливою тенденцією, оскільки такі процедури не сприяють зміцненню природної конкуренції серед постачальників, що саме є метою системи публічних закупівель. З іншої сторони, неконкурентні процедури часто є більш простими і зрозумілими для обох сторін, а громадський контроль і відкритість є запорукою прозорості і чесності системи публічних закупівель в Україні.

Список використаних інформаційних джерел

1. Government at a Glance 2019 [Електронний ресурс] // Organisation for Economic Co-operation and Development. – 2019. – URL: https://www.oecd-ilibrary.org/governance/government-at-a-glance-2019_8ccf5c38-en. – Назва з екрана.
2. Реформа державних закупівель [Електронний ресурс] // Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. – 2020. – URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=38c083f3-2571-466a-9583-3b43c2804ad9&title=ReformaDerzhavnikhZakupivel>. – Назва з екрана.
3. Професійний модуль аналітики [Електронний ресурс]. – ProZorro. – 2020. – URL: <http://bipro.prozorro.org>. – Назва з екрана.

К. П. Мисник, аспірантка

Інститут економіки промисловості НАН України (м. Київ)

ІНСТИТУЦІЙНІ УМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНИХ РОЗСЛІДУВАНЬ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

У сучасних умовах господарювання економічна безпека компанії відіграє ключову роль в успішному функціонуванні бізнесу [1–7]. Сьогодні більшість керівників і власників проводить активну діяльність у цьому напрямі, оскільки корупція,

розкрадання, шахрайство, неправомірні дії співробітників погіршують фінансовий стан компаній.

Крім того, у процесі ведення бізнесу доводиться постійно оцінювати рівень ризиків, враховувати можливі суперечки у фінансових, комерційних, правових та інших питаннях між бізнес-партнерами, здійснювати моніторинг бізнесу [8].

За результатами опитування, яке було проведено в 2018 р. компанією PwC [9], 48 % українських підприємств постраждали від випадків економічних злочинів та шахрайства протягом останніх двох років (у 2016 р. – 43 %). Хабарництво та корупція залишається одним із основних видів економічних злочинів, негативний вплив яких зазнають українські компанії. Так, 73 % респондентів відповіли, що їхні компанії стали жертвами випадків хабарництва та корупції протягом останніх двох років. До п'ятірки найбільш поширених видів економічних злочинів та шахрайства також входять: незаконне привласнення майна, шахрайство у сфері закупівель, шахрайство у сфері управління персоналом та кіберзлочини.

Незважаючи на той факт, що обізнаність вітчизняних підприємств щодо випадків шахрайства зростає, за результатами даного дослідження кожен сьомий випадок шахрайства у компанії був виявлений випадково. При цьому 12 % опитаних зазначили збитки їхніх компаній досягли від 1 млн дол. США до 50 млн дол. США. Проте, це ще не всі негативні наслідки. Українські компанії відзначають, що від економічних злочинів та шахрайства найбільше постраждали їхня репутація/бренд, відносини з бізнес-партнерами та взаємодія з регуляторами.

У зв'язку з цим виникає необхідність пошуку нових механізмів проведення економічних розслідувань у сфері господарської діяльності підприємств і впровадження дієвих методів контролю, що дає змогу значно знизити ризики вчинення фінансових та економічних злочинів.

З метою забезпечення розвитку системи економічних розслідувань на підприємствах доцільно створити належні інституційні умови, а саме:

1) на законодавчому рівні визначити сутність поняття «форензік як методу економічних розслідувань у сфері господар-

ської діяльності», його принципи, особливості, правові, організаційні й фінансові засади регулювання розвитку на підприємствах;

2) сформувати відповідне інституційне середовище, тобто інституції, які б здійснювали контроль і регулювання процесу економічних розслідувань. Наприклад, на даний час йде законодавча робота зі створення «Бюро фінансових розслідувань» як центрального органу виконавчої влади, який реалізує державну політику щодо запобігання, виявлення, припинення, розслідування та розкриття кримінальних злочинів у сфері господарської діяльності, які прямо або опосередковано завдають шкоди публічному інтересу в сфері фінансів.

Тобто, планується створити єдиний орган, в якому проводитимуть розслідування всіх економічних злочинів проти держави. Передбачається, що до нового органу перейдуть повноваження податкової міліції, яка буде ліквідована, а також повноваження щодо розслідування економічних злочинів, що зараз належать підрозділам СБУ та МВС.

Діяльність БФР буде спрямовуватись і координуватись Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів. Передбачається, що новий орган буде складатися з центрального апарату та 7 територіальних управлінь.

У разі прийняття законопроекту Бюро фінансових розслідувань зможе реєструвати кримінальні провадження; здійснювати досудове розслідування; розшукувати осіб, які переховуються від слідчих та суду; отримувати інформацію про операції, рахунки, вклади, правочини фізичних та юридичних осіб. Це сприятиме усуненню дублювання функцій Національної поліції, Служби безпеки України та Податкової міліції під час розслідування економічних злочинів. Із завдань СБУ виключається захист економічних інтересів держави та підрозділ з питань боротьби з корупцією та організованою злочинністю;

3) запропонувати інтегровану структуру взаємодії фінансових інституцій і центральних органів виконавчої влади для організації форензіку на підприємствах різних видів економічної діяльності та організаційно-правових форм власності;

4) розробити організаційно-економічний механізм управління розвитком системи економічних розслідувань на підприємствах;

5) розробити механізм інформаційного забезпечення розвитку системи економічних розслідувань на підприємствах з використанням цифрових технологій.

Список використаних інформаційних джерел

1. Харазішвілі Ю. М. Адаптивний підхід до визначення стратегічних орієнтирів економічної безпеки України / Ю. М. Харазішвілі, С. В. Дронь // Економіка України. – 2014. – № 5. – С. 28–45.
2. Харазішвілі Ю. М. Методологічні підходи до оцінки рівня економічної безпеки країни / Ю. М. Харазішвілі // Наука та наукознавство. – 2014. – № 4. – С. 44–58.
3. Ляшенко О. М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства : монографія / О. М. Ляшенко. – 2-ге вид., переробл. – Київ : НІСД, 2015. – 348 с.
4. Рогоза М. Є. Концептуальні засади інформаційного забезпечення процесно-орієнтованого управління торговельними підприємствами / М. Є. Рогоза, С. П. Тронь // Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки. – 2016. – № 16 (3). – С. 51–54.
5. Публічне адміністрування та економічна безпека в умовах європейської інтеграції : монографія / за заг. ред. Н. Ю. Подольчака, Я. Я. Пушака, П. В. Ворони. – Львів : Ліга-Прес, 2017. – 274 с.
6. Актуальні проблеми забезпечення економічної безпеки в Україні : колективна монографія / за ред. Я. Я. Пушака, Я. С. Піцура. – Львів : Ліга-Прес, 2017. – 368 с.
7. Перебийніс В. І. Економічна стійкість та конкурентоспроможність агропродовольчого комплексу як фактори економічної безпеки [Електронний ресурс] / В. І. Перебийніс, Ю. В. Перебийніс // Економічний вісник Донбасу. – 2019. – № 2 (56). – С. 22–29. – URL: [https://doi.org/10.12958/1817-3772-2019-2\(56\)-22-29](https://doi.org/10.12958/1817-3772-2019-2(56)-22-29). – Назва з екрана.

8. Форензiк – ефективний iнструмент юридичного супроводу бiзнесу [Електронний ресурс] // Закон i бiзнес. – URL: https://zib.com.ua/ua/136987-forenzik ефективний instrument_yuridichnogo_suprovodu_bizne.html. – Назва з екрана.
9. Всесвітнє дослідження економічних злочинів та шахрайства 2018 року: результати опитування українських організацій. Виведення шахрайства з тіні [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.pwc.com/ua/uk/survey/2018/pwc-gecs-2018-ukr.pdf>. – Назва з екрана.

В. В. Нехай, *д. е. н., доцент*

А. В. Коровніченко, *магістрант*

*Таєрiйський державний агротехнологiчний унiверситет
iм. Дмитра Моторного*

ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ РОЗВИТКУ ЗБУТУ ПІДПРИЄМСТВ

Управління збутовою діяльністю є однією з найвідповідальніших ланок у загальній системі управління усією господарською діяльністю підприємства. Питання удосконалення збуту знайшли відображення у роботах закордонних та вітчизняних авторів: Жан-Жака Ламбена, О. Андреева, В. Герасименко, Т. Амблер, І. Ансофф, Дж. Р. Еванс, А. Казушик, Д. Карсон, Ф. Котлер, О. Колик, Ж.-Ж. Ламбен, М. Портер, Ф. Уебстер, Х. Хершген, В. Нянько, Г. Пасічник, В. Перебийніс, Н. Радіонова, І. Серединська та багатьох інших.

На підставі досліджень робіт вказаних авторів та практики діяльності вітчизняних підприємств можна стверджувати, що застосування окремих дієвих методів усталення збуту є очевидною необхідністю, але виникає й потреба у забезпеченні комплексності, послідовності, обґрунтованості напрацювань, наукового підходу до формування механізмів управління збутом, що, вочевидь, потребує подальших розробок практиків і науковців та відзначено актуальністю.

Одна з важливих галузей економіки України, сільськогосподарське машинобудування, висвітлює в українській економіці, з одного боку, проблеми промислових підприємств, з іншого –

підприємств сільського господарства, стан якого є запорукою продовольчої безпеки країни. Невирішених проблем у галузі багато. Серед них – низькі показники збуту, що не може залишитись без вирішення. Сільське господарство України потребує технічної модернізації, найповнішого забезпечення технічними засобами для сільгоспробіт. Ринок техніки для сільгоспробіт, натомість, насичений імпортом [1].

Процес формування дієвого інноваційного механізму покращення збуту підприємств сільськогосподарського машинобудування, має чітку місію, сформовану на підставі обґрунтованих положень:

- уникнення стагнації галузі сільгоспмашинобудування, тобто, у певному сенсі, відродження повноцінної галузі, розширення кількості робочих місць для спеціалістів технічних, економічних, екологічних спеціальностей;
- усунування збуту вітчизняної техніки для сільгоспробіт, тим самим, і роботи підприємств галузі;
- збільшення обсягів виробництва вітчизняної сільгосптехніки. Сприяння отриманню ліцензій на виробництво новітніх або дефіцитних технічних засобів;
- створення сприятливих умов для залучення інвестиційного капіталу для розвитку підприємств галузі;
- сприяння удосконаленню цінової політики стосовно технічних засобів;
- досягнення перевищення закупівель сільгосптехніки вітчизняними сільгоспвиробниками над її вибуттям;
- сприяння розширенню внутрішніх та зовнішніх ринків для реалізації вітчизняної техніки для сільгоспробіт;
- сприяння перешкоджанню залежності від техніки іноземного виробництва, тим самим, виконання завдання імпортозаміщення;
- сприяння розширенню ринку технічних послуг та спільного використання сільськогосподарської техніки на умовах оренди;
- у рамках Державної цільової програми розвитку українського села, яка залишається невиконаною, сприяння виконанню завдання формування професійних і міжпрофесійних об'єднань виробників для захисту їх господарських інтересів [2].

Кожна з зазначених складових місії розглядається як захід зі сприяння ефективності підприємства, галузі та, у цілому, економіки країни, сприяння її економічній незалежності, чіткішій впорядкованості діяльності окремих підприємств, перешкоджанню витоку капіталу з країни. Крім того, формування інноваційних механізмів забезпечення збуту прямо або опосередковано мають сприяти зміцненню соціального клімату у галузі через збільшення кількості робочих місць, створення умов для творчого розвитку та реалізації працівників виробничих та управлінських спеціальностей, що є актуальним у наш час для усіх регіонів країни [3, 4, 5].

Висновок. Наведені положення спонукають до подальшого розвитку та формування дієвих механізмів розвитку збуту підприємств шляхом ґрунтовних досліджень, аналізу та синтезу отриманих даних щодо ринкового положення та ринкової діяльності, подальшого використання релевантної інформації у процесі розробки методів впливу на ринок.

Список використаних інформаційних джерел

1. Нехай В. В. Збутова діяльність підприємств сільськогосподарського машинобудування на засадах консолідованого маркетингу: теорія, методологія, практика : дис. ... док. екон. наук : 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) [Електронний ресурс] / В. В. Нехай. – Суми : СУМДУ, 2019. – 543 с. URL: <https://scholar.google.com/scholar?oi=bibs&cluster=13951266124923024159&btnI=1&hl=ru&authuser=1>. – Назва з екрана.
2. Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року // Економіка АПК. – 2007. – № 11. – С. 53–57.
3. Нехай В. В. Маркетингова політика розподілу підприємств сільськогосподарського машинобудування / В. В. Нехай // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки) (Index Copernicus та ін.). – 2018. – № 2 (37). – С. 122–128.
4. Нехай В. В. Обрання консолідованого маркетингу для вирішення проблем збуту сільськогосподарської техніки. Націо-

нальний менеджмент в умовах інтеграційних та глобалізаційних викликів / за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. Л. І. Михайлової. – Суми : ФОП Литовченко Є. Б., 2019. – С. 193–218.

5. Нехай В. В. Инновации создания маркетинговых организаций / В. В. Нехай // Theory and practice: problems and prospects book of abstracts 21st–22nd of May, 2020. – Marijampole and Kaunas, Lithuania. – С. 64–65.

Т. В. Оніпко, д. і. н., професор

Т. А. Оніпко, к. е. н.

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

БІЗНЕС-КЛАСТЕРИ ЯК ДРАЙВЕРИ ЗРОСТАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ ЕСТОНІЇ

Серед посткомуністичних країн Естонія є однією з найбільш розвинених. Структура ВВП Естонії за секторами виглядає таким чином: на промисловість припадає майже 29,2 %, сферу послуг – 68 %, сільське господарство – 2,8 %. Серед статей експорту Естонії переважають такі: продукція машинобудування – майже 30 %, продукція деревообробки і виробництво паперу – 13 %, метали – 10 %, харчові продукти – 8 %, текстиль – 5 %.

Естонія – це невелика країна з відкритою економікою і тісними взаємозв'язками. Останнім часом створення бізнес-кластерів в країні набуло популярності. Бізнес-кластер – це об'єднання кількох компаній однієї сфери діяльності або тих, що виробляють подібні чи аналогічні групи продуктів, до яких можуть приєднуватися науково-дослідні та освітні установи, а також організації з підтримки підприємництва. Оскільки естонські компанії відносно невеликі за розміром, бізнес-кластери створюють можливості для забезпечення розвитку як усього сектора, так і кожної компанії окремо.

За індексом глобальної конкурентоспроможності ВЕФ (2019 р.) Естонія посіла 31 сходинку в рейтингу серед 141 країни світу. Бізнес-кластери – це драйвери зростання конкурентоспроможності естонської економіки. Вони займаються розвитком техно-

логій та розробкою продукції, сприяють створенню нових компаній та робочих місць, полегшують пошук бізнес-партнерів за кордоном, залучають більш кваліфіковані кадри, так як здатні запропонувати кращі умови для роботи. Зміцнення бізнес-кластерів підвищує їх вплив на сектори й галузі економіки.

З інвестиційної точки зору бізнес-кластери – надійні партнери для іноземних компаній та інвесторів, оскільки здатні запропонувати продумані й раціональні рішення, забезпечити обсяги і продуктивність, необхідні для виконання замовлень. Бізнес-кластери володіють знаннями у тій чи іншій сфері, що сприяє встановленню довгострокового і взаємовигідного співробітництва з метою розвитку торгівлі та експортного потенціалу. Бізнес-кластери здатні закласти основу для інвестицій публічного сектора, націлених на наукові дослідження і розробки, розвиток продуктів і технологій, створення інфраструктури.

В Естонії підтримуються загальнонаціональні кластери, що базуються на групі продуктів чи послуг та регіональні кластери, що базуються на ланцюжку створення цінності. Естонські бізнес-кластери створено за такими напрямками: чисті технології, рециклінг (утилізація відходів), ефективне використання ресурсів; креативні індустрії; оборона та безпека; електроніка; фінанси; лісове господарство, меблі, обробка деревини; ІКТ; логістика; медицина, IT, біотехнологія; авіація [1].

Сектор логістики є одним із драйверів економіки Естонії, який тісно пов'язаний з розвитком інших галузей. До складу естонського логістичного бізнес-кластера входить 14 компаній, що займаються транзитними перевезеннями та логістикою, серед них Alexela Logistics – компанія, що об'єднує транзитні термінали. Серед учасників бізнес-кластера також виокремимо такі: Порт Таллінна, Порт Сілламає, Естонська Залізниця, Талліннський технічний університет, Естонський університет підприємництва Майнор, Асоціація транзиту і логістики Естонії. Реалізацію проекту зі створення кластера, ініціатором якого виступило Міністерство економіки та комунікацій Естонії, було розпочато в 2010 р. 70 % коштів на виконання проекту забезпечив Європейський фонд регіонального розвитку та 30 % – учас-

ники кластера [2]. Основна мета діяльності кластера – просування Естонії в якості транзитного вузла, співробітництво різних видів транспорту, удосконалення зв'язків із секторами, що мають відношення до транзиту.

Метою діяльності естонського бізнес-кластера ІКТ, який має міжнародне визнання, є збільшення експорту продуктів і послуг естонського сектору інформаційно-комунікаційних технологій, а також експорту інших важливих секторів економіки Естонії шляхом розробки та впровадження ефективних рішень на базі ІКТ. Ключовими напрямками діяльності бізнес-кластера є: цифровізація промисловості, електронне урядування, інтелектуальні транспортні системи. Бізнес-кластер пропонує підтримку своїм учасникам для їх зростання на закордонних ринках, ініціює інноваційні проекти співпраці та розвитку компетенцій співробітників.

Бізнес-кластер підприємств вітроенергетики виник у результаті запиту естонських компаній на участь в інноваційному секторі вітроенергетики, який почав розвиватися в країні швидкими темпами. Будівництво вітряних електростанцій стимулювало виробництво електроенергії, забезпечило роботою багато галузей промисловості. До бізнес-кластера увійшло 16 учасників, включаючи компанії з виробництва електроенергії і розробки технологічних рішень, а також університети та наукові установи.

Бізнес-кластер компаній, що займаються експортом дерев'яних будинків, створено з метою підвищення конкурентоспроможності на міжнародному рівні компаній, що беруть участь у діяльності кластера. У кластері налагоджено міжнародне співробітництво між компаніями, науково-дослідними та освітніми установами навколо спільного маркетингу, розробки продукту і розвитку компетенцій. Кластер об'єднує 36 партнерів, 25 з яких – це безпосередньо компанії-виробники дерев'яних будинків.

У 2019 р. 13 естонських підприємств (включаючи Талліннський аеропорт), об'єдналися в авіаційний кластер, щоб ефективніше відстоювати інтереси сектору авіації в процесі реалізації державної авіаційної стратегії. Для створення кластера

було виділено 600 тис. євро з Фонду сприяння розвитку підприємництва Естонії. Бізнес-кластер залучає іноземні інвестиції в країну, контактуючи з крупними авіаційними компаніями та беручи участь у міжнародних тендерах. Об'єднання націлене приносити в Естонію якомога більше доходів світового авіаційного ринку, в першу чергу, за рахунок виходу на швидко зростаючий китайський або індійський ринок, технічного обслуговування літаків, туризму, перевезення вантажів, надання ІТ-послуг авіакомпаніям і кінцевим споживачам. Метою авіаційного кластера є збільшення до 2023 року питомої ваги авіаційного сектора у ВВП Естонії з 3 % до 5 % [3].

В Естонії активно розвиваються креативні індустрії, народжується сучасна архітектура, а занедбані будівлі отримують нове життя, створюючи, тим самим, платформу для формування творчих кластерів. Метою естонського кластера кіноіндустрії є позиціонування Естонії в якості європейського кінематографічного майданчика, і, відповідно, збільшення конкурентоспроможності естонської кінопродукції на міжнародному ринку.

Отже, бізнес-кластери можна вважати драйверами зростання конкурентоспроможності економіки Естонії. Вони впливають на розвиток секторів та галузей, сприяють залученню іноземних інвестицій, створенню робочих місць, збільшенню експорту.

Список використаних інформаційних джерел

1. Estonian clusters [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.tallinn.ee/eng/clustersinestonia/Estonian-clusters>. – Назва з екрана.
2. Бизнес-кластеры [Електронний ресурс] : Каталог экспортеров Эстонии. – URL: <https://estonianexport.ee/ru/invest/business-clusters/>. – Назва з екрана.
3. Естонський авіаційний кластер планує збільшити внесок авіації в ВВП Естонії з 3 % до 5 % протягом декількох років [Електронний ресурс]. – URL: https://cfts.org.ua/news/2019/04/26/13_aviapredpriyatiy_estonii_obyedinilis_dlya_privlecheniy_a_investitsiy_v_stranu_53014. – Назва з екрана.

Ю. С. Папіж, к. е. н., доцент
Амеріку Леонел, магістр
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ У СФЕРІ ТРАНСПОРТНОЇ ЛОГІСТИКИ

Невід'ємною складовою логістичної системи підприємства є транспорт. Транспорт органічно вписується у виробничі й торгові процеси. Транспортування можна визначити як ключову комплексну активність, пов'язану з переміщенням матеріальних ресурсів, незавершеного виробництва або готової продукції певним транспортним засобом у логістичному ланцюзі, і яка складається, у свою чергу, з комплексних та елементарних активностей, включаючи експедирування, вантажопереробку, упакування, передачу прав власності на вантаж, страхування і т. п. Ключова роль транспортування у логістиці пояснюється не тільки великою питомою вагою транспортних витрат у загальному складі логістичних витрат, але і тим, що без транспортування неможливе саме існування матеріального потоку [1].

Транспортна складова бере участь у вирішенні багатьох завдань логістики. Разом з тим існує досить самостійна транспортна область логістики, у якій багатоаспектна погодженість між учасниками транспортного процесу може розглядатися поза прямим зв'язком зі сполученими виробничо-складськими ділянками руху матеріального потоку [2].

Транспортна логістика – це вид логістики, що керує комплексом операцій, які забезпечують фізичне переміщення товарно-матеріальних цінностей між учасниками ланцюга поставок з мінімальними витратами [3].

Мета транспортної логістики – максимальне задоволення потреб в транспортних послугах і виконання правил логістики – потрібний вантаж, у потрібнім місці, у потрібний час, у необхідній кількості, необхідної якості, з мінімальними витратами, потрібному споживачу, конкретного замовлення [4]. Для досягнення вказаної мети необхідно, щоб потокові процеси були об'єднані на основі інтеграції постачання, виробництва, транспорту, збуту, споживання та інформаційного середовища.

Важливими цілями управління вантажними перевезеннями є зменшення витрат та підвищення якості транспортного процесу. Обидві зазначені цілі взаємопов'язані. Удосконалення контролю якості сприяє одночасному зменшенню витрат на транспортування вантажів і збільшення прибутковості підприємства.

Підвищення якості перевезень забезпечує зменшення витрат наступними способами:

- зростає продуктивність транспортних засобів, оскільки не витрачається час на холості переїзди, не погіршується якість вантажу під час його перебування у дорозі, він не губиться в дорозі. Така економія призводить до прямого скорочення транспортних витрат на одиницю продукції;

- підвищення якості транспортування означає зменшення обсягів повторного виконання транспортної роботи, яка виникає при необхідності здійснення додаткових рейсів транспортних засобів для перевезення вантажу замість втраченого чи зіпсованого під час минулих поїздок.

Для забезпечення ефективної діяльності підприємства можна виділити ряд вимог при управлінні перевезеннями вантажів, що мають загальний характер, виконання яких затребуване постійно. Їх фундаментальність визначена тим, що ці вимоги практично відбивають суть логістичної концепції в організації вантажних перевезень. Таких загальних основних вимог логістичного управління п'ять.

Перша вимога – безперервна увага до раціоналізації інформаційних і інших задіяних у транспортній системі потоків. Ця вимога найбільш тісно пов'язана з принципами динамічності, комплексності і доцільності.

Друга вимога – постійна готовність системи до виконання замовлень. Вона продиктована принципами гнучкості й ініціативності.

Третя вимога – мінімізація відносних і сукупних витрат. Вона пов'язана із принципом доцільності і спрямована на вирішення одного із глобальних завдань, пов'язаного з досягненням із мінімальними витратами максимальної пристосованості логістичної системи до кон'юнктури ринку.

Четверта вимога – забезпечення збереження матеріально-речовинних утворень при транспортуванні. Виконання цієї вимоги

базується на розробці і виконанні технологічних і організаційних заходів.

П'ята вимога – можливість одержання, обробки і передачі актуальної і достовірної інформації. Лише її строге виконання сприяє досягненню в логістичних системах мети транспортної логістики – своєчасної доставки споживачу потрібного товару погодженої кількості і якості. Актуальність циркулюючих у логістичних системах інформаційних потоків забезпечує своєчасність одержання, обробки і виконання замовлень, їх достовірність, кількісну і якісну адекватність.

Список використаних інформаційних джерел

1. Смирнов И. Г. Транспортная логистика : учебное пособие / И. Г. Смирнов, Т. В. Косарева. – Киев : Центр учебной литературы, 2008. – 234 с.
2. Крикавський Є. В. Логістика. Основи теорії : підручник / Є. В. Крикавський. – Львів : Національний університет «Львівська політехніка» (Інформаційно-видавничий центр «ІНТЕЛЕКТ+» Інституту післядипломної освіти), «Інтелект-Захід», 2004. – 416 с.
3. Єремєєва Л. Е. Транспортная логистика : навч. посіб. / Л. Е. Єремєєва. – Сыктывкар : СЛІ, 2013. – 260 с.
4. Голіков Є. А. Маркетинг и логистика : навч. посіб. / Є. А. Голіков. – Москва, 2001. – 410 с.

Л. А. Рибалко-Рак, к. е. н., доцент

В. Д. Кірсей, магістрант

М. С. Полещук, магістрант

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМАХ: ГЕНЕЗИС ТА СЬОГОДЕННЯ

В умовах сьогодення стратегічне управління визначається як комплекс стратегічних управлінських рішень, які спрямовані на довгостроковий розвиток соціально-економічної систем; як система цілеспрямованих заходів, які забезпечують оперативне реагування суб'єкта управління на зміни зовнішнього середо-

вища, що може супроводжуватися необхідністю перегляду цілей та вибору нового напрямку розвитку системи.

Значний внесок у розвиток теорії і практики стратегічного управління зробили І. Ансофф, П. Друкер, Г. Мінцберг, М. Портер [9].

М. Портером трактує категорію стратегія як створення унікальної й вигідної позиції, що передбачає певний набір видів діяльності, і стверджує, що за умови існування лише однієї ідеальної позиції, не було б жодної потреби у стратегії [4, с. 27].

Г. Мінцберг досліджує категорію стратегії багатоаспектно: стратегія як план – система послідовних дій; стратегія як позиція – визначення положення підприємства в зовнішньому середовищі і щодо своїх головних конкурентів; стратегія як «прийом»; стратегія як принцип поведінки; стратегія як перспектива [7, с. 17].

Як набір правил для прийняття рішень, якими підприємство керується у своїй діяльності ідентифікує стратегію І. Ансофф. Вчений вказує на існування правил організації стратегічного управління: правила, що застосовуються для оцінки результатів діяльності підприємства в умовах сьогодення та у перспективі; правила, за якими формуються відносини підприємства з його зовнішнім середовищем і які визначають які види продукції і технології воно буде розробляти, куди та кому буде збувати свою вироблену продукцію, яким чином домагатися переваги над конкурентами; правила, за якими встановлюються відносини і процедури всередині підприємства – організаційні концепції; правила, за якими підприємство веде свою повсякденну діяльність (оперативні прийоми) [1, с. 41].

П. Друкером зосереджував увагу на аналізі співвідношення стратегічного управління та управління за цілями. Вчений дійшов висновку про необхідність розмежовувати ці поняття, оскільки сучасні уявлення менеджменту та його методи розповсюджуються на всі структури суспільства та забезпечують стійке існування і розвиток в умовах нестабільності, мінливості не лише ринкового середовища, але й некомерційної діяльності в соціальній і науковій сферах суспільства [10].

Відповідно до концепції Т. Пітерса та Р. Уотермана, функціональна цінність стратегічного управління зводиться до здатності керівника здійснювати інноваційну діяльність через такі методи управління як стиль управління, якість персоналу, організаційна культура [11].

За результатами вище викладеного, можливо стверджувати про незаперечні переваги стратегічного управління, а саме: соціально-економічна система може звести до мінімуму негативні наслідки впливу фактора невизначеності майбутнього і має змогу постійно досліджувати чинники зовнішнього середовища, які викликають зміни, і відповідно пристосуватися до них; суб'єкт управління соціально-економічною системою може отримати необхідну базу для прийняття стратегічних, оперативних і тактичних; соціально-економічна система стає більш керованою через можливість порівнювати досягнуті результати із поставленими цілями, конкретизованими у вигляді планових завдань.

Постійне прагнення суб'єктів управління соціально-економічними системами вирішувати проблеми розвитку потребує застосування методів та моделей стратегічного управління, що засновані на різноманітних підходах, і будуть предметом подальших наукових пошуків.

Список використаних інформаційних джерел

1. Ансофф И. Стратегическое управление / И. Ансофф ; сокр. пер. с англ. ; под ред. Л. И. Евенко. – Москва : Экономика, 1989. – 519 с.
2. Друкер П. Практика менеджмента / П. Друкер. – Москва : Просвещение, 2000. – 711 с.
3. Минцберг Г. Школы стратегий / Минцберг Г., Альстрэнд Б., Лэмпел Дж. – Санкт-Петербург : Издательство Питер, 2000. – 336 с.
4. Портер М. Е. Конкуренция / М. Е. Портер. – Москва : Вильямс, 2001. – 495 с.
5. The Rise and Fall of Strategic Planning: Reconceiving Roles for Planning, Plans, Planners. Free press: N. Y., 2004. – 125 p.

Н. В. Трушкіна, к. е. н.

Ю. О. Шкригул, аспірантка

Інститут економіки промисловості НАН України (м. Київ)

ФОКУСУВАННЯ НА КЛІЄНТСЬКИЙ ДОСВІД ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ ЛОГІСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Сучасні нестабільні умови розвитку ринків вимагають від логістичних компаній реорганізації напрямів діяльності, одним з яких визнано управління клієнтським досвідом. Особливого значення ця проблема набуває в умовах пандемії COVID-19, коли підприємства не завжди можуть оперативним впливом на можливі збої роботи постачальників, затримки доставки продукції через прості транспортних засобів, закриття кордонів тощо.

Варто зазначити, що важливість фокусування на клієнтський досвід обумовлено інтенсивним розвитком цифрової економіки та застосування інформаційно-комунікаційних технологій [1–3]. Відповідно до звіту «Logistics Tech Trends 2019» [4], 98 % логістичних компаній повідомляють, що обслуговування споживачів є найважливішим елементом загальної бізнес-стратегії. 55 % наголошують, що найактуальнішою проблемою є необхідність забезпечення цілодобового обслуговування очікувань споживачів.

При цьому встановлено, що з метою запобігання втрати звернень від клієнтів через різні цифрові канали доцільним є використання спільного програмного забезпечення для вхідних повідомлень [5]. Результати досліджень зарубіжних вчених [6] показують, що зростання кількості лояльних споживачів на 5 % впливає на збільшення прибутку від 25 до 85 % залежно від виду економічної діяльності. Американські дослідники [7] встановили, що 1 % зростання індексу задоволеності покупців призводить до 3 % збільшення капіталізації компанії. За експертними оцінками [8], витрати на залучення нового споживача в 5–10 разів більше; на повернення втраченого споживача в 50–100 разів більше витрат на утримання задоволеного споживача. Збільшення товарообігу від наявних клієнтів на 10 % призводить до зростання акціонерної вартості компанії на 15,5 %.

Застосування цифрових технологій (розширені дані та аналітика, автоматизація, Інтернет речей, блокчейн) сприяють поліпшенню партнерських взаємовідносин зі споживачами та підвищенню ефективності управління клієнтським досвідом.

За даними Державної служби статистики України, кількість підприємств, у яких веб-сайт забезпечував персоніфіковане інформаційне наповнення для постійних клієнтів, збільшилася за 2011–2018 рр. на 95,9 %. Кількість підприємств, що здійснювали регулярний електронний обмін інформацією для доставки кінцевої продукції клієнтам, зросла на 98,5 %. Кількість підприємств, у яких веб-сайт забезпечував можливості обслуговування клієнтів, збільшилася в 2018 р. порівняно з 2016 р. на 15,5 %. Кількість підприємств, що купували програми для управління взаємовідносинами з клієнтами, зросла на 26,5 %. Однак, незважаючи на позитивні тенденції збільшення кількості вітчизняних підприємств, які впроваджують інформаційні технології при організації процесів логістичної діяльності, у результаті дослідження [3] доведено, що ефективній цифровій трансформації клієнтського досвіду перешкоджає безліч бар'єрів, які умовно можна класифікувати у 6 груп: ринкові, транспортні, маркетингові, інформаційні, організаційні, фінансово-економічні.

Згідно із звітом консалтингової компанії KPMG [9] визначено три рівня взаємодії з користувачем. Перший характеризується можливостями персоналізованого досвіду. Наприклад, цифрові транспортно-експедиційні платформи дозволяють клієнтам бронювати повітряні, залізничні, автомобільні та морські вантажні перевезення в режимі реального часу за ринковими цінами. Ці платформи забезпечують прозорість витрат і можуть активно управляти вантажем протягом усього транспортного шляху. Більш глибокий рівень дозволяє забезпечити безперервний та особистий контакт з користувачем через розробку компаніями власних цифрових платформ. Третій рівень взаємодії надає змогу надійної та миттєвої взаємодії з різними рівнями бізнесу. Так, датчики IoT дозволяють клієнтам відстежувати не тільки розташування, але й поточний стан вантажів у режимі реального часу.

У свою чергу, клієнти безпосередньо впливають на тенденції розвитку логістичної галузі. За розрахунками фахівців компанії KPMG [9], ключовими напрямками у транспорті та логістиці до 2023 року за ступенем значущості визначено такі: збільшення обсягів даних (як наслідок, імплементування IoT та зростання кількості транзакцій клієнтів); автоматизація (роботизація, автономні транспортні засоби, боти, що взаємодіють із клієнтами); зміна потреб клієнтів (цифрові послуги, відстеження у режимі реального часу, прозорість); зростання загрози корпоративній безпеці (кібербезпека, зокрема питання безпеки особистих даних, злочинність, тероризм); конвергенція (технологічні гравці, що будують взаємовідносини з клієнтами).

Отже, на даний час доцільним є розроблення цифрової стратегії трансформації системи управління клієнтським досвідом, яка має включати такі етапи: аналіз ситуації та розроблення загальної концепції; інтеграція CRM-системи з digital-профіль клієнта; розробка особистого кабінету клієнта і персоналізація сайту; створення «розумного» чат-бота на основі штучного інтелекту; персоналізація розсилок; оптимізація ретаргетингу; формування екосистеми єдиних пропозицій клієнту онлайн і офлайн; створення digital-профілю клієнтів, який управляється у Customer Data Platform компанії; формування омніканального середовища (інтеграція всіх digital-каналів, роздрібних точок і back-office в єдине інформаційне середовище).

Список використаних інформаційних джерел

1. Трушкіна Н. В. Клиентоориентированность: основные подходы к определению [Електронний ресурс] / Н. В. Трушкіна, Н. С. Рынкевич // Бізнес Інформ. – 2019. – № 8. – С. 244–252. – URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-8-244-252>. – Назва з екрана.
2. Trushkina N. Transformation of customer relationship management in the digital economy. Digital economy and digital society: monograph / Edited by T. Nestorenko, M. Wierzbik-Stronska; Katowice School of Technology. – Katowice: Wydawnictwo Wyzszej Szkoły Technicznej w Katowicach, 2019. – P. 311–316.

3. Трушкіна Н. В. Клієнтоорієнтований підхід до логістичного сервісу в умовах інформаційної економіки [Електронний ресурс] / Н. В. Трушкіна // Бізнес Інформ. – 2020. – № 6. – С. 196–204. – URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-6-196-204>. – Назва з екрана.
4. Logistics Tech Trends Report 2019. The current state of logistics workplace technology and predictions for the near-future of IT. URL: https://cdn2.hubspot.net/hubfs/4766782/Resources/Front%20%20202019%20Logistics_Tech_Trends_Report.pdf.
5. FrontPage. How logistics companies can improve customer service. Fremont Lancaster. 19/10/2020. – URL: <https://frontapp.com/blog/how-to-improve-customer-service-in-logistics>.
6. Райхельд Ф. Эффект лояльности. Движущие силы экономического роста, прибыли и непреходящей ценности / Ф. Райхельд, Т. Гил ; пер. с англ. – Москва : Вильямс, 2005. – 384 с.
7. Fomell C. The Effect of Customer Satisfaction on Consumer Spending Growth / Fomell C., Rust R., Dekimpe M. // Journal of Marketing Research. – 2010. – Vol. 47. – No 1. – P. 28–35.
8. Schulze C. Linking Customer and Financial Metrics to Shareholder Value: The Leverage Effect in Customer-Based Valuation / Schulze C., Skiera B., Wiesel T. // Journal of Marketing. – 2012. – Vol. 76. – No 2. – P. 17–32.
9. KPMG. The connected experience in transport and logistics. 2019. – URL: <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/xx/pdf/2019/12/the-connected-experience-in-transport-and-logistics.pdf>.

В. П. Уткин, аспірант

Д. О. Лазаренко, д. е. н. – науковий керівник
Інститут економіки промисловості

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ КЛАСТЕРНИХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ

Формування і розвиток кластерних структур в усьому світі доводить, що така форма становлення господарства є ефективною і конкурентоспроможною. Поєднання кооперації та конкуренції між суб'єктами господарювання дозволяє в інтеграції створювати синергетичний ефект, що підвищує конкуренто-

спроможність консолідованої системи в порівнянні з окремими підприємствами. Кластеризація базується на взаємодії між такими трьома групами учасників кластеру як: державні органи (влада та місцеве самоврядування), підприємства та науково-освітні установи. Така взаємодія створює передумови для інноваційного розвитку, модернізує виробничий процес та удосконалює господарську діяльність.

Дані переваги не залишились непоміченими українськими вченими та підприємцями та завдяки регіональним ініціативам за останні 10 років кількість кластерних структур значно зростає. В декількох регіонах України були проведені дослідження на доцільність створення кластерів, в результаті розпочалося формування перспективних кластерних структур [3].

Розглядаючи промисловий кластер із системних позицій можна розуміти його, як комплекс елементів, об'єднаних один з одним і зовнішнім середовищем у спільну мережу взаємопов'язаних ланцюгів.

Саме кластерна модель може стати потужним механізмом розвитку національної промисловості. Кластер (англ. cluster – група) – своєрідний холдинг невеликих підприємств з однієї сфери діяльності, об'єднаних технічно та організаційно у неформальну або формальну структуру з метою захисту своїх інтересів, зниження собівартості виробничих процесів і спільного просування продукції та послуг.

В економічній сфері конкуруючі суб'єкти утворюють інтегровані пучки, забезпечуючи конкурентні позиції на галузевих ринках. Кластер в економічній літературі визначається як індустріальний комплекс, або парк, сформований на базі територіальної концентрації мереж спеціалізованих постачальників, основних виробників і споживачів, пов'язаних технологічним ланцюжком.

В наукових дослідженнях можна побачити різноманітне трактування терміну «кластер». З точки зору мікроекономіки, кластер – це галузеве або територіальне об'єднання господарських структур, які тісно співпрацюють із науковими (освітніми) установами, громадськими організаціями та державними органами за для підвищення конкурентноздатності власної про-

дукції і сприяння економічному розвитку регіону [1].

Існують наступні фактори для створення кластерної схеми господарювання:

- Виконання принципу вільного ціноутворення,
- наявність приватної форми власності,
- наявність чистої конкуренції без монополії,
- висока платоспроможність і стабільність грошового обігу,
- економічна автономність,
- відповідальність учасників (засновників).

Кластерна технологія розвитку промисловості поступово починає відігравати ключову роль у розвитку бізнесу в Україні. На сьогоднішній день кластерна система є визнаним інструментом, супутнім економічному розвитку і підвищенню ефективності діяльності. Швидко поширюється число кластерних ініціатив як в розвинених, так і в країнах, що розвиваються по всьому світу, відображає їх ефективність і життєздатність.

Як єдиний інтеграційний механізм він дозволяє знижувати витрати виробництва і ліквідувати дублювання типових бізнес-процесів.

До позитивних ефектів від кластерної інтеграції можна віднести:

1. зростання продуктивності;
2. підвищена сприйнятливість до можливостей інновації та високої спеціалізації;
3. розширений доступ до ринків збуту;
4. субконтрактація із спеціалізованими постачальниками;
5. підвищення кваліфікації робочої сили
6. зростання темпів формування нових виробництв;
7. оптимізація операційних витрат.

Висока ступінь диференціації промисловості характеризує інтеграцію суб'єктів в кластерну модель. Існують три фундаментальні підходи до кластерної побудови.

Територіальний підхід – коли учасники інтегруються за ознаками споріднених потреб на базі загальнодоступних ресурсів.

Вертикально-ланцюговий підхід – коли учасники формують мережу виробничих бізнес-процесів навколо кластерного ядра, шляхом вертикальної інтеграції суміжних ланок.

Багаторівневий підхід – коли кластерна інтеграція промислових виробництв має високий рівень агрегації.

Оптимальна кластерна економічна політика – це поєднання двох елементів: мобілізації високого економічного потенціалу ключових кластерів, і поліпшення умов продуктивності всієї економіки. Ці елементи взаємно доповнюють одне одного. У середині самих кластерів вони будуть значно менш ефективними без позитивних трансформацій і ділового середовища.

Стратегії в масштабах всієї економіки з кластерними елементами також обмежені. Рівні деталізації, які можуть бути досягнуті лише специфікою кластера, обмежуються загальними теоретичними міркуваннями про заходи уряду. Ці міркування найчастіше створюють досить непродуктивні результати економічних заходів, і не призводять до позитивних змін як в окремих господарських одиницях, так і в економіці в цілому [2].

Для успішної реалізації кластерного проекту потрібні кваліфіковані фахівці, серед яких: координатори проектів, комунікатори, проект-менеджери фінансові аналітики, обліковці.

Щодо перспектив розвитку подібних об'єднань в нашій державі, то є всі передумови для створення інноваційних кластерів у високотехнологічних секторах на основі існуючих технопарків та індустріальних парків, а також систем спеціального та подвійного призначення.

В поточному році громадське об'єднання «ГОУЛОКАЛ» отримала грант від проекту USAID «Економічна підтримка Східної України» з метою формування і впровадження життєздатних концепцій індустріальних парків на Сході України. Концепція розвитку індустріальних парків за принципом кластерної системи передбачає освітні етапи обміну досвідом між тренерами і слухачами, зрозуміти технічні, фінансові, нормативно-правові і маркетингові переваги кластерної моделі, а також практичні етапи впровадження відповідного інноваційного середовища у країні.

За кошти гранту буде реалізований проект «Формування кращих практик розвитку індустріальних парків та промислової нерухомості на Сході України». Цей проект має за мету сприяння відновленню промислового потенціалу Донецької і Луганської областей та Приазов'я [6].

Промислові кластери в національному середовищі можуть стати якісно новим просторовим утворенням, сприяти розвитку партнерства між підприємствами, владою та наукою. Досвід успішного функціонування кластерних систем у розвинених країнах світу актуалізує необхідність їх створення в Україні.

Список використаних інформаційних джерел

1. Войнаренко М. П. Механізми адаптації кластерних моделей до політико-економічних реалій України / М. П. Войнаренко // Світовий та вітчизняний досвід запровадження нових виробничих систем (кластерів) для забезпечення економічного розвитку територій. Матеріали конференції 1–2 листопада 2001 р. – Київ : Спілка економістів України, 2001. – С. 25–33.
2. Porter M. E. The Competitive Advantage of Nations / M. E. Porter. – New York : Free Press, 1990. – 896 p.
3. Дмитерко М. О. Регіональні кластери України: ефективність їх створення та перспективи розвитку [Електронний ресурс] / М. О. Дмитерко // Матеріали X Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Соціально-економічні реформи в контексті інтеграційного вибору України» (21–22 листопада 2013 року). – URL: http://www.confcontact.com/2013-sotsialno-ekonomicheskie-reformi/2_dmitrenko.htm. – Назва з екрана.
4. Мій бізнес [Електронний ресурс]. – URL: <https://msb.aval.ua/news/?id=25974>. – Назва з екрана.
5. Станасюк Н. Е. Формування промислових кластерів як перспективний напрям розвитку промислового потенціалу [Електронний ресурс] / Н. Е. Станасюк ; Lviv Polytechnic National University Institutional Repository. – URL: http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/37660/1/15_110-117.pdf. – Назва з екрана.
6. «ГОУЛОКАЛ» працюватиме над відновленням промислового потенціалу Донецької, Луганської областей та Приазов'я [Електронний ресурс]. – URL: <https://golocal-ukraine.com/news-uk/goulokal-pratsyuvatime-nad-vidnovlenniam-promislovogo-potentsialu-donetskoyi-luganskoyi-oblastey-ta-priazov-ya/>. – Назва з екрана.

В. В. Цимбалистий, здобувач СВО Бакалавр, ОПП Економіка підприємства, спеціальність 051 Економіка

А. Б. Світлична, доцент кафедри підприємства і права – науковий керівник
Полтавський державний аграрний університет

ЕКОНОМІЧНИЙ ТИП РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Мета будь-якого підприємства досягти максимального прибутку, за допомогою менших витрат. Збільшення обсягу виробництва продукції і прибутку можливе за допомогою збільшення авансового капіталу та ефективного його використання.

Аналіз визначення поняття «розвиток підприємства» у науковій літературі дав змогу виокремити два аспекти його трактування – у вузькому та широкому розумінні. У вузькому розумінні розвиток підприємства розглядають як стан чи результат зміни діяльності (складу, властивостей) підприємства, переходу підприємства в інший кількісний та якісний стан під впливом факторів внутрішнього і зовнішнього середовища. У широкому розумінні розвиток підприємства трактується як незворотній, спрямований, закономірний процес, який є безперервною та послідовною зміною (сукупність змін) результатів чи станів підприємства в часі та просторі на кількісно і якісно інший за попередній під впливом факторів внутрішнього і зовнішнього середовища [2].

Економічний тип розвитку – це поняття, що відображає певне динамічне співвідношення між зміною в часі величини авансового капіталу і обсягу виробництва валової (товарної) продукції, що безпосередньо позначається на кінцевих результатах виробництва [1].

Відповідно до ступеня впливу, перелічених вище, факторів поділяються на: інтенсивний, екстенсивний, зрівноважений, інтенсивно-екстенсивний, екстенсивно-інтенсивний

Розглянемо кожен з них по порядку. Інтенсивному типу розвитку відповідає приріст валової продукції лише за рахунок збільшення авансового капіталу. Більшістю вчених він вважається, як найбільш ефективний. За екстенсивного типу продукція збільшується через приріст ресурсів. За умов зрівноваженого

типу, приріст продукції досягається, як приростом авансового капіталу, так і підвищенням ефективності виористання. Якщо підприємство хоче використовувати, або інтенсивний, або екстенсивний тип, то в перспективі воно нічого не досягне, а лише зменшить свою присутність на ринку, або і зовсім закінчить своє існування. Тому більшість керівників використовують поєднання цих двох типів. Виходячи з назви інтенсивно-екстенсивний та екстенсивно-інтенсивний, вже зрозуміло, що кожен з цих типів відображає перевагу одного з них.

На розвиток підприємств впливають фактори як внутрішнього, так і зовнішнього середовища. В процесі дослідження нами визначено основні шляхи розвитку підприємств: саморозвиток; трансформація – реструктуризація; інноваційний розвиток. На підприємстві саморозвиток передбачається за рахунок власних ресурсів і може здійснюватись екстенсивним або інтенсивним шляхом. Екстенсивний тип розвитку передбачає збільшення обсягу реалізації продукції та зростання фінансових результатів за рахунок додаткового залучення в процес виробництва засобів і предметів праці, робочої сили, об'єктів виробничої сфери [3].

Розглянувши це питання можна дійти висновку, що вибір типу розвитку підприємства залежить від великої кількості факторів, як зовнішніх, так і внутрішніх. Проте, найбільшої ефективності підприємство зможе досягти завдяки поєднанню інтенсивного та екстенсивного типу, з індивідуальними поправками до специфіки продукції та галузі загалом.

Список використаних інформаційних джерел

1. Андрійчук В. Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу : підручник [Електронний ресурс] / В. Г. Андрійчук. – Київ : КНЕУ, 2015. – 783 с. – URL: https://pidru4niki.com/75569/agropromislovist/ekonomichniy_rozvitku_pidpriyemstva_metodika_viznachennya_napryami_formuvannya. – Назва з екрана.
2. Прийма Л. Р. Розвиток підприємства: сутність поняття / Л. Р. Прийма // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Випуск 22.10. – С. 236–241. – URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&

P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21ST
N=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FLA=&2
_S21STR=nvnltnu_2012_22.10_44. – Назва з екрана.

3. Дунда С. П. Розвиток підприємства та оцінка факторів, що на нього впливають [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5329>. – Назва з екрана.

Н. Ю. Ширяєва, к. т. н., доцент

Одеська державна академія будівництва та архітектури

ПРОБЛЕМИ ТА ЗАВДАННЯ ВИРОБНИЧО- ТЕХНОЛОГІЧНИХ СИСТЕМ В МЕНЕДЖМЕНТІ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Починаючи з концептуальної розробки сучасних будівельних матеріалів/конструкцій до технічного обслуговування, інноваційні цифрові пристрої та додатки роблять важливий внесок в розвиток менеджменту виробничо-технологічних систем в будівництві:

1. Час цифрових двійників – розуміння, передбачення, оптимізація. Будівництво залишається децентралізованою галуззю із перекриттями та неефективними інтерфейсами між дизайном, будівництвом та експлуатацією. Цифровий двійник забезпечує віртуальне представлення фізичних активів та проектів, включаючи всю інформацію від проектування до будівництва до експлуатації. Поєднуючи плани, інженерні, географічні та інші дані, цими окремими силосними даними можна керувати комплексно, трансформуючи конструкцію.

2. Дрони. Безпілотники мають широке застосування в будівництві перед, під час і після будівництва. Наземні обстеження є поширеною причиною затримок, коли на місці виявляються невиявлені геологічні елементи. Як каже Нік Сак, з Comms365: «Виявлення та дальність світла (лідар) у поєднанні з радіолокаційним радіолокатором та GPS-позиціонуванням надає додаткові дані, що дозволяють детальніше проаналізувати вище та нижче наземні роботи до початку будівництва».

3. Інноваційні матеріали для будівельної галузі. Розробка нових матеріалів є необхідністю для багатьох галузей промисловості, при цьому зростаючий попит на низьковуглецеві та стійкі операції. Наприклад, компанія PURETi трансформує ринок синтетического кам'яного фасаду будівлі завдяки партнерству з Neolith. PURETi розробив фотокаталітичну поверхню, яка їсть забруднення; він буквально очищає повітря навколо нього. Використовуючи рідку форму діоксиду титану та його природну реакцію на ультрафіолетове світло, матеріал може видаляти вільні радикали та інші забруднювачі з поверхонь, повітря та води. Це означає, що він перетворює кам'яні фасади з агломерованого неоліту в очищувачі повітря, що самоочищаються, отже, зменшуючи забруднення, різко покращуючи якість повітря та дозволяючи плитам довше залишатися чистішими.

4. Роботизація. Розширена будівельна робототехніка використовує свою TuBot для прив'язки сталевих арматурних прутів в будівельних проєктах, тоді як маленький Q-Bot допомагає в дооснащенні будівель, застосовуючи ізоляційні матеріали в просторах між дошками підлоги та фундаментів. Але наступна велика річ – робоча роботика. Іспанський інститут передової архітектури Каталонії створює власний тип роботів з будівництва конструкцій. Ці «міні-будівельники» як маленькі 3D-принтери, що депонують матеріал у шарах, з'єднаних з центральним чаном. Хоча модель міні-роботів є новою, вона швидко розвивається. Асистент Фам Куанг Куонг, в Наньянському технологічному університеті Сінгапур, активно працює над наступним етапом, розробляючи краще планування мобільності, щоб дати можливість міні-роботам працювати в більш жорстких умовах будівництва.

5. Фотоелектрична глазур. Однією з найбільш захоплюючих нових технологій, що застосовуються в цивільному будівництві, є будівництво інтегрованого фотоелектричного скління (BIPV), яке може допомогти будівлям виробляти власну електрику, перетворюючи всю конверт будинку в сонячну панель. Такі компанії, як Polysolar, пропонують прозоре фотоелектричне скло як структурний будівельний матеріал, утворюючи вікна, фасади та дахи.

6. Кінетичні дороги. Італійський стартап Underground Power вивчає потенціал кінетичної енергії на дорогах. Він розробив технологію під назвою Lybra – гумове покриття, схоже на шини, яке перетворює кінетичну енергію, що виробляється переміщенням транспортних засобів, в електричну енергію. Розроблений у співпраці з Міланським політехнічним університетом, Lybra працює за принципом, що гальмівний автомобіль розсіює кінетичну енергію. Передові технології здатні збирати і перетворювати цю енергію в електрику, перш ніж передати його до електромережі. Окрім підвищення безпеки дорожнього руху, пристрій удосконалює та сприяє стабільності дорожнього руху.

7. Прогностичне програмне забезпечення. Конструктивна цілісність будь-якої будівлі така ж хороша, як і її окремі частини. Те, як ці частини поєднуються разом із вибором матеріалів та його конкретного місця, все сприяє тому, як будівля буде працювати в нормальних або екстремальних умовах. Цивільним інженерам необхідно інтегрувати величезну кількість деталей у конструкції будівель, дотримуючись все більш вимогливих правил безпеки та уряду. Програмне забезпечення прогнозування може допомогти забезпечити безпеку та ефективність навіть самих інноваційних структур у галузі цивільного будівництва, імітуючи, як вони будуть вести себе. Вчені пропонують визначити п'ять стратегій монетизації додатків в мобільному маркетингу. Виконано аналіз CPI-мереж з орієнтацією на мобільний і невмотивований трафік. Розроблено модель взаємодії контрагентів та принципи інтегрованого підходу проектів партнерського маркетингу, зокрема показано необхідність пошуку розумного, обґрунтованого компромісного плану. При цьому задачу вибору оптимального варіанту проекту сформульовано як задачу багатокритеріальної оптимізації.

8. 3D – моделювання міст. Планування та розвиток інновацій зумовлено зростанням розумних міст. Cyber City 3D – новатор геопросторового моделювання, який спеціалізується на виробництві розумних 3D-будівельних моделей. Він створює розумні цифрові 3D-будівлі, щоб допомогти архітектурному, інженерному та будівельному сектору візуалізувати і передавати ди-

зайн, та дані за допомогою фірмового програмного забезпечення CC3D. Моделі інтегруються з платформами 3D-географічної інформаційної системи, такими як Autodesk та ESRI, і можуть передавати дані 3D-будівель міського будівництва у віртуальний 3D-глобус відкритої архітектури Cesium. Він надає дані для міського, енергетичного, сталого та планування дизайну та працює у поєднанні з багатьма розумними міськими платформами SaaS, такими як Cityzenith.

9. Картографування активів. Не всі новітні розробки в галузі цивільного будівництва – це нові будівельні матеріали або кричущі технологічні засоби. Картографування активів фокусується на експлуатаційному обладнанні, включаючи системи опалення та кондиціонування, освітлення та охорону. Процес включає збір даних із серійних номерів, вбудованого програмного забезпечення, інженерних записок про те, коли він був встановлений і ким, і об'єднує всі дані в одному місці.

10. Інвестування у стійку та клімат-інтелектуальну інфраструктуру. За останнє десятиліття зміни клімату та штормові події коштували світові 2 трлн доларів і зачепили 4 млрд людей. Таким чином, менеджмент виробничих систем в будівництві, безумовно, досягає прогресу, наприклад, із застосуванням рейтингів стійкості та присвоєнням оцінок стійкості потенційним інвестиціям, але є проблема – немає стандартів для визначення або оцінки стійкості аналогічним чином.

СЕКЦІЯ 7. ЕКОНОМІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГРОМАД, ТЕРИТОРІЙ ТА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

*О. В. Бушмакіу, студентка 3 курсу спеціальності
підприємництва, торгівлі та біржової діяльності*

*В. М. Орлова, к. т. н., доцент
Університет імені Альфреда Нобеля*

ВПЛИВ СВІТОВОЇ ПАНДЕМІЇ НА РОЗВИТОК ЕЛЕКТРОННОЇ ТОРГІВЛІ

Сучасні тенденції розвитку галузей – є досить динамічними, в свою чергу, це стосується й електронної-торгівлі, яка набуває все більш особливої актуальності, оскільки в наявних складних економічних умовах вона дає змогу швидко і з відносно невеликими витратами організувати збут продукції товаровиробників, забезпечуючи тим самим їх виживання та розвиток [1]. Це в свою чергу з практичної точки зору, було наглядно продемонстровано під час світової пандемії, яка значним чином вплинула на економіку в цілому, та підштовхнула бізнес в бік «цифрового» розвитку.

Світовий ринок електронної торгівлі є одним з найбільш динамічних і стабільно зростаючих ринків сьогодення. У табл. 1 наведена динаміка показників розвитку електронної торгівлі Європи та Східної Європи [2].

За даними звіту eMarketer, у 2019 р. обсяг світової роздрібно-Інтернет-торгівлі сягнув 15,3 % від загальної роздрібно-торгівлі, а згідно прогнозів, враховуючи сучасні тенденції світової пандемії у 2023 р., ця частка зросте до 22,1 %. В той же час темпи зростання обсягів електронної торгівлі значною мірою випереджатимуть темпи зростання роздрібно-торгівлі [3].

Застосування соціального дистанціювання, карантину та інших заходів у відповідь на пандемію COVID-19 призвело до того, що споживачі стали частіше здійснювати онлайн-покупки, використовувати соціальні мережі, інтернет-телефонію та телеконференції. Це призвело до різкого зростання продажів спожи-

вачам (B2C) і збільшення обсягу електронної комерції між підприємствами (B2B).

Таблиця 1 – Динаміка показників розвитку електронної торгівлі Європи та Східної Європи

Показники	Рік				
	2015	2016	2017	2018	2019
Обсяг Інтернет-торгівлі Східної Європи, млрд дол.	18,64	25,02	30,68	33,17	37,28
Обсяг Інтернет-торгівлі Європи загалом, млрд дол.	572,75	669,81	731,49	805,12	863,48
Річний індекс зростання у доларовому еквіваленті, %, Східна Європа	37,90	34,35	26,89	-7,46	8,80
Річний індекс зростання у доларовому еквіваленті, %, Європа	35,90	21,04	11,13	-3,96	9,55

Відсоткове збільшення обсягів споживчих продажів у 2020 році особливо помітно в сегментах продажів медичних товарів (+62,8 %), товарів для будинку (+27,4 %), предметів першої необхідності (+37,7 %) і продуктів харчування (+14,3 %).

Однак певний сегмент онлайн-покупок випробував різке зниження попиту: з очевидних причин платформи для бронювання житла та авіаквитків зафіксували рекордне зниження трафіку, що в свою чергу призвело до вагомих втрат.

На електронну торгівлю товарами і послугами негативно вплинули ті ж фактори, які призвели до збоїв в попиті і пропозиції в цілому – логістичних затримок або скасування замовлень. До інших проблем відносяться необґрунтоване підвищення цін, проблеми безпеки продукції, проблеми кібербезпеки, шахрайства тощо.

Пандемія вивела на перший план проблему цифрового розриву як всередині країн, так і між країнами. З огляду на ключову роль цифрової економіки під час кризи, необхідність подолання цього розриву стає першочерговим. В умовах кризи ефективні та доступні послуги в області інформаційно-комунікаційних

технологій (ІКТ), такі як телекомунікації, комп'ютерні та інші ІТ-послуги, стають критично важливим фактором.

Тож підсумовуючи дане питання, можна чітко констатувати, що глобальний характер пандемії і її вплив на світову торгівлю (включаючи приріст частки електронної торгівлі) може сприяти зміцненню міжнародного співробітництва і подальшій розробці єдиних регламентів покупок і поставок через Інтернет.

Реалії поточної кризи показали, що електронна комерція може бути ефективним інструментом для споживачів, а також може стати економічним двигуном як внутрішнього зростання економіки, так і всього міжнародного товарообігу. В цілому, не зважаючи на загальний негативний вплив на економіку світу, електронна торгівля показує позитивний приріст, що в свою чергу зумовлює до постійної актуалізації питань, щодо розвитку електронної комерції в цілому, та покращення-удосконалення методів ведення електронної торгівлі, на всіх рівнях.

Список використаних інформаційних джерел

1. Капцош В. Я. Стан та особливості розвитку інтернет-торгівлі товарами в міжнародному вимірі / В. Я. Капцош // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2017. – Вип. 13. Частина 1. – С. 115–119.
2. Криша В. В. Ефективність діяльності підприємств в умовах розвитку електронних ринків / В. В. Криша, А. Р. Колеснік, А. Є. Гессен // Молодий вчений. – 2017. – № 5. – С. 642–646.
3. Гліненко Л. К. Стан і перспективи розвитку електронної торгівлі / Л. К. Гліненко, Ю. А. Дайновський // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2019. – № 1. – С. 83–102.

К. Ю. Вергал, к. е. н., доцент

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

МЕРЕЖЕВІ СТРУКТУРИ В ТОРГІВЛІ

Розвиток роздрібною торгівлі як складний динамічний процес, що знаходиться під впливом глобалізаційних чинників та стрімкого розвитку ІТ технологій, пов'язаний з постійною адаптацією

торговельних підприємств до мінливих умов зовнішнього середовища, в тому числі за рахунок інтеграційних процесів.

Одним із прикладів організаційної форми інтеграції в торгівлі є торговельна мережа, яка володіє низкою типових властивостей горизонтально-інтегрованої структури:

- кооперування однотипних підприємств;
- спрямованість на розширення масштабів діяльності підприємства за рахунок об'єднання його зусиль з конкурентним підприємством;

- реалізація системи управління на основі наступних принципів [7]: єдності методів, комплексності, паритетності, принципу інтегрованого цілого, гомеостатичності, типовості моделей управління, єдності інформативності, багатоаспектності;

- у складі торговельної мережі реалізується єдина бізнес-технологія, що характеризується стандартизованими та інтегрованими процедурами, єдиною інформаційною системою, типовими економічними, технічними, технологічними, організаційними та іншими показниками [2];

- об'єднання в єдиному центрі однакових бізнес-процесів зводиться до розробки єдиної універсальної системи взаємодії [1];

- структурні елементи (торговельні об'єкти) торговельної мережі у більшості випадків працюють під єдиною торговою маркою – брендом [4, 6].

Залежно від сили зв'язків між елементами торговельної мережі, доцільно виділити наступні види торговельних інтегрованих структур:

- корпоративні торговельні мережі – сукупність бізнес-одиниць, які поєднані спільними зовнішніми та функціональними характеристиками, мають єдиний центр управління, який спрямовує їх діяльність на реалізацію стратегічної мети – всі торговельні об'єкти мережі є власністю однієї групи власників, а структура відносин ієрархічна [3]. Корпоративні торговельні мережі мають жорсткі зв'язки між елементами системи, оскільки всі торговельні об'єкти мережі є власністю однієї групи власників, а структура відносин ієрархічна [5].

- франчайзингова торговельна мережа – сукупність підприємств, які діють на ринку під однією торговельною маркою на

умовах франчайзингової співпраці і до їхнього складу входять підприємство франчайзера та ті, що функціонують на основі отриманих від нього франшиз підприємства франчайзі [8]. Елементи системи – напівзалежні, а їх контроль здійснюється на основі стратегії розвитку франчайзера на умовах, зазначених у договорі франчайзингу;

– добровільні торговельні мережі – добровільні об’єднання, утворене торговельними підприємствами, що зберігають свою самостійність та права юридичної особи, для координації підприємницької діяльності, представлення та захисту спільних комерційних інтересів [10]. Між елементами системи встановлюється коаліційний механізм взаємодії;

– кооперативні торговельні мережі – добровільні об’єднання для спільного ведення господарської діяльності з метою поліпшення свого економічного та соціального стану [9].

Враховуючи відмінності у формах взаємодії між елементами торговельної мережі подальші дослідження будуть спрямовані на побудову математичних моделей різних видів торговельних мереж з позицій системного підходу.

Список використаних інформаційних джерел

1. Вергал К. Ю. Особливості системи управління горизонтально-інтегрованими структурами / К. Ю. Вергал // Модели управления в рыночной экономике : зб. наук. праць. – Донецьк : ДонНУ, 2014. – Спец. вип. – С. 47–54.
2. Інтеграція підприємств як напрям формування ефективного конкурентного середовища в торгівлі [Електронний ресурс] / О. В. Шимко // Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Сер. : Економіка. – 2013. – Вип. 21. – С. 281–285. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoa_2013_21_62. – Назва з екрана.
3. Кавун О. О. Формування корпоративних торговельних мереж у роздрібній торгівлі України / О. О. Кавун // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 9 (51). – С. 91–97.
4. Кавун О. О. Організаційні засади формування підприємницьких об’єднань у конкурентному середовищі роздрібної торгівлі / О. О. Кавун // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 6. – С. 101–106.

5. Павлик С. Особливості корпоративної торговельної мережі як об'єкту обліку і контролю / С. Павлик // Вісник Львівського університету. Серія екон. – 2008. – Вип. 40. – С. 197–200.
6. Пікуш Т. А. Організаційно-економічна сутність торговельних мереж / Т. Пікуш // Актуальні проблеми економіки: теорія і практика. – Вип. 1. – Київ : Европ. ун-т, 2005. – С. 243–246.
7. Про споживчу кооперацію [Електронний ресурс] : Закон України № 2265-ХІІ від 10 квітня 1992 р. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>. – Назва з екрана.
8. Салата І. З. Основні поняття та зміст формування франчайзингової системи / І. З. Салата // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2007. – № 606 : Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – С. 97–102.
9. Хачатуров А. Е. Современный интеграционный менеджмент / А. Е. Хачатуров, А. Н. Белковский. – Москва : Дело и сервис, 2006. – 272 с.
10. Чкалова О. В. Интеграция предприятий как направление глобализационных процессов в торговле / О. В. Чкалова // Маркетинг. – Москва, 2002. – № 5(66).

О. В. Герасименко, к. е. н., доцент

Львівський національний університет імені Івана Франка

ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

За умов адміністративних перетворень в Україні відбуваються значні зміни у публічному управлінні і відносинах держави з громадськістю, в яких органи влади виступають адміністративними структурами, які надають послуги, а громада є клієнтом, який їх отримує.

Запровадження нової системи функціонування органів державної виконавчої влади, а також органів місцевого самоврядування потребує створення нових форм і методів їхньої діяльності на задоволення потреб громадян, переосмислення концепції управління публічною інформацією й забезпечення надійного зворотного зв'язку з громадськістю.

Пряма взаємозалежність довіри та відкритості влади є досить вагомою причиною для того, щоб приділяти постійну увагу до інформації в процесі діяльності місцевої влади.

Публічний діалог являє собою необхідну умову, що забезпечує підтримку довіри до органів місцевого самоврядування. Він відкриває шлях до легітимізації рішень, підтримки програм діяльності посадових осіб, мобілізації громадськості щодо підтримки дій влади [1].

Один із головних пріоритетів України, визначених Стратегією розвитку інформаційного суспільства в Україні – це побудова якісно нового інформаційного суспільства, орієнтованого на інтереси людей, відкритого для всіх і спрямованого на розвиток, в якому кожен зможе створювати і накопичувати інформацію, мати вільний доступ до неї, користуватися і обмінюватися нею, щоб дозволити кожній людині повною мірою реалізувати власний потенціал у суспільстві.

З чинного законодавства слідує, що одним з обов'язків органів місцевого самоврядування є інформування громади про свою діяльність. Також варто згадати Конституцію України, ст. 34 якої «гарантує кожній людині та громадянину право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір» [2, с. 40–41].

Держава та суспільство як дві надскладні соціальні системи не можуть ефективно взаємодіяти без інформаційного обміну, який може відбуватися як всередині країни, так і за її межами. Ключова роль у цьому процесі належить державі, яка, здійснюючи управління соціальними процесами, має бути інформаційно відкритою для інших суб'єктів суспільних відносин.

Члени ОТГ активніше підтримуватимуть задуми та рішення громади тоді, коли особисто переконаються, що ця громада є насправді успішною, створює якісно кращі умови для їх життя. А це означає, що необхідно наочно представляти результати кожного успішного кроку ОТГ.

Основним джерелом наявності достовірної інформації щодо роботи органів місцевого самоврядування є інформаційний під-

розділ, загальною метою роботи якого є «створення позитивного та динамічного іміджу органу місцевого самоврядування через забезпечення відкритості його діяльності та налагодження конструктивних зв'язків з громадськістю, засобами масової інформації, політичними партіями та громадськими організаціями» [1].

Варто зазначити, що робота інформаційного підрозділу, по суті, спрямована на вирішення трьох основних завдань:

- забезпечення можливості участі громади у вирішенні питань місцевого значення;
- формування довіри усієї громадськості до місцевої влади у довгостроковій перспективі;
- публічне визнання ефективності діяльності інформаційного підрозділу.

Цифрові комунікації є зручним та дієвим інструментом для забезпечення просування нових проєктів, співпраці та реалізації ідей на території ОТГ.

Діджиталізація – складова, без якої складно уявити успіх сучасної територіальної громади. Так, у сучасному світі замало просто втілювати зміни, важливо комунікувати з мешканцями, інформувати громаду про плани та результати роботи, акцентувати увагу на потенціалі тощо.

Суспільство розвивається й тому органам місцевого самоврядування доцільно використовувати інформаційну стратегію в мережі інтернет, яка включає наступні функції:

- своєчасне інформування ЗМІ;
- здійснення зовнішньої та внутрішньої комунікації;
- робота із запитами установ і громадян щодо чинних законів, нормативних актів та законопроектів;
- моніторинг та накопичення необхідної інформації і документації.

Таким чином, організація відповідного інформаційного простору місцевого самоврядування – глобальне завдання електронного урядування, яке доцільно активно впроваджувати на всій території України [3, с. 61–62].

У сучасному світі електронне урядування дозволяє громадянам, неурядовим організаціям та юридичним особам звертатися до органів державної влади віддалено та в режимі реального часу, що значно спрощує процес комунікації об'єктів та суб'єктів публічного управління.

Яскравим прикладом комунікативної бази, що пов'язує громадян з органами публічної влади, є веб-сайт. Офіційний веб-сайт громади – це можливість довіри між керівництвом громади, місцевим бізнесом, мешканцями та інвесторами.

Отже, під час здійснення місцевого самоврядування активність комунікацій територіальної громади має направлятись у бік вирішення ряду ключових комунікативних завдань, що обумовлені як внутрішніми, так і зовнішніми факторами її функціонування.

Роль інформаційної роботи на теренах сучасної громади важко переоцінити, оскільки це дозволяє організувати ефективну комунікацію між представниками влади і громадськістю, а ще значно покращити політичний клімат об'єднаної територіальної громади.

Список використаних інформаційних джерел

1. Герасименко О. В. Комунікації та інформаційний простір в управлінні та розвитку територіальної громади [Електронний ресурс] / О. В. Герасименко, І. В. Семен // Молодий вчений. – 2019. – № 11 (75). – С. 800–803. – URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2019/11/168.pdf> (дата звернення: 27.10.2020). – Назва з екрана.
2. Конституція України: чинне законодавство зі змінами та допов. / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. – 2008. – С. 40–43.
3. Лопушинський І. П. Електронна демократія та електронне урядування: досвід США для України [Електронний ресурс] / І. П. Лопушинський // Публічне управління: теорія та практика. – 2011. – № 2 (6). – С. 60–68. – URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/ebook/putp/20112/doc/2/03.pdf> (дата звернення: 26.10.2020). – Назва з екрана.

О. Д. Дивнич, к. е. н., доцент

Є. Ю. Кожара, магістрант, спеціальність 051 Економіка

І. І. Фролова, магістрант, спеціальність 051 Економіка

Полтавський державний аграрний університет

ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ У РЕСУРСНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Відповідно до сучасних поглядів на теорію людського капіталу, у процесі виробництва здійснюється взаємодія фізичного капіталу (засоби виробництва) та людського капіталу (знань, навичок, здібностей персоналу, які можуть бути джерелом майбутніх доходів) [1, с. 180]. Кожне сільськогосподарське підприємство може функціонувати за певної мінімальної чисельності працівників [2, с. 113]. Крім того, якісне перетворення вказаного ресурсу в довготерміновому періоді, зазвичай, є найефективнішим заходом щодо збільшення обсягів виробництва.

Наразі частка сільського населення в Україні становить 30,7 % постійного населення. Кількість зайнятого населення у сільському, лісовому та рибному господарстві має стійку тенденцію до збільшення і дорівнює 3 010,4 тис. осіб або 18,2 %, що на 0,7 в.п. більше порівняно з 2015 р.

Незважаючи на це середньооблікова кількість штатних працівників за 2015–2019 рр. зменшилася на 34 тис. осіб (8,2 %) до 383 тис. осіб. Найбільша кількість працівників працюють у товариствах з обмеженою відповідальністю – 54,3 %, приватні підприємства – 17,0 %, акціонерні підприємства – 5,5 %, державні підприємства – 2,8 %.

Рівень обороту персоналу у сільському господарстві є досить високим і перевищує середній рівень по країні. Зокрема, рівень прийому по роках коливався від 49,3 % у 2016 р. до 54,5 % у 2017 р. За аналізований період рівень звільнення збільшився на 5,5 в.п. і дорівнює 58,1 %, що на 25,4 в.п. перевищує середній рівень по економіці України (рис. 1).

Високий рівень обороту персоналу у сільському господарстві обумовлений сезонним характером, складними умовами праці пов'язаними як з погодно-кліматичними умовами, так і роботою з біологічними ресурсами (рослинами, тваринами), використан-

ня шкідливих для здоров'я хімічних синтетичних речовин, а також низький рівень оплати праці.

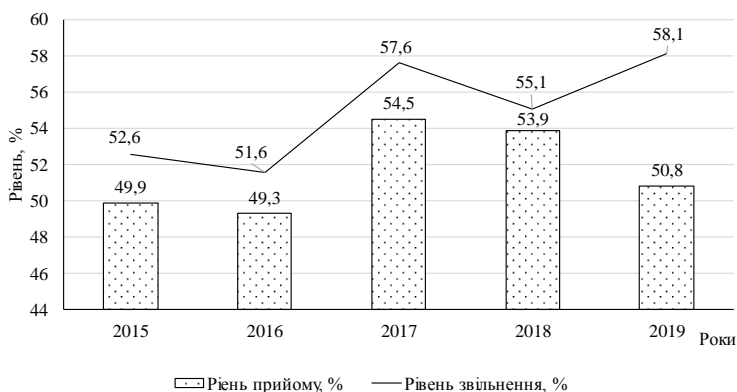

Рисунок 1 – Динаміка рівня прийому та звільнення у сільському господарстві України, 2015–2019 рр., %

Джерело: побудовано авторами за даними [3]

Рисунок 2 – Динаміка номінальної та реальної заробітної плати штатних працівників сільського господарства України, 2015–2019 рр.

Номінальна заробітна плата за 2015–2019 рр. працівників сільського господарства зросла у 2,8 рази і становить 8 738 грн/міс., що обумовлено підвищенням державних гарантій, зокрема мінімальної заробітної плати. Незважаючи на зростання, рівень заробітної плати на 15,6 % менше за середній рівень по економіці.

Реальна заробітна плата працівника сільського господарства зросла у 3,8 рази до 8 394 грн/міс. і має стійку тенденцію до збільшення, а прогнозне значення у 2020 р. становить 9 067 грн/міс.

Використання річного фонду робочого часу одного штатного працівника за аналізований період практично не змінився і становить 1819 год або 91,3 % табельного фонду робочого часу.

Ефективність використання персоналу у сільськогосподарських підприємствах мала стійку тенденцію до зростання, однак її рівень у рослинництві є вищим порівняно з тваринництвом. Так, продуктивність праці у галузі рослинництва за 2015–2019 рр. збільшилася на 44,6 % до 954,4 тис. грн, а у галузі тваринництва – на 61,8 % до 815,2 тис. грн/особу.

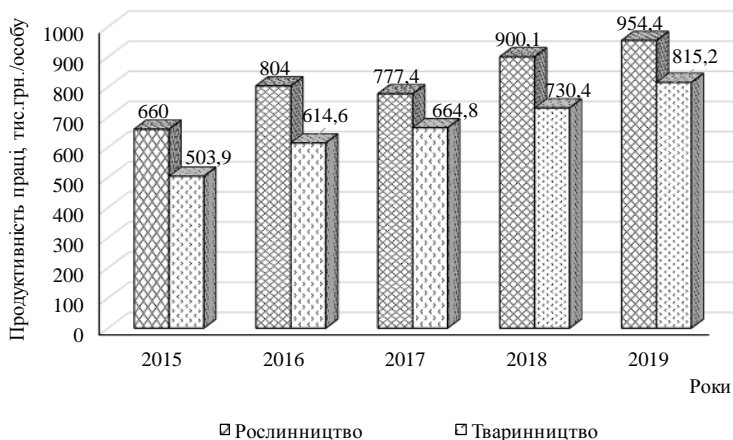

Рисунок 3 – Динаміка продуктивності праці у галузях сільського господарства України, 2015–2019 рр., тис. грн/особу

Таким чином, людський капітал сільськогосподарських підприємств як складова ресурсного потенціалу, попри певну волатильність, має тенденцію до зростання. Кількісне скорочення персоналу не здійснювало суттєвого впливу на рівень продуктивності праці, який має стійку тенденцію до зростання.

Список використаних інформаційних джерел

1. Довбенко М. В. Сучасна економічна теорія (Економічна нобелелогія) / М. В. Довбенко. – Київ : Академія, 2005. – 336 с.
2. Калініченко О. В. Економіка підприємства. Практикум / О. В. Калініченко, О. Д. Плотник. – Київ : Кондор, 2012. – 600 с.
3. Праця України. 2019: стат. зб. – Київ : Державна служба статистики України, 2020. – 267 с.

А. М. Захаренко-Селезньова, ст. викладач
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

ВИЯВЛЕННЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ ВНУТРІШНЬОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Діяльність промислового підприємства частіше за все фокусується на виробничих процесах, в той час, як маркетинг та просування продукції відходять на другий план.

Але саме за допомогою комплексного підходу до функціонування всіх підрозділів підприємства, робити за загальними принципами, які розуміють та розділяють робітники – це потужний потенціал для розвитку в сучасних складних економічних умовах сьогодення.

Розуміючи потенціал підприємства як систему взаємопов'язаних поточних та перспективних, внутрішніх та зовнішніх можливостей, мобілізаційних компетенцій керівників та персоналу підприємства для реалізації стратегічних цілей підприємства.

Технології LEAN: це допомога підприємству вивільнити внутрішні резерви у всіх підрозділах, це оптимізація роботи відділу продажів та відділу маркетингу, це усунення втрат на виробництві.

Тенденція до застосування основних принципів, що викладені у книзі «Філософія Тойота» досить широко набули популярності у промислових виробників. Але більшість із керівників виробництва не відносять таку тенденцію застосування передових технологій до бенчмаркінгу.

Бенчмаркінг стає мистецтвом виявлення того, що інші роблять краще і вивчення, удосконалення і застосування їхніх методів роботи. Застосування досвіду провідного підприємства, яке пов'язане з клієнтами, технологією і культурою підприємництва і здійснюється при плануванні, з орієнтацією на створення цінності і компетентність.

Одним з основних напрямів виявлення внутрішнього потенціалу підприємства є концепція заощадливого виробництва, що ґрунтується на виробничій системі компанії Toyota. Найбільш популярними інструментами заощадливого виробництва є:

1. Картування потоку створення цінностей.
2. Витягаюче поточне виробництво.
3. Канбан.
4. Кайдзен.
5. Система 5 С.
6. Система SMED.
7. Система PTM
8. Система точно в строк.
9. Візуалізація.
10. U-образні осередки.

Кожне виробництво обирає інструменти, які допомагають виявити та застосувати саме на власному підприємстві внутрішні резерви для покращення показників, поліпшення якості продукції, збільшити обсяги продажів, підвищення популярності підприємства, покращення внутрішньо корпоративного іміджу.

Як наголошує керівництво «KONSORT»™, завдяки переосмисленню сучасних викликів економіки та застосуванню виробництвом принципів заощадливого виробництва: продуктивність збільшилась на 30 %; трудові ресурси було оптимізовано на 20 %; удосконалена організація виробництва та управління про-

дажами; скоротились ризики пов'язані з людським фактором; знижено собівартість продукції; підвищилась якість продукції.

Технології заощадливого виробництва застосовують на всіх ланках виробництва: у виробничих цехах; у логістичних системах; у відділах фінансів, роботи з клієнтами, маркетингу.

Першим кроком є застосування системи 5С: сортування, стандартизація, дотримання чистоти, раціональне розташування, вдосконалення.

Інший доступний інструмент – візуалізація. Це може бути: кольорове маркування, «було» – «стало», графічні інструкції і таке інше.

Візуалізація за допомогою екранів надає можливість володіти інформацією яка є достовірною та доступною, оперативною та своєчасною.

Як відмічає Павло Фетисов, заступник керуючого директору з розвитку виробничих систем НВО «Сатурн»: «За допомогою таких здавалось би простих речей, інформаційне поле стає прозорим, піднімається його достовірність, і як наслідок висока ймовірність прийняття правильного рішення».

Що є показовим, основні принципи заощадливого виробництва, в останні роки набувають поширення не тільки на підприємствах сфери виробництва, а і у сфері послуг. Навіть у Вищих Навчальних Зкладах вже виявляють та застосовують внутрішній потенціал за допомогою інструментів заощадливого виробництва.

Підсумовуючи, розгляд практики скорочення витрат в основних виробничих та допоміжних процесах виробництва, можливо дійти висновку, що технології заощадливого виробництва дозволяють застосовувати внутрішній потенціал виробництва без залучення додаткових коштів.

Динамічність зовнішнього середовища потребує постійного контролю за внутрішніми та зовнішніми змінами, та вимагає від керівництва відповідної негайної реакції. Запорукою успішного реагування на конструктивні та деструктивні зміни може стати вивчення потенціалу підприємства та вдале застосування цього потенціалу.

Список використаних інформаційних джерел

1. Джеффри К. Лайкер Філософія Тойота: 14 принципів роботи злагодженої команди / Джеффри К. Лайкер. – Київ : видавництво Наш Формат, серія книг Історії успіху, 2017. – 424 с.
2. <https://konsort.com.ua/pro-kompaniyu/>
3. http://www.up-pro.ru/library/production_management/lean/lin-tehnologii-saturn.html

658.114.8:316.344.6. К 59

В. М. Кокоша, викладач вищої категорії

ВСП «Технологічно-економічний фаховий коледж БНАУ»

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО – ІСТОРІЯ, ДОСВІД, СЬОГОДЕННЯ

«Бажання заробляти – це хорошиий стимул. Але бажання зробити інших людей щасливими – це супер-стимул. Я закликаю вас спробувати це бажання на смак. Я спробував і вирішив, що це дуже захоплююче заняття – більш захоплююче, ніж просто заробляти гроші».

Мохаммад Юнус

Соціальне підприємництво, що це? На сьогодні ця тема є досить актуальною, хоча є недослідженою, навіть існує проект Закону «Про соціальні підприємства», який був внесений колишнім народним депутатом України О. Б. Фельдманом ще 11.03.2013 р. № 2508, але так не є прийнятим, і мало хто звертає на це увагу ⁹. Хоча за останні роки в Україні стався бум соціального підприємництва, обумовлений економічною та соціальною ситуацією в країні. І все ж для нас, такі підприємства поки що лишаються новинкою.

Шукаючи визначення «соціальне підприємництво», знаходимо, що це підприємницька діяльність спрямована на інновативну, суттєву та позитивну зміну у суспільстві ⁶.

Якщо говорити про історичні етапи розвитку саме соціального підприємництва, то варто сказати, що вперше термін «соціальний бізнес» було вживано нобелівським лауреатом, індійським підприємцем – Мохаммедом Юнусом, який виділив сім

принципів соціального бізнесу, а саме: боротьба з бідністю, повернення інвестицій без дивідендів, екологічна свідомість та покращення робочих умов.

Найяскравішим прикладом соціального бізнесу можна назвати Grameen Bank, заснований самим Юнусом. Цей банк видавав мікrokредити бідним жителям індійських сіл, а також для інноваційних підприємців в Азії, Африці та Латинській Америці. Інший приклад – американське місто Індіанаполіс та його мер і Гарвардський професор Стефан Голдсміт, який дозволив приватним фірмам конкурувати з державним сектором і замінити багато міських сервісів, що функціонують за кошти громадян.

Соціальним бізнесом можна також вважати серію кросівок «Adidas» для людей з проблемами опорно-рухового апарату, партію дешевих вітамінізованих йогуртів «Danone» для Азії, дешеві протимоскітні сітки BASF.

Згідно з новою інтерпретацією, на авторитетній Лондонській конференції Social Media Week, був запущений спеціальний гештег #SMWSoBiz для обговорення тренду соціального бізнесу, що соціальний бізнес – це діяльність компанії відповідно до думок її аудиторії. У відгуках з конференції навіть зазначалося, що соціальний бізнес приходить на зміну соціальним медіа. Тобто коментарі на сторінці бренду в Фейсбукі стають не просто вправою з красномовності, а починають впливати на рішення компаній: від формування цін до роботи з персоналом.

Отже, соціальний бізнес вирішує проблеми своєї аудиторії, тоді як соціальне підприємництво творить проекти для інших соціальних груп.

Вивчаючи питання соціального підприємництва варто звернути увагу на думку Грегорі Дізу, який виділив п'ять його факторів:

- 1) прийняття на себе місії створення і підтримки соціальних цінностей (блага);
- 2) виявлення і використання нових можливостей для реалізації обраної місії;
- 3) здійснення безперервного процесу інновацій, адаптації і навчання;
- 4) рішучість дій, яка не обмежена ресурсами;

5) висока відповідальність підприємця за результати своєї діяльності – як перед безпосередніми клієнтами, так і перед суспільством.

Як же держава реагує на такі інновації, адже її головний обов'язок, це дбати про своїх громадян, особливо про тих, хто не має можливості сам подбати про себе. Для розвинутих країн, турбота про своїх громадян є пріоритетним напрямком, Україна також повинна поділяти Європейські цінності. Проте, сьогодні наша країна не в змозі забезпечити гідне життя та робочі місця для всіх.

Людей з обмеженими можливостями, біженців (внутрішньо-переміщених осіб), молодь, людей похилого віку, національні меншини, ВІЛ-позитивних людей, багатодітних мам, колишніх алко- та наркозалежних, тих, хто повернувся з тюрми, безхатченків роботодавці, як правило не беруть на роботу, хоча вони могли б приносити користь суспільству, отримувати платню, платити податки. Часто, такі люди мають прекрасні вміння і навички (таланти), однак їх «особливості» відлякують традиційних підприємців брати їх на роботу через силу-силенну міфів і стереотипів. Також за останні три роки, анексія Криму та війна на Донбасі стрімко збільшили кількість людей, які належать до соціально вразливих категорій населення, – ветеранів, переселенців, діти-сиріт, людей з інвалідністю. Тому стався сплеск у сфері соціального підприємництва, яке може допомогти вирішити частину цих проблем працевлаштуванням чи матеріальною допомогою.

Багато зусиль, щоб допомогти таким людям докладають громадські організації, але в них не вистачає коштів, щоб допомогти таким людям, адже вони самі залежать від зовнішньої допомоги.

Допомогти таким верствам населення може саме соціальне підприємництво, адже це бізнес, метою якого є вирішення, в першу чергу, соціальних проблем. Прибутки соціального підприємства спрямовуються головним чином на розвиток бізнесу, громадські справи чи на вирішення гострих суспільних проблем. Таке підприємство діє за всіма законами бізнесу і приносить прибуток, тому не вважається благодійною організацією. Воно

поширюється на такі галузі, як освіта, охорона навколишнього середовища, боротьба з бідністю, захист прав людини тощо.

Соціальні підприємства – це також соціально орієнтовані суб’єкти підприємництва, діяльність яких спрямована на досягнення добробуту територіальних громад (соціальні, екологічні та етичні цілі) шляхом використання системного взаємозв’язку розвитку соціального підприємництва і розвитку місцевої економіки.

Постає питання, хто ж такі соціальні підприємці? Відповідь проста – це новатори, які використовують інноваційні ідеї та різні ресурси для вирішення соціальних проблем. Їхня діяльність у підсумку приводить до стійких позитивних соціальних змін.

«Створення соціального підприємства – це певна реакція громади на соціальну проблему, яка стає актуальною і пріоритетною на даний момент за відсутності коштів у бюджеті», – вважає найавторитетніший експерт із соціального підприємництва в Україні – менеджер програми соціального інвестування Western NIS Enterprise Fund Василь Назарук.

Враховуючи думки експертів, можна сказати, що соціальне підприємство відповідає таким критеріям:

- сприяє вирішенню соціальних проблем суспільства або його окремих категорій;
- побудоване як рентабельний бізнес (має прибуток);
- не менше 10 % прибутку витрачається на благодійні або соціальні цілі [7].

Соціальне підприємництво динамічно розвивається в європейських країнах, вирішуючи проблеми безробіття, соціального захисту, громадського залучення тощо. Головна місія соціального підприємництва – приносити користь суспільству та користь для себе. Такий різновид бізнесу підтримується державою і не має проблем зі збутом товарів і послуг.

Наприклад, у Німеччині нараховується близько 100 тисяч соціальних підприємств, на яких зайняті понад 2,5 мільйона працівників. Для порівняння: це утричі більше, ніж працівників у галузі виробництва авто, де працює 750 тисяч робітників.

Вже понад 20 років у Німеччині діє організація Social Impact, яка підтримує і консультує соціальні підприємства, позиціонуючи себе як «агентство соціальних інновацій». Кілька тисяч стартапів із соціальною місією вже розпочали свою роботу завдяки допомозі експертів з Social Impact. В соціальному бізнесі завжди залишається актуальним питання фінансування, і Німеччина не є виключенням. Соціальних підприємців кредитують федеральні банки, у них інвестують венчурні фонди. Поруч із цим набувають популярності краудфандинг і групові інвестиції [3].

У Великобританії, як вважається, соціальне підприємство з'явилося ще 1844 року, але і зараз стрімко розвивається. Наразі у країні працюють близько 70 тисяч соціальних підприємств. Їх внесок в економіку становить 24 мільярди фунтів стерлінгів на рік, а це близько 9 % ВВП країни. Соціальні підприємства залучені в кожен сектор економіки: будівництво, транспорт, переробку відходів, торгівлю, громадське харчування, «зелену енергетику» та навіть театр [1].

Наприклад, у Данії діє «Програма соціального зростання», що через індивідуальний коучинг бізнес-експертів забезпечує підтримку соціальних підприємств, які працюють із найбільш уразливими категоріями безробітних. Крім цього, пропонуються інтенсивні тренінгові програми з розвитку бізнесу, вибудовуються партнерства між соціальними підприємствами, муніципалітетами та соціальними інвесторами.

Найпрогресивнішими в цьому бізнесі є США, оскільки соціальне підприємництво там регулюється законодавством. У Європі також активно приймаються закони, що або закріплюють певну організаційну форму за соціальними підприємствами.

В європейських країнах таких як Бельгія, Хорватія, Данія, Франція, Італія, Люксембург, Польща, Португалія, Словенія, Іспанія, Швеція, Швейцарія, Велика Британія здійснюється, підтримка місцевими органами влади щодо надання в оренду приміщення за пільговими цінами чи надають консультацію з юридичних чи фінансових питань. Таку практику господарювання доцільно застосувати і в Україні. Тому що багато споруд в Україні перебувають у власності громади. Багато будівель, які фак-

тично не використовуються, бо в жахливому стані і на превеликий жаль, прислів'я «і сам не гам і другому не дам» актуальне для місцевих влад, тому часто такі споруди перетворюються на руїни. За кордоном існує багато прикладів, коли закинуті цехи непрацюючих підприємств трансформуються в офісні центри із працевлаштуванням представників вразливих груп населення і прибутками, що спрямовуються на вирішення місцевих проблем [3].

В той же час, у даній частині світу створюються центральні органи влади, на які покладаються завдання щодо стимулювання розвитку таких підприємств, зокрема у Великобританії створено Департамент соціальних інновацій при Міністерстві внутрішніх справ; відділ Міністерства торгівлі та промисловості; Департамент третього сектору при Кабінеті міністрів Великобританії, У США уряд здійснює фінансову підтримку соціальних підприємств через створення Департаменту соціальних інновацій, який щорічно надає близько 2 млн дол. на підтримку найбільш перспективних інноваційних проектів, до числа яких потрапляють і соціальні підприємства [1].

Але на жаль, згідно з міжнародним дослідженням «Карта соціальних підприємств та їхніх екосистем у Європі», дуже мало країн запроваджують спеціальні податкові пільги для соціальних підприємств.

У нас в Україні законодавчо відображено діяльність соціальних підприємств, у Законі України «Про соціальні послуги» документ 2671-VIII, від 17.01.2019 року 6 . Але потрібна ще більша активізація розвитку соціальних підприємств в Україні, яка вимагає розробки спеціальної законодавчої бази для функціонування соціальних підприємств, відповідної програми розвитку з визначеними пріоритетами їх державної фінансової підтримки, створення інструментів залучення бізнесу та громадських організацій для розвитку соціального підприємництва, та створення сприятливих умов у сфері оподаткування малих підприємств, оскільки більшість соціальних підприємств функціонують у формі малого підприємства [9].

В Україні громадські організації поширюють досвід заснування соціальних підприємств, як ефективного механізму вирі-

шення локальних соціальних та економічних проблем територіальних громад.

Зокрема в Одесі діє громадська організація «Дорога до дому», в рамках діяльності якої видається газета для бідних, а також працюють цехи з пошиття одягу.

Яскравим прикладом українського соціального підприємства є асоціація «Мир, краса, культура» у Херсоні, яка запровадила «Творче практичне заняття», щоб виготовляти і продавати ексклюзивний одяг для дітей і молоді, використовуючи натуральні тканини, оздоблені традиційним українським орнаментом у сучасному стилі. Прибуток використовуються для піднесення української культури, мистецтва за допомогою театру, шкіл, навчаючи молодь навичкам, які б забезпечили їх сталими робочими місцями у майбутньому

В Києві є товариство «Аліса» для людей з обмеженими можливостями, яке створило можливості для навчання і роботи своїх клієнтів, заснувавши шість бізнес-підприємств: магазин канцтоварів «Аліса»; кафе «Посадена»; торгову фірму «Етіт»; архітектурну фірму «Інсторм»; рекламне агентство «Моностат»; спортивні приміщення для навчання дітей бойовим видам мистецтв.

У Житомирі при громадській організації «Місія Самаритян на Україні» працює цех з виготовлення виробів з металу (решітки, ворота і т. д.). У селі Плоске Кіровоградської області знаходиться Центр реабілітації наркоманів «Повернення до життя». Тут же окремо проживають п'ятеро співробітників. Сімдесят відсотків мешканців центру – ВІЛ-позитивні. Мешканці центру виготовляють бетонні шашки, які використовуються в основному для мощення тротуарів. Частина доходів йде на їх утримання в центрі, а решта грошей заощаджується, з метою розширення виробництва.

Львівська організація «Оселя» дає безхатченкам дах над головою і одночасно залучає їх до роботи по реставрації меблів, які потім виставляються на аукціон (якщо меблі були передані організації як пожертвування) або продаються. Одержані кошти йдуть на фінансування притулку і заробітну плату співробітникам.

У Львові недержавна організація «Дерево життя», що працює з людьми, у яких порушений слух, спільно з комерційною фірмою зайнялася виробництвом аудіокниг високої якості. Вони мають підвищений попит у споживачів. В результаті вдалося створити новий сегмент ринку. За рахунок доходів з продажів «Дерево життя» вже профінансувало видання трьох нових книг. Крім того, що організація продає аудіокниги в книжкових магазинах Львова і на місцевих ринках, вона безоплатно передає аудіофайли і книги у всі бібліотеки для глухих людей в області. Адже розвиток соціального підприємництва – це «міст» між суспільними і комерційними інтересами, який необхідний для соціального благополуччя і ефективного вирішення соціальних цілей суспільства.

В Білій Церкві діє Білоцерківське виробниче підприємство «Весна» українського товариства глухих, яке спеціалізується на пошиттю робочого та іншого одягу для різних потреб.

Також в Україні діють багато програм підтримки соціальних підприємств, зокрема:

- підтримка внутрішньо переміщених осіб від Програми Розвитку ООН. Метою програми є створення робочих місць для внутрішньо переміщених осіб в Україні, а також для місцевого населення Донецької та Луганської областей;

- допомога вимушеним переселенцям і громадам, які зазнали наслідків конфлікту, від Міжнародної організації з міграції. Однією зі складових програми є проведення тренінгів і надання грантів вимушеним переселенцям на підтримку їхніх зусиль щодо свого матеріального забезпечення через організацію малих підприємств, самозайнятість та професійне навчання;

- програма соціального інвестування «Вестерн Ен-Ай-Ес Ентерпрайз Фонд», яка створена для комплексної підтримки соціальних підприємств через надання доступних кредитів, консультаційні і тренінгові послуги, а також налагодження соціального партнерства задля вирішення конкретних проблем у громадах;

- з лютого 2018 р. у рамках міжнародної програми Social Impact Award Українська соціальна академія, запрошує на навчання молодих людей від 17 до 25 років, які хочуть познайо-

митися з соціальним підприємництвом, мають ідею соціального підприємства або ж хочуть масштабувати свій соціальний бізнес;

– Demo Day Міжнародної школи соціального підприємництва SELab. 14 проєктів – соціальних стартапів презентували свої бізнес-моделі, спрямовані на розв’язання різноманітних соціальних проблем: інтернет-магазин «ІнваФішки», інклюзивний дитячий центр «Круть-Верть», Харківська патронажна служба, Music4All, студія сліпого «АММА» масажу «Здравія», анімаційна студія «NEED: necessary education» та ін. Частина з них уже стартувала, більшість планує запуститися впродовж півроку;

– проєкт «Соціальне підприємництво як інноваційний інструмент вирішення питань суспільного розвитку», що реалізується Фондом Східна Європа та Childfund Deutschland e.V. за фінансової підтримки Міністерства економічної співпраці та розвитку Німеччини;

– за підтримки Європейської комісії в Україні, стартував новий проєкт – Social Entrepreneurship: Achieving Social Change from the Bottom Up, що передбачає майже трирічну кропітку роботу з розвитку системи підготовки майбутніх соціальних підприємців, підтримку їхнього бізнесу, забезпечення сприятливої законодавчої бази та популяризацію концепції соціального підприємництва в суспільстві та інші програми підтримки.

А наймасштабніший в Україні проєкт із розвитку соціального бізнесу це – «Соціальне підприємництво: досягнення соціальних змін за ініціативою «знизу», який з 1 березня 2018 р. по 31 жовтня 2020 років працює в таких напрямках: розвиває професійний потенціал соціальних підприємців, формує суспільну думку, буде екосистему для розвитку, адвокатуює сприятливе законодавство [5].

Якщо подивитися на приклади успішних соціальних підприємств в Україні, то складно простежити якусь найбільш популярну сферу діяльності. Такий бізнес може набувати різних форм. Наприклад, це може бути пекарня, де не тільки працюють, але й живуть жінки, які постраждали від домашнього насильства, на кшталт «Горіхового Дому» у м. Львів. Або пекарня, що працює на користь людей з ментальною інвалідністю, як «Good bread for good people», де процес виробництва враховує їх можливості та потреби. Чи піцерія типу «Піцца Ветерано», де робітники –

ветерани АТО. Або благодійний магазин, що реалізовує вживані речі та перенаправляє частину прибутку на роботу громадських організацій. Ідей може бути багато, враховуючи освіту, кваліфікацію, професійні навички цих людей, тому можна побачити розмаїття ідей, починаючи від виробництва продуктів харчування (печиво, сири, ягоди, піца, кава...) до надання бухгалтерських послуг.

Отже соціальне підприємство, це діяльність направлена на добро, та всім відомий постулат, що доброта врятує світ ще ніхто не відміняв, а від діяльності соціальних підприємств існують тільки позитивні ефекти, а саме:

- допомога у подоланні соціальної ізоляції – зокрема, працевлаштування людей з обмеженими фізичними та психічними можливостями, безробітних, представників груп ризику;
- знаходження нових шляхів для реформування державних соціальних послуг;
- залучення громадян до участі у соціальних ініціативах на волонтерських засадах, об'єднання громад навколо соціальних проблем;
- поява нових видів соціальних послуг, які залишаються поза увагою звичайного бізнесу у зв'язку з малоприбутковістю, непопулярністю, відсутністю належної професійної підготовки;
- більш ефективне використання наявних ресурсів регіону у вирішенні соціальних проблем;
- зниження навантаження на місцеві бюджети у вирішенні соціальних проблем (актуально в умовах хронічного дефіциту бюджетних коштів) [4].

Список використаних інформаційних джерел

1. Mark Richardson. Соціальне підприємство: Уроки вивчені у Великобританії / Mark Richardson // Доповідь на II Всеукраїнському форумі соціальних підприємців. – Київ, 16.11.2016.
2. Горішна Н. М. Феномен соціального підприємництва: сутність і критерії [Електронний ресурс] / Н. М. Горішна // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». – 2016. – Вип. 2 (39). – URL: file:///users/macbook/desktop/nvuuped_2016_2_16.pdf. – Назва з екрана.

3. Гулевська-Черниш А. Соціальне підприємництво: європейський зліт vs український реалізм [Електронний ресурс] / А. Гулевська-Черниш. – URL: https://dt.ua/SOCIUM/socialne-pidpriemnistvo-yevropeyskiy-zlit-vs-ukrayinskiy-realizm-272250_.html. – Назва з екрана.
4. Долаємо бідність, використовуючи інструменти соціального бізнесу [Електронний ресурс]. – URL: <https://walnut.house/>. – Назва з екрана.
5. Європейський проект розвитку соціального підприємництва стартує в Україні [Електронний ресурс]. – URL: <http://socialbusiness.in.ua/index.php/novyny/podii-zakhody/181-yevropeyskiy-proekt-rozvytku-sotsialnoho-pidpriemnytstva-startuie-v-ukraini>. – Назва з екрана.
6. Закон України «Про соціальні послуги», документ 2671-VIII, від 17.01.2019 року.
7. Назарук В. 5 великих можливостей для розвитку соціального підприємництва в Україні [Електронний ресурс] / В. Назарук. – URL: <http://socialbusiness.in.ua/index.php/novyny/v-ukraini/156-5-velykykh-mozhlyvostei-dlia-rozvytku-sotsialnoho-pidpriemnytstva-v-ukraini>. – Назва з екрана.
8. Про соціальні підприємства. Проект Закону України від 11.03.2013 № 2508. Дата розгляду: 11.03.2013 року.
9. Смаглій К. Чи потрібен Україні закон про соціальне підприємництво? [Електронний ресурс] / К. Смаглій. – URL: <http://socialbusiness.in.ua/index.php/novyny/v-ukraini/135-chy-potriben-ukraini-zakon-pro-sotsialne-pidpriemnytstvo>. – Назва з екрана.
10. Соціальне підприємництво: від ідеї до суспільних змін. Посібник / Свинчук А. А., Корнецький А. О., Гончарова М. А., Назарук В. Я., Гусак Н. Є., Туманова А. А. – Київ: ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2017. – 188 с.
11. Українська Вікіпедія [Електронний ресурс]. – URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Соціальне_підприємництво. – Назва з екрана.
12. Що слід знати про соціальне підприємництво. Посібник / В. Смаль, В. Кокоть; Федерація канадських муніципалітетів // Проект міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст», 2017.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЦНАПІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ТА ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Глобальний розвиток економіки та пристосування до сучасних умов господарювання, зокрема процеси дерегуляції в країні, реформи самоврядування, призводять до нових віянь та посиленої відповідальності за місцевий розвиток громад. Укрупнення, сприяє тому, що вже застарілі методи господарювання неефективні, територіальне збільшення вимагає нових підходів до надання якісних адміністративних послуг. Зокрема, ці процеси вимагають постійного посиленого контролю та відповідальності з боку місцевих органів влади. Адже теперішні територіальні громади несуть відповідальність за планування свого розвитку, за добробут мешканців та економічне майбутнє. Тому місцеві влади повинні так осучаснитись, володіти такими знаннями, навичками, інформацією, переймати позитивний досвід, щоб забезпечити більшу конкурентоспроможність своїх громад [3].

Кожен мешканець громади протягом життя, стикається з необхідністю процедур, які потребують отримання дозволів, державної реєстрації, зокрема, це послуги з реєстрації актів цивільного стану, реєстрації місця проживання та видачі паспортів в тому числі закордонних, реєстрації транспортних засобів та видачі посвідчень водія, реєстрації бізнесу, реєстрації прав на нерухомість, призначення різних видів державної допомоги, зняття з обліку суб'єктів підприємницької діяльності, надання відомостей з Державного земельного кадастру, розміщення та регулювання зовнішньої реклами, роботи закладів торгівлі, екологічні дозволи та з підвищеної небезпечності, санітарно-епідеміологічні експертизи, матеріальна допомога, тощо. Одним із методів спрощення та полегшення мешканцям громад процедур реєстрації базових адміністративних послуг, (згідно з Законом України «Про адміністративні послуги»), передбачено, що місце-

ві органи влади можуть утворювати Центри надання адміністративних послуг, які ефективно служитимуть громаді, мешканцям району. Законодавчо це підкріплено також розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 травня 2014 року № 523, яким затверджено Перелік послуг органів виконавчої влади, які надаються через ЦНАП, а також потреби децентралізації повноважень з надання базових адміністративних послуг [1].

Відповідно до Закону «Про адміністративні послуги», Центри надання адміністративних послуг (ЦНАПи) це – державні установи з надання різноманітних адміністративних послуг за принципом «єдиного вікна» та «прозорого офісу». Створюються при місцевих радах з метою комфортності та протидії корупції в наданні послуг фізичним та юридичним особам. Можуть мати територіальні підрозділи для легшої доступності [1].

Згідно з цим Положенням є ряд рекомендацій до діяльності ЦНАПів, а саме:

- належне приміщення для ЦНАП, яке повинне має відповідати концепції «відкритого простору»;

- неухильне дотримання вимог Закону до прийомних годин у ЦНАП. Закон визначає мінімальні 42 години (тобто можна й більше) для прийому громадян протягом тижня;

Наразі в Україні діє близько 800 ЦНАПів, з яких 148 відкрито в об'єднаних територіальних громадах (ОТГ), які пропонують своїм відвідувачам від 50 до 135 послуг. Варто відзначити, що такі центри не українське ноу-хау. Подібні офіси функціонують у багатьох країнах ЄС і Північної Америки, а починаючи з 2012 року, вони активно розбудовуються і працюють в Україні.

Беззаперечно, діяльність ЦНАПів має переваги:

- згідно соціологічних досліджень, то вони підтверджують, що у разі функціонування належного ЦНАП якість послуг оцінюється споживачами удвічі краще, ніж при наданні послуг без ЦНАП. Фактично це є позитивна оцінка для керівництва міста/району;

- утворення ЦНАП, як правило, не потребує розширення штатної чисельності органу влади, адже ЦНАП не передбачає появи нових функцій у цього органу. Потрібно враховувати, що ЦНАП фактично виконує функції приймальні для усіх відвіду-

вачів органу влади, відтак потрібно лише перерозподілити штатну чисельність між різними структурними підрозділами. І навіть якщо через ЦНАП надаватимуться адміністративні послуги інших органів влади, то тут теж має йтися про перерозподіл чисельності та інших ресурсів, але вже між різними органами влади [3].

Отже, основна інвестиція при створенні ЦНАП – це витрати на приміщення, а також інформаційна освіченість та обізнаність сучасної людини вимагає постійного пошуку інформації через мережу Інтернет, отже, потрібно також потурбуватися про створення функціонування веб-сайтів, на яких розміщується інформація про порядок надання відповідних адміністративних послуг ЦНАПом. Хоча постає питання чи дійсно невеликим містечкам потрібно діяльність ЦНАПів, адже більшість адміністративних послуг безкоштовні, тому утримувати це для маленьких містечок не вигідно, це можуть собі дозволити великі міста з більш-менш нормальним бюджетом, а маленьким територіальним громадам це робити вкрай важко.

Також серед основних проблем щодо функціонування ЦНАПів можна виділити:

- де-юре держава створює всі умови для розвитку таких Центрів, а де-факто складно пройти всі перевірки, бо на місцях сидять люди з державними заробітними платами, які здійснюють певний опір при передачі ЦНАПам права на обслуговування громадян та суб'єктів господарської діяльності з боку тих державних і муніципальних структур, які раніше здійснювали таке обслуговування самостійно. Такий опір пояснюється тим, що співробітники цих структур елементарно бояться подальших за такою передачею об'єктивних штатних скорочень. Крім того, завдяки такій передачі ЦНАПам частини робіт, співробітники вищеназваних структур можуть позбутися додаткових доходів внаслідок застосування механізмів низової корупції;

- проблема ЦНАПів щодо отримання дозволів на здійснення того чи іншого виду адміністративних послуг, адже це потребує збирання великої кількості документації та всі дозволи офіційно платні;

– відсутність матеріальних стимулів для підвищення якості та розширення асортименту послуг у співробітників самих ЦНАПів, адже заробітні плати мінімальні;

– недостатня інтегрованість адмінпослуг особливо це стосується ЦНАПів на периферії, в яких відсутні такі послуги, як реєстрація актів цивільного стану, послуги у сфері соціального захисту, послуги з реєстрації автомобілів та видачі посвідчення водія. Паспортні послуги також інтегровані далеко не в кожен навіть міський Центр надання адмінпослуг. Не в кожному такому центрі адміністратори мають доступ до Державного земельного кадастру, а отже, не видають витяги з нього. Як наслідок, далеко не в усіх таких центрах клієнти можуть замовити великий пакет послуг всього за один візит, також багато ЦНАПів орієновані тільки на платні послуги, що беззаперечно не є припустимим;

– графік роботи ЦНАПів не однаковий для усіх адмінпослуг, тобто передбачають обмежені дні та години прийому відвідувачів, а також обідню перерву. Крім того, трапляються ситуації, за яких орган місцевого самоврядування, що утворив ЦНАП, надає певні послуги не через нього, а через свої окремі структурні одиниці. Останні, в свою чергу, працюють за власними обмеженими графіками роботи. Найчастіше це відбувається із послугами з реєстрації бізнесу і нерухомості;

– не налагоджено електронний документообіг. Низка послуг не завжди одразу надається у офісі ЦНАПу. Деякі такі центри часто виконують функцію «транзитерів», куди люди приносять і здають документи, щоб вони передали їх далі у відповідні органи. Громадяни ж чекають на результат, а потім знову приходять до ЦНАПу, щоб цей результат отримати (наприклад, забрати паспорт із вклеєним фото тощо). Однак у багатьох центрах адмінпослуг відсутній електронний документообіг з іншими органами, що надають такі послуги. Відтак, більшість документів заявників передаються далі з таких центрів до відповідних органів у паперовому вигляді (тобто відвозяться посадовцями ЦНАП). Це спричиняє до зайвих часових і фінансових затрат. Натомість електронний документообіг дозволяє сканувати усі документи заявників, а не відвозити їх фізично;

- недостатні умови для осіб з інвалідністю та відвідувачів з дітьми, коли ігнорується стандарт щодо необхідності облаштування вбиралень для цієї категорії осіб;

- формуляри заяв часто заповнюють самі відвідувачі, хоча бланки заяв має заповнювати виключно його персонал (адміністратори, реєстратори). Клієнту персонал повинен подавати вже друковану інформацію, щоб він ознайомився та постави в разі згоди підпис;

- хаотичність навчання персоналу, відсутність планів підвищення кваліфікації їх персоналу;

- обмеженість інструментів для з'ясування думки відвідувачів ЦНАПів. У багатьох ЦНАПах обмежуються використанням виключно скриньок або журналів для скарг і пропозицій, щоб опитати клієнтів про якість роботи. Крім того, далеко не завжди отримані навіть цим способом зауваження і пропозиції фіксуються в документах, аналізуються і втілюються в життя. Анкетування й соціологічні опитування не є достатньо поширеною практикою.

Які ж є самі затребувані види послуг у ЦНАПах, це, звичайно ті, які найболючіші на сьогодні в державі, а саме питання земельного врегулювання зокрема – реєстрація землі, на другому місці це питання пов'язані з створенням суб'єктів підприємництва та їх закриттям, особливо так звані ФОПи, оскільки реєстрація їх безкоштовна, так за пів року ці підприємства часто припиняють свою діяльність тому що не в змозі сплатити податки а процедура закриття досить трудомістка. В великих міських ЦНАПах найбільш затребувані пенсійні і соціальні послуги.

Які ж перспективи розвитку ЦНАПів в умовах такого невідомого сьогодні та пандемії. По перше актуальним на сьогодні є, як сформульовано в Законі України «Про адміністративні послуги», створення віддалених місць для роботи адміністраторів центру, шляхом передачі документації в електронному вигляді, виїзні прийоми, розширити перелік послуг, які надаються в режимі онлайн, безпосередній прийом громадян, відповіді на запитання, на звернення, одержані електронною поштою, телефоном; реєстраційні – реєстрація звернень у

системі документообігу (заяви, скарги, пропозиції, заяви на отримання адміністративних послуг); запис на прийом до посадовців; видача результатів адміністративних послуг; реєстрація бізнесу та речових прав, реєстрація місця проживання, оформлення та видача паспорта громадянина України у вигляді ID-картки та паспорта для виїзду за кордон, тощо.

По друге – можливості щодо кращого облаштування приміщень безкоштовними Wi-Fi зонами, дитячими зонами, особам з особливими потребами, забезпечення Центрів мнемосхемами для незрячих, для людей, які пересуваються на візку з комфортним заїздом, запровадження системи пост-терміналів, які дадуть можливість одразу оплачувати платні адміністративні послуги на місці, розширення переліку адміністративних послуг, що надаються через ЦНАП, включивши до нього ті, що мають переважний попит серед населення, створення умов для підвищення кваліфікації працівників ЦНАП тощо.

По третє, сьогодні диктує правила та освоєння нових якісних сучасних послуг «не виходячи з дому», тобто сайт ЦНАП повинен бути обов'язково сучасним інформаційним ресурсом, куди можна звернутися для ознайомлення з законодавчою базою, з інструкціями з реєстрації користувача і отримання консультації в «Особистому кабінеті», здійснити попередній онлайн-запис на прийом, тощо.

Взагалі, потрібно переходити, як зроблено окремими ЦАПами, на застосування європейської практики, яка передбачає резервування конкретного часу прийому, коли всім зручно та без черг, зокрема створення «Особистих кабінетів», коли користувачі мають можливість отримувати онлайн-послуги: електронні консультації, попередній запис на прийом у ЦНАП, подачі заяви на отримання послуг в електронному вигляді [2].

Отже, центральній і місцевій владі варто звернути увагу на ці проблеми й докласти, в межах своєї компетенції, усіх зусиль задля їх вирішення. Зокрема, уряду й новобраним депутатам необхідно нарешті виконати Стратегію реформування державного управління і прийняти закону щодо децентралізації послуг з реєстрації актів цивільного стану, земельних ділянок, автомобілів і

послуг з видачі посвідчень водія, щоб вони, врешті, надавалися через ЦНАПи. Профільні міністерства, керманічі органів місцевого самоврядування й активні небайдужі громадяни мають подбати, щоб усі вищеназвані проблеми усувалися, вживши для цього відповідних нормотворчих і організаційних дій.

Список використаних інформаційних джерел

1. Закон України «Про адміністративні послуги» від 6 вересня 2012 року. Документ 5203-VI, поточна редакція – Редакція від 14.10.2020, підстава – 703-IX.
2. Пальчук В. Особливості розвитку мережі центрів надання адміністративних послуг в Україні [Електронний ресурс] / В. Пальчук // Україна: події, факти, коментарі. – 2017. – № 9. – С. 36–45. – URL: <http://nbuviar.gov.ua/images/ukraine/2017/ukr9.pdf>. – Назва з екрана.
3. Планування розвитку територіальних громад. Навчальний посібник для посадових осіб місцевого самоврядування / Г. Васильченко, І. Парасюк, Н. Єременко ; Асоціація міст України. – Київ : ТОВ «ПДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. – 256 с.
4. Як належно виконати Закон «Про адміністративні послуги». Посібник для посадової особи / автор-упорядник В. Тимошук. – Київ : Москаленко О. М., 2014. – 140 с.

Ж. А. Кононенко, к. е. н., доцент
Полтавська державна аграрна академія

ЕКОНОМІЧНІ ФАКТОРИ СТВОРЕННЯ ПОЗИТИВНИХ УМОВ РОЗВИТКУ ГРОМАД

Світовий процес глобалізації економіки дає нові закономірності та змінює міру відповідальності на місцевому рівні. Розвиток світової економіки дає посилення ролі громад для економічного розвитку локальних місцевих територій та країн. Зараз суспільство вже усвідомлює, що всебічний розвиток держави залежить від можливості та зацікавленості небайдужих територіальних громад займатися місцевим плануванням та розвитком.

Процеси децентралізації та реформ по самоврядуванню, а також практична реалізація властивостей всебічного місцевого самоврядування обумовлює взяття лідерами громад більшої відповідальності за процеси розвитку своїх територій. Діючі територіальні громади повинні перетворитись з об'єктів управління на суб'єкти господарювання та управління для самостійного забезпечення своєї спроможності. Тоді територіальні громади будуть нести відповідальність за планування свого розвитку, за економічне майбутнє та добробут, за економічний та соціальний розвиток. Отже, «місцевим владам» слід зрозуміти особливості сьогодення та розвитку, мати необхідні знання, інформацію, навички та володіти необхідним досвідом, для забезпечення більшої конкурентоспроможності та бізнес-привабливості своїх громад.

Сучасна економіко-політична ситуація стрімко змінюється. Технологічно-технічно-електронні винаходи, що в недавньому минулому здавались неймовірними сьогодні це буденна звичайна реальність, яка вже зовсім нікого не здивує. Досягнення науково-технічного прогресу стають доступні для кожного. Міжнародні принципи комунікації такі як зв'язок, інтернет та сучасні банківські розрахунки значно скорочують час та відстань. Тепер кожен має можливість самостійно знайти партнера для бізнесу, чи інвестора, чи кредитора та отримати різну інформацію, дізнатися про ситуацію на економічних ринках, укласти угоди-контракти з будь-ким у будь-якому місті світу. Глобальні виклики економіки та політики змінили ролі існуючих учасників ринку, перерозподіливши відповідальність держави, регіонів та громад за економічний розвиток на місцях. Забезпечення позитивного вектору місцевого розвитку постає дедалі більш науково-технологічним і складним. Зараз місце держави, що є головним гравцем в місцевій економіці, зменшилась. Таким чином суб'єктами міжнародних та регіональних економічних відносин найчастіше є окремі підприємства, регіони та місцеві територіальні громади. На даний час органи місцевої влади, що прагнуть збільшити добробут своїх громад, повинні чітко розуміти, що

задля досягнення різнобічного успіху їх зусилля треба щоб були більш продумані, стратегічні, планові, амбітні та інноваційні.

Для розв'язання економіко-соціальних проблем розвитку місцевих громад та суб'єктів господарювання необхідно залучити досвід закордонних партнерів. За останні роки у розвинутих країнах світу сталися суттєві зміни в житті територіальних громад, можемо виділити основні напрямки для місцевого розвитку:

1. Зміна рівня відповідальності влади по здійсненню планування розвитку місцевих територій. На містах територіальні громади взяли майже всю відповідальність на себе за місцеву ситуацію, за рівень порядку, якості праці та навчання, відпочинку та життя у своїй громаді.

2. Зміна підходів здійснення процесу управління місцевим економічним розвитком. Вся діяльність громад належить стратегії, яка створюється і впроваджується громадою.

3. Зміна суб'єкта управління. Міста через існуюче партнерство та муніципальне співробітництво самостійно почали розширювати коло свого впливу в регіоні, створюючи місцеві умови конкурентних явищ, втілюючи спільні проекти для збільшення конкурентоспроможності. Це, наприклад, можуть бути транспортні коридори, технологічно-індустріальні парки, кластери, тощо.

За таких умов місцева влада повинна глибоко розуміти особливості напряму та динаміки місцевого соціально-економічного розвитку, володіти необхідними кадрами та знаннями, володіти інформацією, навичками та необхідним досвідом, щоб створити більшу конкурентоспроможність для своїх громад у світі нових можливостей. Швидкість в прийнятті місцевих рішень не може сьогодні чекати рішень «зверху», зараз необхідно самостійно розв'язувати на місцях свої питання щодо місцевого розвитку, такі як створення нових робочих місць, такі як збільшення зайнятості населення, вливання інвестицій, збільшення доходів місцевих бюджетів, збільшення якості життя, розширення благоустрою та інфраструктури.

Звичайно, наявність ресурсів потребує глибших знань та ширшого розуміння глобальних процесів, так як міста конкуру-

ють з містами не тільки на національному рівні, а й на глобальному. Кожен має шанси вийти в лідери та позиціонувати себе по відношенню до інших існуючих громад та територій якщо забезпечить:

- появу інноваційних підприємств
- створення високої доданої вартості
- випуск товарів та послуг переважно експортного спрямування
- сучасні навички професійного менеджменту
- розширення та поліпшення інфраструктури
- інтеграцію у світову економіку, тощо.

Місцевий, територіальний економічний розвиток добре впливає на всю громаду включно з місцевою владою, місцевим бізнесом і громадянами. Місце бізнесу в розвитку громад можемо розглянути наступним чином:

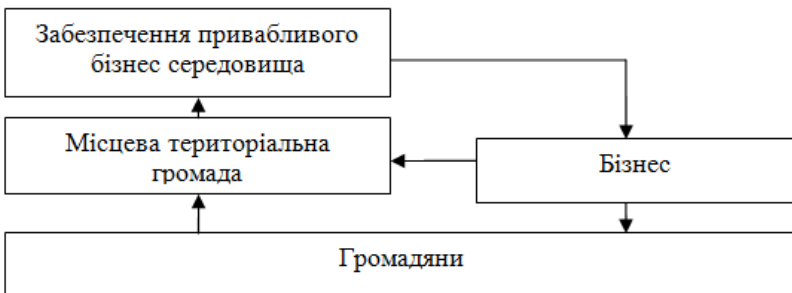

Рисунок 1 – Місце бізнесу в розвитку громад

Серед складових чинників створення позитивних умов впливу на вирішення проблем економіко-соціального напрямку особливу роль відіграють повнота залучення спільною діяльністю ефективними економічними відносинами територіальних громад з владою та територіальних громад з бізнесом. Потрібним постає виявлення усіх залежних між собою явищ та відносин, специфічних напрямків їх перетину, параметрів і показників результатів спільної діяльності. Втілення поступових економічних відносин спільної діяльності створює нерозривні, повторювані

ланцюги дій від їх початку до закінчення. Основні чинники видів відносин наведені у табл. 1, та в зазначеному кожному окремому випадку має бути необхідним урахування їх специфіки.

Таблиця 1 – Основні чинники розвитку соціально-економічного відносин громади

Відносини	
Економічні відносини	Соціальні відносини
перерозподілу прав власності	створення та утримання соціальних підприємств і організацій
економічного утримання суб'єктів місцевої влади	збалансування отриманих результатів діяльності і оплати праці
економічної дотації незахищених верств населення	підтримка-забезпечення соціальних програм планів, проектів
економічного підтримки охорони праці, здоров'я і культурної спадщини	культури та спорту
Інші відносини, що формуються заради соціально-економічного розвитку громади	

Держава впроваджує децентралізацією і надає «на міста» все більше і більше податкових повноважень. Це підвищує відповідальність та значимість місцевої влади перед існуючою громадою та усією країною в загалі. Сьогодні необхідно донести заходами масової інформації до кожної людини значимість переваг місцевого самоврядування, і тоді суспільство стане усвідомлювати, що стан економічного і соціального розвитку в країні прямо залежить від можливостей та зацікавленості громад залучатися до місцевого розвитку на своїй території.

Необхідна подальша децентралізація та очікувана адміністративно-територіальна реформа. Ці кроки автоматично вирішують низку проблем та зрушать з місця вирішення місцевих накопичених роками питань. Все це неминуче призведе до збільшення економічної могутності міст та їх ролі у розвитку регіонів та в цілому країні. Таким чином, містам уже сьогодні треба готуватися до своєї нової функції драйверів розвитку регіонів та місцевих громад. Понад 20 років міста практично були позбав-

лені важелів впливу на економіку, на власний розвиток місцевих своїх територій.

Зараз на часі реформи коли громадяни злучені до процесу серйозних змін та очікувань, відбуваються взагалі позитивні зрушення у податковому та бюджетному законодавстві. Місцеві бюджети стали наповнюватись значно краще та активніше. Завершення процесів по реформуванню самоврядування та децентралізації означатиме для територіальних громад нові можливості врядування та впливу на свої процеси розвитку. Отже, від того, якими будуть заходи та плани розвитку громад і, звичайно, як вони будуть виконуватися, залежатиме розмір бюджетів громад, та, якість життя громадян.

Список використаних інформаційних джерел

1. Бриль М. Успішна територіальна громада: будуємо разом [Електронний ресурс] / М. Бриль, О. Врублевський, О. Данчева. – Харків : Видавничий будинок Фактор, 2018. – 128 с. – URL: <https://despro.org.ua/library/publication/UspishnaTerytorialnaHromada2018.pdf>. – Назва з екрана.
2. Вакуленко В. Місцевий економічний розвиток [Електронний ресурс] / В. Вакуленко, Н. Гринчук, Г. Борщ. – Київ, 2018. – 103 с. – URL: http://pleddg.org.ua/wp-content/uploads/2020/02/LED-Manual-for-trainers_June_2018.pdf. – Назва з екрана.
3. Васильченко Г. Планування розвитку територіальних громад. Навчальний посібник для посадових осіб місцевого самоврядування [Електронний ресурс] / Г. Васильченко, І. Єременко, І. Парасюк; Асоціація міст України. – Київ: ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. – 256 с. – URL: <https://www.auc.org.ua/sites/default/files/library/1plangrweb.pdf>. – Назва з екрана.
4. Розробка стратегій розвитку міст в Україні: інструкція та огляд практик. Федерація канадських муніципалітетів [Електронний ресурс]: Проект міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст», 2019. – URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/530/PLEDDG_strategic_planning.pdf. – Назва з екрана.

В. І. Ляшенко, д. е. н.

Н. В. Трушкіна, к. е. н.

Інститут економіки промисловості НАН України (м. Київ)

ПЕРЕДУМОВИ СТВОРЕННЯ ТРАНСПОРТНО- ЛОГІСТИЧНОГО КЛАСТЕРУ В СЛОБОЖАНСЬКОМУ ЕКОНОМІЧНОМУ РАЙОНІ

Дослідження виконано в рамках науково-дослідної роботи Інституту економіки промисловості НАН України «Формування інституційного середовища модернізації економіки старопромислових регіонів України» (номер держреєстрації 0118U004490, IV кв. 2018 р. – III кв. 2021 р.).

Одним з пріоритетних напрямів регіональної економіки визнано модернізацію транспортної інфраструктури. Це задекларовано у Рішенні РНБО України від 14.09.2020 р. «Про Стратегію національної безпеки України», Національній транспортній стратегії України на період до 2030 року та Державній стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки.

З метою досягнення збалансованого сталого регіонального розвитку, зростання якості транспортно-логістичних послуг, оновлення транспортної системи необхідно створити транспортно-логістичний кластер [1–5]. Розглянемо це на прикладі Слобожанського економічного району, до складу якого входять Полтавська, Сумська та Харківська області. Цей район має передумови для формування такої структури, а саме:

- вигідне географічне та логістичне розташування з наявними транспортними зв'язками для вантажних перевезень з різними країнами світу;
- розвинуту мережу автомобільних шляхів;
- стратегічні автомагістралі;
- розгалужену залізничну мережу (Полтавська, Сумська, Харківська дирекції залізничних перевезень Регіональної філії «Південна залізниця» та Конотопська дирекція залізничних перевезень Регіональної філії «Південно-Західна залізниця» АТ «Укрзалізниця»);
- функціонування об'єктів авіаційної інфраструктури (між-

народні аеропорти «Полтава» і «Харків», обласне комунальне підприємство «Аеропорт Суми»);

– розвиток ПрАТ «Кременчуцький річковий порт».

За даними Державної служби статистики України, обсяги вантажоперевезень Південно-Західною залізницею збільшилися за 2010–2018 рр. на 32,3 % (з 29,1 до 38,5 млн т), а Південною – на 3,9 % (з 28 до 29,1 млн т) [6, с. 44; 7, с. 42].

Згідно з даними Головних управлінь статистики у Полтавській, Харківській та Сумській областях обсяги перевезення вантажів залізничним транспортом у Слобожанському економічному районі зросли у 2019 р. порівняно з 2010 р. на 16,3 % (з 51,5 до 59,9 млн т). Це обумовлено збільшенням обсягів вантажоперевезень у Полтавській області на 13,3 % (з 21,1 до 23,9 млн т); Сумській – у 2 рази (з 2,4 до 4,8 млн т); Харківській – на 11,4 % (з 28 до 31,2 млн т). За досліджуваній період обсяги перевезень вантажів автомобільним транспортом в районі зросли на 11,2 % (з 181,7 до 202,1 млн т) унаслідок збільшення обсягів у Полтавській області на 12,7 % (з 142,1 до 160,1 млн т); Сумській – на 14,8 % (з 10,8 до 12,4 млн т); Харківській – на 2,8 % (з 28,8 до 29,6 млн т).

На сьогоднішній час у Полтавській, Сумській і Харківській областях розроблено й затверджено Стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки.

У Стратегії розвитку Полтавської області на 2021–2027 роки йдеться про ефективне управління просторовим розвитком, забезпечення балансу екосистем та охорону довкілля (стратегічна ціль 3) шляхом інфраструктурного розвитку територій та пріоритетної уваги сільській місцевості (операційна ціль). Серед ключових завдань визнано оптимізацію транспортної мережі та сприяння розвитку річкового та повітряного транспорту.

Як зазначено у Стратегії регіонального розвитку Сумської області на 2021–2027 роки, розвиток регіональної інфраструктури включає розбудову дорожньої інфраструктури та відновлення авіаційного сполучення.

У Стратегії розвитку Харківської області на 2021–2027 роки визначено такі стратегічні цілі: побудова конкурентоспроможної та смарт-спеціалізованої просторової економіки з високою

доданою вартістю → сприяння спільно з центральними органами виконавчої влади розвитку смарт-спеціалізованих структур з високотехнологічним виробництвом у галузі авіаційної промисловості (завдання); забезпечення інвестиційно привабливого клімату в регіоні і створення інноваційної та інвестиційної інфраструктури → подальша розбудова міжнародного аеропорту; реконструкція регіональної системи автодоріг: розвиток мережі транспортного регіонального сполучення (завдання).

Однак, як показує аналіз, у наведених стратегічних документах не вказано на необхідність формування транспортно-логістичного кластеру як ключової складової та форми партнерства стейкхолдерів регіональної інноваційної інфраструктури. Не прописано фінансовий механізм реалізації його функціонування із залученням нетрадиційних джерел інвестування (венчурний капітал, краудінвестинг, міжнародно-приватно-державне партнерство на основі залучення приватних інвестицій, грантів міжнародних фінансових організацій тощо).

Тому задля модернізації регіональної інноваційної екосистеми Слобожанського економічного району доцільно науково обґрунтувати та розробити Концепцію створення транспортно-логістичного кластеру та кластерну модель організації логістичної діяльності. Це й стане напрямом подальших наукових досліджень.

Список використаних інформаційних джерел

1. Іванов С. В. Транспортна інфраструктура України: особливості та проблеми розвитку / С. В. Іванов, В. І. Ляшенко, Н. В. Трушкіна // Актуальні питання економіки, фінансів, обліку, менеджменту та права : зб. тез доповідей Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 2 серпня 2019 р.): у 2-х ч. – Полтава: Центр фінансово-економічних наукових досліджень, 2019. – Ч. 2. – С. 13–15.
2. Іванов С. В. Формування інституційного середовища розвитку логістичних кластерів в економічних районах України / С. В. Іванов, В. І. Ляшенко, Н. В. Трушкіна // Сучасні міжнародні економічні відносини: становлення та особливості розвитку : зб. тез наук. робіт учасників Всеукр. наук.-практ.

- конф. (м. Одеса, 17 серпня 2019 р.). – Одеса : ГО «Центр економічних досліджень та розвитку», 2019. – С. 22–25.
3. Іванов С. В. Фінансові аспекти розвитку транспортно-логістичної системи Слобожанського економічного району / С. В. Іванов, Н. В. Трушкіна // Фінансово-економічний розвиток України в умовах трансформаційних перетворень : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 28 березня 2019 р.) / Львівський торговельно-економічний ун-т. Львів: Крок, 2019. – С. 29–31.
 4. Trushkina N. V. Proposals for the creation of the appropriate institutional conditions of the formation and development of logistic clusters in the economic regions of Ukraine / Trushkina N. V., Rynkevych N. S. // Економічні інновації : зб. наук. праць. Т. 21. Вип. 3 (72). – Одеса : Ін-т проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, 2019. – С. 138–149. – URL: [https://doi.org/10.31520/ei.2019.21.3\(72\).138-149](https://doi.org/10.31520/ei.2019.21.3(72).138-149). – Назва з екрана.
 5. Kwilinski A., Trushkina N. Logistics cluster as an institution of regional development in the context of economic modernization. // Science and practice: collection of scientific articles. June 28, 2019, University of Macedonia. Midas S.A., Thessaloniki, Greece, 2019. P. 55–59.
 6. Транспорт і зв'язок України за 2018 рік : стат. збірник. – Київ : Державна служба статистики України, 2019. – 154 с.
 7. Транспорт України за 2019 рік : стат. збірник. – Київ : Державна служба статистики України, 2020. – 115 с.

В. А. Павлова, *д. е. н., професор*
ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля»

ЩОДО ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Відомо, що у 2020 р. Нобелівську премію миру присудили Світовій продовольчій програмі [1], що свідчить про важливість і актуальність проблеми забезпечення населення харчовими продуктами. Ця проблема, що є стримуючим фактором соціального

прогресу, загострюється на тлі погіршення добробуту й охорони здоров'я людини, зниження якості життя.

Проблема з кожним роком загострюється все більше і набуває всесвітнього характеру. Зокрема, Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО) [2] повідомляє, що приблизно 600 мільйонів людей захворюють в результаті приймання неякісної, забрудненої їжі, а біля 70 % з них помирають.

В Україні вже декілька десятиліть теж проводиться певна робота в цьому напрямі, формується правове поле, що регламентується законодавчими актами на різних рівнях управління. Одним із шляхів розв'язання проблеми стає розвиток і ефективне функціонування ринку безпечного харчування [3].

Основна гіпотеза дослідження полягає в тому, що за більш складної соціально-економічної ситуації посилюються екосоціальні проблеми, розв'язання яких може бути забезпечено за рахунок такої соціально-управлінської діяльності, що спрямована на формування рівня екологічної свідомості окремого індивідуума та виробництва безпечного продовольства, зокрема.

Це пояснюється тим, що саме безпека продовольчої сировини та харчових продуктів практично на 70 % є фактором забезпечення здоров'я [4]. Однак, на сьогодні зовнішнє середовище насичене речовинами викидів, що накопичуються в них і тоді останні стають небезпечними для споживання.

Крім того, висхідне місце як небезпечне для людини займає забруднення атмосферного повітря. Його вплив перевищує навіть забруднення води і ґрунту. В результаті такого впливу розвиваються канцерогенні й неканцерогенні ефекти. Як повідомляють [4], тільки за рахунок впливу п'яти сполук, ідентифікованих у повітрі, прогнозується зростання захворювань органів дихання, імунної системи, вроджених вад розвитку тощо.

У цьому сенсі слід погодитися, що екологічні впливи можуть призводити до змін генетичної інформації рослинної сировини та організмів тварин, що викликає труднощі їх технологічної обробки і переробки. Відомо, що практично половина вирощеної картоплі, яка є основним продуктом харчування, не відповідає вимогам чинних стандартів, а високий вміст шкідливих речовин, що потрапляють у молоко з навколишнього середо-

вища, роблять його непридатним для виробництва продуктів дитячого харчування.

Членство України у Світовій організації торгівлі з 2008 р. та прагнення вступу до Європейського Союзу вимагає перегляду побудови функціонування національного продовольчого комплексу в частині стандартизації і сертифікації агропромислової продукції за процедурами, прийнятими у світовій економіці.

Перш за все, слід приєднатися до визначення безпечних продуктів як соціально орієнтованих товарів на продовольчому ринку і тоді їх можна використовувати як групу товарів для підтримки певної соціальної групи споживачів і підвищення якості життєдіяльності людини.

Тож, зважаючи на посилення глобалізаційних й інтеграційних для України стають нагальними проблеми щодо продовольства та ймовірності загрози її продовольчій безпеці. Створена ситуація дозволяє дійти висновку щодо необхідності підвищення рівня самозабезпечення основними видами продовольства, для чого слід розвивати агропродовольчий комплекс, створювати дієвий механізм його державного регулювання з урахуванням впливу держави на забезпечення населення продуктами харчування, у тому числі, за рахунок державних та регіональних програм розвитку сільського господарства й регулювання ринків продовольчої сировини і продовольства.

Список використаних інформаційних джерел

1. Нобелівська премія миру 2020: за вклад у боротьбі проти голоду [Електронний ресурс] – URL: <https://life.liga.net/rozasnennya/news/nobelevskaya-premiya-mira-2020-laureat-vsemirnaya-prodovolstvonnaya-programma>. – Назва з екрана.
2. Від неякісної їжі хворіє кожна 10-та людина у світі [Електронний ресурс]. – URL: <https://landlord.ua/news/vid-neiakisnoi-izhi-khvoriiie-kozhna-10-ta-liudyna-u-sviti-sohodni-vsievitnii-den-bezpechnosti-kharchovykh-produktiv/>. – Назва з екрана.
3. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів [Електронний ресурс] : Закон України. – URL: <https://ips.ligazakon.net/document/Z970771?an=1>. – Назва з екрана.

4. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні [Електронний ресурс]. – URL: <https://mepr.gov.ua/files/docs/%D0%A3%202014%20%D0%A0%D0%9E%D0%A6%D0%86.pdf>. – Назва з екрана.

В. І. Перебийніс, *д. е. н., професор*
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський
університет економіки і торгівлі»

КАПІТАЛ У БІЗНЕС-ЕКОНОМІЦІ: ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНОГО АПАРАТУ

Як зазначають Едвін Дж. Долан і Дейвід Ліндсей [2], в економіці виробничі ресурси прийнято поділяти на три основні категорії, що називаються факторами виробництва: праця, капітал, природні ресурси. Під капіталом дослідники вважають усі засоби виробництва, створені людьми, включаючи інструменти, промислове обладнання та інфраструктуру.

Поняття «капітал» Кемпбел Р. Макконелл і Стенлі Л. Брю [5] визначають як: 1) створені людиною ресурси, що використовуються для виробництва товарів і послуг; 2) товари, що безпосередньо не задовольняють потреби людини; 3) інвестиційні товари, засоби виробництва.

Термін «капітальне майно» використовує Ха-Юнг Чанг, яке ще називає засобами виробництва – «довготривалими ресурсами, щокладаються у процес виробництва» [10].

Автор фундаментальної праці «Капітал у ХХІ столітті» Тома Пікетті капітал визначає як «загальну суму не пов'язаних з людиною активів, якими можна володіти і які можна обміняти на певному ринку. Капітал включає всі форми нерухомості (серед іншого й житлову нерухомість), а також фінансовий і професійний капітал (заводи, інфраструктуру, обладнання, патенти тощо), використовувані фірмами та державними органами. ... Капітал ... дорівнює загальному багатству, яке перебуває у власності в певний період» [6].

Окрім поняття «капітал» у спеціальній літературі використовуються терміни «основний капітал», «основні фонди», «основні засоби».

Основний капітал тлумачиться як «частина продуктивного капіталу, що повністю бере участь у виробництві життєвих благ, але переносить свою вартість на новостворений продукт частинами, залежно від ступеня зношеності» [3].

Основними фондами є лише засоби праці, залучені у виробничий процес, які виконують певні функції [3].

До основних виробничих фондів промислових підприємств [4] відносять основні фонди, які пов'язані з процесом виробництва продукції (робіт, послуг), що є метою діяльності підприємства, а також основні виробничі фонди транспортного господарства підприємства, що повністю або переважно пов'язані з процесом виробництва продукції, робіт, послуг, матеріально-технічного постачання і збуту, складського господарства, вантажно-розвантажувальних робіт, охорони підприємств та інших виробничих підрозділів. До складу основних виробничих фондів також відносять будови та споруди, в яких розміщуються служби (відділи) управління підприємством.

На урядовому рівні поняття «основні виробничі фонди підприємств» використовувалося ще і в 1997 р., коли була видана Постанова Кабінету міністрів України «Про порядок консервації основних виробничих фондів підприємств» [9], а з зміни до неї вносилися і в наступні 1999–2017 рр.

На законодавчому рівні (згідно Закону України «Про оприбуткування прибутку підприємств», ухваленого у 1997 р., що втратив чинність у 2010 р.), основними фондами вважалися «матеріальні цінності, що призначаються платником податку для використання у господарській діяльності платника податку протягом періоду, який перевищує 365 календарних днів з дати введення в експлуатацію таких матеріальних цінностей, та вартість яких перевищує 1 000 гривень і поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зносом» [8].

У Господарському кодексі України, ухваленому в 2003 р., зазначено, що «майно підприємства становлять виробничі і невиробничі фонди» [1].

Прийнятим у 2010 р. Податковим кодексом України введено поняття «основні засоби», під яким розуміють «матеріальні активи, у тому числі запаси корисних копалин наданих у користу-

вання ділянок надр (крім вартості землі, незавершених капітальних інвестицій, автомобільних доріг загального користування, бібліотечних і архівних фондів, матеріальних активів, вартість яких не перевищує 20 000 гривень, невиробничих основних засобів і нематеріальних активів), що призначаються платником податку для використання у господарській діяльності платника податку, вартість яких перевищує 20 000 гривень і поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зносом та очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких з дати введення в експлуатацію становить понад один рік (або операційний цикл, якщо він довший за рік)» [7].

Отже, спостерігається певна еволюція термінологічної бази господарської діяльності у процесі адаптації до світової лексичної бази в економіці.

Варто зазначити, що основні фонди (як поняття) більш притаманні для державної форми власності, яка характеризується планомірністю свого розвитку на рівні держави, спрямоване на максимальне використання виробничих потужностей підприємств (централізовано-планова економіка).

Можна припустити, що основний капітал як термін (на відміну від основних фондів) більш властивий для приватної форми власності, якій притаманна конкуренція та орієнтація на прибуток (ринкова економіка).

Список використаних інформаційних джерел

1. Господарський кодекс України [Електронний ресурс] : Кодекс від 16.01.2003 № 436-IV / Верховна Рада України. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 27.10.2020). – Назва з екрана.
2. Долан Э. Дж. Рынок: микроэкономическая модель / Долан Э. Дж., Линдсей Д. ; пер. с англ. ; под общ. ред. В. Лисовика и В. Лукашевича. – Санкт-Петербург : Автокомп, 1992. – 496 с.
3. Економічна енциклопедія: у трьох томах. Т. 2 / Редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – Київ : Видавничий центр «Академія», 2001. – 848 с.
4. Звіт про наявність та рух основних фондів, амортизацію (знос) [Електронний ресурс] : Інструкція по заповненню фор-

- ми № 11-оф за 1996 рік, затверджена Наказом Мінстату України від 11 жовтня 1996 р. № 304 (скасована на підставі наказу Держкомстату № 365 від 27.08.2001). – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0304202-96> (дата звернення: 27.10.2020). – Назва з екрана.
5. Макконелл К. Р. Економикс: принципи, проблеми, політика / Макконелл К. Р., Брю С. Л. ; пер. с англ. – Київ : Хагар-Лемос, 1993. – 785 с.
 6. Пікетті Тома. Капітал у ХХІ столітті / Пікетті Тома ; пер. з англ. – Київ : Наш Формат, 2016. – 696 с.
 7. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] : Кодекс від 02.12.2010 № 2755-VI / Верховна Рада України. – URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 27.10.2020). – Назва з екрана.
 8. Про оподаткування прибутку підприємств [Електронний ресурс] : Закон України № 283/97 ВР від 22.05.97 р. / Верховна Рада України. – URL: (дата звернення: 27.10.2020). – Назва з екрана.
 9. Про порядок консервації основних виробничих фондів підприємств [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 1997 р. № 1183. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1183-97> (дата звернення: 27.10.2020). – Назва з екрана.
 10. Ха-Юнг Чанг. Економіка. Інструкція з використання / Ха-Юнг Чанг ; пер. з англ. – Київ : Наш Формат, 2016. – 400 с.

В. І. Перебийніс, д. е. н., професор

Я. М. Радченко, студентка

Ю. М. Савченко, студентка

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

ОСНОВНИЙ КАПІТАЛ VS ОСНОВНІ ЗАСОБИ: МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Здійснюючи дослідження на тему «Формування та використання капіталу підприємства» (Ю. М. Савченко) та «Управління основними засобами підприємства» (Я. М. Радченко) нами була звернута увага на співвідношення категорій «основний ка-

пітал» й «основні засоби», зокрема, на певні теоретико-методологічні та практичні суперечності в їх застосуванні.

Питання використання основного капіталу (основних фондів, основних засобів) також розглянуті у низці авторських монографій (В. І. Перебийніс). Так, результати дослідження ефективності енергетичних ресурсів у процесі застосування технічних засобів розкриті у працях [6, 9], забезпечення транспортними засобами та їх використання – в роботах [7, 8], формування оптимальної системи управління запасами, зокрема, для ефективного машиновикористання – у монографії [5].

Поняття «основний капітал», «основні фонди» та «основні засоби» є основоположними у теоретичній і практичній економіці. До речі, як наука «економіка стала ключовою галуззю, завдання якої пояснювати та змінювати світ», про що пише відомий чеський економіст Томаш Седлачек у своїй книзі «Економіка добра і зла. Слідами людських пошуків: від Гільгамеша до фінансової кризи» [10].

Першим підручником з економіки, на думку Седлачека [10], стало «Багатство народів» Адама Сміта (1776 р.). На зміну йому у 1848 році прийшов підручник Джона Стюарта Мілля «Принципи політичної економії». У 1890 році «біблією економіки» стали «Принципи економіки» Альфреда Маршалла. У цих книгах видатних економістів, зокрема, чільне місце відводиться дослідженню капіталу.

Відомий дослідник історії економічної думки, англійський професор Марк Блауг, автор книги «Экономическая мысль в ретроспективе» [1], зауважує, що з п'яти книг «Багатства народів» одну книгу (другу) Адам Сміт присвячує накопиченню капіталу - головній рушійній силі економічного прогресу.

Економічна енциклопедія, видана у м. Київ в 2000 році, капітал визначає з позицій марксистської політичної економії – як «сукупність виробничих відносин капіталістичного способу виробництва, за яких засоби праці, певні матеріальні блага, гроші, об'єкти інтелектуальної власності та різні види цінних паперів тощо є знаряддям експлуатації, привласнення частини чужої неоплаченої праці» [2].

Втім, сучасний дослідник філософських проблем економіки Валентин Ткач стверджує, що «у динамічному розвитку супер-

основ «капітали» – «капіталісти» – «споживачі» капітали живуть по законах економічної формули, капіталісти спираються на ініціативу і свободи, врегульовані законом, а споживачі реалізують свою уяву про успіх, сформульований моральним законом» [11]. (Під економічною формулою дослідник вочевидь розуміє класичну залежність «товар – гроші – товар»).

Можна припустити, що основний капітал як термін (на відміну від основних фондів) більш властивий для приватної форми власності, що характеризується конкуренцією та орієнтацією на прибуток (ринкова економіка).

У податковому законодавстві України поняття «основні фонди» використовувалося до 2011 року. Втім, у захищеній в 2017 році дисертації на тему «Ефективність використання основних виробничих фондів на підприємствах» здобувачем запропоноване удосконалене формулювання категорії «основні виробничі фонди» як «авансовані на придбання основних виробничих фондів кошти, що втілюються в необоротних активах підприємства, мають матеріально-речову форму та термін планового використання, що перевищує один рік» [3].

Варто зазначити, що основні фонди (як поняття більш притаманне для державної форми власності, що характеризується планомірністю свого розвитку на рівні держави) спрямоване на максимальне використання виробничих потужностей підприємств з умов централізовано-планової економіки.

Як стверджують П. В. Круш, О. В. Клименко, В. І. Подвігіна, В. О. Гулевич – автори навчального посібника «Капітал (основні та оборотні засоби)» [4] – причиною протиріч у тлумаченні зазначених економічних термінів є вітчизняне податкове законодавство.

Отже, як свідчить аналіз наукової літератури та нормативно-правових актів, методологічне питання «основний капітал vs основні засоби» потребує подальшого дослідження.

Список використаних інформаційних джерел

1. Блауг М. Экономическая мысль в ретроспективе / М. Блауг ; пер. с англ. – 4-е изд. – Москва : Дело ЛТД, 1994. 720 с.
2. Економічна енциклопедія: у трьох томах. Т. 2. / Редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – Київ : Видавничий центр «Академія», 2001. – 848 с.

3. Єлькін А. В. Ефективність використання основних виробничих фондів на підприємствах [Електронний ресурс] : дис. ... канд. економ. наук : 08.00.04 / А. В. Єлькін. – Запоріжжя, 2017. – 218 с. – URL: <http://virtuni.education.zp.ua/infocpu/sites/default/files> (дата звернення: 14.11.2020). – Назва з екрана.
4. Капітал (основні та оборотні засоби): навч. посіб. / П. В. Круш та ін. – Київ: Центр учбової л-ри, 2008. – 328 с.
5. Перебийніс В. І. Логістичне управління запасами на підприємствах: монографія / В. І. Перебийніс, Я. А. Дроботя. – Полтава: ПУЕТ, 2012. – 279 с.
6. Перебийніс В. І. Ефективність використання енергетичних ресурсів у логістичних системах агропродовольчого комплексу: монографія / В. І. Перебийніс, О. Г. Захарченко. – Полтава: ПУЕТ, 2018. – 185 с.
7. Перебийніс В. І. Транспортно-логістичні системи підприємств: формування та функціонування: монографія / В. І. Перебийніс, О. В. Перебийніс. – Полтава: РВЦ ПУСКУ, 2006. – 207 с.
8. Перебийніс В. І. Транспортний фактор забезпечення конкурентоспроможності продукції: монографія / В. І. Перебийніс, О. М. Помаз. – Полтава: РВВ ПУЕТ, 2011. – 187 с.
9. Перебийніс В. І. Енергетичний фактор забезпечення конкурентоспроможності продукції: монографія / В. І. Перебийніс, О. В. Федірець. – Полтава: ПУЕТ, 2011. – 190 с.
10. Седлачек Томаш. Економіка добра і зла. Слідами людських пошуків: від Гільгамеша до фінансової кризи / Седлачек Томаш; пер. з чес. – Львів: Видавництво Старого Лева, 2017. – 520 с.
11. Ткач В. І. Імітація: SMS – життя / В. І. Ткач. – Чернівці: Букрек, 2012. – 472 с.

*М. Ф. Плотнікова, к. е. н., доцент
Поліський національний університет*

СТАЛИЙ РОЗВИТОК ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ КОРОНАВІРУСУ

Європейський підхід до розвитку територій – через систему приватної власності і конкуренцію, як рушійний механізм економічного розвитку. Світовий досвід наразі ілюструє до чого приводить конкуренція і глобальна економіка час від часу (як

окремій державі, так і в цілому) зазнаючи циклічних спадів в економіці та соціальній сфері, культурі та екологічних наслідках. І від таких економічних спадів потерпає в основному народ, який часто в таких випадках потрапляє в категорію безробітних та залишається без засобів існування. Альтернативою та механізмом подолання кризових явищ в СРСР була планова економіка, у ЄС – спільна політика, що координує діяльність країн на наддержавному рівні. Наразі вся світова система користується механізмом ринкової економіки, де існує конкуренція, а головною цільовою функцією функціонування суб'єктів суспільних відносин є отримання прибутку.

Україна як пріоритетний визнала євро інтеграційний вектор розвитку країни. Незважаючи на кризові явища та відсутність системного людиноцентричного підходу в управлінні наша держава має перспективи розвитку на якісно новій суспільній основі. Ще в 1997 та 2002 роках ООН розглядали питання урбанізації на глобальному рівні, зробивши висновок, що це глухий кут для розвитку суспільства. Виходячи з цього ООН звернулось до країн-учасників з пропозицією шукати нові форми розвитку суспільства.

В Україні, вивчивши зарубіжний досвід, проведена певна організаційна та інформаційно-роз'яснювальна робота щодо нових форм організації населених пунктів на сільських територіях. Ця робота була ініційована і розпочалась 12 років тому Всеукраїнською громадською організацією «Народний рух захисту Землі» (ВГО НРЗЗ) з круглого столу проведеного з міністерствами, відомствами та аграрною наукою 16 жовтня 2008 року. На цьому круглому столі міністерствам і відомствам було запропоновано відроджувати і розвивати сільські території через механізм родових садіб. Міністерства і відомства підтримали таку пропозицію та запропонували підготувати Концепцію Державної цільової програми. Проект такої концепції, «Родова садиба», було підготовлено і після офіційного погодження з міністерствами, відомствами та аграрною наукою направлено Прем'єр-міністру України який доручив 8 міністерствам і відомствам вивчи даний проект та разом з аграрною наукою внести пропозиції. Після цього Кабінет Міністрів України ще двічі давав

доручення в 2014 (10 міністерствам і відомствам) і в 2017 (двом міністерствам, в тому числі Мінюсту) про розгляд і внесення пропозицій.

У 2009 році за ініціативою ВГО НРЗЗ був проведений круглий стіл з депутатами Верховної Ради України та представниками родових поселень. В результаті розгляду ідеї родових садиб депутати ВРУ запропонували підготувати проект Закону України «Про родові садиби і родові поселення». У 2011 році даний проект закону був розглянутий і підтриманий Національним науковим центром «Інститут аграрної економіки» НААНУ.

У 2014 році даний проект закону був проаналізований і підтриманий Державним національним університетом «Одеська юридична академія».

Враховуючи ефективність ідеї родових садиб для відродження і розвитку сільських територій Міносвіти України затвердило дві навчальні програми (2015 р. – «Планомірний розвиток сільських територій», 2016 р. – «Родова садиба») для ознайомлення студентів аграрних ВНЗ (усіх спеціальностей) з ідеєю і механізмами родових садиб. А у 2017 році було видано посібник «Родова садиба» для ВНЗ.

Суть ідеї родових садиб (в концепції і проекті Закону): «Надати законодавче право кожному громадянину України, при бажанні, отримати 1 га землі для облаштування родової садиби. Безоплатно. В постійне або довічне користування. Без права продажу. З правом передачі лише в спадок». На теренах України започатковано і розвиваються біля 100 родових поселень. Для прикладу, тільки в Житомирській області їх 12. Підготовлено до затвердження за погодженням з МОНОм ще одну навчальну програму і доповнений підручник «Родова садиба».

Як показала практика, лише механізм родових садиб дає практичні результати у питаннях відродження і розвитку населених пунктів на сільських територіях. Жителі родових поселень віком (в середньому) – 35 років. Тому вирішується в певній мірі демографічна ситуація. За дослідженнями вчених-аграрників в кожному родову садибу інвестується біля 300 тис грн. за 10 років. Передбачається, що кожна родова садиба повинна 30–50 % території засадити неплодовими деревами (в залежності від рельє-

фу). Такий підхід дозволяє, при бажанні, українській сім'ї забезпечити себе основними продуктами харчування. І що важливо, ці продукти будуть екологічно чисті. Тому фізична робота, чисте повітря і чисті продукти харчування гарантуватимуть міцне здоров'я жителям родових поселень.

В умовах коронавірусної пандемії родові садиби забезпечують сім'ю не тільки чистими продуктами, але й гарантують високий імунітет та санітарний розрив досить безпечний. Можна сказати, що РС для сім'ї – «запасний аеродром».

При всіх проблемах України факт зацікавленості громадян Євросоюзу та інших країн світу підтверджується відвідуванням родових поселень на строк від 1 до 4 тижнів з проживанням в РП. Приїжджали в РП для ознайомлення з такою формою організації суспільства і наукові працівники з ЄС. Деякі форми організації життєдіяльності в РП їх дуже здивували, особливо виховання дітей.

Таким чином ідея родових садіб відроджуючи і розвиваючи сільські території може служити:

- джерелом інвестицій в сільські території;
- вирішенням демографічних проблем села;
- фундаментом багатофункціонального розвитку сільських територій;
- підвищенню зайнятості населення;
- зменшенню витраток бюджету на виплати по безробіттю;
- «запасним аеродромом» для української сім'ї.

Список використаних інформаційних джерел

2. Іванілов О. С. Економіка підприємства : підручник / О. С. Іванілов. – Київ : Центр учбової л-ри, 2009. – 728 с.

О. В. Федірець, к. е. н., доцент
Полтавський державний аграрний університет

СУТНІСТЬ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ГРОМАДИ

Трансформаційні процеси та недосконала аграрна реформа зумовили не лише занепад вітчизняного сільського господарства, але й загострення проблем, пов'язаних з розвитком сіль-

ських територій України, наслідки яких перебувають як в економічній, так і соціальній площинах.

На сьогодні розвиток сільських територій супроводжується такими негативними тенденціями, як: відсутність робочих місць; бідність сільського населення; занепад соціально-економічної, дорожньої, транспортної, телекомунікаційної та побутової інфраструктури; міграція сільського населення та погіршення людського капіталу; низький рівень прояву місцевих ініціатив; інертність сільських громад тощо [1, с. 7].

Наявність дестабілізуючих впливів ускладнює впровадження прикладних засад державної та регіональної економічної політики, перешкоджає процесам реалізації соціально-економічних програм розвитку сільських територій і породжує диспропорції в їх розвитку. Подолання дестабілізуючих тенденцій розвитку сільських територій вимагає розробки адекватних організаційно-економічних заходів з використанням інструментів моделювання соціально-економічного розвитку сільських територій [2, с. 21].

Водночас потребують активізації дослідження стосовно уточнення теоретичної сутності моделювання соціально-економічного розвитку сільських територій, ідентифікації його стратегічних пріоритетів, розробки концептуальної моделі такого моделювання.

Розробка ефективних заходів соціально-економічного розвитку сільських територій у межах державної та регіональної економічної політики держави обумовлює необхідність моделювання їх стратегічних кількісних і якісних параметрів розвитку на перспективу.

Планування соціально-економічних процесів та явищ, з одного боку, дозволяє зменшити рівень невизначеності економічного середовища в ході розробки та прийняття управлінських рішень активізації процесів регіонального розвитку, а з іншого, – забезпечує цілеспрямований вплив на підвищення ефективності цих рішень [3].

Під плануванням соціально-економічного розвитку сільських територій слід розуміти комплексну системну послідовність дій у напрямі проектування стратегічних параметрів і ймовірних

сценаріїв розвитку сільських територій, що має на меті підвищення ефективності заходів у межах державної та регіональної економічної політики розвитку сільських територій, формування превентивних механізмів захисту інтересів сільського населення, забезпечення організаційно-економічної підтримки прогнозування соціально-економічних процесів і явищ, зниження рівня невизначеності в процесі прийняття та реалізації управлінських рішень щодо регіонального розвитку.

Систематизуючи наукові підходи до моделювання соціально-економічного розвитку сільських територій і їх типологізації, можна визначити такі стратегічні пріоритети:

- ідентифікація ключових проблем соціально-економічного розвитку сільських територій, джерел і характеру їх походження, рівня дестабілізуючого впливу на процеси розширеного відтворення;

- прогнозування стратегічних показників, індикаторів і параметрів соціально-економічного розвитку сільських територій для формалізації організаційно-економічного інструментарію захисту інтересів сільського населення;

- виявлення незадіяних резервів впливу на детермінанти стимулювання соціально-економічного розвитку сільських територій для формування синергічного ефекту;

- пошук пріоритетних видів економічної діяльності в сільській місцевості стосовно диверсифікації ризиків і загроз монофункціонального характеру розвитку сільських територій;

- формування і розробка організаційно-економічних механізмів активізації збалансованого розвитку головних сфер сільських територій: економічної, соціальної та екологічної з подальшим переходом до організації сталого розвитку сільських територій;

- формалізація інструментів і механізмів активізації процесів соціально-економічного розвитку сільських територій на засадах налагодження ефективних взаємозв'язків між органами державної влади, місцевими адміністраціями, органами місцевого самоврядування, представниками бізнесу, територіальних громад, тощо;

– ідентифікація пріоритетних напрямів стимулювання розвитку, фінансової, ринкової, соціальної, дорожньо-транспортної, комунікаційної, інвестиційно-інноваційної, інформаційної та інших видів інфраструктури задля налагодження інтеграційних взаємозв'язків у регіонах, кооперації суб'єктів підприємницької діяльності на сільських територіях України;

– проектування напрямів і шляхів подолання бідності сільського населення, зниження рівня безробіття, покращення системи охорони здоров'я на сільських територіях;

– орієнтація на децентралізацію управління в підходах до стимулювання соціально-економічного розвитку сільських територій, забезпечення принципів автономності формування місцевих бюджетів;

– подолання дисбалансів і просторово-структурних диспропорцій регіонального розвитку, що націлені на вирівнювання розвитку регіонів, зменшення диференціації між доходами та якістю життя різних соціальних груп населення.

Досягнення визначених стратегічних пріоритетів соціально-економічного розвитку сільських територій передбачає необхідність формалізації відповідної концептуальної моделі, якій притаманні цілісність, гнучкість та адаптивність у процесі досягнення її прикладних положень.

Список використаних інформаційних джерел

1. Костирко І. Г. Моделювання сільського розвитку / І. Г. Костирко, Т. Д. Гром'як // Аграрна економіка. – Львів : Львівський національний аграрний університет, 2013. – Т. 6. – № 1–2. – С. 3–10.
2. Розроблення та впровадження стратегічного плану розвитку регіону: Практичний посібник / За ред. І. Санжаровського. – Київ : Вид-во «К.І.С.», 2008. – 214 с.
3. Формування об'єднаних територіальних громад: стан, проблемні питання та шляхи їх вирішення. Аналітична записка [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/2642/>. – Назва з екрана.

СЕКЦІЯ 9. СУЧАСНА ПРОБЛЕМАТИКА ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ЕКОНОМІКИ, ЕКОНОМІЧНОЇ КІБЕРНЕТИКИ, АНАЛІТИКИ ТА КОМП'ЮТЕРНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

О. О. Денісова, к. е. н. доцент

Л. О. Парильяк, студентка магістратури

*ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»*

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОГРАМНИХ ЗАСОБІВ ПІДТРИМКИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Поширення дистанційної і змішаної форм навчання зумовлює пошук нових підходів до організації навчального середовища.

За результатами дослідження визначено чотири категорії програмних засобів, які найчастіше використовуються в навчальних закладах України:

1) системи проведення відеоконференцій, найпопулярнішими з яких є Zoom, Meet і Microsoft Teams. Вони забезпечують планування онлайн-зустрічей, синхронний аудіо- та відеозв'язок, спільний доступ до екрану, опитування, обмін реакціями та текстовими повідомленнями. Microsoft Teams має ширший функціонал, оскільки цей модуль можна використати як точку доступу до команд, контенту, програмних додатків і робочих процесів;

2) засоби поширення та колективного доступу до навчальних матеріалів – електронна пошта, месенджери (Viber, Telegram), відеохостинг YouTube, хмарні сервіси зберігання файлів Google Диск, OneDrive та ін.;

3) системи перевірки знань – системи проведення опитувань і тестувань Google Forms, Microsoft Forms, ClassMarker, «На урок»;

4) електронні журнали («Електронний класний журнал», Атомс, «ПС-Журнал успішності» тощо), які надають можливість студентам, учням та їхнім батькам відстежувати успішність навчання, а адміністрації навчального закладу – аналізувати хід навчального процесу.

Окрему категорію складають інтегровані середовища, які підтримують колективну роботу. Серед них слід відзначити такі:

- Microsoft Office 365, крім вже згаданих, містить модулі, що підтримують керування групами (Люди, Teams), планування як індивідуальної, так і групової роботи (Календар, Planner, Project, To Do), структуроване подання матеріалів та асинхронну взаємодію викладача і студента (OneNote, Class Notebook), спілкування у середовищі локальної соціальної мережі (Yammer), спільну роботу над документами (офісні додатки у хмарі) та засоби автоматизації бізнес-процесів без залучення програмістів (Power Automate, Power Apps, SharePoint);

- Moodle – система управління дистанційними курсами, яка надає змогу розташувати навчальні матеріали у різноманітних формах і форматах та надати до них доступ, підтримує спілкування і групову роботу, забезпечує планування і контроль навчального процесу, а також перевірку знань студентів;

- Slack – середовище спільної роботи, функціональні можливості якого забезпечують ефективне керування спілкуванням у групових і приватних каналах та через повідомлення і листи, а також спільний доступ до документів і проведення опитувань. Перевагою Slack є підтримка інтеграції з великою кількістю сторонніх сервісів, серед яких Google Диск, Документи Google, Google Hangouts, Twitter, Trello.

За результатами аналізу було зроблено висновок про необхідність оновлення та пристосування до умов дистанційної освіти традиційних методів навчання, що їх виокремлює сучасна дидактика – словесного, наочного і проблемного.

Словесний метод, який панує в українських школах і поширений у закладах професійної і вищої освіти, найлегше підтримати програмними засобами, хоча його і вважають застарілим. Викладач поширює інформацію усно під час відеоконференцій або надаючи доступ до текстових навчальних матеріалів. Відомі недоліки цього методу не тільки не компенсуються під час віддаленої роботи, а й ускладнюються, оскільки відсутність безпосереднього контакту обмежує можливості викладача мотивувати студента та емоційно вплинути на нього, надихаючи до

навчання. Системи забезпечення телеприсутності залишаються надто дорогими для навчальних закладів. Водночас розширюються можливості індивідуального підходу – студент працює за власним планом, одержує відповіді на свої питання і позбавляється проблем, пов’язаних з сором’язливістю, страхом публічних виступів, побоюванням критики, порівнюванням себе з іншими студентами тощо.

Інформаційні технології розширюють застосування наочних методів навчання – роботу з інтерактивною дошкою (Whiteboard) в режимі реального часу можна доповнити презентаціями, анімацією, відеоуроками. Хоча кількість українських навчальних ресурсів постійно зростає, на практиці відчувається їх нестача. На педагога покладається завдання пошуку ресурсів, їх оцінювання та вибору, структуризації, опрацювання з метою включення в існуючі плани робіт, а також розробки власних дидактичних матеріалів, що суттєво збільшує обсяг методичної роботи. Перспективним напрямом є використання інтерактивних навчальних засобів, зокрема віртуальних, для створення тренажерів або віртуальних лабораторій. За умов роботи в інтерактивному середовищі полегшується гейміфікація (ігрофікація) навчання, а розширення позитивного спектру емоцій учнів сприяє їхній зацікавленості та кращому засвоєнню як теоретичних знань, так і практичних навичок.

Онлайн-навчання само по собі є прикладом застосування практичного методу навчання, оскільки передбачає одержання та постійне застосування навичок з реєстрації та авторизації, планування подій, запуску та приєднання до відеоконференцій, налагодження режиму онлайн-зустрічей, віддалених комунікацій з дотриманням нетикету, налаштування прав доступу до даних, організації електронного документообігу тощо. Однак, неможливо однозначно оцінити практичне навчання у дистанційному режимі в цілому. Якщо для опанування іноземних мов студент одержує доступ до величезної кількості різноманітних ресурсів, то вивчення фізики, хімії, медицини та інших дисциплін, в яких надзвичайно важливими є навички роботи у реальному світі, за сучасного рівня розвитку систем віртуальної реальності не забезпечене повною мірою.

Ефективність методів проблемного навчання, як і за умов очної форми, цілком залежить від змісту завдань, що їх ставить викладач, та способу контролю ним знань студентів. До безумовних переваг у цьому аспекті можна віднести активізацію навчання – студент має приймати більше самостійних рішень, докласти зусилля з самоорганізації та самоконтролю. До того ж збільшення кількості джерел інформації остаточно руйнує модель «вчитель – безумовний авторитет» і сприяє розвитку критичного мислення та «м'яких» навичок в цілому. Полегшується зворотний зв'язок та робота у міні-групах. Під час онлайн-тестування студенти можуть надати відповіді на питання закритого і відкритого типу, оцінити об'єкт чи процес, розгорнуто викласти свою думку чи рішення, а отже, не просто відтворити інформацію, а й показати свої знання і навички. Оцінювання може бути автоматизовано, що підвищує його об'єктивність.

Висновок. Сучасні інформаційні технології надають великий спектр підтримки навчального процесу, однак потребують додаткової уваги ділянки, пов'язані зі змістом дисциплін, способами контролю успішності та мотивування учнів, від яких великою мірою залежить ефективність навчання.

О. О. Ємець, д. ф.-м. н., професор

Є. М. Ємець, к. ф.-м. н., професор

Ол-ра О. Ємець, к. ф.-м. н., доцент

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

ПРО РОЗРОБКУ ТРЕНАЖЕРІВ ДЛЯ ДИСТАНЦІЙНИХ КУРСІВ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН СПЕЦІАЛЬНОСТІ КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ В ПУЕТ

З початком розвитку дистанційної освіти в ПУЕТ з 2012 року на кафедрі математичного моделювання та соціальної інформатики почалася робота по розробці та впровадженню в дистанційні курси тренажерів, які покликані виконувати роль викладача в розвитку у студентів практичних навичок з тих чи інших компетенцій, що забезпечуються дисциплінами.

До цієї роботи активно залучаються студенти, які приймають участь в розробці тренажерів в процесі виконання курсових, бакалаврських та магістерських робіт.

Під керівництвом та безпосередньою участю авторів доповіді розроблялися тренажери для дисциплін: «Методи оптимізації та дослідження операцій», «Проектне навчання з курсу «Методи оптимізації та дослідження операцій», «Дискретна математика», «Системи та методи прийняття рішень», «Системний аналіз та теорія прийняття рішень», «Елементи комбінаторної оптимізації», «Сучасні методи оптимізації та їх програмування», «Алгоритми та структури даних», «Інформатика», Програмування П.

На рисунку 1 наведено стартову сторінку тренажера для навчання складання математичних моделей на прикладі задачі «Оптимізація виробництва столів» в дистанційному курсі «Проектне навчання з курсу «Методи оптимізації та дослідження операцій» (тренажер розроблено Артуром Морозом, керівник Ємець О. О.).

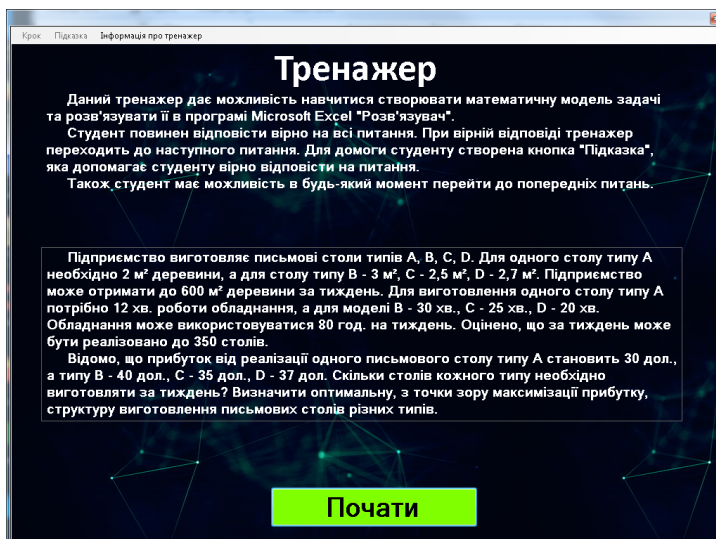

Рисунок 1 – Стартова сторінка тренажера для задачі «Оптимізація виробництва столів»

На рисунку 2 – одна зі сторінок тренажеру по навчання розв’язуванню оптимізаційних задач в надбудові Excel «Пошук рішень» на прикладі задачі «Оптимізація перевезень сільгосп-продукції» для дистанційного курсу «Проектне навчання з курсу «Методи оптимізації та дослідження операцій» (тренажер розроблено Олегом Кривошеєм, керівник Ємець О. О.).

МMSI_simulator (30/35)

Перейти до питання Інформація про тренажер

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K
1	КСП	Консервні заводи								Запаси	Сумарні перевезення від КСП
2		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII		
3	I	7	1	8	9	1	6	2	3	260	260
4	II	4	2	5	8	9	5	8	2	240	240
5	III	9	3	2	7	3	4	6	1	170	170
6	Потреби	120	100	50	50	100	50	110	90		
7	Сумарні перевезення заводами	120	100	50	50	100	50	110	90		

При введенні обмеження у вікні MS EXCEL «Розв’язувач», які дані повинні бути вибрані в місцях пропусків для першого обмеження ?

Добавление ограничения

Ссылка на ячейки: Ограничение:

ОК Добавить Отмена Відповісти

Рисунок 2 – Сторінка тренажеру для задачі «Оптимізація перевезень сільгосппродукції»

На рисунку 3 наведено один з кроків тренажеру для російськомовного курсу для іноземних студентів «Системний аналіз та теорія прийняття рішень» з теми «Знаходження коефіцієнтів компетентності експертів» (розроблено студентом Ахмедом Мамедовим, керівник Є. М. Ємець).

На рисунку 4 наведено один з кроків тренажеру за темою «Сортування фон Неймана» з дистанційного навчального курсу «Алгоритми та структури даних» (розроблено студентом Владиславом Козодубом, керівник Олександра Ємець).

Всього кафедрою було розроблено більше 150 тренажерів для більше ніж 30 навчальних дисциплін.

Шаг 3

Условие

Группе экспертов ($\mathcal{Э}_1, \dots, \mathcal{Э}_5$) предложили высказать суждение о включении их в экспертную группу для решения определенной проблемы. По результатам опроса была составлена матрица, каждый элемент которой $x_{ij} = 0$, если j -ый эксперт назвал i -ого эксперта; $x_{ij} = 1$, если не назвал.

	$\mathcal{Э}_1$	$\mathcal{Э}_2$	$\mathcal{Э}_3$	$\mathcal{Э}_4$	$\mathcal{Э}_5$
$\mathcal{Э}_1$	1	0	0	0	1
$\mathcal{Э}_2$	0	1	0	1	0
$\mathcal{Э}_3$	1	0	0	1	0
$\mathcal{Э}_4$	1	0	0	0	0
$\mathcal{Э}_5$	0	1	0	1	1

Найдите сумму чисел в каждой строке таблицы:

	$\mathcal{Э}_1$	$\mathcal{Э}_2$	$\mathcal{Э}_3$	$\mathcal{Э}_4$	$\mathcal{Э}_5$	$\sum_{j=1}^m x_{ij}$
$\mathcal{Э}_1$	1	0	0	0	1	4
$\mathcal{Э}_2$	0	1	0	1	0	4
$\mathcal{Э}_3$	1	0	0	1	0	4
$\mathcal{Э}_4$	1	0	0	0	0	4
$\mathcal{Э}_5$	0	1	0	1	1	4

Проверить

Не верно! Сумма элементов 1-ой строки равняется 2; 2-ой: 2; 3-ей: 2; 4-ой: 1; 5-ой: 3.

Рисунок 3 – Один з кроків тренажеру з теми «Знаходження коефіцієнтів компетентності експертів»

Крок 2

Завдання

Є послідовність чисел $a = \{45, 58, 11, 43, 98, 21, 2, 73\}$.
Відсортувати послідовність за методом фон Неймана.

Крок 2

Об'єднайте послідовності $b = \{45, 58, 11, 43\}$ та $c = \{98, 21, 2, 73\}$ в одну. При цьому утворіть впорядковані пари елементів. Перша пара - перший елемент послідовності b та перший елемент послідовності c , які записуються за зростанням, і т.д. Введіть необхідні числа для об'єднаної послідовності.

a:

Перевірити

Рисунок 4 – Приклад кроку тренажеру за темою «Сортування фон Неймана»

Значення дистанційної освіти в умовах «карантинного» навчання безумовно зросло. А отже робота по розробці тренажерів для розвитку та вдосконаленню практичних навичок студентів в різних дисциплінах є вельми актуальною, і ця актуальність тільки зростає.

Опис багатьох тренажерів, розроблених кафедрою ММСІ, можна знайти в роботах [1–11].

Список використаних інформаційних джерел

1. Ємець О. О. Про розробку тренажерів для дистанційних курсів 7 кафедрою ММСІ ПУЕТ [Електронний ресурс] / О. О. Ємець ; за ред. Ємця О. О. // Інформатика та системні науки (ІСН-2015) : матеріали VI Всеукр. наук.-практ. конф. за міжн. участю (м. Полтава, 19–21 березня 2015 р.). – Полтава : ПУЕТ, 2015. – С. 152–161. – URL: <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/2488>. – Назва з екрана.
2. Комп'ютерні науки і прикладна математика (КНіПМ-2018) [Електронний ресурс] : матеріали науково-практичного семінару. Випуск 1 / за ред. Ємця О. О. – Полтава : Кафедра ММСІ ПУЕТ, 2018. – 64 с. – URL: <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/6563>. – Назва з екрана.
3. Комп'ютерні науки і прикладна математика (КНіПМ-2018) [Електронний ресурс] : матеріали науково-практичного семінару. Випуск 2 / за ред. Ємця О. О. – Полтава : Кафедра ММСІ ПУЕТ, 2018. – 27 с. – URL: <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/6987>. – Назва з екрана.
4. Комп'ютерні науки і прикладна математика (КНіПМ-2019) [Електронний ресурс] : матеріали науково-практичного семінару. Випуск 3 / за ред. Ємця О. О. – Полтава : Кафедра ММСІ ПУЕТ, 2019. – 83 с. – URL: <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/7048>. – Назва з екрана.
5. Комп'ютерні науки і прикладна математика (КНіПМ-2019) [Електронний ресурс] : матеріали науково-практичного семінару. Випуск 4 / за ред. Ємця О. О. – Полтава : Кафедра ММСІ ПУЕТ, 2019. – 37 с. – URL: <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/7528>. – Назва з екрана.
6. Комп'ютерні науки і прикладна математика (КНіПМ-2020) [Електронний ресурс] : матеріали науково-практичного семінару. Випуск 5 / за ред. Ємця О. О. – Полтава : Кафедра

- ММСІ ПУЕТ, 2020. – 63 с. – URL: <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/8939>. – Назва з екрана.
7. Інформатика та системні науки (ІСН-2013) [Електронний ресурс] : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф., (м. Полтава, 21–23 берез. 2013 р.) / за ред. Ємця О. О. – Полтава : ПУЕТ, 2013. – 323 с. – URL: <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/1552>. – Назва з екрана.
 8. Інформатика та системні науки (ІСН-2014) [Електронний ресурс] : матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф., (м. Полтава, 13–15 березня 2014 року) / за ред. О. О. Ємця. – Полтава : ПУЕТ, 2014. – 335 с. – URL: <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/1942>. – Назва з екрана.
 9. Інформатика та системні науки (ІСН-2015) [Електронний ресурс] : матеріали VI Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнародною участю (м. Полтава, 19–21 березня 2015 року) / за ред. О. О. Ємця. – Полтава : ПУЕТ, 2015. – 402 с. – URL: <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/2616>. – Назва з екрана.
 10. Інформатика та системні науки (ІСН-2016) [Електронний ресурс] : матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції за міжнародною участю (м. Полтава, 10–12 березня 2016 року) / за ред. О. О. Ємця. – Полтава : ПУЕТ, 2016. – 362 с. – URL: <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/3676>. – Назва з екрана.
 11. Інформатика та системні науки (ІСН-2017) [Електронний ресурс] / О. О. Ємець ; за ред. О. О. Ємця // матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції за міжнародною участю, (м. Полтава, 16–18 березня 2017 р.). – Полтава : ПУЕТ, 2017. – 333 с. – URL: <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/5798>. – Назва з екрана.

В. В. Протасов, викладач економічних дисциплін
ВСП Житомирський торговельно-економічний
фаховий коледж КНТЕУ

РОЛЬ ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ В ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Виробнича практика є невіддільною складовою освітньо-професійної підготовки фахівців, основне завдання якої полягає в

якісній практичній підготовці випускника. Вивчаючи лише теорію студент не може стати висококваліфікованим економістом, тому навчальні плани закладів освіти включають у себе такий вид підготовки фахівців як виробнича практика.

Велика увага питанням практичної підготовки фахівців приділена в працях відомих вчених – Т. Іщенко, С. Кравченка, Д. Чернилевського, В. Тюриної, О. Філатова та інших. Провідні вчені та фахівці-практики присвячують свої науково-методичні розробки пошуку нових, прогресивних форм та методів навчання.

Метою роботи є розгляд проблемних питань, пов'язаних з проходженням виробничої практики студентами економічних спеціальностей та пошук шляхів їх вирішення.

Виробнича практика – завершальний етап у підготовці висококваліфікованих фахівців з будь-яких спеціальностей. Проходження практики забезпечує перевірку теоретичних знань, отриманих студентами в період навчання, їх закріплення, а також освоєння практичних навичок у сфері професійної діяльності. Згідно навчального плану проходження виробничої або технологічної практики студентами спеціальності «Економіка» передбачене в останньому семестрі. Після успішного захисту звіту з практики студент одержує допуск до здачі комплексного кваліфікаційного екзамену за фахом.

В умовах формування ринку праці та його насиченості працівниками економічного напрямку молодому фахівцю важко зайняти гідне місце у виробничих відносинах. Водночас, ринок відчуває потребу у кваліфікованих фахівцях, обізнаних із сучасними науковими теоріями і законодавством і ознайомлених із фінансовими аспектами практичної діяльності.

Метою виробничої практики є поглиблення та закріплення знань, які отримали студенти під час теоретичної підготовки, набуття практичних навичок, формування професійних вмінь роботи з існуючими інформаційними технологіями, з організацією праці економіста на сучасному підприємстві. Практична підготовка проводиться в умовах професійної діяльності під організаційно-методичним керівництвом викладача ВНЗ та спеціаліста з даного фаху [1, с. 100].

Як свідчить практичний досвід, окремі студенти проходять практику формально, перебуваючи на підприємстві тільки з метою одержання підтверджувальних документів. Розглянемо деякі причини такого негативного явища:

- робота економіста в наш час пов'язана з використанням сучасних комп'ютерних програм. Працівник підприємства, за яким закріплено студента, не завжди має можливість та бажання пояснювати практиканту особливості роботи в програмі, яка використовується на підприємстві. А сам студент під час навчання не вивчав цієї програми;

- сучасні студенти починають працювати, дехто з першого курсу навчання. Не маючи досвіду роботи економістом, вони підробляють, працюючи переважно на підприємствах торгівлі та громадського харчування. Тому відвідувати виробничу практику на підприємстві у них не має часу та можливості;

- студент може проходити практику на підприємстві, де він працює. Але може виникає проблема, коли на підприємстві немає посади економіста і не заповнюють первинні документи, звіти, які передбачені програмою практики;

- студент не бачить себе в майбутній професії та не має мотивації до вивчення особливостей роботи економіста.

Для вирішення подібних проблем важливою є турбота держави про працевлаштування випускників навчальних закладів. Коли студент буде впевнений, що після закінчення навчання він гарантовано матиме робоче місце за обраною спеціальністю з гідною заробітною платою він по-іншому буде відноситись до свого навчання та проходження виробничої практики.

Викладач, що є керівником практики від навчального закладу, повинен донести до студентів тезу про те, що навчитись особливостям роботи економіста вони можуть тільки реально працюючи на підприємстві під час проходження практики. Звичайно, в наш час далеко не всіх підприємствах є багато бажаних навчати студента, який прийшов на практику до бухгалтера чи економіста підприємства. Для вирішення подібних проблем важливим є вибір підприємства для проходження практики. Студенти можуть самостійно з дозволу відповідних кафедр або циклових (предметних) комісій підбирати для себе місце про-

ходження практики і пропонувати його для використання [2]. Але для більшості студентів саме навчальний заклад має запропонувати студентам місце проходження виробничої практики.

Суттєвим недоліком сучасного навчання є великі розбіжності між теоретичним матеріалом, що викладається студентам та практичною діяльністю економіста на підприємстві. Проблема пов'язана, насамперед, з відсутністю досвіду практичної роботи у викладачів. Тому викладачам потрібно регулярно підвищувати свою кваліфікацію, працюючи на підприємстві на посаді економіста. Це сприятиме якісній підготовці студентів до проходження виробничої практики.

Значним недоліком є відсутність сучасних підручників–практикумів для проведення практичних занять з вищевказаних дисциплін, де були б завдання, побудовані на реальних прикладах з господарської діяльності підприємств. Наявність в таких підручниках виробничих ситуацій, пов'язаних з роботою економіста на підприємстві, первинних документів, звітів, тощо значно покращило б якість навчання майбутніх фахівців та сприяло б реальному проходженню виробничої практики.

Викладачам економічних дисциплін на практичних заняттях слід більше уваги приділяти заповненню документів, розрахунків, передбачених програмою практики. Це дозволить студентам самостійно заповнити документи, які не надало їм підприємство. Значну велику увагу слід приділити вивченню студентами сучасних комп'ютерних програм, що застосовуються економістами підприємств. Ці та інші кроки сприятимуть позитивним змінам у вирішенні питань, пов'язаних з проходженням виробничої практики студентами економічних спеціальностей.

Чітко спланований та організований процес проходження практики дає реальну можливість студентам одержати навички практичної роботи економіста на сучасному підприємстві, сприяє застосуванню знань в практичній діяльності.

Список використаних інформаційних джерел

1. Гладуш В. А. Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія : навч. посіб. / В. А. Гладуш, Г. І. Лисенко – Дніпропетровськ, 2014. – 416 с.

2. Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України [Електронний ресурс]: Наказ Міністерства освіти України від 8 квітня 1993 року № 93. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0035-93>. – Назва з екрана.

М. Є. Рогоза, д. е. н., професор, заслужений діяч науки і техніки України
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

ORCID ID: MykolaRohoza
<https://orcid.org/0000-0002-5654-7385>

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ НОВІТНІХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЗВО В УМОВАХ ТУРБУЛЕНТНОСТІ ПРОЦЕСІВ ДІЯЛЬНОСТІ

«Всі новітні технології нічого не варті, якщо вчителі не знають, як ними ефективно користуватися. Діва в освіті творять не комп'ютери, а вчителі».

Крейг Барретт,
голова ради директорів корпорації Intel

В умовах турбулентності процесів, яка викликана сучасними організаційними підходами у ЗВО під час пандемії, актуальним залишається дослідження ефективності використання та розвитку новітніх освітніх технологій в навчальному процесі. В першу чергу це пов'язано з необхідністю стопроцентного впровадження в навчальний процес дистанційних технологій навчання для студентів всіх форм навчання.

Крім того, актуальність необхідності постійного розвитку науково-методичних підходів використання сучасних освітніх технологій буде мати значний рівень. Це пов'язано з тим, що вимоги до умінь і навичок «студента ХХІ сторіччя» формуються та змінюються досить динамічно в залежності від технологічних змін, що відбуваються в економіці. Характерними особливостями таких знань і умінь, які формують компетентності май-

бутнього фахівця, є здатність до адаптації в ситуаціях, розвинені комунікативні навички, творчість і зацікавленість, критичне і системне мислення, цифрова і медійна грамотність, здатність до співпраці, командна робота, навички розпізнання і вирішення проблемних ситуацій.

Розвиток науково-методичних підходів використання сучасних освітніх технологій можливо пов'язувати з необхідністю визначення найбільш значимих ознак новітніх технологій навчання на основі визначення інновацій в освіті. Головним при цьому завжди буде процес створення, запровадження та поширення в освітній практиці досягнень структурних компонентів освіти, за рахунок чого відбувається перехід системи до якісно нового стану. Так як «інновація» має комплексне значення, оскільки складається з двох форм (власне ідеї і процесу її практичної реалізації), тому процес впровадження новітніх освітніх технологій необхідно розглядати як зміна характеру і способу освіти, оскільки, із збільшенням розумового потенціалу відбувається розвиток особистості. Таким чином, сам процес освіти припускає іншу позицію викладача і студента, в якій вони виступають як рівноправні учасники освітнього процесу. На такій позиції потребує уточнення підходів до формування та використання сучасних педагогічних технологій на представленні завдань із проблемного навчання, яке припускає створення в навчальному процесі проблемних ситуацій з обов'язковою організацією активної самостійної діяльності студентів з їх вирішення, внаслідок чого відбувається творче оволодіння знаннями. Головним результатом при цьому є можливість педагогу допомагати слабшим студентам, приділяти увагу сильним, реалізувати бажання сильних студентів швидше і глибше просуватися в освіті, що вирішує проблему підвищення мотивації навчання.

Поєднання проектних і дослідницьких методів в навчанні, які направлені розвивати індивідуальні творчі здібності студентів та більш усвідомлено підходити до професійного і соціального самовизначення, в свою чергу надає можливість студентам самостійно поповнювати свої знання, занурюючись в проблему, що вивчається, і знаходити шляхи її рішення, що є необхідним в

процесі формування світогляду. Це також важливо для визначення індивідуальної траєкторії розвитку кожного студента з використанням підходів міждисциплінарної підготовки та технології використання в навчанні ігрових методів для розвитку пізнавальної діяльності, формування певних умінь і навичок, що необхідні в практичній діяльності. Також необхідно звернути увагу на необхідності у підходах навчання в співпраці (командна, групова робота як ідеї спільної розвиваючої діяльності).

Крім того, процес створення, запровадження та поширення в освітній практиці досягнень структурних компонентів освіти, за рахунок чого відбувається перехід системи до якісно нового стану, обов'язково ставить проблему системності підходів поєднання концепції адаптивного навчання (adaptive learning), проектних методів, дослідницьких методів, командної роботи при організації системи електронного навчання.

Оскільки основними задачами, рішення яких повинно забезпечити фундамент системи електронного навчання, є створення сучасної інформаційної інфраструктури ЗВО, якісного освітнього контенту, підготовку науково-педагогічних працівників до роботи в електронному середовищі, необхідне концептуальне розуміння реалізації окреслених завдань при використанні технологій електронного навчання (ЕН).

Тому, формування системи ЕН є багатоаспектною проблемою, яка включає технічне, методичне, програмне, інформаційне, лінгвістичне, організаційне, правове забезпечення. Концептуально ці питання залишаються не вирішеними належною мірою та вимагають подальшого пророблення та узагальнення проблем впровадження новітніх педагогічних та інфокомунікаційних технологій, що особливо ускладнює процес в умовах турбулентності процесів діяльності, пов'язаних з необхідністю впровадження та використання електронного навчання в повному обсязі для всіх форм організації навчального процесу та ще й в короткі терміни.

Серед проблем організаційного плану необхідно назвати такі, що суттєво впливають на якість, терміни та необхідність постійної модернізації освітніх технологій з використанням електрон-

ного навчання як умови забезпечення непервності навчального процесу.

До організаційних проблем відносяться такі:

- неусталене законодавство і нормативна база на рівні МОН України;
- необхідність організаційних змін у навчальному процесі ЗВО та їх динаміці;
- неусталені механізми мотивації викладачів (наприклад проблема з обліком навчального навантаження викладачів ДН і часу на створення дистанційних курсів);
- проблеми з дотриманням авторських прав на електронні ресурси навчального призначення;
- організація сертифікації (експертизи) дистанційних курсів на рівні ЗВО і МОН України.

Серед соціальних та психологічних проблем можливо виділити такі:

- проблеми з комунікативною взаємодією суб'єктів навчального процесу;
- обов'язковість і необхідність високого рівня самодисципліни і самоорганізації тих, хто навчається;
- необізнаність потенційних студентів про можливості ЕН.

До навчально-методичних проблем відносяться:

- невідповідність професорсько-викладацького складу до використання сучасних педагогічних та інфокомунікаційних технологій;
- обмеженість доступу до інформаційних ресурсів навчального призначення та їх невисока якість;
- проблеми з об'єктивністю оцінювання навчальної діяльності студентів;
- недостатній безпосередній контакт між тьютором та дистанційним студентом через надзвичайну професійну завантаженість вітчизняних педагогів;
- обмежена можливість проведення лабораторних і практичних занять.

Програми та проекти Полтавського університету економіки і торгівлі, які реалізовані та надають підстави для оптимістичного сценарію подальшого розвитку і впровадженню новітніх освітніх технологій для якісної реалізації підготовки фахівців за освітніми програмами такі:

- комплексна автоматизація процесів управління життєдіяльністю університету, шляхом інтеграції спеціалізованих підсистем в єдине інформаційне середовище;

- мультимедійне забезпечення навчального процесу в університеті з активним впровадженням інтерактивних відеосервісів;

- сучасні бібліотечні технології що тісно інтегруються з системою ДН, дозволяють працювати з наявним контентом медіатеки;

- впровадження сучасних дистанційних технологій навчання, в межах реалізації програми педагогічного експерименту в 2011–2015 рр.;

- активна інтеграція в світове освітнє середовище (проекти TEMPUS, приведення навчального контенту до вимог SCORM);

- створення навчально-виробничого комплексу «Віртуальне підприємство»;

- впровадження мобільних технологій навчання (m-Learning), що передбачають створення спеціалізованих версій навчального кросплатформного контенту;

- запровадження «хмарних» технологій;

- корпоративні соціальні проекти та ін.

СЕКЦІЯ 10. ПЕРСПЕКТИВИ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ: ПЕРЕВАГИ ТА ПРОБЛЕМИ

*A. Kochmańska, Doctor of Engineering
Silesian University of Technology*

THE INNOVATIVE METHODS OF TRAINING IN ORGANISATIONS

In order to be able to shape their careers and reach their next levels, employees must have the opportunity to develop their competences on a continuous scale. Cz. Zając stresses that "the training is aimed at enriching the professional qualifications needed for a particular job"

According to M. Kostera, "education and development can be defined as the process of supplementing the knowledge necessary for the proper performance of tasks in the current workplace and creating opportunities for additional development of knowledge, skills and competences in terms of promotion, transfer or organisational change. Education and development promotes the broadening of the employee's horizon, the development of personality traits such as innovation and entrepreneurship, as well as the need for employee self-realization".

Many organizations operating in the modern labour market emphasize that the process of acquiring knowledge by employees becomes a kind of philosophy professed by the company, on which it builds its foundation. According to M. Armstrong, "the organisation's training philosophy shows the importance the company attaches to training". Many modern organizations profess a positive philosophy and, despite the economic crisis and the obstacles associated with it, organize a number of courses and workshops, tailored to the needs of employees. This is made possible by partial participation in the costs of training by participants, their taking place within the organization and the use of the knowledge of internal experts.

The following question is worth answering here: when do training have an incentive function?

First of all, they must be tailored to the needs of the employees. To do this, a so-called training survey can be conducted with employees, in which they will precisely determine in which training they would like to take part. It is also worth paying attention to the form of conducting classes- whether there is mainly a theory or, however, attention is paid to practical elements, introducing various exercises that activate the group. Moreover, each employee should have equal access to training.

An innovative training method that is gaining more and more followers is the so-called coaching. It can be defined as "an interactive process by which managers and managers solve problems related to the development of specific results or develop the capabilities of employees. This process is based on cooperation and a combination of the following elements: technical assistance, individual support and a specific challenge".

As M. Lose points out, "coaching is a special approach to another person- an attitude towards him and the type of contact that we offer and which is aimed at supporting his development"

An interesting shot of coaching is also presented by Ł. Brzezinski. The author states that 'it is one of the most effective and fastest development tools for improving employee competences and implementing them in their daily work. It affects the development of the potential inherent in the employee himself, as well as in the whole organization. The process is based on individual goals of the employee, the coach focused only on his needs, adequate selection of tasks and exercises guarantee an individualized approach, which affects the obtaining of concrete, expected results.

In organizational practice, a wide range of coaching services can be used, which are very flexible, tailored to the needs of a given company. This is a very important value of this method.

Other advantages include, but are not limited to, the responsibility of the person taking part in the training for their development and commitment to the objectives set, the pressure to translate the acquired knowledge into practical activities, as well as the possibility of identifying barriers that prevent effective action.

The key issue, of course, is choosing the right coach. In addition to excellent substantive preparation for the profession, it should be an empathetic, forgiving, patient person, applying ethical principles in his work (not exceeding, asking questions to the employee, certain boundaries). In addition, the coach should take care of the positive atmosphere during the session and create relationships with the participants based on mutual cooperation and trust. Only this approach guarantees success in the training process in the form of faith in one's own abilities, increased creativity and motivation to act, as well as the extraction of development potential from the employee.

Training is an extremely important part of the strategy of companies operating on the Polish market. They are also identified as one of the main motivators for employees, provided that they are tailored to their needs, lead to a real increase in their competences and are conducted in an interesting manner. It is therefore worth planning the training process very carefully, choosing the right method of training, as well as verifying the competence of the trainer before starting it. Only such a holistic approach to training policy guarantees success in the form of highly qualified staff, presenting an attitude of association with the organization.

List of sources used

1. Armstrong M., Zarządzanie zasobami ludzkimi, Oficyna a Wolters Kluwer business, Kraków 2003, s. 450.
2. Brzeziński Ł., Coaching narzędziem rozwoju zawodowego, Problemy Profesjologii, nr 2, 2013, s. 118–119.
3. Kostera M., Zarządzanie personelem, PWE, Warszawa, 1999, s. 109.
4. Lose M., Co to znaczy mieć coachingowe podejście? „Personel i Zarządzanie”, nr 7, 2009, s. 86.
5. Malinowska D., Palczak K.: Sesja (nie)tylko dla szefa. Coaching-dobra inwestycja czy stracone pieniądze. „Personel i Zarządzanie”, nr 12, 2010, s. 30.
6. Śniegocka A., Zatrzymać na dłużej, „Personel i Zarządzanie”, nr 6, 2009, s. 68.
7. Zając Cz., Zarządzanie zasobami ludzkimi, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej, Poznań 2007, s. 183.

8. Żółcińska A. (red.) Coaching i Mentoring. Jak rozwijać największe talenty i osiągać lepsze wyniki, Wydawnictwo MT Biznes Sp. z o.o., Warszawa 2006, s. 18.

A. Krawczyk, Master of Management
The Silesian Center for Heart Diseases in Zabrze

BLENDED LEARNING AS A MODERN WAY OF EDUCATION

The unimpeded development of technology forces the society to look for new forms of education. Nowadays, the traditional form of education is not the only efficient way of teaching. Global society uses technology in education and one of them is e-learning. „E-learning is defined as distance learning through electronic mediums. It is an interactive method of education in accordance with the latest achievements of information technology, in which the content of teaching and other information is transmitted mainly via the Internet and LAN computer networks, often using audio-video materials and CDs”.¹

The SWOT analysis presented in Table 1 is an analysis of strengths and weaknesses, as well as opportunities and threats, and presents the issue of e-learning.

SWOT e-learning analysis

Strengths	Weaknesses
<ul style="list-style-type: none"> • Unfettered access to learning, for people from different cities • Utilizes technology • Reduces costs for both organizers and participants • Eliminates restrictions resulting from the number of people who may participate in traditional education 	<ul style="list-style-type: none"> • Participants and trainers must have access to the Internet and basic knowledge of technology • The difficult evaluation of the participant's progress • Lack of direct contact with the lecturer • Lack of contact with other participants

¹ Siemińska-Lasko A., (2006) Interakcje w e-learningu [w:] Nowe Technologie w kształceniu na odległość, Koszalin: Materiały konferencyjne, II Krajowa Konferencja Naukowa

Opportunities	Threats
<ul style="list-style-type: none"> • Equal access to education • Unconstrained access to materials • It allows for unlimited participation of students in the education • It allows many learning locations to be reached via the Internet 	<ul style="list-style-type: none"> • Performance is dependent on the operation of the computer system, which is not always stable • It leads to alienation of e-learning participants • A problem with self-preparation or self-discipline

Table 1 – own elaboration

The SWOT analysis shows that education through electronic media has both strengths and weaknesses. It generates benefits and risks. It may be concluded that it is not possible to replace traditional teaching, and in terms of modern educational opportunities, traditional teaching is also not sufficient. Blended learning allows for effective and modern education using hybrid teaching, i.e. a combination of e-learning and traditional learning.² In order for blended learning to be effective and bring the intended results, it must be compatible.

Complementary blended learning is a response to the needs and opportunities of education. It allows to preserve the traditional values resulting from standard forms of education, simultaneously facing technology and using it in teaching. The blended learning method does not have a strictly defined framework, so it does not impose the nature and proportions of direct and online learning.

E-learning gives the opportunity to get a new contact channel. The lecturer may share online materials that are an introduction to the next classes (video on YouTube, blog) or a supplement to the last classes. With the use of Internet resources, it is possible to obtain a source of materials of various topics presented in various forms. Current educational platforms allow to prepare knowledge check sheets together with automatic generation of learning progress. Today, we are an online society using many social media. We could also use it in distance learning.

² Bonk, C. J. & Graham, C. R. (Eds.). (in press). Handbook of blended learning: Global Perspectives, local designs. San Francisco, CA : Pfeiffer Publishing.

The above shows the many possibilities offered by distance learning, but we should not forget that traditional teaching is equally important. Many classes have to be conducted in a traditional form. It should also be emphasized that, there is more control over the teacher in classroom teaching. As a result, the student is more motivated to learn. The direct contact that takes place between the teacher and the participant and other participants is also important, allowing to build relationships between people. Traditional learning enables a real assessment of learning progress.

Given the current global situation caused by the SARS COV 2 virus, society is obliged to use hybrid teaching. The crucial thing is that the teaching is properly designed. Improperly constructed blended learning may bring adverse effects. Unless teaching using this method is adapted to the needs of its participants, it may decrease their motivation to work.

The development of technology remains in constant progress, the use of electronic media on almost every level is inevitable. For hybrid teaching to be beneficial, it should be planned accordingly. Education shall be attractive, flexible and accessible. The available means of communication and forms of communication allow us to quickly adapt our learning processes to changing conditions, prevent falling into a routine, and allow us to convey information in various ways. By connecting different ways of communication, it becomes more accessible. Thus, blended learning should be complementary to the traditional teaching in order to be successful and combine classroom teaching with e-learning. It also serves as an education for sustainable development³.

List of sources used

1. Bonk, C. J. & Graham, C. R. (Eds.). (in press). Handbook of blended learning: Global Perspectives, local designs. San Francisco, CA : Pfeiffer Publishing.

³ Kuzior, A. Aksjologia zrównoważonego rozwoju, Bańska Bystrzyca, Belianum 2014; Kuzior, A. Dekada edukacji dla zrównoważonego rozwoju, Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej, Organizacja i Zarządzanie, nr 72, s. 87–100; Kuzior, A. The ICT as a tool for sustainable development. In: Contemporary developmental challenges. Ed. Kuzior A., Banska Bystrica : Belianum Matej Bel University Press, 2013, s. 7–28,

2. Kuzior, A. (2014). Aksjologia zrównoważonego rozwoju, Bańska Bystrzyca, Belianum 2014.
3. Kuzior, A. (2014). Dekada edukacji dla zrównoważonego rozwoju, Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej, Organizacja i Zarządzanie, nr 72, s. 87–100;
4. Kuzior, A. (2013). The ICT as a tool for sustainable development. In: Contemporary developmental challenges. Ed. Kuzior A., Baska Bystrica : Belianum Matej Bel University Press, s. 7–28.
5. Siemińska-Łasko A., (2006) Interakcje w e-learningu [w:] Nowe Technologie w kształceniu na odległość, Koszalin: Materiały konferencyjne, II Krajowa Konferencja Naukowa.

A. Kuzior, Professor SUT Dr. habil.
Silesian University of Technology, Poland
W. Grebski, Professor Emeritus Dr.
The Pennsylvania State University, USA

EDUCATION IN THE HUMANITIES AT TECHNICAL AND ECONOMIC STUDIES

Most Engineering programs in the United States are accredited by the Accreditation Board of Engineering and Technology (ABET). The accreditation process is a form of quality control and adjusting Engineering curriculum to the needs of industry and the economy. ABET accreditation criteria reflects the needs and priorities of industry related to competencies of Engineering graduates. The current ABET criteria are listed below. The engineering graduates must have the following:

- (a) an ability to apply knowledge of mathematics, science, and engineering
- (b) an ability to design and conduct experiments, as well as to analyze and interpret data
- (c) an ability to design a system, component, or process to meet desired needs within realistic constraints such as economic, environmental, social, political, ethical, health and safety, manufacturability, and sustainability
- (d) an ability to function on multidisciplinary teams
- (e) an ability to identify, formulate, and solve engineering problems

(f) an understanding of professional and ethical responsibility

(g) an ability to communicate effectively

(h) the broad education necessary to understand the impact of engineering solutions in a global, economic, environmental, and societal context

(i) a recognition of the need for, and an ability to engage in life-long learning

(j) a knowledge of contemporary issues

(k) an ability to use the techniques, skills, and modern engineering tools necessary for engineering practice.

It is noticeable that only five criteria (a,b,c,e,k) are technical criteria defining hard technical skills. The remaining six criteria (d, f, g, h, i, j) reflect non-technical *soft skills*. There were a few common questions that employers were asking regardless of the position for which the former student was applying. Those common questions were always stated as follows:

1. Is the candidate a team player?

2. Does the candidate work well with others?

3. Does the candidate have good multicultural communication skills?

4. Does the candidate understand and appreciate the global and social aspect of engineering work?

5. Does the candidate follow the pattern of ethical behavior?

6. Is the candidate open to new ideas?

7. Does the candidate perform the work in a timely manner?

Most employers assume that after graduating with an Engineering degree, the candidate has the necessary technical background. Even if they are missing something, they will learn very quickly on the job. It is much harder to learn personality-related traits like being a team player or respect and appreciation for others, etc. *Soft skills* and personality skills are being developed in the non-technical content of the Engineering curriculum. The Engineering curriculum at The Pennsylvania State University includes the following non-technical components: writing and speaking (9 cr); health and physical activity (3 cr); arts (6 cr); humanities (6 cr); social sciences (6 cr); and first year seminar (1 cr). The non-technical courses contain approximately 25 % of the Engineering curriculum.

During the junior and senior year, all the project assignments done by engineering students are group projects for the purpose to develop the ability to work as a member of the team. At the end of the semester, each member of the team evaluates all the other members from the perspective of work ethic, timeliness, communication ability, leadership ability, etc. The evaluation is being done in a written format and requires justification. In the last semester of the Engineering program (8th semester), every student is required to participate in a capstone design project. Prior to graduation, the individual teams of students present the projects in front of invited experts from industry. A written report from the capstone design project needs to address any social and environmental concerns related to the engineering design project. After all the coursework is completed by the students, the students are asked to evaluate every professor that they had and every course that they took. Students are also asked to make suggestions to the professors for improvements. The evaluation is done anonymously, but every faculty member gets a summarized statement. ABET is requiring the Engineering program to contact all the graduates at 5, 10, 15 years after graduation. At that time, the graduates are asked to reevaluate every professor as well as the individual courses that they took. The evaluations conducted 5, 10, 15 years after graduation allow the student to look from the perspective of their professional industrial experience.

Ethical education at every stage of school or university education plays an important role in shaping the world of young people's values. Equipping students of engineering education with ethical values is particularly important in the era of rapidly developing modern technologies and emerging ethical dilemmas in connection with their application. The analysis shows that there are differences in the approach to educating engineers in Poland and the USA. In the US, the accreditation of engineering faculties places considerable weight on ethical education. Each accredited engineering program must be adapted to the accreditation requirements that impose the humanities component of the engineering profession. In Poland, the so-called HESs (humanities, economics and social sciences) must be included in the study program, but their rank is much lower. Such features should be formed in the process of ethical education

character as prudence, care and responsibility as well well-established human inclinations to act in accordance with the ethical good. Therefore, it is worth repeating that education should be ethically and more broadly philosophically an integral component of university education of engineers and economics.

List of sources used

1. Grebski, M., & Grebski W., Keeping Higher Education Aligned with the Requirements and Expectations of the Knowledge-Based Economy, *Production Engineering Archives*, 2018, 21, 3–7.
2. Kaźmierczak, J., Inżynier XXI wieku w wymiarze nie tylko technicznym. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej. Organizacja i Zarządzanie*, 2016, 99, 181–194.
3. Kuzior, A., Nabywanie kompetencji etycznych w toku kształcenia akademickiego. In: *Praktické aspekty etickej odbornosti (modely, skusenosti, inspiracie)*. Banská Bystrica : Belianum, 2014.
4. Kuzior, A., Grebski, W., & Lyulyov, O., Rola etyki w kształceniu inżynierów. *Etyka Biznesu i Zrównoważony Rozwój. Interdyscyplinarne studia teoretyczno-empiryczne*, 2019, 1, 15–27.
5. Kuzior, A., Zozulak, J., Adaptation of the idea of phronesis in contemporary approach to innovation, *Management Systems and Production Engineering*, 2019, 27 (2), 84–87.
6. Targowski, A., Różnice w kształceniu inżynierów w Polsce i w USA. *Przegląd Techniczny*, 2011. <http://arch.przegląd-techniczny>.

B. Skoczyńska –Prokopowicz, *PhD teacher*

University of Rzeszów (Poland) Orcid 0000-0002-7602-993X

R. Soler Costa, *PhD teacher*

University of Zaragoza (Spain) Orcid 0000-0003-2033-9792

DIGITAL LEARNING IN COVID ERA: THE VIDEOCONFERENCE AS AN INTERACTIVE DIDACTIC RESOURCE

Roughly speaking, in any education level, teachers must constantly adapt to the needs of modern society. Particularly, in this COVID situation schools and educational institutions need to play a relevant role offering students current training. The new teaching

needs are mainly based on the foundations of a digital society that must train students on the precepts of specific professional and academic competences.

More specifically, in the university level, these competences imply methodological changes which, in turn, generate subsequent pedagogical innovation processes. Both of them ought to ensure quality in the teaching-learning processes, especially in the Virtual Learning Environments (VLE). No doubt, this innovation era compels us to change education from their first links so as to achieve a real learning in students. This learning could only be achieved if we conceive assessment as a main part of the teaching-learning process where the student can learn by being assessed.

Restricting our attention to the European Higher Education Area (EHEA), the interdisciplinary relationship in university degrees gains strength as long as the didactic planning implies coordination among teachers of different knowledge areas and a sharing of methodology. Thus, assessment needs to be developed in a different way from the traditional forms. One suitable innovation in EHEA, particularly in the Teacher Training Degree in this COVID situation is the chance to offer students a powerful interactive didactic resource: the videoconference. This allows them to actively participate in their School Placements without being necessary to move to schools, as it is not currently allowed by our Autonomous Government of Aragón (Spain). Something similar occurs in Rzeszów (Poland). For this reason, in order to make easier the students' engagement in their different Modules of the Teacher Training Degree, along this paper we want to show the positive effects of the videoconference as a powerful tool to directly observe students performance at schools in specific sessions and give them a direct feedback while complemented with other perspectives of the staff implied in this process.

In this case study, three pre-service teachers were placed in one group of four. The English lesson focused on modal verbs. Each group planned the lessons with the help of the classroom teacher to advice them about resources and materials needed. Each session lasted approximately 50 minutes and was followed by a collective discussion and reflection. Group discussion took place immediately after each lesson and it allowed feedback for the pre-service teachers,

as we focused on strengths and weaknesses. Moreover, we developed a reflection period on how the teaching was done so we asked students to participate in group discussion (blackboard and informal interviews).

To conclude, the results showed that good questioning skills are required to teach through videoconferencing as it focuses on the academic component of the lesson. Students learnt from their own strengths and weaknesses in an innovation process based on the use of these new VLE. Difficulties arose when students did not plan properly their lessons as videoconferencing implies dealing with the unexpected. It is clear that the teaching profession can never rest in their initial training, especially in an era of rapid changes in scientific knowledge and technology. The need to introduce new assessing processes in the VLE to reinforce students' learning is a constant. The teaching profession can never lie in the initial training; it has to be understood as a continuing (in-service) training.

As it can be seen, modern educational training programs in this COVID era allow for interactive, social and collaborative learning in Higher Education. Obviously, technologies support the teaching and learning processes but they also imply some problems, especially at the beginning. A positive attitude and a good working environment have made possible this new teaching scenario. Training programs must offer an updated training in students to help them in their lifelong learning process.

List of sources used

1. Hinojo-Lucena, F.-J.; Díaz, I. A.; Romero-Rodríguez, J.-M. Dispositivos móviles para el aprendizaje: Análisis de la investigación doctoral sobre mobile learning en España/Mobile devices for learning: Analysis of doctoral research on mobile learning in Spain. *Texto Livre: Linguagem e Tecnologia* 2018, 11, 154–175.
2. Jurado de los Santos, P.; Moreno Guerrero, A. J.; Marín, J. A. y Soler, R. (2020). The Term Equity in Education: A Literature Review with Scientific Mapping in Web of Science. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17, 1–17. Doi:10.3390/ijerph17103526.

3. Lopez-Belmonte, J., Marin-Marin, J., Soler-Costa, R., & Moreno-Guerrero, A. (2020). Arduino Advances in Web of Science. A Scientific Mapping of Literary Production. IEEE Access, 8, 128674-128682. <https://doi.org/10.1109/access.2020.3008572>.
4. Marín-Marín, J.-A.; Soler-Costa, R.; Moreno-Guerrero, A.-J.; López-Belmonte, J. Effectiveness of Diet Habits and Active Life in Vocational Training for Higher Technician in Dietetics: Contrast between the Traditional Method and the Digital Resources. Nutrients 2020, 12, 3475.
5. Moreno-Martínez, N. M.; Leiva-Olivencia, J. J.; Matas-Terrón, A. Mobile learning, Gamificación y Realidad Aumentada para la enseñanza-Aprendizaje de idiomas. IJERI 2016, 6, 16–34.
6. Rodríguez-García, A.-M.; Guerrero, A. J. M.; Belmonte, J. L. Nomophobia: An Individual's Growing Fear of Being without a Smartphone—A Systematic Literature Review. Int. J. Environ. Res. Public Health 2020, 17, 580.
7. Romero-Rodríguez, J.-M.; Aznar-Díaz, I.; Marín-Marín, J.-A.; Soler-Costa, R.; Rodríguez-Jiménez, C. Impact of Problematic Smartphone Use and Instagram Use Intensity on Self-Esteem with University Students from Physical Education. Int. J. Environ. Res. Public Health 2020, 17, 4336. doi: 10.3390/ijerph17124336.
8. Soler, R.; Mauri, M.; Lafarga, P. y Guerrero, A. J. (2020). How to teach pre-service teachers to make a Didactic Program? The collaborative learning associated with mobile devices. Sustainability, 12, 1–16. Doi:10.3390/su12093755.

Ю. В. Самойлик, д. е. н., доцент, професор кафедри економіки та міжнародних економічних відносин
Полтавська державна аграрна академія

МАРКЕТИНГ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ЗМІН

Національна економіка на сьогоднішній день перебуває на стадії розвитку та моделювання основних процесів відповідно до закордонного досвіду. Кардинальні зміни відбуваються в системі освіти. Заклади вищої освіти отримали певну самостій-

ність в управлінні, формуванні стратегії розвитку, виборі методів навчання та створенні унікальних освітніх програм. За таких умов, а також під впливом глобалізаційних чинників, суттєво загострюється конкуренція між закладами вищої освіти, що підвищує роль маркетингу в цій сфері.

Розглядаючи маркетингові аспекти просування освітніх послуг, науковців насамперед привертають увагу Інтернет-комунікації. Так, Мельникова О. В. підкреслює, що в сучасних умовах «вкрай актуальними стають маркетингові комунікації, і зокрема інтернет-технології, як джерело інформації про навчальний заклад та інструмент впливу на вибір потенційних споживачів» [1].

Важливість інтернет-технологій в системі освітніх послуг підкреслюється в дослідженнях О. В. Птащенко, Є. Д. Мірошниченкової, М. Ю. Христенко. На думку науковців, «на сучасному етапі розвитку інтернет-комунікацій освітні установи не можуть ефективно функціонувати на ринку освітніх послуг без присутності в мережі Інтернет, використання інтернет-комунікацій має чимало переваг: велике охоплення аудиторії (близько 18 млн жителів України віком від 15 років і більше регулярно користуються Інтернетом); цілодобовий режим роботи; можливість зворотного зв'язку» [2]. Ми цілком підтримуємо точку зору науковців у тому, що інтернет-технології є одним із головних напрямів просування освітніх послуг на сучасному ринку. Разом з тим, вважаємо, що маркетинг освітніх послуг має носити комплексний підхід [3].

На основі діагностики конкурентного середовища на ринку освітніх послуг у міжнародному та національному масштабах можна проранжувати основні маркетингові складові бренду закладу вищої освіти від найбільш важливого до менш важливого:

1. Якість освітньої послуги.
2. Імідж та репутація закладу вищої освіти.
3. Престижність спеціальності.
4. Унікальність освітньо-професійної програми.
5. Кваліфікація науково-педагогічного персоналу.
6. Наявність бюджетних замовлень, ціна освітньої послуги.
7. Міжнародні зв'язки ЗВО.

8. Практична спрямованість освітньої послуги, зв'язки з роботодавцями.

9. Матеріально-технічне забезпечення ЗВО.

10. Інфраструктура ЗВО, соціально-культурний, спортивний сектори, психологічна служба.

11. Представленість ЗВО в Інтернеті.

12. Імідж випускників та студентів.

13. Співпраця зі школами та закладами I-II рівнів акредитації.

14. Активний маркетинг (реклама у ЗМІ, участь у виставках, SMM).

Поряд з якістю освітньої послуги важливу роль відіграє престижність та унікальність спеціальності. Реформа вищої освіти дозволяє навчальному закладу самостійно формувати освітньо-професійні програми. За таких умов заклад вищої освіти може відкривати такі програми, яких немає в жодного конкурента, при цьому, дана програма має бути затребуваною на ринку праці і схвалена роботодавцями, з якими необхідне поглиблення співпраці. Не менш важливу роль у формуванні бренду закладу вищої освіти відіграє матеріально-технічна база та інфраструктура: аудиторний фонд, доступність Інтернету, бібліотеки, гуртожитки, заклади харчування, спортивний та рекреаційний комплекс. Крім того, важливе значення має культурна складова – наявність гуртків та секцій, де студенти можуть розвивати свої творчі та спортивні здібності. Після того, як забезпечена ґрунтовна база для надання якісних освітніх послуг, дієвими будуть заходи активного маркетингу – просування закладу вищої освіти в Інтернеті, соціальних мережах, поглиблення зв'язків зі школами, рекламування у ЗМІ тощо.

Отже, в основі маркетингової концепції закладу вищої освіти має знаходитись якість освітньої послуги, що залежить від сукупності інших вище перерахованих складових бренду закладу вищої освіти. Імідж та репутація закладу вищої освіти насамперед визначається якістю навчального процесу, а також включає такі складові – наукова активність, працевлаштування випускників, зв'язки з роботодавцями, міжнародна діяльність тощо.

Список використаних інформаційних джерел

1. Мельникова О. В. Основні напрями просування освітніх послуг українськими ВНЗ у мережі Інтернет / О. В. Мельникова // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. «Економіка», 2015, вип. 15. – С. 25–35.
2. Птащенко О. В. Інтернет-технології як ефективний інструмент просування освітніх брендів / О. В. Птащенко, Є. Д. Мірошникова, М. Ю. Христенко // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2017. – № 2 (38). – С. 47–49.
3. Шкурупій О. В. Маркетингові особливості освітніх послуг в конкурентному середовищі: міжнародні та національні тренди [Електронний ресурс] / О. В. Шкурупій, Ю. В. Самойлик, О. О. Шматько // Економіка та держава. – 2020. – № 11. – URL: <http://www.economy.in.ua>. – Назва з екрана.

А. С. Ткаченко, директор Навчально-наукового інституту бізнесу та сучасних технологій
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

ВПЛИВ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ НА ВИЩУ ОСВІТУ В УКРАЇНІ

Глобальні інтеграційні процеси сучасного світу – об’єктивна тенденція розвитку всіх сфер суспільного життя. Вони охопили суспільне виробництво, культуру, духовне життя, освітню та наукову сферу, ставши визначальними факторами формування способу та якості життя усього світу та окремих державно-організованих суспільств. Політико-правові та організаційні аспекти цього руху на європейському континенті протягом останніх десятиліть закріплені в Лісабонській стратегії, що знайшла свою конкретизацію у процесі формування єдиного європейського простору освіти і науки в рамках реалізації організаційно-правових та методичних заходів Болонського процесу [1].

Варто відзначити, що підписання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-

членами, з іншої сторони стало новим поштовхом до євроінтеграційних процесів у сфері науки та вищої освіти України. Так, у розділі V угоди «Економічне та галузеве співробітництво» виокремлена глава, присвячена співробітництву у галузі науки. Таке співробітництво реалізується за допомогою:

- обміну інформацією щодо політики у сфері науки та технологій;
- участі у наступній Рамковій програмі ЄС з досліджень та інновацій «Горизонт 2020»;
- спільної реалізації наукових програм та дослідної діяльності;
- спільного дослідження діяльності, спрямованої на заохочення наукового прогресу, трансферу технологій та ноу-хау;
- навчання шляхом реалізації програм обміну для дослідників та спеціалістів;
- спільних заходів щодо наукового та технологічного розвитку;
- вжиття заходів, спрямованих на розвиток сприятливих умов для проведення досліджень та впровадження нових технологій, а також належного захисту інтелектуальної власності результатів досліджень;
- активізації регіонального та іншого міжнародного співробітництва, зокрема в Чорноморському контексті та в рамках багатосторонніх організацій, зокрема Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО), Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) та Великої Вісімки (G8), а також у контексті багатосторонніх угод, наприклад, Рамкової конвенції ООН про зміну клімату 1992 року;
- обміну досвідом у сфері управління науково-дослідними установами з метою розвитку та покращення їхніх спроможностей щодо здійснення та участі у наукових дослідженнях.

У цьому ж розділі також прописана глава 23 «Освіта, навчання та молодь». У контексті зазначеної глави, сторони зобов'язуються активізувати співробітництво в галузі вищої освіти, зокрема, з метою:

- реформування та модернізації систем вищої освіти;

- сприяння зближенню у сфері вищої освіти, яке відбувається в рамках Болонського процесу;
- підвищення якості та важливості вищої освіти;
- поглиблення співробітництва між вищими навчальними закладами;
- розширення можливостей вищих навчальних закладів;
- активізації мобільності студентів та викладачів;
- увага приділятиметься співробітництву в галузі освіти з метою спрощення доступу до отримання вищої освіти.

Питання мобільності та обміну досвідом між дослідниками, викладачами та студентами прослідковуються в обох вищезазначених главах. Мобільність студентів та викладачів є вагомим чинником не лише у обміні досвідом у сфері освіти та науки, але й у культурному, лінгвістичному та економічному сенсі. На сьогоднішній день, варто виокремити європейські та міжнародні фонди, які сприяють у реалізації вищезазначеного питання.

HORIZON 2020 – програма надає фінансування на виконання трьох різних, взаємодоповнюючих пріоритетів ЄС. Ці пріоритети відповідають пріоритетам, визначеним в програмі «Європа 2020» та Інноваційним Союзом: передова наука; лідерство у промисловості; суспільні виклики.

ЕРАЗМУС+ – це програма Європейського Союзу на період 2014-2020 рр., що підтримує проекти співпраці, партнерства, заходи і мобільність у сфері освіти, професійної підготовки, молоді та спорту.

Британська Рада – це міжнародна організація Сполученого Королівства, мета якої – розширення культурних відносин та розповсюдження освітніх можливостей.

Фонд Олександра фон Гумбольдта – некомерційна організація, заснована урядом Федеративної республіки Німеччини для розвитку міжнародного наукового співробітництва.

Visegrad University Studies Grants (VUSG). Фонд підтримує запровадження у вищих навчальних закладах нових навчальних програм, спрямованих на специфічні питання, пов'язані з країнами Вишеградської групи.

Полтавський університет економіки і торгівлі на сьогоднішній день є виконавцем проєктів, що європейською програмою ЕРАЗМУС+ та Британською Радою та мають безпосередній вплив на реалізацію вищої освіти. Зокрема, Creative Spark – п'ятирічна ініціатива, спрямована на підтримку міжнародних університетських та інституційних партнерств для розвитку підприємницьких навичок та креативної економіки у семи країнах: Україні, Казахстані, Узбекистані, Киргизстані, Азербайджані, Вірменії, Грузії, за підтримки Великої Британії. Основні завдання проєкту: підвищення обізнаності українців про підприємництво, зокрема у сфері креативних індустрій; формування підприємницького мислення у творчих осіб, культури творчого підприємництва; підвищення рівня знань англійської мови українців шляхом залучення слухачів до Online English Learning Tools; вдосконалення підприємницьких навичок серед фахівців у сфері креативних індустрій; підвищення рівня кваліфікації українських спеціалістів шляхом вивчення досвіду британських колег тощо.

Окрім того, університет реалізовує проєкт «Європейський досвід упровадження системи управління безпечністю харчових продуктів (НАССР)» за напрямом Жан Моне Erasmus +. Основне завдання проєкту полягає у поширенні європейського досвіду управління безпечністю харчових продуктів на принципах НАССР через навчання студентів закладів вищої освіти та виробників харчової продукції.

Отже, завдяки міжнародному співробітництву, яке реалізується у вищій освіті на вимогу положень Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом у вітчизняних закладів вищої освіти є можливість удосконалити існуючі навчальні плани, впровадити закордонний досвід в освітній процес, та підвищити педагогічну майстерність за рахунок обміну досвідом.

Список використаних інформаційних джерел

1. Інтеграція в європейський освітній простір: здобутки, проблеми, перспективи : монографія / За заг. ред. Ф. Г. Ващука. – Ужгород : ЗакДУ, 2011. – 560 с. – (Серія «Євроінтеграція: український вимір»; Вип. 16).

ЗМІСТ

Вітання учасників і гостей інтернет-конференції 3

СЕКЦІЯ 1. УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМИ СИСТЕМАМИ 9

Grebski M., Brożek P. Labor force retraining programs according to the needs of the usa economy 9

Marszałek-Kotzur I. A. Modern technologies and the problem of social exclusion 12

Poszwa G. The role of lean manufacturing and environmental management on business benefits..... 15

Vlasenko V. A., Hassani A. Formation of component systems of financial management at the modern business enterprise in the conditions of market transformations 20

Vlasenko V. A., Oneh Azubuike Ch. Characteristics of evolutionary development stages of the human resources management concept in the conditions of business economy 24

Балинський А. І. Методологічні підходи антикризового управління соціально-економічних систем..... 27

Віттоніченко Я. В. Економічні аспекти реалізації бізнес-критичних процесів на прикладі платформ, що базуються на FPGA RADICS I&C PLATFORM 30

Вовк В. М., Строньска-Земанн Й. Глобальна конкурентоспроможність як стимул до розвитку країн: тематичне дослідження для України та Польщі..... 35

Гусаковська Т. О., Лотиш А. В. Ефективність управління підприємством у взаємозв'язку її соціальної та економічної складових..... 38

Ищенко І. С. Моніторинг впливу ризиків інвестиційного проекту торговельного підприємства 42

Козирська І. В. Фактори формування ціноутворення на підприємстві..... 44

Кропивка О. Г. Інформаційна безпека підприємства 49

Кустов В. П. Теоретичні підходи до сучасного біржового товарного ринку як механізму економічних відносин..... 51

Лашко Б. В. Теоретичні аспекти формування інформаційних потоків в інформаційно-аналітичному забезпеченні управління економічним об'єктом.....	55
Лядський І. К., Воронько-Невіднича Т. В. Соціальна орієнтованість бізнесу – важлива складова конкурентоздатності бренду.....	58
Ляшенко В. І., Ляшенко А. Ю. Інституціоналізація взаємодії держави та виробників на базі цифрових платформ G2B	61
Недаєва М. Класифікація автоматизованих інформаційно-аналітичних систем керування навчальним закладом	65
Остряніна С. В., Гребенюк М. П. Управління розвитком підприємства у контексті впровадження системи креативного менеджменту	69
Остряніна С. В., Солод В. О., Кулеш І. О. Формування системи ризик-менеджменту підприємства в умовах кризи	73
Павліш І. В. Особливості управління в системі охорони здоров'я	76
Пенєв В. О. Тенденції використання машинного навчання для контролю і посилення підвищення людського капіталу підприємства	79
Рогоза М. Є. Особливості формування науково-теоретичних підходів забезпечення економічної безпеки в умовах технологічних змін	82
Рогоза М. Є., Горб М. О. Аналіз інформаційних потоків логістики та підходів формування логістичних інформаційних систем.....	87
Рогоза, М. Є. Рогоза В. М. Особливості використання моделей діагностики загроз економічній безпеці в інтелектуальній інформаційній системі управління розвитком економічного об'єкта.....	93
Селезньова О. О. Фактори ціноутворення на ринку фотоапаратів.....	100
Смирнов Ф. В. Современные экономические системы в онлайн играх	103
Тараненко О. Управління логістичним бізнесом на основі процесного підходу	107

<i>Хандій О. О., Кобцева Д. А.</i> Трансформація управління персоналом в цифровій економіці	109
<i>Шевченко А. І.</i> До питання модернізації транспортно-логістичної інфраструктури регіонів України	112
<i>Шибасєва Н. В., Козлов В. В., Сизько Д. В.</i> Тенденції розвитку галузі рослинництва України: фактичні тренди та їх узгодженість із цілями сталого розвитку.....	116

СЕКЦІЯ 2. МОДЕЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ І ПРОЦЕСІВ 121

<i>Вітковська І. В.</i> Застосування економіко-статистичних методів на підприємстві.....	121
<i>Калініченко Є.</i> Специфіка імітаційного моделювання соціально-економічних систем.....	122
<i>Ключ В. Я.</i> Моделювання ринку нерухомості.....	125
<i>Коваль П.</i> Теоретичні засади моделювання бізнес-процесів на підприємстві.....	128
<i>Кропивка Р. О.</i> Моделювання систем економічної безпеки.....	131
<i>Кузьменко О. К.</i> Моделі економічної динаміки.....	135
<i>Кузьменко О. К., Онеубіко Ч., Ольховий Є.</i> Модель стратегічного плану підприємства.....	137
<i>Онегіна В. М.</i> Моделі часткової рівноваги та обґрунтування аграрної політики	145
<i>Папроцький Р. О.</i> Агентне моделювання економічного розвитку України в розрізі галузей.....	148
<i>Покров В. В., Ємець Є. М.</i> Аналіз результатів моделювання, отриманих нейромережними методами	152
<i>Полова А. В., Баиштанник О. І., Максишко Н. К.</i> Динаміка надходжень до бюджетів об'єднаних територіальних громад запорізької області: аналіз та моделювання.....	157
<i>Рогоза М. Є., Кубрак Д. Ю.</i> Особливості підходів моделювання процесів управління структурою капіталу економічного об'єкта	163
<i>Харазішвілі Ю. М., Ляшенко В. І., Бугайко Д. О.</i> Врахування інноваційного фактору у виробничій функції КОББА–ДУГЛАСА (на прикладі старопромислових регіонів України)	167

Чекунов Я. Теоретичні основи аналізу і вдосконалення фінансово-економічної діяльності підприємства 170

СЕКЦІЯ 3. ПРОГНОЗУВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ І ПРОЦЕСІВ 176

Балинська В. М. Моделювання та прогнозування діяльності економічних систем 176

Галочкіна А.-Т. Методи прогнозування інфляції: огляд та порівняльний аналіз..... 178

Денисенко О. В. Прогнозування соціально-економічних процесів у сфері охорони здоров'я 181

Карнаухова Г. В. Моделювання та прогнозування розвитку регіону 183

Мохамед Даоу Демографічне прогнозування населення коморських островів..... 186

СЕКЦІЯ 4. МЕТОДИ І СИСТЕМИ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ 189

Kuzior A., Postrzednik-Lotko K. Theory and practice of decision making in the management of contemporary global enterprises..... 189

Бабан Т. О., Чернов Д. В. Управління ризиками в аграрній сфері України: сучасна практика 192

Бухта С. В., Шафалюк М. С. Моделювання розвитку комунікацій брендів у формуванні лояльності спільнот споживачів..... 195

Гайдабура О. М. Прийняття управлінських рішень в процесі банківського кредитування розвитку бізнесу 198

Дивнич А. В. Прийняття рішення за результатами попереднього дослідження вихідних даних для судової економічної експертизи 200

Дурман М. О., Авласенок К. А. Використання метаданих та їх сховищ для формування інформаційно-комунікаційного середовища державного управління..... 203

Дурман О. Л., Лемешева Г. А. Системи підтримки ухвалення рішень як технологічне підґрунтя процесів державного управління 206

<i>Левковець Н. П.</i> Організаційні структури систем забезпечення економічної безпеки підприємств	209
<i>Макаренко О. І., Трясорук А. А.</i> Алгоритм автоматизації операційних бізнес-процесів в підприємницькій діяльності	213
<i>Мокієнко Є. О.</i> Концептуальні засади формування системи управління якістю банківських послуг	216
<i>Папуша І. Д., Шафалюк О. К.</i> Можливості удосконалення сучасних інформаційних систем маркетингу	218
<i>Прилуцька Л. В.</i> Особливості фінансування та моделі системи охорони здоров'я	221
<i>Ховрак І. В.</i> Прийняття управлінських рішень на основі статистичного аналізу даних	224
<i>Циб А. С., Лисокобилка І. О., Кононенко Ж. А.</i> Операційний ризик в банківській діяльності	227
<i>Шквиря Н. О.</i> Обґрунтування вибору маркетингової товарної стратегії підприємства	230
<i>Яріш О. В., Мареха Є. Р.</i> Кваліметричний підхід до оцінки інвестиційної привабливості виробничого підприємства	234

**СЕКЦІЯ 5. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ
ЕКОНОМІЧНОЇ КІБЕРНЕТИКИ 238**

<i>Осадча Н. В.</i> Формування інститутів розвитку транзитного потенціалу України	238
---	-----

**СЕКЦІЯ 6. ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ ТА
СИСТЕМ СТРАТЕГІЧНОГО
РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ 243**

<i>Tsviliy S., Gurova D.</i> Post-coronavirus competitive strategy of a domestic hotel company	243
<i>Гнедич В. І.</i> Формування конкурентних стратегій на підприємствах молокопереробної галузі	246
<i>Дегтяр А. О., Бублій М. П.</i> Теоретичні аспекти управління сталим розвитком промислового підприємства	253
<i>Дубей Ю. В., Рафаел Ештеван</i> Теоретичні основи логістичного управління збутовою діяльністю підприємства	256
<i>Іщук В. В., Каленська А. В.</i> Розробка стратегічного плану економічного розвитку підприємства	260

<i>Коваленко О. Г.</i> Організаційно-економічний механізм технічного оснащення сільськогосподарських підприємств	266
<i>Махно С. В., Кононенко Ж. А.</i> Мінімальна заробітна плата та її актуальність в Україні.....	269
<i>Меджибовська Н. С.</i> Публічні закупівлі в Україні: динаміка розвитку	272
<i>Мисник К. П.</i> Інституційні умови забезпечення розвитку системи економічних розслідувань на підприємствах.....	275
<i>Нехай В. В., Коровніченко А. В.</i> Формування механізмів розвитку збуту підприємств	279
<i>Онїко Т. В., Онїко Т. А.</i> Бізнес-кластери як драйвери зростання конкурентоспроможності економіки Естонії.....	282
<i>Папіж Ю. С., Америку Леонел</i> Теоретичні основи підвищення ефективності управління підприємством у сфері транспортної логістики.....	286
<i>Рибалко-Рак Л. А., Кірсей В. Д., Полещук М. С.</i> Стратегічне управління в соціально-економічних системах: генезис та сьогодення	288
<i>Трушкіна Н. В., Шкригун Ю. О.</i> Фокусування на клієнтський досвід як пріоритетний напрям логістичної діяльності підприємств	291
<i>Уткін В. П.</i> Проблеми розвитку промислових кластерних систем в Україні	294
<i>Цимбалістий В. В.</i> Економічний тип розвитку підприємства	299
<i>Ширяєва Н. Ю.</i> Проблеми та завдання виробничо-технологічних систем в менеджменті будівельних підприємств.....	301

**СЕКЦІЯ 7. ЕКОНОМІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
РОЗВИТКУ ГРОМАД, ТЕРИТОРІЙ ТА
СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ 305**

<i>Бушмакіу О. В., Орлова В. М.</i> Вплив світової пандемії на розвиток електронної торгівлі.....	305
<i>Вергал К. Ю.</i> Мережеві структури в торгівлі	307

<i>Герасименко О. В.</i> Вдосконалення інформаційного простору територіальних громад	310
<i>Дивнич О. Д., Кожара Є. Ю., Фролова І. І.</i> Людський капітал у ресурсному забезпеченні сільськогосподарських підприємств України	314
<i>Захаренко-Селезньова А. М.</i> Виявлення та застосування внутрішнього потенціалу підприємства	317
<i>Кокоша В. М.</i> Соціальне підприємництво – історія, досвід, сьогодення	320
<i>Кокоша В. М., Вовк Л. А.</i> Проблеми та перспективи розвитку ЦНАПів в сучасних умовах децентралізації та діджиталізації економіки	331
<i>Кононенко Ж. А.</i> Економічні фактори створення позитивних умов розвитку громад	337
<i>Ляшенко В. І., Трушкіна Н. В.</i> Передумови створення транспортно-логістичного кластеру в Слобожанському економічному районі	343
<i>Павлова В. А.</i> Щодо екологічних проблем соціально-економічного розвитку	346
<i>Перебийніс В. І.</i> Капітал у бізнес-економіці: трансформація понятійно-категоріального апарату	349
<i>Перебийніс В. І., Радченко Я. М., Савченко Ю. М.</i> Основний капітал vs основні засоби: методологічні аспекти дослідження	352
<i>Плотнікова М. Ф.</i> Сталий розвиток територій в умовах коронавірусу	355
<i>Федірець О. В.</i> Сутність соціально-економічного розвитку громади	358

**СЕКЦІЯ 9. СУЧАСНА ПРОБЛЕМАТИКА
ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ЕКОНОМІКИ,
ЕКОНОМІЧНОЇ КІБЕРНЕТИКИ,
АНАЛІТИКИ ТА КОМП'ЮТЕРНИХ
ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ 362**

<i>Денісова О. О., Париляк Л. О.</i> Дослідження програмних засобів підтримки дистанційного навчання	362
--	-----

<i>Ємець О. О., Ємець Є. М., Ємець Ол-ра О.</i> Про розробку тренажерів для дистанційних курсів навчальних дисциплін спеціальності комп'ютерні науки в ПУЕТ	365
<i>Протасов В. В.</i> Роль виробничої практики в підготовці фахівців економічних спеціальностей.....	370
<i>Рогоза М. Є.</i> Проблеми та перспективи розвитку та впровадження новітніх освітніх технологій у ЗВО в умовах турбулентності процесів діяльності	374

СЕКЦІЯ 10. ПЕРСПЕКТИВИ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ: ПЕРЕВАГИ ТА ПРОБЛЕМИ 379

<i>Kochmańska A.</i> The innovative methods of training in organisations.....	379
<i>Krawczyk A.</i> Blended learning as a modern way of education	382
<i>Kuzior A., Grebski W.</i> Education in the humanities at technical and economic studies	385
<i>Skoczyńska-Prokopowicz B., Soler Costa R.</i> Digital learning in covid era: the videoconference as an interactive didactic resource.....	388
<i>Самойлик Ю. В.</i> Маркетинг освітніх послуг в умовах сучасних трансформаційних змін	391
<i>Ткаченко А. С.</i> Вплив угоди про асоціацію з Європейським Союзом на вищу освіту в Україні	394

Наукове видання

ЕКОНОМІКА СЬОГОДНІ: ПРОБЛЕМИ МОДЕЛЮВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ

МАТЕРІАЛИ

**Х МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ**

(м. Полтава, 19–20 листопада 2020 року)

Головна редакторка *М. П. Гречук*
Комп'ютерне верстання *Г. А. Бжікян*

*Формат 60×84/16. Ум. друк. арк. 23,5.
Тираж 30 пр. Зам. № 153/1910.*

*Видавець і виготовлювач
Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»,
к. 115, вул. Коваля, 3, м. Полтава, 36014; ☎ (0532) 50-24-81*

*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 3827 від 08.07.2010 р.*